

SIMION TAVITIAN

**ARMENI
DIN
ROMANIA**

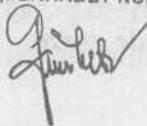
VOLUMUL II

www.ziuconstanta.ro

Simion Tavitian

DONATIE
Prof. univ. dr. ing. GARABET KUMBETLIAN

Armeni din România

volumul II

EX PONTO

Constanța - 2007

www.ziuaconstanta.ro

Prof.dr. Ion Florea

Dr. Ștefan George
medic primar chirurg

Dr. Dan Vișinescu
medic primar

cu profundă recunoștință

Din partea autorului

„Armeni din România” este continuarea volumului „Armeni de seamă din România”. Am considerat oportună această modificare în titlu deoarece în lucrare sunt prezentați și conaționali stabiliți după 1946 în diferite țări ale lumii, unde, datorită activității desfășurate în varii domenii, au devenit „figuri de seamă” în comunitățile în care s-au stabilit.

Deoarece un număr însemnat de armeni prezentați, sau părinții lor sunt stabiliți în România, ca urmare a genocidului împotriva poporului armean, am inclus în volum un material documentar pe această dureroasă temă realizat de scriitorii și publiciștii Marian Moise și Alexandru Mihalcea (ultimul - fost deținut politic), publicat în cotidianul „România Liberă”.

Îndemnul de a mă apleca asupra cercetării rolului și locului armenilor în viața și civilizația românească mi-a fost indus de regretatul scriitor și publicist Bogdan Căuș (Arșag Bogasian) constănțean de loc, împătimit fiu al meleagurilor dobrogene. Disparația lui prematură m-a determinat să încerc să continui ceea ce a început acesta prin publicarea volumului său „Figuri de armeni din România”, apărut în două ediții.

În ce măsură am reușit, urmează să-și spună cuvântul cititorii. Până atunci, doresc să aduc mulțumirile mele și pe această cale S.C. Utilaj Greu Basarabi, domnilor Constantin David, Bergi Mandarian, Mihai Stepan Cazazian, Eduard Antonian, Edvard Jeangocian (New York), tuturor semnatarilor de articole apărute în diferite publicații din țară și străinătate și care au constituit izvoare importante în realizarea acestei cărți.

Autorul este conștient că în cele două lucrări publicate până acum nu a reușit să cuprindă pe toți conaționali care au contribuit sau contribuie la afirmarea comunității noastre.

„Prezentarea de armeni în viața românească- spunea H.Dj. Siruni- nu urmărește să-i despartă de istoria națiunii care i-a adoptat și nici să-i lege direct de manifestările culturii armene. Scopul nostru este acela de a sublinia o dată mai mult atașamentul pe care l-a arătat elementul armean față de pământul care i-a acordat ospitalitate, cu secole în urmă, identificându-se cu sufletul și idealurile poporului băștinaș și asimilându-se complet cu el”.

PE CĂRĂRILE LEGENDARULUI DAVID DIN SASSUN...

Trenul de Erevan se strecoară printre crestele munților cu agilitatea unei șopârle. E o performanță la care n-ar fi ajuns, cred, niciodată, fără sprijinul vijelioaselor râuri de care nu se desparte nici o singură clipă, de la intrarea pe teritoriul Armeniei și până în câmpia, impropriu numită așa, a Araratului. Fiindcă în afara acestor văi subțiri și întortocheate, săpate cu caznă de apele lor în piatră dură, „Republica din înaltul cerului” apare ca o cetate inexpugnabilă, din zidurile căreia țâșnesc fără întrerupere piscuri de-o semeție fără egal. E o zi de mijloc de vară, cu un senin absolut, și aici, între pereții abrupti ai văilor, soarele arde totul într-un chip înspăimântător. Atât de cumplit, încât gândul meu refuză să-și imagineze că undeva, sus, sus de tot, deasupra pădurilor de un verde greu, ca de malahit, deasupra pajiștilor care continuă ascensiunea vegetației în înalt, vifore nevăzute spulberă troienele de zăpadă, ca-n plin miezul iernii.

De la Kumayr, calea ferată se răsuțește brusc înspre sud, luându-și drept tovarăș de drumetrie șerpuirea apelor Araxului în matca lor amețitor de adâncă. Munții își pierd brusc înălțimea și se îmblâzesc la înfățișare, sfârșind printr-o tălăzuire de coline domoale, interferate de cuvele verzi ale văilor.

Ne aflăm în Câmpia Araratului, unul din cele mai înalte șesuri din lume. Un sol mănos, clădit în parte pe aluviunile Araxului, în parte pe magma unor vulcani stinși cu milioane de ani în urmă, se însoțește cu binefacerea unor veri mai puțin fierbinți și uscate, a unor ierni în care gerul rămâne un oaspete rar. La toate acestea, osteneala neîntreruptă timp de

peste trei milenii a oamenilor a adăugat apa râurilor, transformând șesul de sub tâmpilele cerului într-una dintre cele mai întinse și mai bogate grădini. Din canalul magistral se desprinde o densă rețea purtătoare de viață și de răcoare, pe întreg cuprinsul platoului, ridicându-i pământul fertil într-o imensă tălăzuire de holde, în verdele viguros al podgoriilor și al livezilor de caiși, de piersici, de mandarina, de rodieri și măslini.

Dintr-un astfel de peisaj, amintind de-o meșteșugită diademă a abundenței, țâșnește surprinzător, până-n hăul înaltului limpede, Argațul. Patru piscuri, patru cupole semețe de zăpadă nemuritoare, strălucesc alb-albastru în soarele tare, pe deasupra văilor și colinelor scăldate în tonuri de aur și de safir. Respirția apelor și a vegetației le învăluie până aproape de creștete într-o boare viorie. Și ochiul nu poate desluși cum li se schimbă mereu, pornind de la glezne spre umeri, podgoriile în livezi, apoi caișii livezilor în codri întunecoși, pădurile în galbenul palid al pășunilor uscățive spre a se încheia într-o înlănțuire ametoitoare de stânci. Nu se dezvăluie pe de-a-ntregul ochilor, uluiți de ce văd, decât creștetele înveșmântate în flacăra ireală a ghețurilor, pe fața cărora lumina tare a soarelui se preface în și mai multă lumină. Plutire fantastică de incendii închipuite între cer și pământ. Imensul joc de-a focul al munților te face să pierzi adevărata măsură a lucrurilor și-a distanțelor, te simți îmboldit mereu să scoți mâna pe fereastra compartimentului și să-i atingi. Uitând că, de fapt, stă între tine și ei o imensitate de pământ și de aer și o infinitate de timp! Și gândul stârnit de priveliștea fascinantă mă poartă pe aripi de poveste spre vremurile, oamenii și faptele închise în cochilia minunatelor epopei populare armene. Mi se pare că întrezăresc pe sub respirația viorie a munților truda fantastică a eroilor-gemeni Sanasar și Baghdasar, decși să înalțe, sub cerul limpede ca cristalul, o cetate cum n-a mai fost pe pământ:

*O săptămână-n codri mezinul a vânat
Iar Sanasar din steiuri a durat
Cetății temelii peste genune.
Apoi unu-a pornit spre Soare-apune
Și celălalt spre Soarele-răsare
Și alte steiuri au purces să care
Și unul peste altul le-au crescut;
Pe frate, fratele l-a întrecut.*

Cetatea aceasta nu poate fi o alta decât trufașa sumeție spre înălțimi a piscurilor Argațului. Numai ei pot fi singurii munți dintr-o țară a munților în stare să-ndreptătească prin semeție și trăinicie numele dat de ctitorii cetății Sassun.

Știu bine că nu e așa cum i se năzare gândului meu, că nașterea Argațului se datorește ridicării furibunde a magmei în trupuri de piscuri vărsătoare de foc. Dar continui să cred că dacă s-ar acoperi cerul de norii purtători ai uneia dintre atât de rarele ploii prin verile acestui meleag și lumina s-ar surpa în întunericul spart doar de icnirea mânioasă a fulgerelor, ochii mei l-ar putea zări, coborând din cetatea-i de peste turmele norilor, pe neînfricatul, nebiruitul David din Sassun, fiul lui Meher Leul, în trapul neasemuitului bidiviu Djalali. Aleargă să-și repeadă fulgerul spadei în mulțimea ostașilor, cât frunza și iarba, ridicată întru pieirea Armeniei de califul Melic. Sau îl văd purtat de imboldul sângelui tânăr spre îndepărtata Cetate Albastă, pentru a primi dragostea din mâinile prea frumoasei Khandut.

Pentru ca, abia coborât din trenul care m-a purtat printre munții învăluiți în legendele despre el și despre faptele sale de vitejie, abia ajuns la ieșirea dinspre oraș a gării Erevanului, cea dintâi făptură care să se înfățișeze privirilor mele să fie... David din Sassun. Imens, așa cum mi-l desenase închipuirea înaripată de versurile epopeilor despre el și despre isprăvile care-l fac piatră de temelie a neamului său, eroul,

înălțat în scările șeii, își adună ambele brațe pe garda spadei, gata s-o repeadă în oștile unui dușman rămas nevăzut ochilor mei. Sub el, Djalali, armăsarul fantastic, capabil să zboare prin ceruri și să strivească, sub flacăra răsuflării și-n fulgerarea copitelor, tot atâția vrăjmași cât și paloșul stăpânului pe care-l poartă în scările șeii...

Sculptorul Ervand Kociar, cel chemat să toarne în bronz făptura eroului de legendă, așa cum ni l-a apropiat înțelegerii, șlefuiind ștanțele bătrânelor epoei populare, poetul Ovanes Tumanian, a izbutit să oblige metalul la ceva infinit mai mult decât o statuie ecvestră, un mit armenesc al centaurului. Doar două copite susțin superba îngemănare a omului și a calului pe bazaltul soclului care întruchipează pământul. Restul contopirii lor e început de desprindere într-un salt spectaculos spre înalt. Într-un zbor pe sub care nu te-ai mira câtuși de puțin auzind jumătatea-cal șoptindu-i cu glas omenesc jumătății-om:

*Hai! Câți dușmani tăia-vei tu cu spada,
Atâți suflării mele fi-vor prada!
Și câți dușmani din cale ai să-nlături
Atâți și eu cu coada am să-i mătur,
Și tot atâția zboru-mi va să-nghită.
Ba chiar mai mulți zdrobi-voi sub copită!*

Dar astăzi totul e învăluit într-o liniște mare și bună. Și eroul care întruchipează vitejia, statornicia în matca istoriei Armeniei nu se va avânta spre nici un câmp de aprigă înfruntare cu oștile lui Melic. Veghează doar liniștit și ocrotitor un oraș cu sclipiri de bijuterie prin mijlocul căruia bulevardele largi, străjuite de arbori incredibil de verzi prin arșița copleșitoare a amiezii de vară, par niște râuri împietrite în obișnuita lor curgere, de tainica putere a unei vrăji. Taximetrul alunecă ușor în direcția centrului, printre șirurile lungi de

mașini grăbite pe străzile drepte, mărginite de clădiri a căror originalitate se impune din prima clipă.

Puține dintre ele se înalță mai sus de limita a patru etaje; casele „țării din înaltul cerului” par a se teme de cer. Erevanul își răzbună însă lipsa de înălțime a edificiilor prin fantezie și grație. Arhitecții săi au readus în actualitatea unui veac al vitezelor cosmice și al zgârie-norilor rectilinii coloanele și frizele sculptate ale străvechilor palate și temple de la Ecimiadzin și Ani, impunând atenției și nu mai puțin admirației contemporanilor stilul neoarmean. Și tot aici, la Erevan, se înalță adevăratele izbutiri ale neoclasicului adaptat la specificul artei armene, alături de blocuri cu liniile zvelte dar vigurose energice ale stilului mediteranean.

Diversitatea stilurilor și a liniilor se completează în chip fericit cu cea a materialelor de construcție utilizate și imprimă Erevanului caracterul inedit al unui mozaic de culori și nuanțe. Predomină galbenul, maroniul, cărămiziul și brunul-roșcat al tufurilor vulcanice, interferate din când în când cu notele grave ale masivelor edificii durate din bazalt de culoare cenușie, din granit cu reflexe de oțel sau de cer întornat, iar acolo unde ochii și inima creatorilor au simțit nevoia unui plus de eleganță, fațadele au fost placate în marmură neagră sau roșie, în trahit de culoarea frunzelor sau a cetinii.

Piața Republicii, largă, în preajma unor edificii guvernamentale, se ridică impunătoare clădire a Galeriei Naționale a Armeniei plutește într-o baie de soare incendiar. Termometrul arată plus patruzeci și două de grade. O căldură uscată și apăsătoare te duce cu gândul la deșertul Saharei sau la întinsurile de nisip pârjolit ale Asiei Centrale. Numai spectaculoasa înflorire în văzduh a apei frumoaselor fântâni arteziene mai aduce o iluzie de răcoare în acest cuptor de bazalt și de tuf încins ca o plită. În schimb, înăuntrul groaselor ziduri ale hotelului „Armenia” e o răcoare plăcută, parfumată, reconfortantă. Așa că, după un duș înviorător și după un scurt

popas la una din mesele restaurantului, sunt pe deplin apt pentru continuarea abia începutei cunoștințe cu Erevanul. O reiau prin mijlocirea Muzeului de istorie. Săli largi, spațioase, vitrine împovărate cu mesajele unei istorii dense, neîntrerupte pe parcursul a mai bine de trei milenii. Vârfurile săgeților cioplite din silex, armele și uneltele din piatră și din coarne de animale vorbesc despre o vârstă care scapă cunoștințelor istoriei. Mai îndepărtate de clipa noastră chiar decât epopeea *Vitejilor din Sassun*, bronzul și fierul trecute în paloșe, în armuri și-n brăzdare de plug, aurul și argintul podoabelor și monezilor pe fețele cărora sunt bătute chipurile și însemnele puterii regilor antichității urartiene și greco-romane, cele ale regilor armeni din Ecimiadzin, Dvin și Ani sunt dovezi mai mult decât concludente ale nobleței vechimii. Erevanul e de o vârstă cu Babilonul, Armenia cu Sumeria și Egiptul primilor faraoni, poporul său s-a născut aici, la poalele Araratului, odată cu omenirea însăși.

Trecem cu o grabă vinovată prin săli pline de pitorești costume populare, de covoare și carpete coborâte din satele Zanghezurului și Idievanului. Și asta fiindcă, la întâlnirea cu hăul de vremuri pe care ți-l sugerează, acesta se cere deslușit, înțeles. Iar pentru a-l înțelege e nevoie de mijlocirea unui muzeu-tezaur: Matenadaranul Mesrop Maștoț.

Clădirea din blocuri masive de piatră cenușie cu reflexe celeste, cu aer de fortăreață de neînvinc, se înalță pe pieptul colinei împădurite de la extremitatea de nord a bulevardului Republicii. Un șir de trepte largi și solide îți înlesnesc urcușul spre intrarea în lăcașul din care Erevanul, ca de altfel întreaga spiritualitate armeană, își face un titlu de îndreptățită mândrie: Matenadaranul e păstorul, unic în felul său, a peste jumătate din cele 23 000 de manuscrise și 4 000 de fragmente de texte în limba armeană descoperite până în prezent, restul fiind împărțit între Biblioteca Națională din

Paris, British Museum, Biblioteca Armeană din Veneția și cea din Viena.

Nu știu cum m-aș fi descurcat în această lume a comorilor fără sprijinul cercetătorului Suren Kolangian, vechi prieten al meu și al României. Cu grija și competența care dezvăluie pasiunea omului de știință, Suren mă călăuzește îndeaproape printre miile de cărți manuscrise din domeniul istoriei, filozofiei, matematicii, medicinei, literaturii, oprindu-mă în fața unor opere inedite aparținând lui Euclid, lui Aristotel și altor mari învățați greci, bizantini și sirieni, care nu se mai păstrează azi, după scurgerea veacurilor, decât aici, la Matendaran, în traducerea armeană efectuată prin secolul al V-lea.

Privesc uluit „cartea uriaș”, prin transcrierea căreia Vartan din Muș a folosit, cu aproape opt veacuri în urmă, 607 pielicele de vițel, cântărind în total 32 de kilograme, calendarul minuscul întocmit de Oksengo și Feodosii, în 1434. Înaltă de patru centimetrii, lată de doi și ceva mai groasă de doi centimetrii, cartea, cuprinzând datele tuturor sărbătorilor cultului armeano-gregorian, cântărește doar nouăsprezece grame. Am în fața ochilor valoroasele contribuții la cunoașterea trecutului Armeniei pe care și le-au adus vestiții săi istorici din cel de-al cincilea veac: Lazar Barbeți, Movses Horenați, Favstos Biuzand, Eghișe, precum și continuatorii lor Hevond, Aristaches Lastiveți... Și versurile poetilor Krigor Narecați, Nerses Snorhali, Frik, Nahos, Saiat Nova. Apoi unica lucrare referitoare la istoria urmașilor afganoazerbaidjenilor, datorită armeanului Movses Gagankatvaț. Și două dintre cele mai vechi cărți religioase din lume: Evangheliarele Lazarian și Ecimiadzin, scrise în anii 887 și, respectiv, 989.

Sfârșesc prin a descifra în textul unei geografii armene, datând din secolul al VII-lea, neașteptate referiri la „neamul Balacilor” ce populează spațiul carpato-danubian. Nu e nevoie de un muzeu anume spre a găzdui mărturiile unei alte

împliniri de excepție a spiritualității artistice a poporului de la poalele Araratului, splendida arhitectură în care meșterii săi de pe toate scările timpurilor au topit străvechi maniere urartiene și influențe arabe sau sasanide, într-o puternică expresie inedită, atât de potrivită pământului lor de munți aspri și râuri vijelioase, neamului lor mândru, stăruitor și exuberant. Armenia e ea însăși, de la un capăt la altul, un imens muzeu în aer liber, cuprinzând peste 4 000 de monumente ale arhitecturii antichității. Unul dintre cele mai reprezentative se află chiar aici, între hotarele Erevanului, pe colina Arin-Berd. Înălțimea pietroasă, abia îmblânzită de verdele vegetației întemeiate și susținute prin stoice, neîncetate eforturi grădinărești, domină cu severitate orașul răsfirat la poalele sale. Vreme îndelungată Arin-Berd a însemnat pentru Erevanul modern doar un spațiu al promenadelor, un inedit element de decor. În 1950 însă, au urcat în creștetul înălțimii arheologii. Săpăturile încurajate de descoperirile începutului au continuat câțiva ani, dând la iveală zidurile unei puternice fortărețe în incinta căreia au strălucit palatele și templele în stil asirian ctitorite de regele urartian Arghiști I, în anul 782 înaintea erei noastre. Data aceasta, figurând pe una din inscripțiile cuneiforme alături de relatarea întemeierii săvârșite de regele Arghiști, a devenit astfel actul de naștere al străvechiului Erebuni – Erevanul de astăzi. Și în 1968, capitala republicii Sovietice Socialiste Armenia și-a sărbătorit, pe baza mărturiilor înscrise pe lespede descoperită în urma săpăturilor de pe Arin-Berd, 2750 de ani de existență documentară. În cinstea aniversării matusalemicei vârste, s-au amenajat parcuri, s-au sădit pomi, s-au scris poeme și drame istorice, s-au compus simfonii. Iar pe frumoasa stradă centrală s-a amenajat o inedită cale a gloriei, alcătuită din tot atâtea fântâni arteziene câți ani poartă pe umerii pietrelor și ai oamenilor săi Erevanul.

E o căldură neiertătoare, pavajul străzilor pare magma abia solidificată, azvârlită din gura unui vulcan nevăzut. Dar

aici, pe alea fântânilor, 2 750 de flori uriașe își desfac petalele fluide în aer, învăluind totul în straie de răcoare. Toate civilizațiile antichității și-au întemeiat geneza și dezvoltarea ulterioară în imediata apropiere a marilor fluvii: cea asiriană între brațele apelor gemene Tigru și Eufrat, cea egipteană pe aluviunile veșnic sporite de revărsările generoase ale Nilului. Cea armeană e o mare excepție de la regulă, nașterea sa însoțindu-se de-a lungul istoriei cu spinarea pietroasă a unui platou ocolit de ploi, brăzdat de râuri puține la număr și cu încă și mai puțină apă în albiu.

Încă din anul cel mai de jos al existenței sale (pentru muntenii Armeniei vremea nu trece, nu curge lin asemenea râurilor, ci urcă, aidoma zborului vulturilor, dinspre hăurile începutului spre crestele viitorului) poporul legendarei țări Haias a dus o luptă necontenită cu năvălitorii străini, dar, mai ales, cu uscăciunea pământului. Ca să reziste izbirii oștirilor hrăpărețe și-a durat din blocuri de piatră case-cetăți și biserici-cetăți. Ca să-i smulgă pământului pâine și struguri, a acoperit toate văile și podișurile cu canale săpate trudnic în piatră, prin care-a silit apa râurilor, a lacurilor și-a zăpezilor de pe creștetul munților, să îndestuleze setea ogoarelor.

Așadar, nimic nu poate fi un omagiu mai potrivit adus celor 2 750 de ani de civilizație armeană pe vatra bătrânului Erebuni ca această cale triumfală a apei, înflorind jucăuș și mângâietor prin văzduhul fierbinte al zilelor unei veri de-a lungul căreia nu cad niciodată mai mult de 30 de milimetrii de ploaie pe metru pătrat. Așa cum nimic nu poate străluci mai surprinzător și mai desăvârșit totodată în acest oraș al arhitecturii umanizate până la putința de a pune în linii, în culori și în ritmuri mândria cu rădăcini adânci în solul fertil al epopeilor eroice zămislite pe vatra Sassunului, ori, dimpotrivă, delicatețea șoptelor de iubire, decât acest ochi de mare al „Lacului lebedelor” ivindu-se grațios printre draperiile sălciilor

plângătoare și printre chiparoșii parcului de la întretărirea bulevardului „Republicii” cu strada Tumanian.

Karmir Blur înseamnă Colina Roșie. Harta mi-o arată sub înfățișarea unui simplu triunghi, la marginea dinspre sud-vest a orașului. De aici, de pe malul „Lacului lebedelor”, până acolo drumul nu e prea lung. Suficient însă spre a te purta prin fața altor și altor edificii impunătoare, pentru a te familiariza cu prezența numeroaselor temple moderne închinatelor unor zeități care se numesc muzică, dramă, pictură, sculptură, învățământ, știință. Și spre a constata că podul care te trece peste apa Razdanului e mai mult decât o simplă punte de legătură, că migala meșteșugită și fericit inspirată a creatorilor a făcut din el adevărată reprezentare a zborului.

Karmir Blur e, până la un punct anume, o soră geamănă a Arin-Berd-ului. Și aici, cel dintâi lucru care-ți reține atenția, odată ajuns sus în creștetul înălțimii, sunt tot ruinele aureolate de noblețea vechimii. Ziduri masive, străjuite de turnuri de apărare, închid între ele cele 120 de încăperi ale fortăreței înălțate pe la mijlocul veacului șapte al erei trecute de regele Rusa I în cinstea zeului Teseb, ocrotitorul neamului său prin nesfârșitele bătălii împotriva năvălitorilor. Armele, vasele, bijuteriile, sculpturile, tăblițele cu valoroase înscrisuri cuneiforme, descoperite cu ocazia săpăturilor efectuate în 1939, sunt tezaurizate acum în vitrinele Muzeului național de istorie. Dar fortificațiile și-au păstrat, chiar și în lipsa acestora, puterea lor de a rechema în memorie vremea străvechilor neliniști, speranțe, înfruntări și izbutiri în statornicie. De câțiva ani, cetatea Teișebaini nu mai stă singură în pieptul pietros al colinei Karmir. În imediata-i vecinătate, un edificiu modern, de o tulburătoare îndrăzneală în linii și-n forme, găzduiește Expoziția realizărilor economiei Armeniei.

Jos, la picioarele noastre, apele Razadanului strălucesc dulceag, ca într-o încercare de consolare a neputinței

noastre de a cuprinde de-aici, de pe colina cu nume și cu sclipăt de-nsângerare pe fețele pietrelor, totul.

Coborâm. Nu spre a ne resemna, spre a ne lăsa copleșiți de multitudinea lucrurilor încă necunoscute, ci spre a porni spre bătrânul Ecimiadzin. Dar e, ca să zic așa, o călătorie comodă: numai 20 de minute de mers cu autobuzul de-a lungul unei șosele care pare a duce spre creasta strălucind sub diadema de ghețuri a Araratului. Locul opririi legendarei corăbii a lui Noe după urgia potopului biblic. Drumul despică pante domoale pe care livezile și văile se Țes lanț neîntrerupt, ca la o inedită paradă a rodniciei. Poposim direct sub ruinele orașului antic, unul dintre cele mai vechi de pe întregul teritoriu de azi al Armeniei.

Potrivit tradiției, în anul 301 al erei noastre, imediat după adoptarea creștinismului ca religie oficială a țării, pe ruinele unui templu păgân din orașul-capitală, care se numea pe atunci Vaharșabat, s-a ridicat monumentală catedrală care mai uluiește și astăzi privirile. Am în față nu numai unul din primele lăcașuri creștine din lume, ci și unul dintre cele mai originale monumente arhitectonice. Suplețea, vigoarea și eleganța, care se-mbină armonios în făptura edificiului, au determinat numeroși specialiști, printre care profesorul austriac Strzygowski și colegul său francez Baltrusaitis, să vadă aici un veritabil prototip al stilului gotic. Nu-mi dau seama cât adevăr poate fi într-o astfel de ipoteză asupra genezei catedralelor de pe Sena și de pe Rin, dar aici, în apropiere, biserica Ripsime, cu cupola ei conică și cu cele patru firide în colțuri și, mai ales, Gaiane, zvâcnire sobră de tuf roșu, îndulcită doar de alternanța luminilor și penumbrelor, își dezvăluie cu claritate descendența stilistică din străvechea reședință a Katolikoșilor armeni.

La numai doi kilometri de Ripsime, Zvartnoțul își dezvăluie ruinele, alte fiice spirituale le străbuniceii-catedrale, conservate cu grijă, după descoperirea lor, din 1902. biserica, o construcție mai mult decât ambițioasă pentru vremea la care a

fost ridicată, poliedru cu trei niveluri, atingând 49 de metri în înălțime, a fost o culme a artei arhitectonice armene. Trei secole mai târziu un teribil cutremur i-a năruit o parte din ziduri pentru ca într-una din desele lor invazii arabii să desăvârșească distrugerea începută. Astăzi se mai păstrează întregi doar fundațiile; din uriașele coloane împodobite cu lujeri de viță și ramuri de rodieri, din capitellurile cu zboruri de vulturi împietrite în tăria văzduhului au rămas doar fragmente. Dar, nu-mi dau seama din ce pricină anume, vederea ruinelor capodoperei nu mă deprimă, ca și cum m-ar fi încredințat cineva că arhitectul-ctitor plecat cu veacuri în urmă către Constantinopole să clădească acolo, pe malul fluid al Bosforului, o altă minune asemenea Zvartnoțului, se va înapoia curând să-și recheme opera din sfărâmături.

Drumul ne poartă înapoi printre amfiteatrele viilor și livezilor spre Ghegard. La răsărit de Erevan, Azatul, tenacele afluent al Araxului, își croiește drum printre prăvălișuri stâncoase, îngăduind șoselei, după ce păruse o vreme că vrea să o rătăcească undeva, lângă tâmpilele cerului, să escaladeze în tihnă platoul într-o terasă pe a cărei față răsar obsedant, în soarele tare și limpede, turnurile porții centrale ale unei fortificații. Masive, închizând între ele, aproape de necrezut pentru acest pământ, coloane și capitelluri romane și elenistice. Inaugurându-și sosirea pe aceste locuri prin distrugerea cetății, legiunile Romei au sfârșit prin a o reclădi în folosul lor. Din această perioadă datează templul despre care documentele vremii vorbesc ca despre o adevărată bijuterie în marmură, înconjurată de un peristil cu 26 de coloane ionice. Alături de mărturia trecerii temporare prin istoria acestor oameni și locuri a închinătorilor lui Jupiter și Apollo, stau zidurile bogat ornamentate ale străvechilor regi ai Armeniei și ruinele termelor fastuos pavate cu mozaic multicolor.

Sus, înspre coama platoului, printre verdele palid sau galbenul-roșiatic al ierbii, soarele răsfăță ciudate pajiști de flori

violete. Nu știu ce flori vor fi fiind și-aș vrea să mă dumiresc apelând la sprijinul celor din jur, dar măreția marmurei și a pietrei, supraviețuind aici de milenii, mă obligă la o tăcere, dacă nu pioasă, cel puțin plină de admirație. Mă gândesc la câte eforturi le-au fost necesare acelor oameni ai locului, sau veniți de la margini de lume, ca să nu li se surpe trecerea din clipa îngăduită lor, în uitare.

La Sevan, în frumosul oraș de la țărmul lacului cu același nume, nu m-a adus trista poveste de dragoste dintre frumoasa Tamar și unul din cei mai chipeși pescari de prin părțile locului. În primul rând fiindcă mai înainte de a poposi aici, la una din mesele restaurantului „Ișhan”, unde o aud din gura îndatoritorului meu conviv și de azi înainte prieten, nici măcar nu aflasem de existența ei. Pe urmă fiindcă am oroare de poveștile care sfârșesc trist. Nici pentru păstrăvii lacului n-am venit, deși, pot să jur cu mâna pe inimă, sunt un adevărat deliciu. M-a atras pur și simplu existența marelui lac în sine. Știu că în antichitate se numea Marea Ghegam... O mare în creierii munților! La 2 000 de metri altitudine. Un fel de mare suspendată în cer. Strâns între stâncile unor munți înalți care nu-i îngăduie pe tot țărmul de nord nici măcar o fâșie de plajă ori un fir de potecă subțire, aici spre sud, lacul se însoțește, ca într-un gest de răzbunare frumoasă, cu exuberanța grădinarilor și a stațiunilor de vacanță. Sevanul, cea mi importantă din toate așezările de pe țărmul de miazăzi al lacului, e cel mai căutat loc de odihnă montană din întreaga țară. Din iunie până la sfârșit de septembrie, mii de oameni de toate vârstele populează imensa plajă până la care coboară, spre a răspunde dorinței tainice a naturii de a-și completa până la desăvârșire armoniile, verdeața odihnitor al pădurilor. Temperatura de peste 20 de grade a apei, cele 30 de grade la care urcă aerul, respirația ozonată a pădurilor din preajmă, elegantele hoteluri și vile cu nume de pești și râuri constituie tot atâtea calități turistice ale Sevanului. Și ar mai fi de adăugat, la toate acestea, peisajul

mirific al mării de culoarea azurului, rătăcit parcă dintr-o călătorie neizbutită în ceruri, printre piscuri severe de stânci golașe, sau, dimpotrivă, răsfățate de verdele greu, metalic al codrilor.

Dar despre frumusețea Sevanului mă tem să vorbesc mai mult. Știind că nu e poet, pictor sau compozitor în Armenia care să n-o fi făcut, fiecare în genul lui și cu mijloacele lui, desigur, dar în tot cazul infinit mai bine decât un biet călător. După cum, când noua mea cunoștință s-a apucat să-mi spună câte miliarde de metri cubi de apă se află în cuva frumoasei mări alpine, gestul mi s-a părut de un prozaism de neîntrecut. Abia când am aflat povestea eroicei bătălii purtate de minerii și constructorii Armeniei pentru menținerea echilibrului acestor ape albastre, am înțeles că cifra aceea ascunde în ea o nebănuită frumusețe de epopee. Fiindcă după construirea pe singurul râu care-și trage apele din Sevan a complexului hidroenergetic ce-i poartă numele, după triplarea cantităților de apă utilizate la irigații, debitul celor 28 de râuri care se revarsă în lacul Sevan a fost depășit de cantitatea eliminată prin intermediul Razdanului și de cea pierdută prin evaporare. Sevanul era amenințat cu dispariția.

De aproape o jumătate de secol, de când apele „Mării Armeniei” se scurg vijelios pe valea adâncită de om a Razdanului, Sevanul pune în mișcare turbinele a nu mai puțin de opt hidrocentrale, construite „în cascadă”, furnizând industriei și agriculturii două miliarde de kilowați-oră pe an. Metamorfozat, astfel, în putere și în lumină, „eroul” atâtor legende, cântece și poeme topește cupru și aluminiu, vulcanizează cauciuc sintetic, împletește cabluri și fire sintetice, construiește strunguri, strecoară în țesătura covoarelor djival povești despre vitejia și dragostea întemeietorilor legendari ai țării. Și tot el, zăgăzuit din spectaculoasa-i prăvălire pe albia Zangăi în salba bazinelor de acumulare, aduce văilor și colinelor însetate 380 milioane de metri cubi de

apă pe an, transformând pustiurile în livezi și în vii renumite. Dar cum natura nu face, cam niciodată, acte de binefacere, Sevanul a ajuns în postura unui creditor, generos ce-i drept, dar a cărui dărnicie putea sfârși printr-un dezastru la scara întregii economii a republicii.

- Sevanului i s-a cerut mai mult decât ne poate da, îmi explică tânărul hidrobiolog Așot Simonian. Și acum, iată, îmbătrânește. Iar bătrânețea asta ar putea deveni pentru el și pentru oameni o dramă. O dramă care nu se va întâmpla însă... La estul mării amenințate, dincolo de crestele dure ca diamantul ale muntelui Vardenis, curg, nepăsătoare la tot ce se întâmplă în preajmă, apele râului Arpa. Cel de-al treilea, ca debit, din țară.

- Arpa va trebui să ne plătească datoria față de Sevan, îmi spune tânărul hidrobiolog. Schimbându-i vechiul curs și silindu-l să se verse în lac, vom întoarce Sevanului 250 milioane metri cubi de apă pe an.

Aflu despre toate acestea aici, pe terasa hotelului „Ișhan”, gustând din carnea păstrăvilor rumeniți, scoși de curând din apele „mării Armeniei”.

Și mă gândesc că povestea de dragoste pe care-o găsisem prea tristă avusese o temelie reală aici, la Sevan. Numai că eroii săi trebuie să se fi numit, să se numească în continuare altfel: Armenia și Sevanul. Iar sfârșitul ei trist să se acomodeze la adevărul descoperit prin tăierea tunelului pe sub semețul și îndârjitul munte, paznic de ape, Vardenis. Nimic nu poate sta împotriva curajului, a iubirii pentru pământul și apele țării, din inima urmașilor eroilor legendari din Sassun.

Erevan, 1985

GENOCIDUL ARMEAN

O rană nevindecată pe trupul istoriei

„**N**oi, de câte ori auzim de o cucerire în antichitate credem că este ceva teribil, ca în zilele noastre. În zilele noastre un învingător este într-adevăr teribil; vine și face statistică de tot ce se găsește în ținut, și se mai află și dintre ai tăi câte unul care, cunoscând limba, îi ajută să caute -, așa că nimic nu rămâne neînsemnat și neurmărit de un cotropitor actual... Aceasta astăzi, dar cucerirea de odinioară era cu totul altfel. Fiecare trăia după cucerire cum trăise și mai înainte, numai că, în loc să plătească dările unuia, le plătea altuia. Astfel se explică de ce Armenii au putut să stea sub atâtea stăpâniri străine și totuși să prospere, pe când, azi, au ajuns zece ani de stăpânire turcească, sub neiertatul Abdul – Hamid și chiar sub regimul june turc, pentru ca mai bine de un milion de armeni să fie masacrați în chipul cel mai barbar în Asia Mică: sub pretext că erau suspecti îi puneau între jandarmi și în drum de la un loc la altul erau omorâți mișelește cum niciodată n-au mai fost ucise ființe omenești. Și noi pretindem că trăim un secol de civilizație!” (Nicolae Iorga, „Patru conferinți despre Armenia”, București, 1929).

Primul Genocid al secolului XX

În prefața la celebra carte a lui Franz Werfel – „Cele patruzeci de zile de pe Musa Dag” (Ed. Univers, București, 1970), Nicolae Balotă face o observație de remarcabilă subtilitate: trilogia dedicată masacrării armenilor din Imperiul Otoman sub regimul Junilor Turci (genocid început, de fapt,

sub domnia sultanului Abdul Hamid) a văzut lumina tiparului în 1933, anul venirii lui Hitler la putere și al instaurării nazismului în Germania, „an fatal” care avea să deschidă seria unor cumplite barbarii exterminarea evreilor fiind, desigur, tragedia universal cunoscută. „Era firesc – scrie Nicolae Balotă - ca apărătorii demnității umane să încerce diverse moduri ale ripostei, ale apărării valorilor sociale, etice, teoretice ori estetice pe care le vedeau primejduite. Una dintre acestea era reprezentarea **parabolică** a violenței și in Justiției, condamnarea viitoarelor nedreptăți care se anunțau, prin procesul oricăror nedreptăți ce s-au petrecut vreodată. O asemenea parabolă a rezistenței umane la silnicie prezenta Franz Werfel Germaniei și, prin verbul german, lumii întregi în acel an al atâtor amenințări”. Forma românească a scrierii lui Werfel este doar coaja literară a unor fapte reale, înfiorător de reale. Istoric, ca și personaje excelent creionate: Enver, delicatul și cinicul militar coautor la masacrarea unui număr neprecizat – și imposibil de stabilit – de armeni, cu mătăhălosul și primitivul Talaat, miniștri amândoi în guvernul partidului „Uniune și Progres” al Junilor Turci, Johannes Lepsius, misionarul german care, căutând să salveze victimele, încearcă, totodată, să salveze onoarea țării sale, la a cărei remorcă se află Turcia... Considerat, pe bună dreptate „o epopee modernă cu valoare parabolică, în care faptul istoric dobândește o valoare paradigmatică”, romanul „Cele patruzeci de zile de pe Musa Dagh” este totodată act de acuzare împotriva făptuitorilor și memento al unui genocid și astăzi ocultat, asupra căruia riscă să se așternă uitarea. Primul genocid din atât de bogatul în crime contra umanității, secol XX.

Nimic nou sub soare!

Rădăcinile evenimentelor nefaste cuprinse între ultimii ani ai secolului XIX și anul 1917 se află în situația geopolitică

a vechiului stat armean, aflat în zona de contact a Europei cu Asia și în aria unde s-au ciocnit interesele unor puteri imperiale: Rusia, Imperiul Otoman și Persia. Conflictele dintre aceste forțe s-au repercutat în chip dezastruos asupra armenilor, popor laborios, creator al unei culturi strălucite, aplecat către arte, meșteșuguri și agricultură. „Profitând de haosul din Imperiul Otoman, șahul Abbas al Persiei (1588 – 1629) a recucerit pământurile pierdute (în urma unor războaie a căror consecință a fost ocuparea Armeniei Occidentale de către turcii otomani iar a unei părți din Transcaucazia și Armenia Orientală de către iranieni – n.n.) dar războiul a durat cu intermitențe până în 1639, când s-a încheiat pacea, în urma căreia otomanii au primit Irakul, regiunea Van și Armenia până la Kars, iar Persia Erevanul și Atropatene (Azerbaidjan). În timpul războaielor turco-persane, politica dusă de Șah Abbas de a pârloli pământurile în calea trupelor turcești a avut consecințe tragice pentru poporul armean, care și-a văzut patria pustiită, iar populația civilă deportată în străfundurile Persiei. În anii 1604 – 1605, au fost deportați cca. 300.000 de oameni din provinciile Armeniei spre centrul Persiei. Alături de ei se găseau, georgieni și kurzi. Localitățile pe care le părăseau erau incendiate de soldații șahului, recolte distruse, hambarele arse. Pe drumul «marelui surghiun», cum numește un cronicar al vremii deportarea, au murit zeci de mii de bărbați, femei, copii, fiind expuși la foamete, frig, maltratări, violuri. Numai o cincime a celor deportați – după unele mărturii – au reușit să supraviețuiască, stabilindu-se până la urmă în capitala Ispahan și în regiunile învecinate” (cf. Tigran Grigorian, „Istoria și cultura poporului armean”, Ed. Științifică, București, 1992, p.124). Așadar nimic nou sub soare! Această deportare, care prefigurează, la o distanță de trei secole, tragicele evenimente de sub Abdul-Hamid și puțin mai târziu, de sub regimul discreționar al Junilor Turci, este o grea lovitură dată poporului armean, cu care istoria a fost atât de vitregă încât Nicolae Iorga

spune, cu deplină încredințare, că „niciodată un popor n'a răbdat mai multe nedreptăți și n'a suferit mai multe cruzimi ca poporul armean!” (op. cit., p.14; afirmația ilustrului istoric e, totuși, amendabilă: evreii – victime ale criminalei demențe hitleriste, românii basarabeni și bucovineni, tătarii, popoarele din zona Balticii deportate și prefăcute în grămezile de cadavre atât de dragi tovarășului Stalin, se constituie în „poluri ale cruzimii” și se înscriu, considerăm, pe un plan echivalent al exercitării violenței și disprețului față de Dreptul Ginților; e drept că, în 1929, când ținea Nicolae Iorga conferințele despre armeni la Teatrul Național din București, cele mai mari crime ale secolului, Holocaustul nazist (exterminarea pe criterii de rasă), respectiv Holocaustul comunist (exterminarea pe criterii de clasă), nu fuseseră încă săvârșite.

Mărire și decădere

Întrat în declin ireversibil, Imperiul Otoman – „Omul Bolnav”, cum i se spunea în lumea diplomatică și în cancelariile statelor occidentale, se îndrepta către pieire. Compoziția multinațională, imensa întindere – tricontinentală, până foarte târziu – și apartenența unei mari mulțimi de supuși – ezitam să folosim termenul „cetățeni” – la alte religii decât Islamul i-au grăbit disoluția. Procesul, lent, a fost inexorabil. Practic, în zorii secolului XX, Sublima Poartă dirija o alcătuire statală hibridă, cu o administrație cantonată într-o teribilă stagnare, într-un soi de Ev Mediu prelungit, paradoxal, într-o lume în accentuată schimbare. Puterea de stat imperială, Sultanul – Calif totodată, deci șef religios, Marele Vizir, subalternii acestora până în cele mai îndepărtate **vilayete** (regiuni) păreau scoși din timp, trăitori „într-o slavă stătătoare”, că vă folosim sugestiva expresie a marelui poet Ion Barbu. Împărăția funcționase ca o forță colosală pe harta sud-estului european, vestului Asiei și nordului Africii atâta timp cât

succesorii lui Osman fuseseră cuceritori. Adică în ofensivă. Declinul începuse după marea înfrângere de sub zidurile Vienei. Analist politic de geniu, Dimitrie Cantemir a intuit, primul în Europa, „descreșterea” ireversibilă a ceea ce fusese cândva sperietoarea lumii creștine. Ca și românii care au avut, totuși, mai mult noroc istoric, armenii (în venele cărora curge sânge trac, ipoteză susținută și de Nicolae Iorga: „armenii sunt de origine tracică”, și de Vasile Pârvan care vorbea despre „rădăcina traco-geto-frigiano-armeană”) au fost așezați în calea răutăților, la confluența Europei cu Asia. Tăvălugul turc s-a rostogolit peste statul armean, o rămășiță, de fapt, din ceea ce fusese, cândva, o mare putere. „Ultimul rege al Armeniei (Levon – Leon – al VI-lea, n.n.) a avut parte de o domnie efemeră. La câteva luni după înscăunarea sa, mamelucii, turcomanii și trupele Emiratului de la Alep au invadat țara iar la 16 aprilie 1375, în condițiile lipsei totale de ajutor din exterior și a foametei, a căzut cetatea Sisului și odată cu ea s-a prăbușit ultimul stat armean centralizat... o mare parte a populației a fost nevoită să ia drumul pribegiei... Mase de emigranți armeni s-au refugiat în Cipru, Rhodos, Italia, Franța și alte țări. După 300 de ani de existență liberă statul din Armenia Ciliciană (numită și Armenia Mică, o creație politică mai târzie, datând din sec. XI, situată pe malurile Mediteranei, n.n.) a dispărut de pe scena istoriei...” (Tigran Grigorian, op.cit., pag.122). Pentru cei rămași va începe o lungă epocă de asuprire națională și spoliere fiscală, cu unele momente de relaxare, mai degrabă accidentale, al cărei punct culminant au fost masacrele din 1915.

Primul stat creștin din lume

Apartenența armenilor la religia creștină este una dintre cauzele persecutării lor ca entitate etnică în cadrul Imperiul Otoman. Este vorba, de fapt, de un complex de motivații ale

segregării practicate în sânul marelui stat, componenta economică având și ea, o importanță deosebită, cum vom vedea imediat, „Armenia este foarte strâns legată de creștinism” spune Iorga. Mai mult, regatul armean, sub domnia lui Tîrdat al III-lea, a devenit primul stat din istorie în care creștinismul a fost proclamat religie oficială. La 301, așadar cu 12 ani înainte ca împăratul Constantin cel Mare să fi emis Edictul de la Milano care consacra definitiv creștinismul ca religie oficială în Imperiul Roman! Chiar pe locurile înseși a miilor săi de martiri, pe ruinele templelor păgâne, Grigore Luminătorul a clădit prima biserică creștină din lume „Ecimiadzin“ al cărei nume răsună ca o Aleluia și semnifică „Fiul lui Dumnezeu a coborât“. Hoardele asiatice care se vor năpusti asupra Europei prin spațiul transcaucazian aparțin altor confesiuni, altor credințe, în principal șamanism, zoroastrism sau islam. Creștinarea armenilor va avea consecințe extraordinare pentru istoria acestui popor. La păstrarea ființei naționale va contribui, de asemenea, crearea alfabetului armean de către Mesrop Maștoth, la Edessa, (392-405). În ciuda dezmembrării statului, a invaziilor arabe, persane, mongole, turcești, a persecuțiilor, tentativelor de deznaționalizare, a „ienicenizării” multor copii de către sultanii otomani (practică de la care nu s-au dat înapoi nici unii șahi persani), comunitatea armeană a rezistat loviturilor istoriei – la fel ca și evreii – printr-un extraordinar spirit de unitate, ca și prin simbioza dintre religie și cultură. Ca să ne dăm seama de importanța acordată de oficialități culturii, ne vom referii la primirea făcută inventatorului alfabetului la întoarcerea de la Edessa: „Maștoth a fost întâmpinat la intrarea în Vagharșapat – capitala de atunci a regatului, n.n. – de rege, nobilime, cler și, practic, întreaga populație a capitalei, într-o atmosferă de însuflețire și bucurie generală iar ziua aceea a fost proclamată sărbătoare națională” (T.Grigorian, op. cit., p.83). Ca și în Principatele Române, în Armenia viața culturală s-a concentrat în mănăstiri. Pe lângă acestea au funcționat școli cu

predare în limba armeană și încă din secolul V, mai exact la 435, Biblia a fost tradusă în această limbă. Tot în acea vreme au fost tălmăcite operele lui Pitagora, Platon, Heraclit, Euclid, Dioscoride, Avicenna, Homer; au fost făcute traduceri din elină și latină, firește, dar și din arabă, sanscrită și în epoca Cruciadelor, din franceză. Probabil că nici un alt popor al acelor vremuri nu a fost alfabetizat în măsura în care au fost armenii. Au înflorit artele iar arhitectura a exercitat o remarcabilă influență în sud-estul european.

Năvăliri, pustiire, moarte

În timpul marilor mișcări de popoare cunoscute ca epoca migrațiilor, imense mase de războinici din Centrul Asiei au lovit puternic statele din Anatolia, și Transcaucazia, ajungând chiar până în Galia, în Occident și în Europa Centrală. Au fost săvârșite masacre de amploare nemaîntâlnită, deși istoria umanității nu fusese cătuși de puțin zgârcită, inclusiv în Antichitate, cu uciderea în masă. În ce-i privește pe armeni, peste acest neam s-a abătut de asemenea paloșul cuceritorilor turanici. „...În 1064, chiar în anul când uzii împreună cu pecenegii jefuiau provinciile balcanice, sultanul selgiucidi împresura și ocupa Ani, fosta capitală a Armeniei, părăsită de garnizoana sa bizantină. Populația armeană a suferit atunci unul dintre cele mai îngrozitoare dintre numeroasele masacre din istoria sa (of. Gheorghe I. Brătianu, „Marea Neagră”, Ed. Meridiane, Buc. 1988). Mongolii au folosit teroarea ca un veritabil instrument de guvernare a teritoriilor supuse, de descurajare a tentativelor de împotrivire sau de redobândire a libertății. Istoricul Tigran Grigorian evocă o altă invazie, tot mongolă, consecutivă distrugerilor provocate de năvala șahului turcoman Djalal ad-Din al Horezmului: „Nu se vindecaseră încă rănila provocate de invazia lui Djalal ad-

Din când hoardele mongole conduse de Cearmaghan au năvălit în Armenia, au cucerit orașul Ani (1236) unde au masacrat populația, iar pe copiii, femeile și meșteșugarii care au supraviețuit i-au dus în captivitate... Dintre toți cötropitorii mongoli au fost cei mai cruzi, răspândind pretutindeni groaza și atacând în marș necruțător. Când cucereau un oraș, obișnuiau să evacueze întreaga populație, pentru a putea jefui casele în voie iar ceea ce nu puteau lua cu ei incendiau. După ce îi țineau pe locuitori 7-10 zile în câmp deschis, începeau să se ocupe de ei: pe luptătorii luați prizonierii îi ucideau fără discernământ, majoritatea meșteșugarilor erau împărțiți ca sclavi între căpetenii, tinerii erau repartizați în activități auxiliare pentru armată... iar femeile și copiii erau vânduți ca sclavi... Dominația mongolă a avut efecte pustiitoare pentru economia Armeniei, ca și în celelalte țări din Orientul Apropiat și Mijlociu. Agricultură dezvoltată a Armeniei, încă din antichitate, a fost minată de economia pastorală nomadă. Câmpiile, viile și livezile roditoare au fost transformate în pășuni și au devenit pustii. Sistemul de irigații a fost distrus (op.cit., pp. 112-113). Pretutindeni pe unde au trecut, hoardele mongole au lăsat în urmă pustiire, moarte, dezastru. Piramidele din zeci de mii de capete și uciderea întregii populații a unor orașe înfloritoare, cu sute de mii de locuitori, constituia o practică curentă în strategia lor.

Soluția lui Abdul Hamid

Abdul Hamid: „Singura modalitate de a ne debarasa de Chestiunea Armeană este de a ne debarasa de armeni”.

Am întreprins această incursiune în cronică loviturilor la care au fost supuși armenii întrucât rădăcinile genocidului se află în timpuri mai vechi. În zorii secolului XX, însă, toate acele acte de cruzime păreau a fi de domeniul trecutului. Îngropate în istorie. Imperiul Otoman, expresie a modului

despotic de ocârmuire, se afla în plin proces de disoluție. Forțe obscure lucrau din interior la răsturnarea regimului tiranic al sultanului Abdul Hamid. Este vorba de Junii Turci, organizație subversivă în condițiile de atunci, la care a aderat și un aromân, Nicolae Batzaria, având funcția de „inspector al școalelor române din Vilaetele Salonic și Cosova”. La Salonic, acest funcționar de stat îi va cunoaște pe doi dintre activiștii de frunte ai celui mai important comitet local al organizației ale cărei baze se puseseră, de altfel, acolo, tinerii ofițeri Enver și Gemal care, împreună cu un fost telegrafist de poștă, Talaat, vor forma un triumvirat sinistru, răspunzător de uciderea a peste un milion de armeni. Să nu anticipăm, însă. Comitetul declanșează o insurecție la care i-au parte câteva mii de oameni: „Căpitanul Niazi Bei, albanez de origine din orașul Resna, nu departe de Bitolia, a strâns câteva sute de albanezi, și-a dat mâna și cu destul de numeroși comitagii bulgari și a declanșat o mișcare care creștea zilnic în intensitate. Cam tot în aceleași zile mai multe mii de albanezi înarmați ... au ridicat în numele libertății steagul răscoalei... La rândul său, Enver se pusese în fruntea unei bande improvizate alcătuită din câțiva țărani turci dar mai ales din soldați îndemnați să dezerteze de la regiment... Deveniți din zi în zi mai îndrăzneți, Junii-Turci recurg și la alte mijloace, ca să sporească panica de care erau cuprinși cei ce domneau la Stambul și să-i hotărască a ceda satisfăcând cererile Comiteturii Revoluționare. Aceste cereri se rezumau la restaurarea Constituției lui Midat-Pașa din 1876 (cf. N.Batzaria, „Din lumea islamului”, Profile Publishing, 2003, p.31). Ceea ce Abdul-Hamid a și făcut. Ca să ne dăm seama de starea de spirit din lumea multinațională și aparținătoare la diferite religii din imperiu, îl vom cita pe autorul german D.V. Mikusch: „Noua Magna Charta a Turciei stabilea ca principiul cel mai important: «Toți cetățenii, fără deosebire de religie, sunt egali în fața legii și au aceleași drepturi și datorii față de țară». Ce idee își făceau mahomedanii despre această egalitate

în drepturi a tuturor cetățenilor reiese, de altfel, din observația făcută de guvernatorul de atunci al Yemenului, în Arabia de Sud: «Va să zică, de azi înainte nu mai e voie a i se spune creștinului porc de câine!»“! („Gazi Mustafa Kemal”, ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1929, p.65). Fățarnicul Abdul Hamid, supranumit „sultanul roșu, era capul unui regim caracterizat prin închistare, despotism, înapoiere, corupție generală. Constituția din 1876, anul întronării sale, a fost suspendată în 1878. Situația geopolitică a statului și interesele sale militare au determinat o puternică apropiere de Germania Kaiserului Wilhelm II, care, cu prilejul vizitei oficiale la Istanbul în 1898, s-a declarat „fidel apărător al Islamului” (cf. Mihai Stepan Cazazian și Eduard Antonian, „Mărturii. Genocidul armenilor”, ed. Ararat, 1998, p. 26). La începutul domniei sale, populația armeană avea un rol economic de prim ordin: „La sfârșitul sec. XIX, din 98.000 de meseriași 65.000 erau armeni, din 150 industriași - 137, din 166 importatori - 141, din 37 mari bănci - 32 aveau capital armean... Turcii au contat pe pasivitatea armenilor pe care îi considerau «populație fidelă» și le erau recunoscători acestora pentru faptul că nu au urmat exemplul grecilor și bulgarilor... Drept răsplată, armenii au primit o Constituție fantomă (Constituția Armeană, ratificată de guvernul otoman n.n., iar Adunarea Națională care îi reprezenta în fața Porții și-a văzut protestele întâmpinate cu indiferență.” Când, în 1877, Imperiul Țarist, în acord cu celelalte puteri, a declarat război Imperiului Otoman, armenii au cerut ajutor. Apelul armenilor este menționat în Tratatul de la San Stefano (03.03.1878), în art. 16, care obliga Imperiul Otoman să se angajeze pentru a realiza îmbunătățiri și reforme cerute de provinciile locuite de armeni, garantându-le securitatea împotriva jandarmeriei locale turce, care efectua abuzuri în serviciu, și împotriva kurzilor care se dedau la dese jafuri. Aceste fapte îi făcuseră pe armenii exasperați să se revolte de mai multe ori - la Zeitun (1862), Van (1862) și

Erzurum (1863). În Tratatul de la San Stefano era menționată pentru prima dată Chestiunea Armeană în context diplomatic internațional. Un paragraf special le era dedicat armenilor. Formula **autonomie administrativă** pentru provinciile armenie a fost înlocuită cu **ameliorări și reforme** de către Imperiul Otoman (op. cit. p.27). Se poate spune că Marile Puteri care au stabilit la Congresul de la Berlin (13 iunie – 13 iulie 1878) noua hartă politică a sud-estului european s-au spălat, pur și simplu pe mâini, lăsând rezolvarea Chestiunii Armenie pe seama turcilor.

„Abdul Hamid II, în fața Tratatului de la Congresul din Berlin, nu avea decât două soluții extreme: să supună Imperiul unor transformări radicale pentru armeni sau să suprima cauza neplăcerilor. Abdul Hamid II a ales a doua cale” (op. cit., p.28). Profitând de calitatea de Calif, șef al cultului musulman, sultanul a proclamat pan-islamismul drept „principala politică a Imperiului”; cerchezi musulmani au fost implantați în provinciile locuite de armeni. Turcii datornici comercianților armeni au fost încurajați să le jefuiască prăvăliile. Un instrument al politicii hamidiene devin kurzii, asmuțiți asupra armenilor; se citează cazul unui infractor kurd, șef de bandă de tâlhari, Husein Kōrōglu, scos din închisoare și făcut colonel într-unul din noile regimente kurde. Jafurile se extind, sub lozinca criminală: „Capul ghiaurului pentru sultan iar averea lui pentru fiii Profetului”. Este ațâțată ura împotriva creștinilor („ghiauri”), folosită ca instrument politic. Ar fi greșit, însă, să se creadă că simpla apartenență a armenilor la altă confesiune decât islamul este cauza unică a tragicelor evenimente din timpul domniei sângerosului sultan. Armenii sunt majoritari în provinciile lor, organizați, muncitori, factor de progres în economie și nu numai. Ca reacție la jafuri și distrugerii, armenii se vor organiza în partide politice. Societăți revoluționare se înființaseră încă din 1880 în Anatolia, la Van și Erzurum. Ipocrit, sultanul asigură puterile europene că va aplica

prevederile Tratatului de la Berlin; în fapt, el ordonă reprimarea agitației **politice** a adeptilor partidului Hâncaak, („Clopotul“) trimițând un regiment de kurzi cu ordinul de a distruge satele armenesti din regiunea munților Sasun. Populația se revoltă, exact ce aștepta Abdul Hamid care poruncește trecerea la masacrare și la convertiri forțate, acțiune începută la 2 octombrie 1895. „Masacrele au debutat la Sasun și Trabzon și au continuat și în 1896. Intervenția diplomației europene, care nu a fost susținută cu forțe armate, a agravat Chestiunea Armeană. Replica lui Abdul Hamid a fost uciderea armenilor. „După masacrele din Trabzon au urmat, la 5.10.1895 – AK Hisar, la 11.10 – Erzurum, la 13.10 – Akbeș, la 17.10 – Urfa, Biregik și Diarbekir. Bilanțul masacrelor: 218.000 de morți, 52.000 de convertiri la islamism și 2500 localități distruse. Au mai rezultat 100.000 refugiați în Rusia, 60.000 în Europa și America și 16.000 în Bulgaria și România”. (op.cit. pp. 30-31). Acțiune premeditată căci, în 1892, Sultanul – Calif declarase: „Singura modalitate de a ne debarasa de Chestiunea Armeană este de a ne debarasa de armeni”. Din nefericire, toate acele grozăvii nu sunt decât o prefigurare a genocidului din 1915.

Prototipul genocidurilor din secolul XX

Yves Ternon: „**Genocidul armean reprezintă prototipul genocidurilor din secolul XX**”.

În Dicționarul enciclopedic Larousse, genocidul este definit drept „**crimă comisă în intenția de a distruge un grup de oameni, național, etnic, rasial sau religios**”. Dicționarul Robert îl definește ca fiind „Distrugerea metodică a unui grup etnic. V. Etnocid, **Exterminarea evreilor de către naziști este un genocid**. - Prin extensie: Exterminare a unui grup important de persoane într-un timp scurt”. Măcelărirea armenilor din Imperiul Otoman, începută sub „sultanul roșu” (în sensul de

sângeros) și continuată cu aceeași ferocitate - dar la dimensiuni mult mai ample – sub regimul Junilor Turci, se încadrează perfect în definiția menționată cu specificația că avem de-a face cu o uriașă crimă **continuată**, începută în 1895, cu noi episoade în 1896, 1909 și 1915. Pentru Yves Ternon („Statul criminal. Genocidurile secolului XX”, ed. Institutul European, Iași 2002), „genocidul armean reprezintă prototipul genocidurilor din secolul XX, exemplul a ceea ce Melson (Robert F. Melson – **Revolution and Genocide: on the Origins of the Armenian Genocide and the Holocaust**, Chicago, 1992 – n.n.) desemnează ca genocid total, distrugerea de către un stat a totalității unui grup” (p.167). Cercetătorul francez consideră drept cauze: 1) diferența de statut civic dintre **umma** – comunitatea credincioșilor mahomedani și **dhimmis**, creștini și evrei, cetățeni de rang inferior, fără protecție legală; 2) dezmembrarea Imperiului Otoman, amenințarea rusească și trezirea conștiinței naționale a armenilor în urma exemplului dat de greci și popoarele din Balcani, pe fondul intereselor divergente ale puterilor europene în Chestiunea Orientală („Politica Europei – divizările sale, neputința de a impune reforme și intervențiile umanitare – i-a plasat pe armeni într-o situație de risc crescut care explică evenimentele din 1895 și 1896. Pentru a da o lecție armenilor și pentru a testa hotărârea Puterilor, sultanul hotărăște o execuție în masă. 200.000 de oameni sunt uciși sub privirile indignate ale ambasadurilor și consulilor europeni. Prin caracterul lor sistematic și selectiv, aceste masacre iau o formă genocidară. Puterile se mulțumesc să protesteze. Nu există nici o intervenție militară iar criminalii nu sunt pedepsiți” – p.169); 3) divizarea mișcării Junilor Turci în tendința naționalist-moderată și tendința otomanistă, chiar **panturcică și turanică**, sub „influența ideologilor turci și azeri imigrați din Baku... Cele două elemente – înfrângerile succesive și delirul ideologic pe care îl provoacă și îl mențin – reprezintă condițiile structurale ale genocidului armean” (id.,

p.170). În 1909, la un an de la preluarea puterii, Junii Turci extermină 30.000 de armeni în Cilicia. Este expresia dezastruosului triumf al ideologiei exprimate prin fraza: „Turcii sunt un popor care vorbește turca și locuiește în Turcia”, a unui naționalism feroce convertit în rasism și în panturcism, armenii, cea mai importantă minoritate (căreia, totuși i se răpise țara de odinioară!) fiind considerați „un pericol de moarte pentru panturcism”. Întreaga măsură a ororii, a grozăviilor a fost dată, însă, după intrarea Turciei în război (2 noiembrie 1914) sub presiunea exercitată de Germania lui Wilhelm II. Sub conducerea lui Enver, ministrul de Război, o armată turcă încearcă să ajungă în Azerbaidjan în plină iarnă, fără pregătirea logistică a ofensivei. În ianuarie 1915, armata a III-a turcă este zdrobită de ruși iar supraviețuitorii se refugiază în provinciile majoritare armene ai căror locuitori sunt acuzați de trădare. Învinuire fantezistă căci membrii legiunilor armene din armata țarului veniseră în Rusia din alte țări iar reprezentanții minorității din Imperiul Otoman se pronunțaseră constant pentru loialitate față de statul otoman și pentru neutralitatea acestuia. Nucleul dur al partidului „Unitate și Progres” decide suprimarea armenilor pentru „trădare”, fără probe în sprijinul acuzației. În februarie 1915 dr. Behaeddin Chakir, delegat al „durilor”, pleacă la Erzurum pentru a superviza deportarea și uciderea populației armene ce supraviețuise până atunci miraculos sub semnul triadei: o religie - creștinismul, o limbă - armeană, un specific religios - monofizitismul.

Ne vom referi la atrocități strict pe baza unor documente și mărturii ale epocii, în acest sens fiind fundamentală cartea „Ambasador la Constantinopol” de Henry Morgenthau (ed. Ararat, 2000, tradusă după originalul apărut la New York în 1919). Reprezentantul Statelor Unite furnizează probe de netăgăduit în privința premeditării masacrelor, a implicării **triumviratului** Talaat – Enver – Gemal și a

atitudinii favorizatoare a ambasadorului german, baronul von Wangenheim, exponent îndârjit al pangermanismului, al politicii wilhelmiene de expansiune în cadrul căreia Imperiul Otoman urma să joace un rol de prim-plan. Și în cazul grecilor din Asia Mică, Imperiul aplicase metoda deportării (cca. 40.000 de inși din zona Smirnei) iar acum s-a ajuns până acolo încât se goliseră de armeni regiuni istorice întregi (după ce în prealabil acestea fuseseră transformate în „provincii - abator“) în care acest mândru popor înfruntase de mai mult de douăzeci de secole valurile succesive de invadatori. După răscoala de la Van, soldată cu uciderea a cca. 55.000 de armeni – precedată de distrugerea a 80 de sate din districtul de la nord de lacul Van și de masacrarea a peste 24.000 de armeni, în primăvara anului 1915 toți soldații otomani de etnie armeană au fost dezarmați și transformați în salahori. Întrecându-l pe Abdul Hamid în cruzime, Junii Turci au trecut la deportarea în masă către deșertul sirian și depresiunea Mesopotamiei. „Această parte de lume a cunoscut odată o civilizație înfloritoare dar, după cinci secole de dominație otomană, a fost ajunsă de blestemul oricărei regiuni supuse de turci – nu a mai rămas din ea decât un deșert arid, pustiu, fără orașe, fără sate, fără viață, locuit doar de câteva triburi de beduini nomazi și fanatici... În tot cursul primăverii și verii anului 1915 au avut loc deportări. Dintre toate marile orașe, Constantinopolul, Smirna și Alepul au fost cruțate, în rest, practic oriunde trăia fie și o singură familie de armeni locul respectiv devenea scena unei tragedii înfiorătoare (p. 310)... Până să pornească la drum convoaiele, devenise o practică obișnuită ca tinerii să fie luați de lângă familii, legați câte patru, duși la marginea satului și împușcați. Zilnic aveau loc spânzurări publice, fără proces... Primeam constant de la consulii și misionarii americani rapoarte despre asemenea execuții... La Angora toți bărbații armeni între 15 și 70 de ani au fost arestați și trimiși pe drumul Cezareei; când ajunseseră într-o vale ascunsă oricăror priviri, au fost atacați de

o gloată de țărani turci cu bâte, baroase, topoare, seceri, săbii și fierăstraie, instrumente care nu numai că provocau moartea mai dureros decât puștile și pistoalele dar, așa cum se laudau turcii înșiși, se dovedeau mai economice”. (p. 312). De bună seamă că fanatismul religios a fost motivația dominantă în cazul gloatelor de turci și kurzi care înjunghiau armeni în numele lui Allah. **Dar autorii morali ai acestui delir al crimei nu au avut o asemenea motivație – ei erau, practic toți, atei și aveau tot atâta considerație pentru mahomedism cât și pentru creștinism. Nu, singura lor motivație a fost de ordin politic, bine calculată și absolut nemiloasă”** (op.cit.p.324;sl.ns.).

După 89 de ani, venerabila Haiganuş Cazazian își amintește...

Există sute de mărturii directe și zeci de cărți despre atrocitățile săvârșite asupra armenilor, în special în timpul deportării din 1915. Limitându-ne strict la autorii non-armeni, vom găsi printre aceștia figuri de mari intelectuali a căror bună-credință este deasupra oricărei bănuieli: Arnold J. Toynbee, Henry Morgenthau, Johannes Lepsius ș.a. Sunt unanimi în a vorbi de premeditare, fapt real căci genocidul a fost gândit și programat prin Proiectul de rezolvare definitivă a Chestiunii Armene, elaborat și semnat (15.02.1915) de Talaat-Pașa, dr. Behaeddin și dr. Nazâm. Pe de altă parte, absența unor reacții internaționale ferme l-a stimulat mai târziu pe Hitler în planificarea Holocaustului. Cine mai vorbește astăzi despre exterminarea armenilor? perora el cu nemărginit cinism la 22 octombrie 1939 în fața generalilor săi. În ce-i privește pe turci, vom cita o voce autorizată: în fața Tribunalului Militar de la Istanbul, în ianuarie 1919, Mustafa Kemal, viitorul Atatürk, va declara: „Compatrioții noștri au comis crime cumplite, au recurs la toate formele de despotism, au organizat deportări și

masacre, au ars de vii prunci stropiți cu petrol, au violat femei și fete. I-am pus pe armeni în condiții insuportabile, cum nici un alt popor n-a cunoscut în toată istoria sa”.

Și în spațiul dobrogean armenii au reprezentat din vechi timpuri o remarcabilă prezență. „Astfel în 1930, Constanța avea deja aspectul unei metropole de 58.236 locuitori, din cca. 9.000 o constituiau armenii. Această semnificativă creștere numerică a minorității se datora, pe lângă sporul natural și imigrărilor masive înregistrate în anii 1919-1921, provocate de masacrele dezlănțuite împotriva armenilor de către guvernul Junilor-Turci între 1915-1917. În fiecare an, la 24 aprilie ziua declanșării genocidului din 1915, armenii din lumea întreagă își comemorează cele peste un milion și jumătate de victime înregistrate atunci” (Marian Moise, „Țara dorobanților de fier. Dobrogea“, ed. Menora, Constanța, 1998, p.109).

Mențiunea „Fără retur“ aplicată pe pașapoarte și interdicția de a se înapoia pentru cei evacuați între 1915-1923 au făcut din refugiații armeni niște apatrizi cărora Societatea Națiunilor le-a acordat în 1924 Statutul **Nansen** (după numele exploratorului Fridtjof Nansen, înalt comisar al „Ligii pentru problemele refugiaților“).

Semnatarii documentarului au avut șansa de a afla, la Constanța, o supraviețuitoare a masacrului, în vârstă de o sută de ani. Este vorba despre doamna Haiganuş Cazazian, (n. 14.09.1904), soacra reputatului om de cultură, publicistul și avocatul Aram Agop, distins membru al comunității armene. Rudele d-nei Cazazian au fost ucise sub ochii ei. N-au scăpat decât ea, ajunsă ulterior într-un orfelinat al Patriarhiei Armene de la Constantinopol, și un frate, stabilit după mulți ani în Franța. Mulți armeni salvați, ca prin minune, de la masacru, s-au stabilit în România, pe atunci țară de imigrație, nu ca astăzi, sub ocârmuire neocomunistă. În Moldova, primii armeni au venit de la Caffa (Feodosia, în Crimeea): „... Ei au venit încă din secolul al XIV-lea, astfel încât principatul i-a găsit pe

armeni așezați în aceste locuri. Nu este vorba, așadar, de coloni care ar fi fost atrași mai târziu; armenii sunt fondatori în adevăratul înțeles al cuvântului, în sensul unei autonomii supuse mai apoi autorității domnitorului” (cf. Nicolae Iorga, „Scrieri istorice despre armeni”, ed. Ararat, 1999). În ce privește prezența elementului armean în cultura și știința românească, ne-ar trebui pagini întregi numai spre a-i numi pe cei care, ca H. Dj. Siruni, Hrandt Avakian, Mihail Jora, Krikor Zambaccian, Garabet Ibrăileanu, David Ohanesian, Ana Aslan, Al. Tatos, Grigore Trancu-Iași, Virgil Madgearu, Gh. Asachi, Spiru Haret ș.a. au înnobilit spiritualitatea țării noastre.

O chestiune deschisă

Câți armeni au fost uciși în genocid? Kemal Atatürk afirmă că un milion. După alte surse, 1.378.000 (cf. „Mărturie. Genocidul armenilor”, p.55) sau 1.500.000 (cf. Sergiu Selian „Istoria unui genocid ignorat” ed. Silex, Buc. 1994, p.5). Suprimarea fie și a unei singure vieți înseamnă hulă împotriva Dumnezeuirii. A obținut memoria victimelor măcar o minimă reparație morală? La 1 noiembrie 1918, Talaat, Enver, Nazâm și Behaeddin fug în Germania. În 1921 Talaat a fost împușcat de studentul Soghomon Tehlirian, în cadrul operațiunii „Nemesis”. Curtea de Justiție de la Berlin l-a achitat pe atentator, supraviețuitor al masacrelor ca și ceilalți membri ai comandourilor botezate cu numele zeiței Răzbunării. Au fost împușcați și Enver și Djemal Pașa. În 1922 a fost ucis și dr. Behaeddin. În fața acestui fenomen, subliniem că pentru noi aceste acte de terorism, înfăptuite cu titlu statal sau nu sunt criminale, deci inacceptabile. În 1919, sub tutela britanică, la Istanbul curtea Marțială îi judecă în contumacie pe membrii Organizației Speciale din cadrul Partidului „Uniune și Progres” și-i condamnă la moarte. În pofida acestor fapte, Turcia modernă, fondată de Atatürk, a ocultat chestiunea genocidului.

În 1984, Comisia pentru Drepturile Omului din cadrul ONU a adoptat o rezoluție împotriva genocidului, rezoluție în care erau menționate expres crimele din 1915. La 18 iunie 1987, Parlamentul European recunoștea genocidul asupra armenilor ca pe o realitate istorică și stipula că refuzul de a recunoaște acest genocid constituie un obstacol major în fața intenției Turciei de a intra în Comunitatea Europeană. Ultima informație în acest sens este o recentă știre de presă. O cităm integral: „Ambasadorul Elveției la Ankara, Kurt O. Wyss, a fost convocat ieri la M.A.E. turc pentru a i se aduce la cunoștință nemulțumirea Turciei provocată de recunoașterea de către camera inferioară a Parlamentului elvețian a genocidului împotriva armenilor din 1915-1917. Marți, Consiliul național (camera inferioară a Parlamentului elvețian) a adoptat, împotriva avizului guvernului, o rezoluție prin care recunoaște genocidul împotriva armenilor. În timp ce armenii afirmă că, între 1915 și 1917 au murit între 1,2 și 1,3 milioane de conaționali de-ai lor în urma măsurilor scelerate impuse de autoritățile otomane ale perioadei, Turcia susține că termenul de genocid este o «deformare» a realității istorice, afirmând că numărul victimelor nu depășește 300.000 de armeni și câteva mii de turci, care au murit în contextul unei insurecții a armenilor ce au susținut armata rusă în timpul primului război mondial („Turcia protestează împotriva recunoașterii în Parlamentul elvețian a genocidului contra armenilor”, în România liberă din 18 dec. 2003). Desigur, Turcia contemporană, și cu atât mai puțin poporul turc, nu au comis atrocitățile de care se face vinovat nucleul dur al partidului Junilor Turci. Există, însă, continuitatea autorității statale ca normă de drept. Germania a avut curajul de a recunoaște crimele nazismului și de a prezenta scuze pentru acea cumplită pată din istoria omenirii. Recunoașterea genocidului armean, care deschide seria atrocităților (toate sub tutela unui partid

plutonului spre sat. Ordinea și disciplina acestui pluton impresionează cele cinci companii, care, dintr-o dată, se pun în mișcare spre Stâlp, după sublocotenentul Aburel, care este grav rănit la intrarea în sat. Totuși plutonul său înaintează și, după o scurtă luptă la baionetă, satul este iar în stăpânirea noastră...”

Pentru curaj și bărbăție în luptă, Aburel a fost decorat cu numeroase ordine și medalii. Familia eroului posedă Jurnalul de război, de altfel unicul, pe care generalul Racovicianu l-a dăruit lui Garabet Aburel.

Devotat familiei numeroase, și-a vândut biblioteca formată din peste 4000 de volume și pianul ca să poată construi o casă pentru ai săi. Și astăzi cărțile lui sunt în proprietatea Bibliotecii „V.A. Urechia” din Galați.

S-a stins din viață la 39 de ani, lăsând un mare gol în sufletele celor care l-au cunoscut și iubit. Iată ce scria Emil Maur în volumul „Pâine de cuvinte”: „A venit rândul revărsării în cuvinte a imensei dureri ce sfâșie sufletele miilor de anonimi, care au condus până aici, la poarta despărțirii dintre viață și moarte, pe cel mai iubit copil al orașului, Gabi Aburel.

Reprezentanții magistraturii și ai baroului și-au spus cuvântul față de scumpul nostru dispărut, care n-a fost numai magistrat, ci prin viața, prin iubirea lui de oameni, prin bunătatea sa, prin cultura și pasiunea pentru marile simțăminte și idei ce-i împodobeau sufletul ales, era mai mult al nostru.

Vorbesc în numele mulțimei anonime, ce vedea în el un Om, care cinstea scaunul ce-l ocupă, sfințea locul unde apărea, răspândea bunătate și iubire printre semeni, semăna cu grâul de aur al minții lui ogoarele sărace ale altor minți, trezea pretutindeni pasiunea pentru ideile mari și deștepta credința în bine și în frumos... A murit omul cu cel mai bogat suflet dintre noi, un Croesus al comorilor inimei și minții omenesci din orașul acesta și, totodată, prin modestia sa, un Diogene

modern, ce căuta cu felinarul luminos al minții, un suflet de om.

Purta sub coaste un bulgăre de aur viu și sub frunte diamantele gândirii, cu cari, marele Judecător, în fața căruia apare, își poate împodobi, cu mândrie, Tronul Veșniciei lui.

Înțelegător adânc al tuturor suferințelor omenеști, chiar și al celor trecute prin revoltă și sfârșite în păcat, se înfățișează umil, între baionete, în fața judecătorilor, magistratul Aburel le privea cu milă, și oscilând între rigiditatea codului omenesc și imaginea crucei, așezată pe masa judecătorească, aplica, inspirat de chipul divinului condamnat, Fiul lui Dumnezeu, cea mai dureroasă și mai fecundă pedeapsă, îndrumătoare de îndreptări: Iertarea!

Nu există om între noi care să fi reușit a trezi atâtea iubiri prietenești. Îl iubeau și-l plâng până și copiii, a căror iubire se câștigă atât de greu, dar Aburel avea, sub înfățișarea lui de matură severitate, inima curată și nevinovată de copil, care se apropie de orice inimă la fel.

„N-am făcut, nimănui, nici un rău!” au fost cuvintele cu care întâmpinase moartea și Dumnezeu i-a răspuns: „Locul celor buni e lângă mine”.

Pentru comandanții săi din campania glorioasă a anilor 1916-1918, Aburel a fost: Erou! Pentru colegii și superiorii săi din magistratură, Aburel a fost judecătorul blând și drept, care-și îndeplinește misiunea cu discreție, pătruns de necesitatea realizării ideii de solidaritate umană și de rolul moralizator al pedepsei.

Pentru prieteni a fost ansamblul armonios pe care un hazard fericit îl împletise din sinceră înțelegere și largă prietenie, din altruism și sensibilitate, din modestie și cavalерism. Pentru ai săi a fost totul: lumină, sprijin și, mai presus de toate, iubire.

Pentru cei mulți a fost spiritul clar, dotat cu multă putere de înțelegere și tot atâta putere de convingere, iubit ca

om, iubit ca magistrat, conferențiar apreciat, o autoritate în toate domeniile lui de manifestare.

LUCIAN ABUREL

Nepotul magistratului Garabet Aburel s-a născut la Galați, în anul 1930, după absolvirea Liceului „Vasile Alecsandri” din urbea natală urmează Universitatea gălățeană, Facultatea de construcții navale, obținând în 1956 diploma de inginer naval.

Este angajat la Institutul de Cercetare și Proiectare Navală – ICEPRONAV – cel mai mare din Sud-Estul Europei în domeniu. Pe rând, ocupă funcția de inginer proiectant principal, apoi șef de atelier, inginer șef, director tehnic și, din 1974, până la pensionare, director plin al ICEPRONAV.

Îndrăgostit de nave, s-a remarcat atât ca student eminent, cât și ca specialist de mare autoritate în domeniul construcțiilor de nave. Se cunoaște rolul important pe care l-a avut ICEPRONAV în dotarea flotei fluviale și maritime a României.

Începând din anul 1956, de pe planșetele proiectanților gălățeni iau naștere primele nave de 4400 tdw. Pe parcursul anilor se elaborează proiecte pentru nave de 55000 tdw ca, spre sfârșitul anilor '80, acestea să atingă performanțe de 163.647 tdw. Sub atenta și competentă îndrumare a ing. Lucian Aburel se nășteau coloșii mărilor și oceanelor lumii, care apoi, în șantierele din Galați, Constanța și Mangalia deveneau mesagerii României în lume.

Cunoscut în țară, cât și peste hotare, ca specialist de marcă, Lucian Aburel era stimat și iubit de cei ce reușeau să-l cunoască ca om și proiectant. Împărtășea cu bunăvoință tinerilor proiectanți din bogata sa experiență. Era ferm convins

că destinele construcțiilor navale din țara noastră vor cunoaște mari și binevenite perspective.

Cult și nobil, avea o bunătate pe care nu și-o afișa, dar o arăta cu prisosință ori de câte ori era nevoie.

S-a stins din viață în anul 2005. La căpătâiul său au plâns, în egală măsură, oameni însemnați, cât și oameni simpli. L-au plâns și unii și alții cu același regret în suflet că a dispărut Aburel.

Au rămas în urma lui soția Marioara Aburel, fiul Valeriu Aburel, director departament Piese de Rezervă la Compania Națională „Dacia”, și nepoata Diana Aburel. Cu toții păstrează o neștersă amintire celui care a fost Lucian Aburel, unul din cei mai cunoscuți, iubiți și stimați cetățeni ai urbei gălățene și nu numai.

„Sub conducerea OMULUI Lucian Aburel am lucrat în perioada 1973-1994, - povestește dr. ing. Roman Pârvulescu – perioadă în care specialistul de înaltă clasă în proiectarea navală românească m-a coordonat și supervizat în frumoasa meserie de arhitect naval.

În toți acești ani omul Lucian Aburel a fost Directorul General al Institutului, poziție în care am simțit calitățile de conducător ale specialistului în domeniul concepției structurilor navale și hidrodinamicii teoretice și experimentale.

Sub directoratul omului Lucian Aburel s-au realizat școala românească de proiectare navală și școala românească de hidrodinamică teoretică și experimentală. A fost alături de colectivul de proiectanți și cercetători din Institut prin rezolvarea diverselor probleme sociale. A organizat și participat la simpozioane științifice naționale și internaționale, cât și la întâlniri colegiale în zonele de agrement gălățene. Subliniez în mod deosebit că în perioada de directorat al omului Lucian Aburel a crescut prestigiul institutului prin calitatea deosebită a proiectelor executate pentru parteneri

interni și externi. Lucian Aburel a contribuit esențial la brandul ICEPRONAV GALAȚI ROMÂNIA”.

„Am imaginea foarte vie – amintește ing. Florentina Ghelmez – a domnului ing. Lucian Aburel, nea Lucică, cum ne plăcea să-i spunem noi, cei care am avut privilegiul de a-i fi prieteni. Îmi aduc aminte ziua în care l-am întâlnit pentru prima oară, la 1 noiembrie 1971, ca tânără absolventă. Am fost primită de ing. Lucian Aburel, pe atunci director tehnic. O privire pătrunzătoare, dar bine mascată, o discuție concisă și argumentată, reprezenta succesul oricărei întâlniri cu cel care avea să devină mai târziu Director general pentru aproape douăzeci de ani al ICEPRONAV Galați.

Lucian Aburel era făcut să fie conducător. Profesionalismul, o anume ținută care impunea respect, grija pentru cei cu care lucra, încrederea în ei, respectarea cuvântului dat, corectitudinea deciziilor luate au fost principalele trăsături care l-au impus în fața subalternilor cât și a colaboratorilor interni și externi. Toate aceste caracteristici l-au făcut să orienteze institutul, după 1990, într-o direcție care i-a asigurat pătrunderea pe piața externă.

În anul 1992 a fost artizanul unui agreement cu o companie externă de sisteme integrate pentru proiectare navală, lucru ce a asigurat ICEPRONAV-ului calea spre dezvoltarea și colaborarea externă, care l-a făcut mai atractiv pentru investitori străini”.

„A fost unul dintre cei mai buni elevi ai clasei noastre – își amintește ing. Asfador Haciadurian – la toate materiile, în special la matematică. Deși a rămas orfan de mamă la vârsta de 7 ani, avea o educație deosebit de frumoasă, era un tânăr de mare caracter, un bun camarad, un foarte bun coleg. Nu avea înclinații pentru sport, cea mai puternică înclinație o avea pentru învățătură și în mod deosebit pentru materiile reale: matematică (în special), fizică, chimie.

Era un tânăr foarte cuminte, silitor, tăcut, înalt și frumos. Despre el, nu am decât amintiri foarte frumoase”.

NUTZI

ACONTZ

Artistă a penelului, provine dintr-o stirpe armeană stabilită de multă vreme în Moldova, la Iași. Tatăl ei, doctorul Gh. Popovici-Acontz, avea un deosebit talent muzical, pe care, de altfel, l-au moștenit două dintre fiicele sale.

Nutzi Acontz s-a născut în anul 1894, la Focșani. Se numea, de fapt, Ana Popovici, numele Acontz fiind ulterior adăugat. Aparținea unui mediu în care valorile spirituale erau deosebit de prețuite. Nutzi Acontz a vădit încă de timpuriu o indiscutabilă vocație pentru pictură. La 12 ani lua lecții de desen cu pictorul C.Stahi, iar în toamna anului 1909 s-a înscris la Școala de Belle Arte din Iași.

Colegă de generație cu Aurelia Gheață, Adam Bălțatu, M.W. Arnold, Aurel Băeșu, era captivată de prezența lui Tonitza, care, întors din străinătate, polarizase interesul școlii ieșene. Nutzi Acontz s-a înscris, la rândul ei, în seria marilor personalități ale plasticiei interbelice.

Scriitorul Aurel Leon realizează, în volumul IV din seria de evocări de „Umbre”, acest portret fizic al pictoriței: „O față scundă, cu obrazul rotund de orientală și frunte înaltă sub bascul așezat pe cosițe întunecate. Atrăgea în primul rând lumina ochilor ei, ceva ca o stare de extaz. Mai târziu m-am convins că Nutzi Acontz era acordată cu pictura, pe care o făcea, cu transparențe prețioase, parcă rezultatul unei lungi elaborări dar, de fapt, spontane, alături de brusca izbucnire a petei de culoare neașteptată în registrul calm din cadru”.

În memoria celor care au cunoscut-o plasticiana a rămas ca o prezență retrasă, modestă. Așa se explică, poate, debutul destul de tardiv în viața artistică.

„Privite dintr-o perspectivă contemporană – scrie criticul Marina Preutu – picturile și desenele semnate Nutzi Acontz, așa cum s-au păstrat ele în colecții particulare sau în patrimoniul muzeelor ieșene și bucureștene, apar ca o confesiune. O confesiune făcută de la început cu inteligență și finețe, o confesiune pornită dintr-o adâncă necesitate interioară”.

După aproape zece ani de profesie ca dascăl, Nutzi Acontz deschide prima expoziție personală, în 1931, la sala Hasefer. A fost o adevărată revelație. Succesul a stimulat-o spre a doua expoziție personală, în 1932, expoziție semnalată cu entuziasm de presa vremii. Cronicarul ziarului „Rampa” scria, la 28 ianuarie 1932, despre „culoare vie, îndrăzneță, înțelegătoare”, despre „acea transparență a aerului, pe care izbutește să o redea”. Subtilitatea armoniilor cromatice punctate de caligrama discretă a desenului sublinia, încă de pe atunci, un fond grav, reflexiv.

Pentru Nutzi Acontz, pictura a constituit modalitatea de a converti în culoare experiența unei copilării citadine.

La Balcic, unde i-a cunoscut pe Tonitza și Șirato, ea va picta pânze din care răzbat viața și pulsațiile pământului dobrogean. Ele scăpărează imagini de o reală intensitate evocatoare care, de la început, s-au distins printr-o anume mlădiere a imaginației, distanțând-o de tentații calofile.

„Spre deosebire de pictură – scrie Marina Preutu – unde a știut să declanșeze în chip spectaculos energiile afective ale culorii, Nutzi Acontz a fost o ființă retrasă, preocupată în exclusivitate de arta ei. Dar, dacă afirmarea pe plan social a propriei creații părea să o intereseze prea puțin, nu putem afirma același lucru despre preocupările legate de perfecționarea măiestriei artistice. Iar în acest sens, călătoriile pe care le-a întreprins începând din 1932 și până în 1938 – Grecia, Turcia, Franța – au avut o influență decisivă. A cercetat cu atenție și interes, la sursă, pictura lui Cezanne și Matisse,

lucrările lui Braque și Dufy. În țară, prezența lui Palady a contribuit la definirea unei picturi de o rară eleganță și de o rafinată viață afectivă, așa cum o arată mai ales lucrările ultimei perioade – imaginile interioarelor și naturilor statice create în anii '50.

S-a stins din viață în anul 1957.

Expresie a inteligenței, dar și a sensibilității, lucrările ei, așa cum ni se înfățișează astăzi în marile muzee de artă română și în câteva colecții particulare din țară și străinătate, pun în evidență, cu strălucire, o pictură de mare rafinament, complexă și organic articulată”.

Cuvintele pe care Petru Comarnescu le scria în 1967, cu prilejul retrospectivei organizate la Iași, marcând zece ani de la dispariția artistei, sunt și astăzi la fel de actuale: „Niciodată banală sau facilă, Nutzi Acontz a lăsat unele adevărate piese de muzeu, care pot emoționa și încânta nu mai puțin decât unele pânze ale lui Matisse sau Bonnard, continuând prin mijloace proprii un drum al mării picturi poetice și al unor ingenioase construcții plastice”.

MARICEL AGOP

S-a născut la 9 septembrie 1955, în orașul Bacău. După absolvirea Liceului teoretic „G.Bacovia” urmează Facultatea de Fizică a Universității „A.I.Cuza” din Iași, secția Fizica corpului solid. Obține „Diploma de Merit” și este șef de promoție.

În perioada 1975-1980 lucrează la Facultatea de Fizică, Universitatea „A.I.Cuza” Iași, în calitate de cercetător. În 1983 obține titlul de Doctor în Fizică. Între anii 1980-1983 funcționează la Institutul de Cercetări Nucleare Pitești în calitate de cercetător științific, iar în 1983-1987 la Laboratorul de inventică, filiala Iași a Academiei Române. În 1987-1995 lucrează la Catedra de Fizică a Universității Tehnice „Gh. Asachi” în calitate de conferențiar, iar din anul 2000 este profesor la aceeași instituție de învățământ. Este autor a două brevete de invenții.

Pe parcursul celor 14 ani de activitate a realizat cinci proiecte științifice: Metoda fluctuațiilor și teoria descărcării CORONA; Aplicații la scăderea energiei specifice a generatoarelor de ozon; Elaborarea unui pachet de programe bazat pe algoritmi genetici și rețele neuronale cu aplicații în fizica supraconductorilor ceramici; Construcția unor noi metode teoretice bazate pe teoriile de scală la studiul fenomenelor ce apar la interfața solid-lichid; Elaborarea unui pachet de programe bazat pe algoritmi genetici și rețele neuronale cu aplicații în studiul materialelor compozite multistrat; Utilizarea dinamicii neliniare și a teoriilor de tip fractalic în studiul supraconductorilor de înaltă temperatură critică, a nanofluidelor și a plasmelor de descărcare.

A publicat numeroase lucrări în reviste de specialitate, printre care menționăm: „Focusing and guiding charged using a superconducting tube: an analytical nonlinear approach, C. Buzea, M. Agop, N.Rezlescu, H. Matsuzawa, Jpn.J.Appl. Phys. Vol.39, pp.5085-5089, Part I, No.9A; Thermal Oscillation Modes of the Solid-Liquid Interface Solidification an Melting, M.Agop, P.Nica, I.Carcea, Materials Transactions, 42, 2, 197-206; Focusing and Guiding Charged Particles using Two-layer Superconducting Tubes: A theoretical Approach, M.Agop, P.D. Ioannou, C.Buzea, H. Matsuyawa, R.Danila, T. Răileanu, Jpn. J. Appl. Phys. Vol. 41, pp.1-4, Part I, No.7A; Hydrodinamyc formulation of scale relativity theory and unified superconductivity by means of a fractal string, M.Agop, P.D. Ioannou, C.Gh. Buzea, P.Nica, Physica C390, 37-55; El Naschie's cantorion strings and dendritic morchogenesis, M.Agop, P.D. Ioannou, Dorina Lichian, P.Nica, Cristina Radu, D.Condurache, Chaos solitons and fractals 21, 515-536.

A prezentat următoarele lucrări la conferințe de specialitate: Numerical aspects on the thermal fields space-time distribution in solidifying pure metals, P.Nica, M.Agop, C. Roman, R.Chelariu, Materials 2003-II International Materials Simpoziu, Aprilie 14-16, 2003, Kaparica, Portugal; On the solid-liquid interface dynamics, M.Agop, P.D.Ioannou, P.Nica, Materials 2003-II International Materials Simpoziu, Aprilie 14-16, 2003, Kaparica, Portugal; On the heat ballistical phono transport in nanofluids, M.Agop, E.Mamut, Irina Horga, V.Enache, Analele Universității „Dunărea de Jos” Galați, Matematică, Fizică, Mecanica teoretică, Fasciculă II, anul XXIII (XXVIII), 2005; On the frectal structure of the heat transfer process in nanofluids, M.Agop, G.Gălușcă, I.Ioniță, E.Mamut, A Cincea Conferință Internațională de Știință și Ingineria Materialelor, Iași, 26-28, mai 2005.

Este membru al asociațiilor profesionale: Membru Al Societății Europene de Fizică; Membru Al Societății Japoneze de Matematică Tensor; Membru al Societății Japoneze de Știința Materialelor; Membru al Asociației Oamenilor de Știință din România; Membru al Academiei din New York.

A participat la realizarea a patru Contracte NATO cu Comunitatea Europeană. A dobândit o bogată experiență în derularea unor programe ale căror director a fost și anume: Utilizarea energiei gravitaționale (1980-1985); Contribuții la dezvoltarea mecanicii în variante (1985-1988); Conversia energiei gravitaționale în alte energii (1988-1993).

A publicat personal și în colaborare numeroase lucrări științifice: M.Agop, V.Cojocaru, „Oscillation Models of Slag-Metallic Bath Interface”, Materials Transactions, JIM, 39, 6, 668-671 (1998); M.Agop, I.Oprea, „Gravitational Hall Effect and Gravitomagnetic Dynamo”, Studia Geoph. et Geod., 42, 431-436 (1998); M.Agop, C.Gh.Buzea, N.Rezlescu, C.Buzea, C.Marin, „Wave Guide Perturbative Solutions for the Ginzburg-Landau Eq. Infinite Conductivity and Discrete Values of the Critical Temperature Superconductors”, Physica C, 313, 219-224 (1998); C.Gh. Buzea, M.Agop, N. Rezlescu, C.Buzea, T. Hogoș, V. Bahrin, „The Time of Diffusion And Infinite Conductivity of High $-T_c$ Superconductors”, Phys. Stat. Sol. (b), 205, 595-602 (1998); M.Agop, V.Griga, C.Gh.Buzea, I.Petruș, C.Buzea, C.Marin, N. Rezlescu, „Some Physical Implication of the Gravitoelectromagnetic Field in Fractal Space-Time Theory”, Aust. J. Phys, 51, 9-19 (1998); M.Agop, V.Griga, C.Gh.Buzea, N.Rezlescu, C.Buzea, A.Zacharias, I.Petruș, „Structure of the World Crystal”, Aust. J. Phys, 51, 21-23 (1998); M.Agop, V.Griga, B.Ciobanu, C.Ciubotariu, C.Gh.Buzea, C.Stan, C.Buzea, „Gravity an Cantorian Space -Time, Chaos, Solitons and Fractals”, 9,7, 1143-1181 (1998); M.Agop, B.Ciobanu, C.Gh.Buzea, N.Rezlescu, T.Horgoș, C.Stan, „Gravitomagnetic Field,

Spontaneous Symmetry Breaking and A Periodical Property of Space, *Il Nuovo Cimento B*, 113, 1 17-23 (1998); M.Agop, D. Ruscanu, Gh. Popa, C.Stan, V.Menlig, V.Popescu, „Analytical Nonlinear Model for Iono-Acoustic Propagation Modes Iono-Acoustic and Solitons Waves Excitation in a DL Plasma Device, *Romanian Reports in Physics*”, 50,1-2, 49-62 (1998); M.Agop, C.Stan, C.Buzea, C.Gh.Buzea, I.Alexandroaie, B.Ciobanu, V.Griga, V.Popescu, „Perturbative Solutions of the Diffusion Eq.”, *Romanian Reports in Phys*, 50, 1-2, 37-47 (1998); C.Cotae, S.Istrate, M.Agop, Gh. Călugăru, „Non-Polar Magnetic Fluids, *Analele Univ. „Dunărea de Jos” Galați*, XVI (XXI), II, Fizica, 29-31 (1998); S.Istrate, C.Cotae, M.Agop, „Current-Voltage Characteristics in α -Fe₂O₃”, *Analele Univ. „Dunărea de Jos” Galați*, XVI (XXI), II, Fizica, 37-41 (1998); C.Sandu, Gh. Călugăru, C.Cotae, S.Istrate, M.Agop, „Model for thermal Transfer at the Metallic-Non Metallic Component Interface”, *Analele Univ. „Dunărea de Jos” Galați*, XVI (XXI), II, Fizica, 25-28, (1998); M.Agop, „Cantorian Structure of Time” *Bul. Inst. Pol. Iași*, XLIV (XLVII), 3-4, 135-140 (1998); N.Mazilu, M.Agop, A.Dima, I.Carcea, V.Grancea, P.Vizureanu, „Termodinamica rețelei (II). Construcția potențialului termodinamic”, *Metalurgia*, 1, 62-66 (1998); M.Agop, P.Nica „Some Implications of the Weyl-Dirac Theory”, *Class Quantum Grav*, 16, 3367-3389 (1999); M.Agop, C.Buzea, N.Rezlescu, „Wave Guide Perturbative Solutions of Ginzburg-Landau Eq. Infinite Conductivity and Discrete Values of the Critical Temperature Superconductors”, *Physica B*, 259-261, 483-484 (1999); C.Gh.Buzea, M.Agop, N.Rezlescu, „Focusing and Guiding Charged Particles by a Superconducting Tube: An Analytical Nonlinear Approach for the Complete Flux Expulsion Model”, *Jpn.J.Appl. Phys.*, 38, 5863-5866 (1999); M.Agop, P.Nica, „On the Cantorian Structure of Time in Relativity, Chaos, Solitons and Fractals, 10, 8, 1295-1302 (1999); M.Agop, P.Nica, I.Carcea, C.Sandu,

P.Vizureanu, „A New Solidification Theory (I), Analele Univ. Vinița, Ucraina, 2, 252-257 (1999); M.Agop, P.Nica, I.Carcea, C.Sandu, P.Vizureanu, „A New Solidification Theory (II), Analele Univ. Vinița, Ucraina, 2, 252-257 (1999); P.Nica, M.Agop, I.Carcea, P.Vizureanu, „On The Thermal Field in Metals Solidification”, Analele Univ. Vinița, Ucraina, 2, 252-257 (1999); M.Agop and P.Nica, „The Wave-Particle Duality in the Weyl-Dirac Theory, Classical and Quantum Gravity, 17, 3627-3644 (2000); M.Agop, P.D.Ioannou, P.Coman, B.Ciobanu, P.Nica, „Cantorian-Fractal Space-Time and Generalized Superconductivity, Chaos, Solitons and Fractals 1-36 (2000); M.Agop, C.Gh.Buzea and P.Nica, „Cantorian Space-Time, de Broglie and the Pair Braking Time of High Temperature Superconductors by Chaos, Solitons and Fractals, 1-7 (2000); M.Agop, C.Gh.Buzea and P.Nica, „Cantorian Space-Time and The Energy Gap of High Temperature Superconductors by Chaos, Solitons and Fractals, 1-6 (2000); M.Agop, C.Gh.Buzea and P.Nica, „Cantorian Space-Time of the Backround magnetic Field an High Temperature Superconductors by Chaos, Solitons and Fractals”, 11, 2561-2569 (2000); M.Agop, P.D. Ioannou and F.Diaconu, „Some Implications of Gravitational Superconductivity”, Progr. Theoretical Phys, 104, 4 (2000); M.Agop, C.Gh.Buzea an P. Nica, „Gl Equation and the Temperature Dependence of the Superconducting State Parameters, Physica C, 9674 (2000); M.Agop, H.Matsuyawa, I.Oprea, R.Vlad, C.Sandu, , „Some Implications of Gravitomagnetic in Fractal Space-Time Theory, Australian Journal of Phys, 2000, 53, 231-240; M.Agop, I.Oprea, C.Sandu, R.Vlad, C.Gh.Buzea, H.Matsuyawa, „Some Properties of the World Crystal in Fractal Fractal Space-Time Theory, Australian Journal of Phys, 2000, 53, 231-240; M.Agop and P.D. Ioannou, „Cantorian Space-Time and Particles in a Generalized Magnetic Field, Chaos, Solitons and Fractals”, 1-9 (2000);

C.Buzea, M. Agop, N.Rezlescu and H.Matsuyawa, „Focusing and Guiding Charged Particle Using Superconductor Tube: Analytical Nonlinear Approach, Jpn. Journal of Applied Physics”, 200, 39, 5085-5089;

A publicat trei cărți: „Nonlinear Phenomena in Materials Science, Editori: M. Agop, N.Rezlescu, G. Kalagirou, Graphic Arts, Greece, Athenna (1999) ISBN 960-9155-00 (obs:1 capitol singur și coautor la restul); „Mecanică și Termodinamică clasică”(vol.1), C.Cotae, M.Agop, B.Ciobanu, Ed. Ștefan Procopiu, Iași (1999), ISBN-973-95825-3-x; „Optică și Electromagnetism (vol.II), B.Ciobanu, M.Agop, C.Cotae, Ed. Ștefan Procopiu, Iași (1999), ISBN-973-95825- 3 -x.

Este distins cu premiul decernat de Societatea Americană Gravity Research Foundation, Glowcester, Massachusetts, pentru lucrarea: „New Formulation of the Stationary Gravitationail Field”, 1985 (primul român care a primit această distincție).

Figurează în dicționarul „Who's Who”, editat de International Biographical Centre, Cambridge, Anglia, 1985.

Referindu-se la preocupările sale, profesorul universitar Maricel Agop spune: „Lucrez în domeniul fizicii teoretice cu aplicații în Știința și Ingineria Materialelor. Printre problemele abordate menționez următoarele teme: fenomene la interfața solid-lichid, fenomene fizice ce intervin în dezvoltarea câmpului de solidificare dendritic, structura fractalică a fenomenului de solidificare, transmiterea căldurii în nano-fluide, fenomene de autoorganizare la interfața lichid-nanoparticulă, noi abordări teoretice asupra stării supraconductoare și suprafluide pentru explicarea fenomenelor ce au loc în aceste structuri, elaborarea unor softuri speciale utilizând algoritmi genetici și celulele neuronale în scopul studierii fenomenelor ce au loc în nanomateriale în supraconductori, fenomene de autoorganizare în plasmă de

descărcare, interacțiunea plasmă-fascicul, interacțiunea plasmă-supraconductor, etc. Mare parte din aceste probleme au constituit subiectul unor contracte de cercetare cu Ministerul Educației și Cercetării (contracte de tip GRANT, CERES și RELANSIN), fie finalizate, fie în curs de finalizare. De asemenea, temele mai sus menționate au constituit și subiectele a patru colaborări de tip BURSE NATO încheiate între Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Iași, Catedra de Fizică și Universitatea din Atena, Departamentul de Fizică Nucleară, sunt subiectele unor teze de doctorat conduse de subsemnatul, cât și subiectele unor articole publicate în reviste recunoscute pe plan internațional sau cărți”.

Un palmares care onorează.

KRIKOR BEDROS AHARAMIAN

S-a născut la 15 februarie 1932, la Galați. Este absolvent al Colegiului Național „Vasile Alecsandri”, promoția 1950. Părinții, Hacıadur și Maria, sunt refugiați din Turcia, în urma genocidului din 1915 împotriva populației armene. Dacă din partea tatălui, Ahramian Hacıadur, au scăpat de iataganul ienicerilor turci doar câteva rude, din partea mamei, care nu și-a cunoscut părinții, fiind măcelăriți, copiii au fost aruncați în mare, de unde au fost recuperați de o navă a marinei britanice și, cu ajutorul unor armeni inimoși, au ajuns la orfelinatul organizat de Comunitatea armeană din România.

Tatăl, Hacıadur Ahramian, a fost mic negustor în urbea gălățeană până în 1948. După naționalizare a lucrat la Șantierul Naval. Accidentat grav, supus la mai multe intervenții chirurgicale, a trebuit să se pensioneze.

Ahramian Krikor Bedros se angajează la Cooperația de Consum, unde, în perioada 1950-1953, ocupă funcția de șef serviciu plan și organizarea muncii, iar din 1954 și până în 1978 este ales vicepreședinte la Uniunea Județeană a Cooperației de Consum și apoi director la Întreprinderea Comercială, răspunzând de aprovizionarea cu ridicata și amănuntul cu produse alimentare și industriale a unităților din mediul rural și două orașe.

Element întreprinzător, cu experiență de comerciant, contribuie la crearea a peste 70 de noi magazine, modernizează întreaga rețea comercială și înființează șapte noi unități turistice.

Datorită eforturilor sale, unitatea devine rentabilă și, din 1978, se autofinanțează.

Între 1979-1983 Krikor Aharamian deține funcția de șef serviciu produse alimentare și alimentația publică în cadrul Direcției comerciale a județului Galați, după a cărei reorganizare este numit director comercial la I.C.S. „Alimentara” Galați, de unde, în 1998, a fost pensionat.

Ca o recunoaștere a meritelor sale de bun armean este ales în 1996 de către membrii comunității armenе din Galați ca președinte al Epitropiei Bisericii Armenе Parohia Galați și al Uniunii Armenilor din România, filiala Galați.

Cu sprijinul Consiliului Parohial s-a reușit să se repare și să se deschidă Biserica. Lăcașul a fost împrejmuit cu gard metalic, s-au efectuat racordul la gaze, apă, canalizare și în anul 2007 s-a reușit consolidarea și reamenajarea bisericii.

În fostul sediu al Școlii armenе s-au amenajat și dotat spații pentru desfășurarea unor activități culturale, sportive, întâlniri ale membrilor comunității, o bibliotecă dotată cu cărți în limbile armeană și română, precum și literatură universală.

Un loc important în cadrul colecțiilor deținute de bibliotecă îl ocupă lucrările despre armenii din România, contribuția lor în diferite domenii de activitate.

Conferințele și simpozioanele organizate periodic sunt menite a contribui la cunoașterea istoriei și culturii armenе.

Din 1997 se organizează în fiecare an pelerinaje la mănăstirile și bisericile armenеști și românești din Moldova, cu participare la festivitățile de la Mănăstirea Hagigadar și Zamca.

Enoriașii armeni din urbea gălățeană se pregătesc să serbeze 150 de ani de la construirea bisericii armenе „Sf. Maria”, care va fi reamenajată pentru încă cel puțin un secol și jumătate.

Pentru membrii comunității și în special pentru cei tineri s-au luat măsuri de dotare a spațiului aferent cu

calculatoare racordate la internet, televizoare, combine muzicale, aparate foto de ultima generație, toate menite să contribuie la o bogată activitate de cultură și instrucție.

Sufletul acestor acțiuni, omul care nu precupețește nici un efort este cunoscutul și apreciatul fiu al Galațiului Krikor Aharamian.

IRINEL ALTIOCAIAN

Dr. ing. Irinel Altiocaian s-a născut în capitala prahoveană, pe 14 iunie 1965, având ambii părinți de obârșie armeană: tatăl, Chircor Altiocaian, statornic cetățean al urbei, mama, Eliza, pensionară.

După terminarea școlii generale, Irinel urmează, între anii 1979-1983, Liceul „I.L.Caragiale”, având profil de Electrotehnică. Intră, apoi, ca student, la Institutul de Petrol și Gaze din Ploiești, Facultatea Forajul sondelor și Exploatarea zăcămintelor de hidrocarburi (1983-1989), detașându-se printre ceilalți colegi.

Începând din anul 1989 inginerul Irinel Altiocaian se remarcă printr-o activitate neîntreruptă în diverse unități de profil: Schela de foraj Moreni, deținând funcția de șef al oficiului de calcul, apoi la S.C. Foraj Sonde Ploiești SA (1994-1997) unde conduce, ca șef, biroul de informatică-calculatoare.

Devine informatician, pentru o scurtă perioadă, la Banca Română de Dezvoltare, după care se încadrează la S.C. Foraj Sonde Ploiești SA (1997-1999), ca șef al biroului de informatică, calculatoare și privatizare.

Din 1999, inginerul Irinel Altiocaian aparține de S.N.G.N. Romgaz SA Mediaș, cu sediul la București, în Direcția comercială, structură, consumuri, balanțe gaz.

Înaltul for al oamenilor de știință din România a primit în rândurile sale pe inginerul Irinel Altiocaian, doctor în științe, într-un domeniu care vizează exploatarea aurului negru: Hidraulică și Mecanica fluidelor.

Având drept coordonator una dintre cele mai autorizate personalități științifice din țară, academicianul prof. dr. Teodor Oroveanu, ing. Irinel Altiocaian a susținut cu brio, în anul

1999, teza de doctorat având ca titlu: „Contribuții privind stadiul unor procese nestaționare în transportul gazelor”.

În paralel, ing. Altiocaian desfășoară o bogată activitate și pe plan didactic universitar. El ocupă, din anul 1992, ca profesor asociat, Catedra de Informatică din cadrul Universității de Petrol și Gaze din Ploiești, efectuând ore de curs și seminar.

Din 1998 devine colaborator al Institutului Național de Dezvoltare Economică-Seția Informatică, și, totodată, colaborator al Asociației Române de Parteneriat Economic.

Perseverent în a-și îmbogăți cunoștințele în domeniu, Irinel Altiocaian absolvă două cursuri post-universitare, unul „Limbaje de programare”, iar celălalt – „Utilizarea rețelelor Novell”. Participă la cursul „Piața de capital”, organizat de OK Service și CNVM (1997).

Autor a numeroase studii și lucrări de specialitate, prof. dr. ing. Irinel Altiocaian publică, în Revista de Studii și Cercetări de Mecanică a Academiei Române, titlurile: „Asupra modelării mișcării gazelor spre sondele de exploatare” și „Asupra mișcării ascensionale a gazelor prin țevile de extracție”. Semnează un suport de curs INDE 1998, intitulat „Acces 97-limbaj de programare pentru gestiunea bazelor de date”.

O lucrare de un interes aparte îl constituie volumul de 1.200 de pagini și CD „PASCAL UNIX și nu doar atât” (Editura U.P.G., Ploiești, 1999), purtând semnăturile prof. dr. ing. Liviu Dumitrașcu, șeful Catedrei de Hidraulică de la Universitatea de Petrol și Gaze din Ploiești, inginerului Irinel Altiocaian și alții.

Cunoscător al mai multor limbi străine, dar în suficientă măsură și limba armeană maternă, Irinel Altiocaian își împarte timpul de lucru între Ploiești și București.

Un armean al mileniului trei din România.

(Sursa: Bogdan Căuș, „Ararat”)

ALEXANDRU

GARABET

Masivul volum intitulat „Vioara și maeștrii ei de la origini până azi”, autor Ion Sârbu, aparține unui meloman pasionat, violonist amator, care s-a format – spune muzicologul Viorel Cosma în prefață... - la umbra propriului său copil, reputatul violonist Eugen Sârbu...”

Printre numeroasele stele ale viorii, evocate în carte, întâlnim și instrumentiști de origine armeană: Garabet Avachian, Garabet Alexandru, Ivan Galmian, Ursula Bagdasarian, Mihail Jora, Varujan Cozâghian, Ioannes Nalbandian.

Alexandru Garabet s-a născut la Iași, la 4 august 1901, într-o familie iubitoare de muzică. Tatăl său era violonist amator, fiind în același timp un mare admirator al violoniștilor celebri ai timpului. Alexandru a început studiul viorii la vârsta de 6 ani, cu violonistul Goldstein, iar după doi ani a fost audiat de directorul Conservatorului ieșean, Athanasie Teodorini, care l-a încredințat unui student mai avansat al clasei de vioară, cu care a lucrat trei ani.

Alexandru Garabet a început să cânte în public încă din anii de studii la conservator, prezențele sale concertistice fiind apreciate de publicul meloman.

Un eveniment deosebit, care a marcat într-un fel traiectoria vieții și carierei lui Garabet, a fost întâlnirea cu George Enescu, la Iași, în anii primului război mondial și atragerea lui în orchestra organizată de Enescu.

După terminarea Conservatorului, în 1919, Alexandru Garabet a plecat pentru desăvârșirea studiilor la Conservatorul în Praga, unde a reușit primul la examenul de admitere, fiind

felicitat de comisia examinatoare formată din Sevcik și Ondricek.

În anul 1942 Alexandru Garabet a fost numit concertmaestru la Orchestra Simfonică ieșeană, odată cu înființarea Filarmonicii „Moldova”, când însuși George Enescu a venit la Iași și a dirijat-o. În calitate de membru fondator, Garabet a fost numit concertmaestru al orchestrei și a rămas în această funcție până în 1972, când s-a pensionat.

Unul dintre elevii săi distinși este violonistul Modest Iftinchi, actualmente profesor, șef de catedră la Academia de Muzică din București.

Alexandru Garabet a încetat din viață la Iași, la 19 iulie 1977.

(Sursa: „Ararat nr.6/2007”)

MARIA ALMAZOVA

S-a născut la 4 decembrie 1906 în Chișinău. Părinți: Andrei Almazov (Almazovian) și Ana (născută Goilav). Primele clase le urmează la o școală din Elveția, iar liceul la Chișinău. Paralel, a urmat și școala armeană din localitate. Este licențiată a Universității din Iași. A fost profesoară de latină, apoi de rusă la Liceul Pedagogic, după care, timp de doi ani a condus, în calitate de director, Liceul „Petru Rareș” din Suceava. Nu a fost căsătorită. A încetat din viață în februarie 2004.

Într-o notă publicată în periodicul „Ararat”, publicistul Eduard Antonian scrie: „...Domnișoara Almazova, așa cum îi spuneau cunoscuții, prietenii și zecile foste generații de elevi, a trecut pragul către legendă. Domnia sa a călăuzit cu delicatețe atâtea promoții de tineri spre descoperirea drumului către cultură, dar și către o aleasă comportare și autodisciplină...generații întregi de elevi (printre ei numărându-se sute de ruși lipoveni, armeni, ucraineni, polonezi și români) care i-au apreciat capacitățile pedagogice mai presus de orice.

Domnișoara Almazova a fost membră activă a Uniunii Armenilor din România și a Parohiei Bisericii Armene din Suceava mai bine de 25 de ani, nerenegându-și nici un moment neamul sau religia în care a fost botezată. Profita de fiecare moment ca să le explice și să le povestească discipolilor ei despre cultura și civilizația armeană. Fără exagerare, credem noi, ca de altfel toți cei care au cunoscut-o, a fost supranumită, pe bună dreptate „Diamantul Sucevei”. De altfel, în limba rusă *almaz* înseamnă giuvaer...

Spiritul ei ne va veghea mereu! Ne alăturăm și noi, redacția ziarului „Ararat”, regretelor și condoleanțelor exprimate de către, în primul rând, doamna doctor Lucia Grigorencu, președinta filialei UAR Suceava, a sutelor de elevi cărora le-a fost dascăl, cât și a întregii comunități armene din România.

Cu această nefericită ocazie, la Suceava s-a editat de către cei care au cunoscut-o pe eminenta și venerabila noastră profesoară, Domnișoara Almazova, prin grija doamnei lector universitar Eugenia Ionescu, un album dedicat „Diamantului Sucevei-Domnișoara Maria Almazova”.

Credem că spiritul ei, așa cum spunea doamna Eugenia Ionescu, „va străluci mereu prin înaltă generozitate, constantă stăpânire de sine și înțelepciune asemenea universului însuși”.

IEREMIA APRILIAN

Protoereul Bisericii Armene din Cetatea-Albă s-a născut în anul 1869. După absolvirea seminarului teologic păstorește colonia armeană din orașul Nukhi.

În timpul conflictului armeano-tătar din 1906 familia Aprilian s-a refugiat la Akkerman (Cetatea-Albă). Aici, puternica și numeroasa comunitate armeană, beneficiara unei biserici ridicate la începutul secolului al XIV-lea și a unei școli, s-a bucurat de sprijinul celui chemat să-i păstorească. Familia Ieremia și Varvara Aprilian a avut șase copii.

A slujit cu dragoste creștinească biserica armeană din localitate până la ocuparea acesteia de către trupele sovietice, în anul 1940. Moare în 1947, la vârsta de 78 de ani, fiind înmormântat în Cimitirul Armenesc din București. Soția sa, Varvara, a atins venerabila vârstă ce cuprindea un secol de viață armenească. Fiica lor, Zvart Erițipuhova, a crescut-o cu dragoste pe Ecaterina Sișmanian, nepoata ei, de la vârsta de 12 ani, în urma decesului prematur al surorii sale. De aceeași căldură s-a bucurat Ecaterina și din partea bunicii, Varvara.

Fiica cea mare, Gaiane Aprilian, s-a născut la 29 mai 1900 în orașul Nukhi. Liceul l-a absolvit la Cetatea-Albă, iar învățământul superior la Universitatea din Odesa, în anii 1918-1920. De acolo s-a întors la Cetatea Albă, intrată în componența României, apoi s-a mutat la Bazargic, în Bulgaria, unde a predat la orfelinatul armean. Aici l-a cunoscut pe primul ei soț, Baruir Levonian, fiul celebrului Așug Jivani (poet și cântăreț armean). Cei doi, care au avut un copil, s-au stabilit ulterior la București, unde soțul a murit de tuberculoză, în anul 1933.

Printre prietenii apropiați ai lui Baruir Levonian se număra și generalul Dro (Kanaian), care s-a stabilit în România după ce a fugit din Armenia ocupată de ruși. Știindu-se bolnav, Baruir l-a rugat pe prietenul său Dro să aibă grijă de Gaiane și de fiica ei, Olga, după moartea lui.

Generalul Dro și Gaiane s-au căsătorit în 1935 la București, iar în anul 1938 li s-a născut un fiu, Martin. Având tatăl preot și date fiind legăturile generalului Dro în rândurile comunității imigranților armeni din România, Gaiane a ajutat mulți refugiați armeni care au fugit de comunismul sovietic în România.

După al doilea război mondial, familia Kanaian s-a mutat la Beirut, apoi, din 1951, la Watertown (SUA).

Gaiane Kanaian a avut o activitate susținută de ajutorare a armenilor în toate țările în care a locuit. A colaborat cu Societatea de Ajutorare a Armenilor (Armenian Relief Society - ARS), a lucrat alături de Crucea Roșie Armeană în Liban și a fost membru în comitetul executiv al acesteia. În Statele Unite a făcut parte din conducerea ARS, apoi a fost aleasă președinte al societății. A obținut pentru ARS Donația „Sophia Hagopian” de 1 milion de dolari pentru ajutorarea armenilor nevoiași din lumea întreagă, dar în special a celor din Orientul Mijlociu.

În 1992, Biserica Armeană i-a conferit titlul de „Mamă a Anului”. În 2003, ministerul Apărării al Armeniei i-a decernat medalia „Drastamat Kanaian”, instituită în memoria soțului ei Drastamat Kanaian, primul ministru de război în guvernul independent al Armeniei.

Gaiane Kanaian a decedat în 21 aprilie 2005, la venerabila vârstă de 105 ani.

Un alt fiu al părintelui Aprilian, Gurghen, educat și crescut în spiritul dragostei nețărmuite față de națiunea armeană se înrolează voluntar în 1914 în unitățile care luptau pe frontul din Caucaz împotriva inamicului cotropitor. La scurt

timp, într-o încheștare pe viață și pe moarte, cade răpus de un glonte.

Împlinise 22 de ani. Era un tânăr silitor, gata oricând să-ți sară în ajutor, devotat comunității armene din Cetatea Albă, unde lua parte, alături de alți tineri, la viața culturală a comunității armene.

Fiica mai mică a preotului Aprilian era măritată cu unul din frații renumitei familii de industriași și moșieri armeni Asfadurov (Asfadurian). Asfadurian era proprietarul uzinei electrice din Cetatea Albă, a unei mori moderne, precum și a unei mari suprafețe de teren arabil și plantații de vii.

A fost, ani îndelungați, președintele comunității armene din localitate, a făcut parte din Consiliul Parohial și a contribuit cu mari sume de bani la ajutorarea armenilor nevoiași.

Cei doi frați Ivan și Kalust Asfadurian erau stimați și respectați de locuitorii din Cetatea Albă pentru contribuția lor la dezvoltarea urbei. Amândoi au făcut parte din consiliul puterii locale.

Primul, Ivan, a murit la Viena, în 1928, în urma unei intervenții chirurgicale. Kalust a trebuit să fugă cu întreaga familie după ocuparea Basarabiei. S-a stabilit la București, unde a murit sărac și uitat de cei cărora le-a întins mâna la nevoie.

HACIC-HRISTOFOR ASVADUROV

Membrii diferitelor ramuri ale familiei Asvadurov au purtat inițial numele de Asvadzadurian(ț). Aceste familii erau cunoscute în regiunea Odesei și a vechiului Akkerman ca mari comercianți și proprietari, care în secolele XIX și XX au fost epitropi ai școlilor de băieți și fete și ai bisericii armene din orașul Akkerman sau Cetatea Albă.

În prezent, din familiile de armeni imigranți încă din secolul XV pe meleaguri nistrene și care în anii 1920-1940 numărau circa 50 de membri cu acest nume, a rămas unul singur, în persoana domnului Hacic-Hristofor Asvadurov. Refugiat și el în cel de-al doilea război mondial, a avut totuși, timp de 35 de ani, o activitate științifică interesantă și continuă în România.

Hacic-Hristofor Asvadurov s-a născut pe 19 iunie 1924 la Cetatea Albă, ca fiu a lui Simeon Asvadurov și a Olgăi Kutico, și a fost botezat la biserica armenească din orașul natal de preotul Ieremia Aprilian. Este absolvent al Liceului teoretic din Cetatea Albă în 1943 și al Școlii de Ofițeri în rezervă „Tehnici-Auto” în 1945. În 1949, a terminat studiile la Facultatea de Geologie-Geografie din București. Este veteran de război cu grad de căpitan (r).

Ca și părinții săi, nu a făcut parte din nici un partid politic.

Drept omagiu pentru munca desfășurată și cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani de către Hacic Asvadurov, prof.

dr. inginer Nicolae Florea, membru titular al Academiei de Științe Agricole și Silvice (A.Ș.A.S.) scrie: „Dl. Hacic Asvadurov a lucrat ca și cercetător științific în domeniul cartării și bonitării solurilor la Secția de Pedologie a Institutului Geologic (1 iulie 1949-1 iulie 1970) integrată în noul Institut de Cercetări Pedologice și Agrochimice din cadrul A.Ș.A.S. – București (1 iulie 1970-1 iulie 1984), fiind cercetător științific principal din 1960.

Cercetările pedologice începute de Gh. Munteanu-Murgoci în 1906 în Secția de Agroeologie au fost dezvoltate și diversificate la Secția de Pedologie a Institutului Geologic din București după anul 1950. Obiectivul principal al pedologiei este studierea solurilor, care formează o cuvertură superficială prin transformarea rocilor de la suprafața uscatului, în vederea cunoașterii, inventarierii, caracterizării și bonitării resurselor de sol, în scopul folosirii raționale și eventual ameliorării terenurilor agricole și silvice, dar și pentru alte scopuri practice. Studiul începe cu documentarea și pregătirea preliminară, continuă cu activitatea de teren prin studierea solurilor (pe grosimi de 1-2 m de la suprafață), cu efectuarea de analize de laborator și se încheie cu întocmirea de hărți, rapoarte și studii. Lucrările deosebite sunt publicate, iar hărțile ajunse la o anumită fază finală se tipăresc (scările mici și mijlocii, la Institutul Geologic sau Institutul de Cercetări pedologice al A.Ș.A.S.) sau rămân în manuscris (scările mari, la Oficiile județene de pedologie și agrochimie); astăzi hărțile și datele pedologice se stochează pe calculator.

În cele ce urmează, sunt prezentate, pe domenii de cercetare, cele mai importante realizări și contribuții științifice ale lui Hacic Asvadurov, unul dintre eminenții cercetători în domeniul solurilor din perioada de după cel de-al doilea război mondial, care a publicat cca. 100 de lucrări științifice, din care 17 hărți pedologice în culori.

Cea mai mare parte a activității a consacrat-o cercetării, genezei și bonitării solurilor țării.

În cartarea și cartografierea solurilor a publicat lucrări cu hărți de soluri, relief, ape freatice sau raioane pedoameliorative pentru diferite regiuni din Oltenia de Vest, Bărăgan, Transilvania de Nord-Vest, iar în colaborare, hărți de sinteză ale României cu tipurile de sol sau cu alcătuirea granulometrică. De interes și valoare științifică și aplicativă sunt lucrările pedogeografice cu caracter monografic pentru Depresiunea Oașului, Câmpia Someșului, Bazinul Sălajului, județul Satu Mare și alte regiuni.

În geneza și clasificarea solurilor, studiile privitoare la diferite tipuri de sol au contribuit la o mai bună cunoaștere, caracterizare și sistematizare a solurilor acide, nisipoase, gleice, limitrofe ș.a. Folosind materialele cartografice existente și observațiile proprii, a întocmit, în 1976, prima evidență statistică a suprafețelor de soluri acide din România, lucrare utilizată de Ministerul Agriculturii în legătură cu amendarea acestor soluri.

În mineralogia solurilor a inițiat folosirea analizelor de minerale grele și de oxizi liberi și totali de fier din soluri și argile în studiul genezei unor soluri și a semnalat pentru prima oară prezența clinoptilolitului-mineral zeolitic cu capacitate mare de schimb cationic. A inițiat studiul și a explicat (în colaborare) cauzele care determină conținutul de magneziu schimbabil ridicat la unele soluri hidromorfe și de potasiu schimbabil ridicat la unele soluri litomorfe formate pe tufuri vulcanice (remarcat inițial ca fenomen genetic deosebit de către prof. acad. N. Cernescu).

În domeniul bonitării solurilor a colaborat la elaborarea metodologiilor de raionare pedoameliorativă și bonitare (evaluare a potențialului productiv) a terenurilor agricole. A întocmit lucrarea și harta (scara 1:50.000) cu areale ecologic

omogene pentru județul Satu Mare, utilizată în lucrările de zonare agro-economică.

De asemenea, în prelucrarea datelor pedologice prin mijloace moderne, în cadrul Centrului Informațional de Calcul al Ministerului Agriculturii, a introdus și urmărit, pe baza unor sisteme codificate, datele pedologice și de fond funciar necesare raionării pedologice, bonității și caracterizării tehnologice a terenurilor agricole; totodată, a colaborat la întocmirea programelor de bonitare, pe baza studiilor existente, pentru scările 1:50.000 și 1:10.000 și la realizarea de programe pentru diferite situații privitoare la evidența resurselor de sol.

Paralel cu activitatea principală, a avut și numeroase preocupări tangente cu aceasta. Amintim astfel pe cele de geobotanică, geologie, paleopedologie și arheologie.

În geobotanică a realizat, în colaborare cu Ion Dragu, studiul referitor la repartiția vegetației naturale din Bazinele Someșului, în legătură cu repartiția solurilor și cu recomandări pentru sporirea valorii furajere a pajiștilor.

În geologie a semnalat pentru prima oară existența unor roci cristaline insulare în nord-vestul României (Ardud-Viile Satu Mare) precum și a unor tufuri zeolitice.

În paleopedologie și arheologie, folosind și interpretând cu competență date granulometrice, mineralogice, palinologice, arheologice, a contribuit la studiul evoluției poligenetice a unor soluri vechi. De asemenea, a descoperit și semnalat Institutului de Arheologie elemente materiale preistorice, neolitice și paleolitice.

În calitate de responsabil cu contractele Institutului a avut, în perioada 1977-1984, sarcina supervizării lucrărilor de bonitate care se introduceau pe calculator și a răspuns, în aceeași perioadă, de toate contractele cu lucrările de bonitare realizate la județe pentru unitățile agricole, lucrări folosite și de Institutul de Economie Agrară.

În activitatea sa profesională a împărtășit din bogata sa experiență celor mai tineri și a acordat îndrumări, în perioada de teren, studenților agronomi, ca și pedologilor de la Oficiile județene de pedologie și agrochimie în legătură cu întocmirea lucrărilor de bonitate pentru diferite teritorii.

Valoroasa sa activitate de cercetare științifică a fost apreciată de foruri consacrate care l-au distins (în colectiv), în 1972, cu premiul „Ion Ionescu de la Brad” acordat de Academia Română și, în 1974, cu „Diploma de onoare” de Societatea Națională de Știința Solului. În perioada 1960-1985 a fost membru al Societății Naționale Române de Știința Solului și al Societății Internaționale de Știința Solului.

În bogata sa activitate, de 35 de ani, de cercetător pasionat, Hacic Asvadurov a adus contribuții științifice originale, de mare valoare, la cunoașterea solurilor României și la alcătuirea sistemului național de hărți pedologice, ca și la dezvoltarea sistemului de evaluare științifică a resurselor de sol ale țării. Prin toate acestea, și-a câștigat un loc de frunte binemeritat în istoria științei solului. Pentru mine personal, a fost un colaborator pe care l-am apreciat în mod deosebit pentru munca perseverentă, pentru modestia rar întâlnită, pentru minuțiozitatea, conștiinciozitatea și corectitudinea ireproșabilă reflectate în calitatea remarcabilă a lucrărilor sale; a fost un cercetător deosebit de competent, cu care a fost plăcut și eficient să colaborezi”.

NICOLAE BALOTĂ

Balotă, Nicolae (26.I.1925, Cluj), critic literar, estetician și eseist. Este fiul Adelinei (n. Dragoman), de origine armeană pe linie paternă, și al lui Gheorghe Balotă, avocat. Urmează la Cluj clasele primare la școala „Avram Iancu” (1931-1935), Liceul „G. Barițiu” (1935-1940). În urma Dictatului de la Viena, familia Balotă este obligată să părăsească Clujul. Balotă își continuă studiile la Liceul „Sfântul Vasile cel Mare” din Blaj (din septembrie 1940). Face ultimele clase la Liceul „Gheorghe Lazăr” din Sibiu (1941-1943), înscriindu-se apoi la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Cluj, aflată în refugiu la Sibiu, unde îi are profesori pe Lucian Blaga, Florian Ștefănescu-Goangă, Yves Auger, D.D. Roșca, Liviu Rusu. Acum îi cunoaște pe Radu Stanca, I. Negoieșcu, Ștefan Augustin Doinaș, I.D. Sârbu și Cornel Regman, toți membrii ai Cercului Literar de la Sibiu. Devine redactor la cotidianul național-țărănist „România nouă”. Își continuă, după război, studiile la Cluj (1945-1947). La 1 august 1946 este numit preparator la Institutul de Psihologie al Universității din același oraș. În 1947 își ia licența în filozofia culturii, psihologie, limba și literatura franceză. Este arestat în octombrie 1948 și condamnat pentru „deținere și răspândire de material subversiv”, dar eliberat curând. Apoi, timp de cinci ani, este, pe rând, pedagog, cercetător la Institutul de Lingvistică din Cluj, bibliotecar. În ianuarie 1956, este din nou arestat și anchetat vreme de nouă luni, judecat și condamnat la șapte ani de închisoare, pentru „înaltă trădare”, motivul real fiind un memoriu care, trimis peste hotare, ar fi avut menirea să arate

lumii libere situația României. Este deținut în închisorile de la Jilava, Făgăraș, Gherla, Pitești, Dej. La 31 decembrie 1962, suferă o nouă condamnare de 24 de luni domiciliu forțat în satul Lătești din Bărăgan. Este eliberat în aprilie 1964 și începe să publice îndeosebi în „Familia”, dar și la „Steaua”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Gazeta literară”, „Contemporanul” etc.

Între 1969 și 1971 ține cursuri de literatură universală și comparată la Universitatea din București, ca suplinitor al lui Sorin Alexandrescu. În 1971, este angajat cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G.Călinescu”. În 1977 este *visiting professor* la Südosteuropagesellschaft din München și predă cursuri de literatură comparată și de limbă și literatură română la Universitatea din același oraș. Tot acum ține conferințe la universitățile din Basel, Heidelberg, Freiburg. În 1981 se stabilește la Paris, iar din 1990 devine cetățean francez. Funcționează ca profesor la Universitatea „François Rabelais” din Tours (până în 1990, când se pensionează). Funcționase, în paralel, și la Universitatea din Le Mans. A colaborat 15 ani la postul de radio Europa liberă. Din 1995, în calitate de profesor invitat de literatură comparată, ține cursuri la universitățile din Cluj și București, Universitatea din Cluj numindu-l profesor-asociat. Balotă a debutat publicistic în „Revista Cercului Literar” (1945). În anii '60, după perioada de reclusiune și interdicție, revine în presa culturală cu articole, eseuri, studii foarte informate și profunde pe teme variate de cultură. Prima carte a lui Balotă, *Euphorion* apărută în 1969, este o culegere din textele publicate anterior în reviste. Unele dintre ele tind către verificarea unor interpretări teoretice (ca, de exemplu, *Pledoarie pentru autonomia eseului*, specie literară suspectată de non-conformism ideologic în deceniul anterior, *Hermes sau voința de obscuritate în poezie* etc.). Altele sunt articolele de critică la zi, implicate în disputele literare curente, precum *Direcția nouă și călinescianismul*,

Critica creatoare, critica normativă, critica fermentativă și altele, într-un moment dominat în critică de exemplul călinescian, îndeosebi pe latura sa impresionistă. Balotă afirmă că modelul Călinescu nu mai este întru totul de urmat și că o critică estetică-filosofică, fără a fi excesiv normativă, ar fi mai potrivită și mai utilă noilor generații de literați. Se manifesta aici și resurecția unui mai vechi conflict din anii interbelici, între școala critică de la București și cea de la Cluj (Liviu Rusu, D.Popovici), dar și, în genere, între critica estetică (M. Dragomirescu, T.Vianu) și cea impresionistă (G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu ș.a.), reflex al mai vechii dispute franceze dintre critica filosofică, sistematică (F. Brunetière) și cea impresionistă (Anatole France, J. Lemaître). Lui Balotă i s-a replicat, în momentul ce a urmat campaniei duse alături de I. Negoitescu, Virgil Nemoianu ș.a., că, nefiind un observator la zi al producției literare, nu poate veni cu o „nouă direcție” în critică. După încă un volum de eseuri (*Labirint*, 1970), Balotă publică monografia *Urmuz* (1970), bine ancorată în tendința de normalizare a judecăților de valoare: se impunea reabilitarea avangardei românești, iar Urmuz fusese considerat un precursor chiar de către suprarealiștii români interbelici, el dând și numele unei reviste conduse de Geo Bogza (1928). Balotă dovedește că scrierile lui Urmuz nu sunt întâmplătoare și diletante (cum fuseseră multă vreme considerate), că insolitul autor avea antene prin care recepta primele manifestări ale absurdului în literatura europeană. Urmează cartea cea mai coerentă ca viziune și lectură hermeneutică a lui Balotă, *Lupta cu absurdul* (1971). În primul capitol (*Preliminarii. Absurdul, fenomen de criză*), autorul demonstrează că motivul „absurdului” reprezintă elementul paradigmatic al unei perioade, când el se manifestă în toate domeniile: estetic, filosofic, moral, cotidian. Absurdul este un „fenomen de criză”, așa cum fusese melancolia în vremea romanticilor. Estetica speculează cu privire la absurd, teatrul absurdului a invadat

scenele, opiniile despre un univers absurd, despre un univers al absurdului, despre omul absurd au devenit curenți în publicistica vremii noastre. Urmează un capitol despre *Strămoșii literari ai absurdului* și un altul, *Trei precursori*, în care sunt tratați micromonografic Lewis Carroll, Alfred Jarry, Christian Morgenstern. Vaste prezentări sunt consacrate corifeilor literaturii absurdului: *Kafka sau Universul absurd*, *Absurdul în aventura dadaistă*, *Albert Camus sau Absurdul și revolta*, *Eugen Ionescu sau Absurditatea absurdului*, *Samuel Beckett sau Apocalipsa absurdului*. Cultura clasică a autorului este pusă în lucru și în studiul monografic Jakob Burckhardt – un umanist modern (1974). O altă carte *De la Ion la Ioanide* (1974), al cărei subtitlu este *Prozatori români ai secolului XX*, ar fi o replică la *Arta prozatorilor români* a lui Tudor Vianu, referindu-se însă doar la scriitorii secolului al XX-lea, până la 1944: *Rebreanu, Iorga – memorialistul, Vasile Pârvan, Ibrăileanu – romancier și memorialist, Marcel Blecher și realitatea mediată a creației, Gib. I. Mihăescu, Pavel Dan*. Într-un capitol, *Introducere în proza transilvană*, Balotă vorbește despre apologia vieții rurale la scriitorii ardeleni și despre critica orașului (a civilizației urbane), socotit „locul înstrăinării”, cetatea în care domină străinul, decadența și corupția. Această atitudine ar fi specific ardelenescă (deși nu lipsește nici la scriitorii din alte regiuni românești): „Ceea ce în sensul cel mai larg putem numi *umanismul transilvan* își are originea în acest atlas al satului. Transilvania și-a descoperit curând o vocație profetic-didascalică; ea a devenit o *provincie pedagogică* tocmai pentru că a păstrat o legătură recunoscută cu acea matcă a valorilor care este satul. Dascălul ardelean se trage de la țară și nu uită niciodată aceasta. Volumul *Arte poetice ale secolului XX* (1976) se compune din două părți: în prima, având în vedere „ipostaze românești”, autorul își propune să analizeze doctrina despre poezie a poetilor și criticilor români din secolul al XX-lea. Poeticile pe care le

analizează aparțin unor scriitori ca Tudor Arghezi, Blaga, Ion Barbu, Pillat, Al.A. Philippide, Ilarie Voronca, Dan Botta, Beniuc, Radu Stanca. Dintre critici sunt selectați Paul Zarifopol, Pius Servien, Vasile Pârvan, Tudor Vianu, G. Călinescu, Vladimir Streinu, Liviu Rusu, Edgar Papu, Ion Biberi. În partea a doua, ce se referă la „ipostaze străine”, autorul își articulează comentariul după aceeași dispunere: pe de o parte poeticile vii, moderniste, ca futurismul, expresionismul, dadaismul, suprarealismul; pe de altă parte, teoreticieni, esteticieni, filosofi ai artei, ca Benedetto Croce, Paul Valéry, H. Bremond, Paul Claudel, T.S. Eliot. Chiar dacă nu o afirmă expres, organizarea cății, ca și textul propriu-zis dovedesc rezerva autorului față de demersul formalismului structuralist, atitudine confirmată de o întreagă orientare ulterioară, când structuralismul e supus unor atacuri și dezavuări venite din diverse direcții. Totuși, într-o lucrare monografică, *Opera lui Tudor Arghezi* (1979), Balotă acceptă, în parte, unghiul formalistilor, mai precis al predecesorilor acestui curent și, mai clar, al lui Marcel Proust (din eseul *În contra lui Sainte-Beuve*), care spunea: „O carte este produsul unui alt eu decât cel pe care-l manifestăm în obiceiurile noastre, în societate, în viciile noastre”. Dar acest „alt eu”, dacă nu e cel real, contingent, al scriitorului, este „un dublu mitic” al eului preuman, care se desprinde din opera lui. Astfel, Balotă nu se ocupă de biografia lui Arghezi, ci de opera lui, iar în măsura în care se referă la date biografice, le evaluează din perspectiva creației.

Caietul albastru (I-II, 1998) cuprinde jurnalul autorului din anii 1954-1955, însoțit de un *Remember*, un alt jurnal, în marginea celui dintâi: adnotări, memorii și reflecții târzii, din anii 1991-1998. Jurnalul este o adevărată surpriză. Scriitor matur și cărturar format încă de la 30 de ani, Balotă judecă lucid evenimentele sociale, politice, morale ale deceniului al șaselea și taxează cu asprime tendințele extremiste, fascismul și

comunismul (în care trăia), xenofobia, lipsa de libertate, presiunea ideologiei false. Încă și mai important, autorul se vedește un om fundamental religios, condiție din perspectiva căreia își formulează ideile pe tema culturii și a religiei. Astfel, un eseu inclus în jurnal se referă la problema libertății și a individualismului contemporan, cărora autorul le preferă libertatea întru credință, căci în afara acesteia omul decade, se degradează. Jurnalul și *Rememberul* însoțitor desenează și un amplu tablou al lumii literare, cu personajele ei emblematice (Lucian Blaga, Tudor Vianu, Tudor Arghezi), dar și cu altele, în devenire, cum sunt foștii membri ai Cercului Literar de la Sibiu (Dominic Stanca, Radu Stanca și, mai ales, Ion Negoitescu), pe care Balotă îi caracterizează cu o surprinzătoare și complexă artă de prozator.

Scrieri: *Euphorion*, București, 1969; *Labirint*, București, 1970; *Urmuz*, Cluj, 1970; *Lupta cu absurdul*, București, 1971; ed.2 (*Literatura absurdului*), București 2000; *Despre pasiuni*, București, 1971; *Umanități*, București, 1973; *De la Ion la Ioanide*, București, 1974; *Jakob Burckhardt-un umanist modern*, București, 1974; *Introducere în opera lui Al Philippide*, București, 1974; *Arte poetice ale secolului XX*, București, 1976; *Universul prozei*, București, 1976; *Arta lecturii*, București, 1978; *Opera lui Tudor Arghezi*, București, 1979; ed. București, 1997; *Scriitori maghiari din România. 1920-1980*, București, 1981; *Mapamond literar*, București, 1983; *La Minorités culturelles en Roumanie*, Paris, 1984; *Max Blecher, un Philoctète de la littérature*, 1988; *L'ange dans la poésie de Rilke*, 1993; *Parisul e o carte*, București, 1994; *Calea, adevărul și viața*, București, 1995; *Caietul albastru*, I-II, București, 1998; *Eminescu, poet al inițierii în poezie*, ed. Plurilingvă, București, 2000; *Literatura franceză de la Villon la zilele noastre*, Cluj-Napoca, 2001; *Ortodoxia pentru postmoderniști* (în colaborare), Timișoara, 2001. **Traduceri:** Jakob Burckhardt, *Cultura Renașterii în Italia*, pref. trad., I-II,

București, 1969 (în colaborare cu Gheorghe I. Ciorogariu); Stefan Zweig, *Maria Stuart*, I-II, București, 1974-1992 (în colaborare cu Bianca Balotă).

Repere bibliografice: Bugariu, *Incursiuni*, 122-130; Stănescu, *Poeți și critici*, 177-181; Piru, *Varia*, I, 315-317; Vlad, *Convergențe*, 123-130; Petrescu, *Scriitori*, 85-89; Tomuș, *Răsfrângeri*, 88-92; Constantin, *Prozatori-critici*, 35-39; Georgescu, *Printre cărți*, 232-236; Paleologu, *Simțul practic*, 102-104; Dimisianu, *Valori*, 141-144; Nițescu, *Repere*, 72-84, 160, 161; Martin, *Metonimii*, 363-366; Ungureanu, *La umbra cărților*, 65-74; Bălan, *Artă*, 202-204; Ungheanu, *Arhipieleag*, 370-375; Negoîtescu, *Engrame*, 161-173; Regman, *Explorări*, 148-158; Baltag, *Polemos*, 119-122; Dobrescu, *Foiletoane*, I, 124-128, II, 223-226; Popescu, *Cărți*, 13-21; Gigurcu, *Critici*, 455-471; Martin, *Paranteze*, 149-151; Livescu, *Scene*, 219-222; Petru Poantă, *Nicolae Balotă*, „*Mapamond literar*”, ST, 1983,6; Sângeorzan, *Anotimpurile*, 145-158; Gheorghiu, *Reflexe*, 145-148; Gigurcu, *Între critici*, 127-130; Titel, *Cehov*, 155-159; Petru Comarnescu, *Kalokagathon*, îngr. Dan Grigorescu și Florin Toma, introd. Dan Grigorescu, București, 1985, 236; Lovinescu, *Unde scurte*, I, 398-399; Cristea, *A scrie*, 78-81; Gigurcu, *Peisaj*, I, 66-72; Adrian Popescu, *Nicolae Balotă sau Înțeleptul în labirint*, ST, 1994, 9; Ierunca, *Dimpotrivă*, 243-246; Pavel Chihaiia, *Nicolae Balotă „Parisul e o carte”*, JL, 1994, 21-24; Gheorghe Grigurcu, *Nicolae Balotă sau teoria și practica rostirii*, VR, 1995, 1-2; Gheorghe Grigurcu, *Meditațiile religioase ale lui Nicoale Balotă*, RL, 1996, 50; Alex Ștefănescu, *Un umanist își contemplă viața*, RL, 1999, 4; Z. Ornea, *Un jurnal tulburător*, RL, 1999, 18; Glodeanu, *Incursiuni*, 251-169; *Nicolae Balotă-75*, APF, 2000, 1-2 (semnează Ion Vartic, Petru Poantă, Ion Simuț, Eugen Uricaru, Laurențiu Ulici, Sandală Cordoș, Constantin Țoiu, Ștefan Borbély, Mircea Popa, Michael Finkenthal, Irina Petraș); Michel Solomon, N. Steinhardt, Ioan

Ploscaru, *Mărturii despre Nicolae Balotă în închisoare*, CL, 2000, 3; *Dicț. esențial*, 52-53; Manolescu, *Lista*, III, 173-180; Pop, *Viață*, 56-62; Popa, *Ist. lit.*, II, 1096-1097; Petraș, *Panorama*, 110-114; Ioan Adam, Georgeta Adam, *Proba exilului*, București, 2002, 203-207. (Sursa: M.VS. „Dicționarul general al literaturii române”, București, Editura Univers Enciclopedic, 2004).

*

* *

Într-o notă publicată în periodicul „Ararat” nr.221, Nicolae Balotă scrie: „Ne apropiem de centenarul primului Genocid al secolului XX – sângerosul secol XX. Astăzi, când ne apropiem de acest trist centenar, ne gândim și vedem că începe să se simtă în conștiința universală, în conștiința elitelor, ba chiar și a unor foruri diplomatice și politice că s-a copt conștiința cu privire la recunoașterea Genocidului armean. Mă bucur sincer că un scriitor a avut, înaintea politicianilor, o conștiință deschisă pentru suferința poporului armean. Werfel parcă a presimțit ceea ce urma să se întâmple cu poporul evreu în Holocaustul pe care l-au suferit. Cartea lui Werfel este un roman pasionant, dar și un epos, o epopee a unui popor. Și aici aș vrea să citez un pasaj din acest roman: „Eroii homerici luptă pentru porție Troiei și fiecare dintre ei își închipuie că biruința sau înfrângerea depinde de armele sale. Dar lupta eroilor nu este decât o reflectare a altei lupte, care se duce deasupra capetelor lor, între zeii cei cu voce de tunet, și nici zeii înșiși nu știu că și disputa lor nu face decât să oglindească lupta hotărâtă demult înlăuntrul atotputernicului care făurește sau destramă ordinea lucrurilor”. Ceea ce s-a petrecut în tragedia pe care a suferit-o poporul armean nu a fost o luptă dusă între două forțe egale, ci a fost o luptă între o masă de criminali care s-a năpustit asupra unui popor și care a căutat să-l decimeze, și în acest popor-victimă au apărut în același timp conștiințele de rezistență. Eroul acestei cărți, Gabriel Bagramian, este cel care

alcătuieste un nucleu de rezistență, în mijlocul unui popor care hrănește asemenea conștiințe. De fapt, Gabriel Bagramian era un armean înstrăinat din Diaspora, din Franța, care, întorcându-se, se regăsește în vestigiile neamului săi și regăsește puterea de a se împotrivi.

De fapt, atunci când am scris prefața la această preafrumoasă carte am făcut-o cu gândul la mama mea armeană și la toate mamele care au avut fii ce au pierit în genocidul din 1915”.

SARCHIS BABIGHIAN

Marinăria cere tăria sufletească de a înfrunta apele și încercările legate de trecerea peste ele, spre țință. Viața marinarului, deși se desfășoară în condiții mult deosebite de cele ale înaintașilor de pe „Marița” sau de pe bătrânele nave cu abur ale S.N.R. – pe nave moderne, robuste, cu un grad ridicat de confort, cu infinit mai bune legături cu lumea țărmului de la care s-au desprins – e totuși departe, foarte departe de ceea ce s-ar putea numi o simplă, comodă și foarte plăcută escapadă turistică. Izolarea, dureroasa rupere în timp și în spațiu de familie, de prieteni, de țară nu pot fi compensate de nici un progres tehnic.

Navigatorul trăiește departe de ai săi pe o insulă de oțel plutitor care înseamnă pentru el, deopotrivă, uzina în care lucrează, casa, orașul în care trăiește. Un oraș ciudat, în care nu sunt parcuri cu copaci înfloriți și cu bănci pentru îndrăgostiți. Adeseori, el trece, într-o singură lună, de la însorita primăvară de-acasă, prin dogorile nesfârșitelor veri tropicale la mușcăturile gerurilor dinspre veșnica iarnă polară. Biciuit de furtuni, cum nu se întâmplă niciodată să sfichiuiască toamnele Dobrogei, până din furia huricanilor și a cicloanelor botezate amăgitor cu nume de fete frumoase.

Puțini armeni s-au încumetat să îmbrățișeze o asemenea meserie. Unul dintre aceștia a fost Sarchis Babighian. S-a născut în 1917, la Cetatea Albă, în Basarabia, unde s-a refugiat familia sa în timpul ocupației Dobrogei de către armatele germane și bulgare. Părinții, Margrid și Agop, erau din Harpet, oraș din Armenia, lângă fluviul Eufrat, comuna Palu. Ei s-au stabilit în Constanța înainte de tragicele evenimente din 1915

din Turcia. De la mama sa a aflat despre urgia care s-a abătut asupra poporului armean. Rămâne orfan de tată la vârsta de 4 ani. Revin la Constanța în 1921.

După absolvirea Școlii armene din localitate urmează Liceul comercial din urbea tomitană.

„Am fost recrutat la 21 de ani – povestește Sarchis Babighian – la Regimentul 18 Artilerie Constanța și trimis pe front în august 1944, ajungând cu camarazii mei până în Cehoslovacia, orașul Zlin (40 de km depărtare de Praga). Pentru abnegația cu care mi-am servit țara am primit medalia „Bărbăție și Credință” cu Efigia Regelui Carol I al României, Medalia „Serviciul Credincios” cu Spade, „Virtutea Militară” cl. a II-a, precum și Medalia Victoria.

M-am întors în patrie pe jos. Aveam 27 de ani, se cuvenea să-mi aleg o meserie. Cu sprijinul profesorului Agop Kūmbetlian am fost angajat la o societate maritimă, ca funcționar de birou. După vreo trei ani am solicitat ambarcarea ca marinar. Începând din anul 1953 am servit ca simplu matelot pe nava de pasageri „Transilvania”, cunoscută ca „Lebăda Mării Mediteraneene”. După alți doi ani, căpitanul de cursă lungă Luță Raicovici, având în vedere capacitatea și pasiunea mea pentru navigație, m-a recomandat pe post de timonier. Trebuie să precizez că majoritatea comandanților de navă calificați pe atunci își obțineau brevetul prin experiență și navigație, înaintea unor certificate date de un curs de calificare.

Timonier fiind, s-a înființat la Constanța „Școala Medie de Marină Comercială” și de la acei profesori am luat lecții acasă. Am dat examenul de Ofițer Maritim clasa III, la 10 septembrie 1956. Trei ani mai târziu voi obține Brevetul de Ofițer Maritim clasa a II-a, iar la 1 aprilie 1961 Brevetul de Ofițer Maritim clasa I, deci am obținut funcția de secund de navă.

În această calitate am fost numit pe nava „Dimitrov”, comandant era Balaban Gleg, fost Căpitanul Portului Constanța

și Profesor al Școlii de Marină, apreciat „lup de mare” de către navigatorii români.

În decembrie 1968 am fost confirmat Căpitan de cursă lungă, Brevet nr. 803 din 7 decembrie 1968. Supus șicanelor, în primul rând datorită originii mele etnice, apoi dorința de a-mi menține verticalitatea morală și profesională, m-au determinat să părăsesc flota. Timp de trei ani am lucrat la Romtrans, ca agent maritim.

În 1969 sunt Comandant flotă, grad I, ajungând în 1979 la gradul IV, cel mai ridicat rang. Am comandat nave de transport comerciale, străbătând mările și oceanele planetei. Printre acestea amintesc cu plăcere de vasele „Vatra Dornei”, „Piatra Neamț”, „Roman”, „Uricani”, „Filiași”, „Vulcan”, de pe care am ieșit la pensie.

Țin să subliniez că mi-am iubit cu pasiune profesia de marinar, i-am dăruit întreaga mea putere de muncă. Flota noastră comercială se poate mândri cu buni comandanți, precum Onig Tokatlian, Gheorghe Popescu, Titus Stănescu, Faustin Carp, Ovidiu Cernătescu, Adrian Serescu, Nicolau Mircea, Constantin Coteț. Marinarii români sunt oameni de valoare, unanim recunoscuți pe plan mondial ca bine pregătiți, devotați profesiei.

În ce mă privește, m-am căsătorit, în 1943, cu Vartuhi Harutunian, venită și ea în 1921 din Turcia. Am avut împreună trei fiice: Haigui, Marcriș și Verjin, căsătorite, toate trei, cea mai mare cu Victor Cordea, navigator, cea mijlocie cu Niki Constantin-Cocoș, cea mică cu Eduard Kerpician, inginer naval, comandant de cursă lungă.

N-aș vrea să încheiem discuția noastră înainte de a vă povesti unele peripeții care mi s-au întâmpinat și pe care le evoc, cu plăcere, de fiecare dată. În 1956 trebuia să transportăm tractoare și camioane în Vietnam și când a trebuit să ocolim Africa pentru a ajunge la destinație, Canalul de Suez se închisese. După o lună și ceva ajungem la Constanța, dar

bătălie pentru apărarea țării. La loc de frunte este menționat colonelul Grigore-Ariton Burdea.

BOGDAN GH. BUICLIU

Eminent economist, descendent dintr-o veche familie de armeni stabiliți în Moldova, la începutul secolului al XVII-lea, s-a născut la Roman, în 1852.

După absolvirea liceului din Roman, tânărul Bogdan Buicliu urmează studiile universitare în Germania. Cu o pregătire temeinică în domeniul financiar-bancar se angajează la diferite instituții bancare din urbea natală.

Atras de viața social-politică a comunității locale, Bogdan Buicliu intră în anul 1878 în politică și este ales consilier la comună.

În 1892 este ales deputat pe listele Partidului Național Liberal, reales în 1901 și, apoi, senator, în 1907.

Pentru calitățile sale deosebite, pentru devotamentul și contribuția la afirmarea liberalismului este ales membru în Consiliul Județean al partidului, al cărui președinte devine.

În alegerile pentru camerele revizioniste din martie 1914 a fost ales senator și, în luna mai a aceluiași an, senator în Constituantă.

Ținând seama de solida sa pregătire financiară i se încredințează funcția de președinte al Societății „Concordia” din Roman. Ulterior, devine președinte al „Băncii Romanului”.

La încheierea primei conflagrații mondiale, la care a participat și țara noastră, care a plătit un greu tribut, atât în vieți cât și în bunuri materiale, Bogdan Buicliu scria: „Dar dacă, cu toate durerile clipelor de azi, putem privi cu încredere viitorul, latura morală a vieții noastre publice nu se înfățișează, din nenorocire, în chip tot atât de liniștitor. Poate că n-a fost

Profund îndurerat în urma evenimentelor tragice din Turcia, preotul Bodurian transmite într-o cârtică scrisă în limba română , „Semiluna roșie”, adâncul său protest împotriva fărâdelegilor.

În timpul celui de al doilea război mondial, Bodurian se va găsi în mijlocul enoriașilor săi armeni din Dumbrăveni și Frumoasa.

Merită să menționez faptul că, în anii grei ai instaurării dictaturii comuniste în România, el a fost singurul care a avut curajul să-l ajute pe filantropul și industriașul armean H. Frenkian – regele zahărului din România – care, prin anii '50, uitat de toți cei pe care-i ajutase, prigonit de noul regim, lipsit de mijloace, a fost adăpostit un timp de Părintele Bodurian la Frumoasa.

În anul 1959, IPSS Catoligosul tuturor armenilor de la Ecimiadzin, patriarhul suprem Vazken I, îl invită pe preotul armeano-catolic Măgărdici Bodurian să viziteze Armenia. La 8 decembrie, în același an, inima preotului Bodurian încetează să mai bată.

A fost înmormântat cu toate onorurile creștinești la cimitirul prelaților de la Ecimiadzin.

(Izvoare: Hovanes Kalpachian, „Rumanahai cahută”, Editura „Sf. Iacob”, Ierusalim, 1979, p. 296).

PAVEL BOTEZATU

Născut la 11 mai 1955, la Galați. Este absolvent al Liceului de artă din aceeași localitate. Grafician ilustrator, caricaturist, pictor. Are o îndelungată activitate în domeniul ilustrației de carte, afișe, caricatură de presă. A participat la numeroase expoziții de grafică, de șevalet, pictură, miniatură, grafică umoristică, afișe, în țară și străinătate.

Bunicul, Arșag Tavitian, a fost una din victimele Holocaustului din 1915. În timpul aceluia marasm, la Erzerum, el și-a pierdut în doar câteva zile părinții, toate rudele și întreaga avere a familiei. A reușit, printr-un miracol, să fugă din nordul Turciei spre Adrianopol și, apoi, în Grecia, la doar zece ani, împreună cu doi adolescenți din orașul său.

După cinci ani petrecuți în Grecia sosește în România și se stabilește la Brăila, unde va rămâne până în preajma primului război mondial. Căsătorit cu o armeană din Brăila, bunica sa a avut cinci copii, printre care mama lui Pavel Botezatu, Haigui. Familia s-a mutat apoi definitiv la Galați, în anul 1947. Familia bunicii, numită Kircorian, a emigrat în Franța, în anul 1946.

Este un prolific colaborator la reviste de umor și la ziare locale. A publicat, începând cu anul 1972, peste 3000 de desene, care au apărut în cotidiene și reviste din Belgia, S.U.A., Italia, Moldova, Bulgaria,, U.R.S.S., Cehoslovacia, Iugoslavia și Olanda. De asemenea, a colaborat cu caricaturi la ziarele „Acțiunea” din Galați, „Libertatea” din Brăila, „Ziua” (ediția din Galați). În prezent, este caricaturist editorialist la

„Monitorul de Galați”. Colaborează la „Plai cu boi” și „Aspirina Săracului”.

După 1991 a executat peste 400 de coperte și ilustrații de carte pentru diferite edituri din Galați, București și Chișinău. A lucrat ca redactor artistic la editura „Porto-Franco” din Galați, unde a ilustrat peste 60 de cărți. A fost redactor artistic la „Europrint” Galați.

Lucrările lui Pavel Botezatu se regăsesc în multe colecții particulare din Elveția, Italia, S.U.A., Germania, Franța, Belgia, Israel, Spania, Nigeria și în colecțiile Muzeului Caricaturii din Basel, Muzeului Caricaturii din Istanbul și la cel din New York.

Deține funcția de președinte al Asociației culturale PUNCT, organizator al Salonului Caricaturii de Presă, al Salonului de grafică satirică DAMIGENIUS Huși.

A obținut 27 de premii la saloane de grafică satirică din țară, printre care: Premiul I la saloanele de la Timișoara (1983), Brăila (1984), Petroșani (1985), Focșani (1988, 1997), Huși (1989), Constanța (1999), și alte premii II, III sau mențiuni.

Totodată, a obținut 40 de premii la saloanele de grafică umoristică și miniatură la expoziții internaționale. Astfel, la miniatură este distins cu premiul I la Toronto (1990), premiul II la Toronto (1989, 1993) și mențiune (1991).

La caricatură este distins cu premiul I la Ancona (1987, 1989), Italia, Istanbul (1992), Turcia, Cueno (1993) Italia, Vercelli (1998) Italia, Tolentino (2001) Italia. Obține premiile de onoare II, III, IV, VI, VII, la Expozițiile din Italia, Iugoslavia, Belgia, Turcia, Spania, Iran, Mexic, Coreea, Germania.

În perioada 1979-2006 a participat la peste 100 de expoziții internaționale. Printre acestea menționăm: Tokyo, Berlinul de Vest, Iugoslavia, Turcia, Bulgaria, Italia, Belgia, Canada, Olanda, Anglia, Iran, Coreea, Germania, Brazilia, Mexic, Australia, București.

În 1986 a participat la Expoziția de grup „Caricatura est-europeană”, Basel (Elveția) și a avut deschisă o expoziție personală la Anvers (Belgia) în 1992.

În 2007 a fost organizator al Salonului Caricaturii de Presă, aflat la cea de a VI-a ediție. Primele două ediții au fost organizate în parteneriat cu ziarul „România Liberă”.

Pavel Botezatu s-a bucurat de aprecierile elogioase atât ale criticii de specialitate, cât și ale publicului, dovadă fiind și articolele dedicate creației sale în coloanele publicațiilor din țară și străinătate.

Este un membru activ al Uniunii Armenilor din România, filiala Galați.

La 21 octombrie 2000 s-a stins din viață la New York unul dintre ultimii descendenți ai aristocrației armene din Bucureștiul de început de veac, avocatul Grigore Ara Cavaff (Cavafian).

Grigore Cavaff a fost fiul cunoscutului negustor de covoare orientale și antichități Hrand Cavaff, proprietarul magazinului „La Arta Orientală” din strada Academiei, care, împreună cu vărul său Bedros Djaburov, furnizorul Curții Regale, desfăta, încă din primul deceniu al secolului, clientela bucureșteană cu covoare și mărfuri orientale.

Grigore Ara Cavaff s-a născut la 20 aprilie 1914 în București, într-o familie înstărită. După terminarea studiilor liceale se înscrie la Facultatea de Drept din București, pe care o absolvă în 1937, remarcându-se printre studenții de frunte ai promoției sale. Încă din anii studenției, el îndeplinea studiile academice cu sportul, fiind un talentat boxer, care apăra culorile României la Campionatul de la Viena.

Deși nu a activat în cadrul comunității armene prezența lui Grigore Cavaff la Biserica Armeană din București era des semnalată.

După absolvirea Universității, își deschide propriul cabinet de avocatură, practicând dreptul atât ca avocat pledant, cât și ca jurisconsult. Participă la viața politică a României, fiind în egală măsură un bun armean și un bun român.

Al doilea război mondial îl găsește pe Grigore Cavaff în cadrul Armatei române, cu gradul de locotenent, luptând pe frontul de răsărit. După instaurarea regimului comunist,

Grigore Cavaff este dat afară din Baroul de avocatură din București deoarece era un intelectual desăvârșit și cu concepții liberale, lucru ce nu se putea încadra în sistemul dictaturii nou create. Nevoit să se întrețină, Grigore Cavaff deține diferite posturi la mai multe întreprinderi bucureștene până când, în anul 1966, împreună cu mama sa, părăsește România, stabilindu-se în Statele Unite, la New York.

Grigore Cavaff a fost un intelectual de clasă, cu înclinații spre muzică și pictură, dornic fiind de a desluși orice fenomen care-i ieșea în cale. Avea un suflet ales și sensibil, iar dragostea față de mama sa l-a făcut să o îngrijească cu abnegație până la sfârșitul vieții.

Cunoscător al multor limbi străine, printre care armeană și franceză, era dotat cu talent scriitoricesc, talent pe care l-a exercitat cu iscusință de-a lungul anilor, în numeroasele articole și studii din publicațiile românești din America.

A fost membru al partidului lui Iuliu Maniu, în care a activat și pe care l-a susținut cu credință datorită dragostei sale pentru țara în care s-a născut și care a fost atât de înțelegătoare la suferințele neamului căruia îi aparținea, deschizându-și brațele largi, primitoare, tuturor armenilor pibegi, scăpați de masacrele turcești din anii 1895-1923.

În ultimii ani, locuind în Manhattan, frecventa slujbele religioase ale Bisericii Armene *Sf. Grigore Luminătorul*, din cartierul unde locuia, fiind respectat și apreciat de conaționali săi.

La scurt timp după dispariția lui, la 8 noiembrie, avea să treacă în neființă și fratele său mai mare, doctorul Eduard Cavaff, nonagenar, care a fost unul dintre cei mai renumiți medici stomatologi din Nisa, Franța.

(Sursa: Edvard Jeamgocian, revista „Ararat”)

IOAN GHEORGHE

CĂLINESCU

S-a născut la 24 aprilie 1957 în localitatea Dumbrăveni din județul Sibiu. Mama, armeană, descendentă a familiei Sencovici, venită din Moldova, s-a numărat printre fondatorii orașului Elisabethopolis (Ersebetvaros) – Dumbrăveni, al doilea oraș armean din Transilvania. Tatăl era român.

Pe baza unor transmiteri orale a fost acceptat anul 1654 ca an al sosirii primilor armeni în satul Ebesfălau (satul cu câini) care aparținea familiei Bethlen și apoi familiei Apaffy (1590-castelul devine centrul unor evenimente politice din Transilvania – aici a conceput baronul Teleki Mihaly „Actul de Supunere” prin care Adunarea Națională de la Sibiu a solicitat, la 9 mai 1688, protecția împăratului Austriei, act ce a condus la pierderea independenței Transilvaniei în favoarea Austriei).

Orașul Dumbrăveni a fost întemeiat în 1685 pe baza unei acumulări treptate de populație armeană și prin construirea succesivă de gospodării în imediata apropiere a castelului Apaffy. Loturile de pământ au fost acordate gratuit, cu obligația de a fi desecat câte un lot mocirlos, ajungându-se ca în 1733 să se declare ca oraș armean.

Armenii din Dumbrăveni au venit în Transilvania înainte de anul 1672-anul migrației armenilor în Moldova. Unii au locuit în Ciuc, în zona Giurgeului și în alte zone din Transilvania, unde deja au avut timpul necesar pentru a-și maghiariza numele.

Cauza venirii pe moșia Apaffy erau avantajele materiale și libertatea de a-și păstra religia străbună. Începând din anul 1684, odată cu sosirea preotului misionar Oxendius

Verzerescul, a început propaganda de convertire a armenilor la catolicism, altfel li se luau drepturile câştigate.

Comunitatea armeană din Ebesfalva a primit dreptul de a-şi alege primar propriu înzestrat cu puteri depline asupra comunităţii, cu libertate comercială, iar comunitatea armeană este numită „Compania Armeană”.

În 1725, la 29 iulie, s-a sfinţit prima biserică de piatră şi noul cimitir şi din punct de vedere bisericesc a fost ridicată la rangul de parohie armeano-catolică.

În 1727, numărul locuitorilor armeni era aproximativ 500, iar în 1733 a putut fi declarat oraş armean. La 11 august 1733 se intra în posesia DIPLOMEI PRIVILEGIATE acordate de împăratul Carol al VI-lea, în care se acorda Companiei Armene de la Ebesfalva rangul de „oraş de câmp cu drept de autogovernare”, cu numele de Elisabethopolis.

La 3 octombrie 1746 împărăteasa Maria Tereza confirmă diploma acordată de Carol al VI-lea şi se acordă „dreptul de spadă”. Dreptul de a avea şi folosi pecete de ceară, dreptul de a-şi făuri societăţi comerciale şi pe meserii.

În 1758 oraşul cumpără cu titlul „pe veci” întregul domeniu Apaffy şi este ridicat la rang de oraş „cu totul privilegiat”, iar Maria Tereza insistă ca pe pecetea oraşului să fie gravat portretul sfintei Elisabeta, de la care şi-a primit oraşul numele şi care este ocrotitorul localităţii.

De-a lungul anilor armenii au construit şapte biserici, din care trei au rezistat până în zilele noastre.

Ioan Gheorghe Călinescu, după absolvirea şcolii generale, urmează Liceul teoretic din Dumbrăveni. Între anii 1981-1982 frecventează cursuri de calificare în cadrul reţelei UCECOM, la Brăila, curs de şef secţie şi, la Iaşi – curs de creator de modele încălţăminte.

În perioada 1976-1992 ocupă funcţii de răspundere în cadrul Cooperativei „Dumbrava” din Dumbrăveni. Între anii 1992-2004 este administrator al S.C. „Durabil” S.R.L.

Dumbrăveni, după această dată ocupă funcția de administrator al Fundației „Viitorul Copiilor Cund”.

Este căsătorit și are doi copii. Se consideră împlinit profesional, familial și în viață.

Atașat de comunitatea armeană, Ioan Călinescu este ales în conducerea Filialei Uniunii Armenilor din urbea natală și, totodată, răspunde de Parohia Armeană. Depune multă pasiune și dăruire pentru menținerea tradițiilor armenesti într-o localitate în care numărul conaționalilor este în scădere.

Călătorul ce poposește în străvechiul oraș armenesc Dumbrăveni admiră concepția de organizare a unui spațiu urban în care silueta, trama stradală, scara planimetrică, succesiunea proporțiilor, calitatea clădirilor și a materialelor, culoarea, peisajul acoperișurilor se raportează mereu de la unitate la ansamblu într-o mișcare continuă ce conferă orașului valoare de unicat. Și aici, ca și în orașele Gherla, Frumoasa, Gheorgheni, unde s-au așezat, armenii au lăsat o zestre arhitectonică de invidiat, dovedind vocație de constructori și nu numai.

LUDOVIC CAPDEBO

Familia armeană Capdebo este originară din localitatea Uhan, aflată în nordul peninsulei Crimeea. De la Uhan, în calitate de nobili armeni și mari comercianți de vite, familia a venit în Moldova, așezându-se la Botoșani. Aici pornind de la preocupările lor comerciale, reprezentate prin capul de bour existent în stema lor nobiliară, familia și-a luat numele de *Capdebou*, devenit mai târziu *Capdebo*.

În jurul anului 1685 *Capdebo Kristofor ab Uhan* a venit în Transilvania și s-a stabilit la Ebeșfalău, mai târziu orașul armean Elisabethopol, azi Dumbrăveni. Unul dintre nepoții lui Kristofor: *Capbedo Ionua ab Uhan* (soția *Patrubani Ana*), a fost cel care în anul 1790, în zona localității Bărateaz (la 35 km N.V. Timișoara) și-a cumpărat mari suprafețe de teren mocirlos. În anul 1802 cei 4 fii ai lui: *Ionua II*, *Martin*, *Francisc* și *Grigore* au obținut titlul de „*nobil armalis*”, adică titlu nobiliar pe care și l-au cumpărat pentru ei, soțiile și urmașii lor. Corespunzător documentelor originale prezentate, diploma de înnobilare, numele lor a fost scris corect, sub formă de *Capdebo*. Dar un văr de-al lor, care și-a cumpărat terenuri mocirloase la Talpoș (20 km S.E. Salonta), în scrisoarea sa de înnobilare, numele lui este scris *Kábdebó*. Astfel, datorit unei erori scriptice, familia s-a despărțit în două ramuri genealogice: familia *Capdebo*, respectiv *Kábdebó*, situație, care există și în prezent.

Canonicul romano catolic Capdebo Ludovic, pe linie bărbătească directă, a fost cel de-al 4-lea descendent al unuia

dintre cei patru frați obținători de titlu nobiliar: *Capdebo Francisc de Bărateaz* († 1824; Soția *Verzar Maria-Monica*: 1783 -1827). S-a născut la Bărateaz la data de 18 decembrie 1913. Tatăl său, *Capdebo Ioan II de Bărateaz* a lucrat ca expert economist la Timișoara dar s-a ocupat și de moșiile sale de la Bărateaza. Mama, *Kosztovics Eugenia*, a fost fiica unei familii de nobili sârbi cu ramificații în Banat, mari comercianți de grâne, proprietari de vapoare pentru transport cereale pe Dunăre, precum și de mine de cupru și de cărbune în Serbia.

Capdebo Ludovic, inițial s-a pregătit pentru viața de călugăr. Dar mai târziu, împrejurările, precum și prietenul lui Neubauer Feri „pe care îl iubea ca pe un frate, și fără de care n-ar fi putut să-și termine teologia”, l-au determinat să aleagă viața de preot. A urmat *Institutul teologic de la Seghedin*, iar în anul 1937 episcopul Galattfelder Gyula l-a hirotonit ca preot romano-catolic. După terminarea ceremoniei de hirotonire, doi dintre foștii lui profesori: Szentiványi și Dávid au venit la el și i-au spus: „Dumneata Domine Capdebo, ești un preot catolic de rit armean pentru că schimbarea ritului dumitale în mod oficial, n-ai cerut-o niciodată!”. Aceste cuvinte l-au urmărit pe tot parcursul vieții lui și i-au determinat în mod hotărâtor cariera sa de preot.

Activitatea sa preotească a început-o în județul Cenad, după care, în anul 1945 episcopul Scheffler l-a adus în cadrul Eparhiei Sătmăruului. Din toamna anului 1945 până în anul 1948 a fost secretarul arhiereului Vécsey Aurél de la Coșițe, după care, timp de patru ani a primit diferite sarcini de serviciu în Polonia. În 1952 s-a întors la Satu Mare. Dar, datorită faptului că încă din copilărie vorbea limba germană iar în zona orașului Sibiu a existat o mare lipsă de preoți romano-catolici vorbitori ai limbii germane, Guvernatorul Eparhiei Sătmăruului, Dr. Czumbel Ludovic l-a „împrumutat” Episcopului Eparhiei Ardealului Márton Áron, care l-a încadrat pe post de *preot suplinitor-ajutor în afara schemei* în cadrul Protoparohiei

Sibiului. A avut ca sarcină îngrijirea sufletească a credincioșilor din 19 localități, care aveau biserică fără preot. Dintre acestea amintim: Cislădie (Heltau), Hosman (Holzmengen), Avrig (Frech), Tălmăciu (Talmesch), Micăsasa, Copșa Mică, Valea Lungă, Agnita, Turnu Roșu, Ocna Sibiului, Orlat, etc. Locuința lui a fost la Hosman, fapt pentru care prietenii lui l-au numit „*Civis Holzmaniensis*”.

Și-a făcut datoria cu o conștiințiozitate deosebită și cu un mare efort fizic. Astfel, într-un timp relativ scurt, a reușit să câștige respectul și dragostea credincioșilor, precum și aprecierea superiorilor săi. Numai că drumurile permanente, vara și iarna, în cele 19 comune, i-au șubrezit sănătatea. Din aceste motive a considerat că situația serviciului preoțesc catolic din zona Sibiului, sub aspect organizatoric, este „ceva imposibil”. Iar din punct de vedere al muncii sale, ca o „activitate infernală”. Astfel, după 12 ani de „împrumut” cere să revină la Satu Mare. Această intenție a fost determinată și din dorința de a scăpa de sub „privirile insistente și indiscrete” ale *împuternicitului* județului Sibiu (care era ofițer de securitate și avea ca sarcină supravegherea tuturor preoților din cadrul județului).

Supravegherea s-a datorat faptului că, sub aspectul structurii sale nervoase, Capdebo Ludovic era un om ușor și repede de enervat. În asemenea situații, chiar și dacă numai cu o „jumătate de gură”, obișnuia să-și spună părerile sale critice atât la adresa regimului, cât și despre superiorii lui. Din această cauză, pentru că *împuternicit* era un *om problemă*, care trebuia *monitorizat*, iar pentru că superiorii săi erau un *civis immodestus*, adică, *un om dificil*.

La toate acestea s-a adăugat și faptul că părintele Capdebo Ludovic moștenise în 1942 de la mătușa sa Sofia, o sumă de bani. Mătușa Sofia s-a căsătorit cu un grof italian pe numele de Benno Formentini. Din cauza războiului procesul de moștenire s-a continuat până în anul 1952, și a necesitat o vastă

corespondență atât cu rudele sale din Italia cât și cu cele din alte țări „capitaliste”. Or atunci legătura cu străinii era considerată ca unul dintre mai mari „păcate” pe care putea să-l aibă un cetățean român. De asemenea rezultă și faptul că preotul Capdebo Ludovic a fost simpatizantul încercărilor de restaurare a tronului Armeniei, de către un urmaș al regilor armeni. Din acest motiv a fost în legătură prin corespondență cu secretarul organizației *Royal Armenian National Liberating Front*, (înființată în anul 1918 și reînființată la data de 7 martie 1991, în Salonul Karol al Hotelului Astoria de la Budapesta) Excelența sa Gr. Lehkianian Karapet Boghos, care totodată era și secretarul personal al pretendentului la tronul Armeniei, Bagratuni d’Antonian de Boghos. Pentru toate acestea, preotul Capdebo Ludovic „s-a bucurat” de atenția deosebită a reprezentanților serviciilor de securitate ale Statului Român.

Nu detaliez încercările sale tot mai insistente de a reveni la Satu Mare, începute în toamna anului 1963, prin scrisori adresate și audiențe solicitate episcopului Márton Áron și guvernatorului dr. Czumbel Ludovic. Important este că totul a decurs deosebit de greu, pentru că episcopul Márton Áron nu dorea să se lipsească de un preot atât de activ și iubit de credincioși, iar *împuternicitul* nu voia ca preotul Capdebo Ludovi să scape de sub supravegherea lui și să „infecteze” pe preoții Eparhiei Sătmărulei. Deoarece guvernatorul dr. Czumbel Ludovic a insistat pentru recuperarea preotului său, la data de 9 iunie 1964 episcopul Márton Áron „mulțumește preotului Capdebo Ludovic pentru munca sa plină de rezultate meritorii, depusă timp de 12 ani în slujba protoparohiei de la Sibiu, și începând din data de 1 august 1964 îl pune la dispoziția Eparhiei Sătmărulei”.

Bucuria lui Capdebo Ludovic a fost nespus de mare și nici nu s-a gândit la faptul că „viața sa infernală” abia de aici încolo începe. Aceasta, deoarece *împuternicitul* nici în ruptul capului nu vroia să-și dea acordul pentru mutarea la Satu Mare.

Or conform regulamentelor de atunci, fără acordul scris al *împuternicitului* regional și aprobarea Direcției Cultelor, nici un preot nu putea fi mutat într-o altă parohie. Astfel, dacă până atunci l-a asaltat pe episcopul Márton Áron să fie de acord cu înapoierea sa la Satu Mare, acum, a trebuit să-l roage să-i permită „să se retragă și să-și practice, în mare liniște, îndatoririle de preot la o parohie ce suferă din cauza golului de duhovnic, până la sosirea acordului *împuternicitului* și a aprobării Direcției Cultelor”. Episcopul Márton Áron i-a permis acest lucru.

Timpul trecea, iar guvernatorul dr. Czumbel Ludovic cerea sosirea lui la Satu Mare zicând: „Postul vizat mai înainte de la Vișeu deja s-a ocupat. A mai rămas numai al 2-lea post de preot-ajutor la Parohia Nr. 2 din Carei. Veniți urgent să-l ocupați, pentru că deja vă așteaptă ca pe Sfântul Duh”. S-a și dus. Doar că, la Carei, după o slujbă de duminică, s-a întâlnit cu *împuternicitul* județului Satu Mare. Acesta văzându-l l-a întrebat: „Ce căutați aici?” Și prin cuvintele: „Vă rog să mergeți imediat înapoi” l-a poftit la Sibiu. Din nou a trebuit să-l roage pe episcopul Márton Áron să-i permită „retragerea sa și practicarea, în mare liniște a îndatoririlor de preot la una dintre parohiile din jurul orașului Sibiu”. Dar, cu această ocazie, episcopul a găsit o altă rezolvare: i-a acordat concediul de odihnă convenit pe anul 1964.

Starea lui de liniște a durat câteva zile, pentru că la data de 5 octombrie 1964 Lengyel Zoltán, Guvernatorul Ordinariatului Armenilor Catolici din România și totodată parohul armeano-catolic de la Gherla a decedat. Considerându-l pe Capdebo Ludovic-atât prin originea sa armeană, cât și prin calitățile sale- ca cea mai bună alegere pentru funcția de paroh armean la Gherla, Consiliul Parohial de la Gherla a trimis o delegație la Capdebo Ludovic cu rugămintea să primească acest post. Oferta și rugămintea a fost întărită și în scris (2 noiembrie 1964) și semnată de noul guvernator armean, Sahin

Bertalan. Solicitarea a fost făcută și guvernatorului dr. Czumbel Ludovic și episcopului Márton Áron.

Dar acordul celor doi arhierei întârzia să vină. Capdebo Ludovic nu știa, sau nu vroia să cunoască faptul că în anul 1964 religia, respectiv ordinariatul armeano-catolic funcționa ilegal. Din această cauză, cei doi arhierei nu doreau să intre în conflict cu securitatea statului. Și pentru cine?! Pentru un preot, care era în centrul atenției împuțerniciților regionali? Dar Capdebo Ludovic n-a cedat, și cu insistență a solicitat numirea sa la Gherla.

Capdebo Ludovic a solicitat și sprijinul vechiului său prieten Sipos Ferenc, secretarul guvernatorului dr. Czumbel Ludovic, pentru a afla de ce întârzie numirea sa la Gherla. Sipos Ferenc, ascunzând adevărata cauză i-a răspuns: „Există și alte variante”. Și ca lucrurile să se încurce și mai rău, cu adresa 586/1964 Direcția Cultelor „aprobă numirea preotului Capdebo Ludovic pe funcția de al 2-lea preot-ajutor la Parohia 2-a romano-catolică de la Carei, cu un salariu lunar de 520 lei”. Pe această bază, episcopul Márton Áron îi comunică lui Capdebo Ludovic că „este bucuros pentru faptul că poate să-și ocupe noua sa funcție”. A înțeles aluzia, și ca un preot disciplinat, a plecat la Carei.

La Carei, și-a continuat demersurile sale în vederea mutării la Gherla. Dar aceste solicitări n-au avut nici măcar ecoul solicitărilor anterioare. Atunci, în disperarea sa, Capdebo Ludovic a trecut la atacarea și chiar la amenințarea celor doi arhierei, spunând: „...prin numirea unui preot latin pe o funcție armeano-catolică s-ar putea respinge acea învinuire împotriva bisericii latine apusene, conform căreia biserica latină vrea să latinizeze tot ceea ce intră în contact cu ea..., (cazul meu) este un exemplu clasic pentru dovedirea faptului că biserica latinizează tot ce se unește cu ea... Problema armenilor din Transilvania va fi încă un mare proces (făcând aluzie la marea dispută din anii 1860-1870 dintre dr. Lukácsi Kristóf și

episcopul Haynald: „*procesul Lukácsi- Haynald*”, în legătură cu restaurarea episcopiei armeano-catolice)... ceea ce urmează, este posibil să ajungă în fața Consilium Diocensanum!” Nici aceste amenințări nu au avut efectul dorit.

Dar viața a dus o întâmplare nouă în calea lui Capdebo Ludovic. Canonicele și Consilierul episcopal Lőrincz János, parohul comunei Cămin (Kálmánd) de lângă Carei, fiind în vârstă și grav bolnav de inimă, a fost pensionat. Locul de paroh, rămas vacant a fost scos la concurs. Printre candidați, cu șansa cea mai mare a fost vizat și preotul Capdebo Ludovic.

Din documentele pe care le am la dispoziție nu rezultă dacă Capdebo Ludovic a fost lămurit de cineva despre imposibilitatea numirii sale pe funcția de paroh la Gherla, sau singur și-a dat seama de acest lucru. În orice caz, la data de 23 decembrie 1964 a trimis Consiliului Parohial de la Gherla următoarea declarație: „...cu cea mai tristă inimă vă anunț că mă retrag de la candidatura de paroh armean catolic la Gherla”. Iar pe data de 28 decembrie 1964, după ce s-a scuzat pentru „fierbințeala lui provocată de cazul Gherla”, a trimis următoarea scrisoare guvernatorului dr. Czumbel Ludovic: „... cu mult respect vă înaintez candidatura mea pentru ocuparea scaunului de paroh din comuna Cămin, rămas vacant în urma decesului Canonicele Lőrincz János”.

Declarațiile preotului Capdebo Ludovic au produs un dublu efect. Printre superiorii lui, o liniște ca după o furtună. În schimb la Gherla, un uragan de nemulțumiri și acuzații: „a vorbit în două feluri, ca un om cu două fețe”, „ne-a trădat”, „nimeni nu putea să ne strice atât de mult sărbătorile Crăciunului și ale Anului Nou, așa cum a reușit el să facă”, „dacă strămoșii lui ar afla că a renunțat la luptă și că s-a predat, s-ar întoarce în mormintele lor”, etc. etc.

Adresa nr.7/ 15 ianuarie 1965 Guvernatorul dr. Czumbel Ludovic trimite preotului Capdebo Ludovic următoarele rânduri: „...cu bucurie vă anunț că, prin vot secret

Consiliul Eparhial al Sătmărilor, în unanimitate v-a ales pe funcția de paroh din comuna Cămin. Vă invit să ocupați locul imediat”.

Într-adevăr „cu cea mai tristă inimă” și cu sufletul zdrobit, dar cu o voință demnă de invidiat, Capdebo Ludovic până la pensionarea sa (1 octombrie 1982) și încă trei ani, în total douăzeci de ani a activat pe funcția de paroh la Cămin. Pentru meritele sale, în anul 1974 a primit rangul de „canonic real”. În anul 1986 s-a mutat la sora sa *Magdalena (Moldován și István – ne)*, domiciliată la Satu Mare. Pentru a-i consola pe conaționali de la Gherla, a scris și publicat o scurtă lucrare cu titlul: *Istoria armenimii din Transilvania* (ziarul „Keresztény Szó”, numerele din anul 1991), precum și alte lucrări pe teme religioase, cum ar fi: *Deosebiriile dintre cultul romano-catolic și armeano-catolic* („Vasárnap”, nr. 9/1 martie 1992). Ultima sa scrisoare (27 aprilie 1992), a fost adresată arhiepiscopului *Iakubinyi György Milkós*, în care, în numele armenilor de la Satu Mare îl felicită pe arhiepiscop cu ocazia numirii sale în scaunul de guvernator al Ordinariatului Armenilor catolici din România (1 martie 1992).

Folosindu-se de toate ocaziile pentru a deplânge, și totodată pentru a se scuza de eșecul său în tentativa de a fi numit paroh armeano-catolic la Gherla, la data de 8 mai 1982, Canonicele Capdebo Ludovic și-a înapoiat sufletul său celui care l-a creat. Este înmormântat la Satu Mare în Cimitirul Catolic de lângă podul Someșului.

Dintre izvoarele folosite amintim:

1. Documentele familiale străvechi, actele personale și colecția de corespondență personală a lui Capdebo Ludovic.

2. Capdebo Deszö: „A Capdebo Család” („Familia Capdebo”); Manuscriptum. Budapesta, nov. 1989.

(Sursa: Nicolae Gazdovits revista „Ararat”)

CIHOSKI HENRIETTE

Numele Henriette Cihoski figurează de peste jumătate de veac printre cei mai de seamă sculptori români. Personalitatea artistică a acestei creatoare a început să se manifeste încă din anii '30. Astfel, presa epocii anunța, în anul 1939, ca pe un eveniment, vernisajul Expoziției de sculptură Henriette Cihoski, care a avut loc la sala Dalles. Numeroase vârfuri ale societății bucureștene, oameni politici, de artă și cultură, colecționari vestiți, etc. au onorat această manifestare artistică. Au fost de față, după relatările ziarelor, Armand Călinescu, Mihail Ghelmegeanu, Mihail Ralea, general Ciupercă, Grigore Gafencu și mulți alții. Lumea artiștilor plastici a fost onorată de maestrul O.Han, Camil Ressu, Constantin Medrea, Gh. Oprescu, Tzigara Samurçaș.

La vernisaj au luat parte, ca invitați, câțiva reprezentanți de frunte ai intelectualității armene din București, printre care H.Dj. Siruni, Victor Mestugean, K.H. Zambaccian, I.Zohrab, Stefan Djaburov, cunoscutul colecționar de artă. Prezența acestora, ca reprezentanți ai comunității armene, a fost explicată de faptul că artista Henriette Cihoski este armeană pe linie maternă. Mama ei, născută Sophie Ferhat (1883-1973) a fost descendenta unei vechi familii de origine armeană din Focșani. De numele acestei familii se leagă fondarea bisericii armene din acel oraș și a capelei din cimitir. Sophie Ferhat s-a căsătorit cu Henri Cihoski la 14 iulie 1910, la Casa militară din Focșani.

Acest comandant de oști, care s-a acoperit de glorie în timpul Marelui Război de Neatârnavare, a ocupat, ulterior, cele mai înalte funcții în ierarhia militară, ajungând ministru de război. În timpul primului război mondial, mama Henriettei a activat ca soră de spital. A fost decorată de regele Ferdinand personal.

Spre mândria ei, sculptorița Henriette Cihoski nu a negat în nici o împrejurare apartenența sa, pe linie maternă, la etnia armeană.

În continuare vom menționa câteva însemnări din presa vremii: „Triumful unei românce la Paris” – așa intitulă ziarul „Ora 8”, din 20 mai 1931, articolul din care spicuim: „În anul preparator al Scoliei de Belle Arte din Paris a reușit a patra din 95 de candidați, în secția de sculptură, o tânără, domnișoara Henriette Cihoski, fiica d-nei și d-lui general Henri Cihoski, inspector general de armată. Henriette Cihoski este elevă a celebrului sculptor Bouchard și primele ei lucrări au găsit o unanimă elogioasă apreciere, un nume nou, românesc, se adaugă la lista compatrioților noștri, nume cucerit prin propriile ei merite”.

Eleva celebrului sculptor Bouchard, membru al Academiei Franceze, după ce se întoarce în țară, la îndrumarea părintelui său, generalul Henri Cihoski, studiază cu maestrul Ocar Han, obținând diploma Academiei de Artă din București.

Henriette Cihoski, în afara celor trei expoziții personale (în anii 1939, 1944, 1947) participă și la Expozițiile de Stat ale Uniunii Artiștilor Plastici.

Binecunoscutul critic de artă Tache Soroceanu publică în „Adevărul literar și artistic” următoarele: „Într-una din sălile Fundației Dalles ni se înfățișează un nume nou, Henriette Cihoski, sculptor. Suntem surprinși pentru că nu avem de-a face cu o debutantă, ci cu o artistă în toată puterea cuvântului. Modelează în adâncime, are pasiunea stilului și inteligență pentru compunerea figurii omenești”.

După cea de a treia expoziție personală, la Dalles, în 1947, același cronicar scrie: „Doamna Henriette Cihoski reapare cu un ansamblu bogat de sculptură de mici dimensiuni, sortită nu atât muzeelor, cât interioarelor de casă. Fiecare lucrare e studiată și încheată, fiecare închide o idee, o atitudine transpusă plastic după legile adevăratei sculpturi”.

În 1958, revista ilustrată armeană „Sevan” reproducea lucrarea „Dans armenesc”.

O concluzie măgulitoare pentru arta Henriettei Cihoski citim în cotidianul „România” (martie 1939) sub semnătura lui C. Manolache:

„Se zice că Praxiteles, marele succesor al celebrului sculptor grec Phidias, ar fi fost rugat de curtezana lui să-i ofere în dar una din statuile lui preferate. Alege-ți singură! i-ar fi răspuns Praxiteles. Curtezana, neștiind care sunt preferințele sculptorului, recurge la un alt truc. Dă zvon că arde atelierul artistului. Acesta, auzind, a strigat celor din jur: Salvați-mi cel puțin pe „Eros și Satyrul”.

Dacă s-ar repeta jocul astăzi – scrie, în continuare – într-un salon cu „moderniști” ai plasticii bronzului aș striga : „Salvați, mai întâi lucrările domnișoarei Henriette Cihoski!”.

În mai 1994 Salonul Municipal de pictură, sculptură și grafică de arte decorative care a fost deschis la etajul Teatrului Național și care cuprindea lucrări ale membrilor Uniunii Artiștilor Plastici, a găzduit printre expozate și pe cele ale sculptoriței Henriette Cihoski.

Un nume de referință în sculptură care ne onorează.

PREOTUL EREVANT CONCEGULIAN

Provine dintr-o cunoscută și numeroasă familie originară din Armenia de Vest (Imperiul Otoman). Numele de Concegulian înseamnă „boboc de trandafir din piatră” și semnifică apartenența la meseria de cioplitor în piatră. După absolvirea studiilor a lucrat ca farmacist la Istanbul, a avut trei copii, doi băieți și o fată.

Unul din fii, Erevant, a fost implicat în revolta tinerilor armeni din Istanbul (ocuparea băncii otomane) ca protest împotriva pogromurilor organizate sub sultanul Abdul Hamid. Fiind pe lista proscrisilor, a trebuit să fugă și a reușit să ajungă cu o navă în Anglia. La aceasta a contribuit faptul că era elev la College Smithsonian din Istanbul.

După o perioadă de ședere în Anglia, vine în Bulgaria și se stabilește în orașul Silistra. Este angajat ca profesor la școala armeană din localitate. Aici s-a îndrăgostit și s-a căsătorit cu una din elevele sale – Mariam Hamparțumian. Aceasta făcea parte dintr-o familie de negustori foarte bogați, cu vechi rădăcini pe malurile Dunării: Rusciuc, Silistra, Galați, Constanța, Șumen și Varna. La Constanța, staroste al negustorilor armeni, în 1878, era Hagi Mastotz Hamparțumian, unchiul lui Mariam. Descendenții acestei familii, după cel de-al doilea război mondial, s-au stabilit în America de Sud.

Deoarece la Bazargic era nevoie de un preot armean, Erevant a fost de acord să se preoțească. După pregătirea necesară a fost hirotonisit în Anglia, la Manchester, primind

numele de Nerses. S-a întors în Bulgaria și s-a stabilit la Bazargic pentru tot restul vieții. A păstorit o puternică comunitate armeană și s-a bucurat de toate distincțiile de care poate beneficia un preot.

Viața acestui slujitor al bisericii nu a fost lipsită de greutăți și privațiuni de libertate. În primul război mondial, deoarece a ajutat prizonierii români dintr-un lagăr de lângă Bazargic, a fost la rândul lui pedepsit și internat în lagărul de lângă Plovdiv, de unde s-a întors la sfârșitul războiului. Cu el, în aceeași situație, s-a aflat și un aromân cu numele Geambazu, cu care era bun prieten.

La sfârșitul primului război mondial, Statul român a vrut să-l răsplătească pentru devotamentul și umanismul lui ca cetățean român și preot. Cu toate că era un slujitor al bisericii nu prea înstărit și cu o casă plină de copii, a refuzat să primească pământ și banii ce i s-au oferit, cerând ca aceste recompense să fie date celor care s-au jertfit pentru Patrie. Gestul preotului a fost adus la cunoștința M.S. Regele Ferdinand. Acesta, impresionat, i-a trimis o scrisoare olografă de mulțumire în numele României.

Nerses Erevant Concegulian, numărându-se printre personalitățile locale, făcea parte din suita celor care o întâmpinau pe Regina Maria la sosire, la castelul acesteia de la Balcic. Fiind vorbitor de limba engleză, părintele Concegulian s-a aflat printre privilegiații care se plimbau alături de regină pe aleile cu pietriș ale castelului.

Preotul Nerses Erevant Concegulian a fost și un bun familist, tatăl a șase copii. Cu mijloacele modeste pe care le avea a încercat să ofere fiecărui copil un sprijin conform cu aptitudinile sale. Copiii, născuți la patru ani diferență fiecare, s-au numit Agop, Agavni, Ovanez, Erevant, Diran și Varujan.

Cei doi ani de detenție i-au măcinat preotului sănătatea și au contribuit la moartea sa prematură. S-a stins din viață în 1936.

Cel mai mare dintre copii, Agop, a plecat de tânăr de acasă pentru a ușura situația materială a familiei și a avut o viață plină de peripeții. S-a ocupat de comerț, având mai multe magazine de desfacere a produselor textile, dar care, pe rând, au dat faliment. A locuit mai mult la București. Prin anii 1933 s-a alăturat grupărilor de stânga din România.

În timpul celui de-al doilea război mondial s-a angajat în lupta antifascistă și a avut mult de suferit. În 1946 s-a repatriat cu toată familia, cu excepția fratelui Ovanez Concegolian.

Alături de armeni repatriați aproape de pe întregul glob, a participat la reconstrucția și modernizarea Armeniei. Constatând realitatea comunistă, care era complet diferită față de cele pe care și le imaginase, a început să protesteze și să critice regimul sovietic. Pentru a-l reduce la tăcere, autoritățile l-au internat într-un sanatoriu, pentru doi ani, de unde s-a întors „vindecat” de comunism. S-a considerat norocos față de alții, care au fost duși în Siberia și dintre care mulți nu s-au mai întors.

A trăit în condiții modeste și a murit în 1989, la vârsta de 84 de ani, la Erevan. A fost căsătorit cu Mariam, originară din Constanța, și au avut o fiică, Armenuhi, profesoară de limba armeană și jurnalistă, care locuiește în capitala Republicii Armenia.

Singura fată dintre copiii preotului Nerses Concegolian Agavni, a fost casnică și s-a stins din viață la Erevan, fără să aibă copii. Prin soțul ei, Dadgeat, se înrudesce cu Harry Tavitian și Ani Sișlian.

Ovanez s-a născut la Bazargic, în 18 ianuarie 1912. După absolvirea gimnaziului, părintele l-a dat să învețe meseria de bijutier. Din cauza sănătății precare a renunțat la ucenicie și s-a angajat ca vânzător la diverse magazine. După ce a satisfăcut stagiul militar, a fost îmbarcat și a navigat câțiva ani pe mările și oceanele mapamondului.

În 1939, familia Concegulian se mută la Constanța. În 1943, Ovanez se căsătorește. În timpul războiului este concentrat și activează în sistemul sanitar militar. A fost demobilizat, fiind căsătorit și având copil mic. După război a urmat o perioadă grea, plină de lipsuri datorită șomajului, secetei, foametei.

Sub influența fratelui mai mare, Agop, Ovanez s-a apropiat de mișcarea comunistă și a devenit membru de partid. Datorită faptului că era fiu de preot, Valter Roman s-a opus vehement primirii lui în partid. După preluarea puterii de către comuniști, în 1947, ajutat de Mesia Hacerian, Ovanez a ocupat diverse funcții mărunte în întreprinderi de stat, potrivit pregătirii sale. A murit în 1996, la 84 de ani, în Constanța. Numele de Ovanez i-a fost pus după numele fratelui mamei sale.

Erevant Concegulian este o personalitate distinctă a familiei. El a fost licențiat al Facultății de Medicină și Farmacie din București. La începutul războiului a fost încorporat. A participat atât pe frontul de est, cât și pe cel de vest. A fost demobilizat în anul 1945. Din păcate, statul comunist român a refuzat să-i elibereze dovada participării sale la război, fapt care l-ar fi ajutat la calculul pensiei în Armenia. Motivul: a luptat împotriva Uniunii Sovietice.

În 1946 s-a repatriat în Armenia. Acolo s-a căsătorit cu o armeană, medic, originară din Bulgaria.

Datorită pregătirii profesionale de excepție și a experienței în domeniu, Erevant a ajuns directorul farmaciei nr.1 din capitala Armeniei și a fost conferențiar la catedra de chimie a Institutului de Farmacie din Erevan. Era un intelectual de marcă, care stăpânea foarte bine mai multe limbi: armeană, turcă, română, franceză, germană și rusă. Iubea literatura și muzica. Printre poeții preferați era Eminescu, iar dintre compozitori-George Enescu.

S-a stins din viață la Erevan.

Erevant Concegulian a avut două fete, ambele cu studii superioare, care locuiesc la Erevan.

Diran Concegulian, când a ajuns în Armenia, a ocupat diverse posturi de funcționar. Datorită vocii sale frumoase a cântat, mulți ani, în corul Operei din Erevan. S-a căsătorit cu o armeană din Constanța, cu care a avut o fată, care locuiește în Erevan.

Varujan Concegulian, cel mai mic dintre frați, a fost un elev silitor, dornic de învățătură. Dar moartea prematură a tatălui l-a determinat să se mulțumească doar cu absolvirea liceului. A lucrat ca vânzător și contabil la diverse firme. Înrolat în armată, nu a mai participat la ostilități, războiul fiind terminat.

A făcut parte din colectivul care s-a ocupat de organizarea vieții la bordul navei „Pobeda” a primului grup de repatriați armeni din 1946. În Armenia, după perioada grea de început, a ocupat diverse posturi de contabil. Mulți ani a lucrat în domeniul financiar la Ecimiadzin, fiind promovat de însuși Catolicosul Vezghen I, care era originar din România și care era prieten cu farmacistul Erevant. Tot acolo l-a cunoscut foarte bine Varujan pe Arhiepiscopul I.P.S. Dirair Mardichian. După Ecimiadzin a lucrat ca revizor contabil într-un minister, până la plecarea definitivă în Statele Unite ale Americii, în 1987.

S-a căsătorit cu Dicranui, originară din Constanța și au avut trei băieți: Nerses, Aram și Garen. Nerses este medic dermatolog, iar ceilalți doi lucrează ca meșteri croitori.

Cândva o familie unită, astăzi risipiți pe meridiane diferite. Un lucru este însă evident: nici unul nu a uitat meleagurile ospitalierului pământ românesc. Dacă ei nu au putut revedea locurile natale, copiii lor au vizitat de nenumărate ori România.

CRISTE CRISTOVEANU

Mare proprietar de moșii și cunoscut bancher, Criste Cristoveanu se trage dintr-o veche și cunoscută familie de armeni din Moldova. S-a născut la 1 iunie 1884, în orașul Bacău. După absolvirea liceului, obține diploma de licență în drept.

Având temeinice cunoștințe financiare a condus ani mulți, în calitate de director, Banca Bacăului.

A fost membru marcant al Partidului Național Liberal. Pentru meritele sale pe tărâm obștesc a fost ales la alegerile pentru Camera revizionistă ca deputat al colegiului al III-lea. De asemenea, pentru calitățile sale deosebite a fost ales deputat al colegiului II. A deținut, mai mulți ani, funcția de secretar în biroul Camerei de deputați.

Într-un interviu acordat publicistului Eduard Antonian și publicat în revista „Ararat”, Andrei Cristoveanu, nepotul deputatului Criste Cristoveanu, spune: „Mama tatălui meu este născută sub numele de Ioana von Kapri. Iar bunicul tatălui meu, Ovanes Cristea, și-a schimbat numele în Cristoveanu (pentru a deveni mai român probabil). Era fratele lui Garabet Cristea care, de asemenea, și-a schimbat numele în Cristoveanu. Familii vechi armenesti din Moldova.

Familia Kapri este mare, cu multe ramificații în întreaga lume. Dar să vă povestesc despre bunica mea, care avea o damă de companie numită Agopșa, armeană, iar la ceaiuri, five o’ clock, cum era obiceiul, veneau prietenele

bunicii Erza Missir, Țăranu și alți armeni de viță veche moldavă.

Eram copil, dar îmi amintesc cum făceau pasiențe, consumau dulceață, ceai, lichioruri uneori, mai ales cafea și chiar jucau table. Bunica mea m-a învățat să joc table. De altfel, eu sunt născut în București în anul 1943, dar am avut o istorie a copilăriei destul de zbuciumată. Câțiva ani am stat la Piatra Neamț, la moșie cum s-ar spune acum, dar glumesc, căci acolo bunica avea domiciliul forțat. Eram familie de chiaburi. Dar acum îmi amintesc cum bunica mea, chiar și în acele vremuri periculoase, își păstra tabieturile primindu-le cu regularitate pe doamnele armence Agopșa și Missir. Vorbeau între dânsese în limba franceză. De la ele am prins primele cuvinte în limba lui Molière. Și cele două domnișoare îl pomeneau pe bunicul, Cistică Cristoveanu.

În ce privește cum își câștigau existența? Îmi amintesc că Erza Missir era o profesoară de franceză foarte bună și medita copii de familii bune pe sume derizorii, desigur. Iar bunica mea, Ioana von Kapri, vindea lucrurile din casă, obiecte de artă, moștenite și care aveau valoarea lor sentimentală.

Mai primea pachete de la fiul dânsei, ultimul din cei trei băieți, Gheorghe Cristoveanu, unchiul meu, care emigrase în Canada, fugind din România cu ultimul tren regal, cu Regele Mihai. Revenind la familie mi-l amintesc pe tata, un om sever și mă fascina întotdeauna pe mâna dânsului la degetul mic o chevalieră cu sigiliul gravat cu blazonul familiei baronilor von Kapri.

Tata obținuse doctoratul în drept la Paris cu calificativul „foarte bine”. Fusese susținut de comunitatea armeană și de familie moral și financiar (nu cunosc exact ce și cum) iar dânsul, Nicolae Cristoveanu, căsătorit cu mama mea, Elena, născută Procopiu, a înțeles să-și trăiască viața așa cum a vrut. Tata a făcut aceeași școală, care mult mai târziu s-a numit „Înalta Școală de Științe Politice”, pe care a absolvit-o și fostul

președinte al Franței, François Mitterand. Mama mea, doamna Elena, a fost fiica doamnei de onoare a Reginei Maria. Irina Procopiu – se numea bunica mea-, împreună cu doamna Lahovary erau în preajma Majestății Sale în permanență.

Cât despre tată, a fost exclus din Baroul avocaților și a fost obligat, conform noilor juste legi ale poporului suveran, să se angajeze muncitor necalificat. Apoi, până la pensionare, a lucrat ca economist la Intreprinderea Canal și Apă București. Mama mea a lucrat în proiectare și a ieșit la pensie decent, atât cât se putea în acea perioadă. Îmi amintesc că bunica mea, Ioana Cristoveanu, avea o moșie lângă Roman, în Simionestii. Când eram mic acolo îmi petreceam multe clipe minunate împreună cu sora mea. Aveam cred că vreo 5-6 ani. Bunica era văduvă și împreună cu doamna Agopșa, prietena ei, ne vegheau ca pe sfintele moaște. Eram niște copii, dar aș vrea ca și alți copii să mai trăiască acele vremuri pe care eu, din fericire le-am simțit, nu numai că le-am trăit! Apoi au venit comuniștii, bunica a fost expropriată și i s-a impus domiciliu forțat. Vremea marilor liberali trecuse! Țin minte că pe bunica a ajutat-o atunci o singură familie de armeni. Este vorba de familia Buicliu din Roman.

Noi, copiii, ne-am urmat destinele, purtând în suflete amprenta armenității, a numelui de Cristoveanu, von Kapri și Procopiu”.

Un destin tragic, aidoma zecilor și sutelor de familii armenesti după instalarea regimului comunist în România.

ARA DIRADURIAN

S-a născut la Constanța, în 28 octombrie 1933, într-o familie de origine armeană: tatăl Ovanez, iar mama Inzaim, care s-au stabilit în orașul Constanța ca o consecință a genocidului poporului armean din anul 1915. Tatăl, originar din Asia Mică, orașul Eghin, iar mama, pe numele Tabachian, născută în orașul Amcsia. „Localitățile în care s-au născut părinții mei – spune Ara Diradurian – erau cu populație preponderent armeană încă de pe vremea regatului armean. Dacă mi-aș pune întrebarea cum au ajuns părinții mei în Constanța trebuie să-mi amintesc de evocările făcute în anii copilăriei, când ne istoriseau prin câte primejdii au trecut și câte suferințe au îndurat ca urmare a atrocităților comise de junii turci. Trăiesc cu speranța că într-o zi aceste crime vor fi recunoscute și astfel se va face o mare dreptate istorică.

Dar să revenim. În acea perioadă tata își efectua stagiul militar în armata turcă, participând la războiul balcanic. Auzind de ororile guvernanților împotriva primului popor creștin în lume, împreună cu un alt coleg, tot armean, intuind o eventuală consecință și asupra lor, au decis să dezerteze. După ce și-au lepădat hainele militare, au parcurs drumul zile și nopți, mergând pe jos și ajungând la Istanbul. Sub protecția unor negustori armeni (populația armeană din Istanbul nu a suferit ororile îndurate de armenii din Asia Mică) a lucrat ca băiat de prăvălie pentru a-și câștiga existența și, în același timp, să poată strânge bani pentru a putea să părăsească teritoriul

turcesc de teamă ca nu cumva să fie descoperit ca dezertor din armata turcă. De altfel, acest lucru s-a întâmplat și în anul 1916 a călătorit din Portul Istanbul spre Constanța. Atât părinții, cât și frații și surorile pe care tatăl meu îi părăsise când a plecat în armată, nu i-a putut găsi, cu toate eforturile depuse după ce a ajuns în România, ca urmare a apelurilor pe care le-a făcut de mai multe ori prin diverse organizații și asociații de caritate internațională.

Mama, născută Tabachian, ajunge în împrejurări similare la Constanța, unde s-au căsătorit. Am fost trei frați: Macrid, Artin și Ara.

Tata a murit în anul 1973, mama zece ani mai târziu, iar fratele ne-a părăsit în anul 1998, răpus fiind de o boală necruțătoare.

Am absolvit în anul 1953 Liceul „Mircea cel Bătrân”, singurul liceu teoretic de băieți din localitate.

După terminarea liceului, în urma examenului de admitere, am frecventat cursurile Facultății de Chimie Industrială din cadrul Institutului Politehnic București, obținând diploma de inginer chimist în anul 1958. Prin repartitie guvernamentală, în dorința de a ajunge în orașul natal, am reușit să obțin repartitia la singura unitate de profil corespunzător pregătirii mele, la Uzina de acid sulfuric și superfosfat Năvodari, care, după cele două etape de dezvoltare s-a numit Combinatul de Îngrășăminte Chimice Năvodari (unde mi-am desfășurat activitatea până în anul 1991, când m-am pensionat). Totuși, după pensionare, ca urmare a prevederilor legale, la solicitarea Combinatului de Îngrășăminte Chimice Turnu Măgurele, am fost angajat până în anul 2004 ca reprezentant al acestui Combinat în Portul Constanța, la CHIMPEX, în problemele de import-export (materii prime necesare activității combinatului și de export de îngrășăminte chimice).

Această unitate, la vremea respectivă, era cea mai mare producătoare de îngrășăminte pe bază de fosfor care asigura în primul rând agricultura țării, iar diferența de producție era destinată exportului.

În această perioadă am parcurs întreaga ierarhie profesională, de la inginer stagiar, tehnolog, șef de secție la cele trei linii de fabricație ale acidului sulfuric care realizau o producție pe 24 de ore de 1200 tone în concentrație de 100%; iar începând cu anul 1973 și până la pensionare am ocupat funcția de director adjunct.

Menționez faptul că în această perioadă de activitate am participat la punerea în funcțiune, la sfârșitul anului 1958, a primei instalații de fabricare a acidului sulfuric, în anul 1962 cea de-a doua instalație, iar în 1970 cea de-a treia instalație a acidului sulfuric, considerată la vremea respectivă drept cea mai mare unitate de producție a acidului sulfuric din țară.

În anul 1967, pentru merite deosebite în dezvoltarea industriei chimice, am fost decorat cu Ordinul Muncii clasa a III-a.

În egală măsură, în activitatea mea, prin numeroase inovații și invenții, am adus substanțiale îmbunătățiri față de proiectele inițiale, care au condus la o exploatare superioară, cu efecte de a ușura munca operatorilor, cât și avantaje economice.

În anul 1966, la Editura Didactică și Pedagogică București a apărut manualul de „Tehnologia compușilor sulfurului și a îngrășămintelor fosfatice”, manual ce a fost predat în cadrul grupului școlar de chimie din orașul Năvodari, care a pregătit ani de-a rândul maiștri și operatori pentru toate combinatele care s-au construit în țară cu acest profil. Subsemnatul am redactat în întregime partea de tehnologie a compușilor sulfurului și am predat ca profesor ani de-a rândul.

Între anii 1971-1973 mi s-a încredințat calitatea de șef al grupului de asistență tehnică a părții române din partea

Ministerului Industriei Chimice, la construirea și darea în funcțiune a instalației de acid sulfuric cu capacitatea de 200.000 tone/an în orașul Samsun-Turcia, situat pe țărmul sudic al Mării Negre.

Împreună cu ceilalți 30 de specialiști români din țară am avut satisfacția să predăm această instalație la toți parametrii din contractul încheiat de cele două părți.

În anul 1962 m-am căsătorit cu Madeleine Nazarian, absolventă a Facultății de Chimie Industrială, pe care am cunoscut-o încă de pe vremea studenției. După terminarea facultății a fost repartizată la aceeași unitate, ocupând diverse funcții corespunzătoare pregătirii.

Avem doi băieți: Eduard, născut în 1963, și Arsen, născut în 1968. Amândoi au absolvit cursul primar și liceul în Constanța, după care Facultatea de Mecanică din cadrul Institutului Politehnic București.

Eduard Diradurian a fost reprezentantul firmei de automobile „Peugeot” la Constanța, iar din anul 2006 deține service auto DEEA MOTORS GROUP, iar Arsen Diradurian este director tehnic la unitatea CHIMPEX de pe platforma portuară Constanța, care are ca obiect de activitate importul de materii prime pentru industria chimică, cât și exportul de produse chimice ale combinatelor de profil din țară.”

De la inginer stagiar și până la director tehnic, Ara Diradurian și-a cheltuit cea mai mare parte a energiei sale creatoare în cadrul Combinatului, unde a conceput și înfăptuit tot ce și-a propus, iar mediul de acolo a radiat din plin căldura aleșelor sale calități spirituale și sufletești.

Acest bărbat „mic de statură și plăcut”, cum îl descriau colegii, este plin de optimism și de o ironie fină, în același timp multilateral în preocupările sale.

Toți cei care îl cunosc pe Ara Diradurian nu pot uita privirea sa vie, spiritul său iscoditor, puterea sa de muncă,

dragostea de meserie, modul în care îi sprijină pe tineri să se realizeze în carieră.

Deși interesat în primul rând de problemele științifice, este, în același timp, un om de cultură, cu intense lecturi de filosofia culturii, de artă, de literatură. Iubește cu pasiune florile și încearcă să uite frământările cotidiene, stând ore în șir în mirifica lume a mărcilor poștale, care-i oferă clipe de elevată destindere estetică.

AIDA JAQUELINE DRAGOMIRESCU

Descendentă, pe linie maternă, a unei familii de armeni, respectați și apreciați în comunitatea armeană din Constanța, Aida Dragomirescu s-a născut la 7 mai 1942, în București. Bunicul, Bedros Gahmederian, originar din Rodosto, Techirdach-Turcia, și bunica, Armaveni, originară din Bazargic, s-au stabilit în urbea tomitană în anul 1919. Au fost proprietarii firmei „Porumbelul”, care producea și comercializa încălțăminte. Au avut doi copii, pe Asnif și Sebu, pe care i-au crescut cu multă afecțiune și căldură.

Mama Aidei Dragomirescu s-a căsătorit, în anul 1941, cu renumitul avocat Cezar Merlescu, distins membru al baroului local. Era coleg cu Dan Alecu, o celebritate a baroului constănțean. Avocatul Merlescu era foarte atașat de armeni, pe care îi stima și respecta, fiind colaborator cu binecunoscutul avocat Hrant Torosian și prieten bun cu avocatul Aram Agop.

Aida Dragomirescu a crescut alături de bunici, deoarece tatăl, ofițer în rezervă, era mereu concentrat. A învățat limba armeană și s-a bucurat de toate tradițiile familiilor armene, în mijlocul cărora s-a format. Avocatul Cezar Merlescu, din păcate, s-a stins din viață foarte devreme, în plin succes profesional.

După 1947, datorită decesului tatălui și a situației politice (naționalizarea întreprinderii bunicilor) familia se mută

la București. Gimnaziul și liceul le-a urmat în capitala țării, fiind eleva prestigiosului Colegiu Național „Gh. Lazăr”.

În 1960 se căsătorește. Urmează Facultatea de Biologie-Geografie în cadrul Universității „Al I. Cuza” din Iași. După obținerea licenței este repartizată cercetător științific la Institutul de Igienă și Sănătate Publică Iași, unde a funcționat până în anul 1980.

Dornică de a-și perfecționa pregătirea profesională se înscrie la doctorat. În 1974 obține titlul de Doctor în Biologie, specialitatea Biochimie, cu teza „Modificări în metabolismul oxidativ și glicolitic din ficat sub acțiunea unor pesticide”, îndrumător științific, prof. Ababei Leonid.

După anul 1980 se transferă în învățământul preuniversitar ca profesor de biologie și șef de catedră, mai întâi la Liceul „Emil Racoviță”, apoi la Liceul „Mihai Eminescu”, până în anul 2000, când se pensionează.

Pe plan științific a participat la conferințe și congrese naționale și internaționale. A realizat peste 40 de lucrări științifice comunicate și publicate în reviste din țară și străinătate. Este menționată în „Indexul specialiștilor din domeniul cercetării protecției mediului”, publicat de Institutul Central de Biologie.

Printre lucrările realizate menționăm: lucrarea „Cercetarea acțiunii unor microelemente prezente în apa bazinelor naturale asupra unor indicatori biologici”, Aida Dragomirescu, Rodica Grigoraș, Rodica Bălan, publicată în Volumul de Lucrări Științifice a Institutului de Igienă și Sănătate Publică Iași; lucrarea „Modificări biochimice a unor doze subletale de Tetradifoni”, G. Zamfir, Aida Dragomirescu, Rozica Avădănei, publicată în revista „Igiena”; lucrarea „The effect of Carbetox on glycolysis and the activity of some enzymes in carbohydrate metabolism in the fish and rat liver”, Aida Dragomirescu, L. Răileanu, L. Ababei, în revista „Water Reasearch” ; lucrările „Testul A-Z în aprecierea poluării unor

bazine naturale”, Aida Dragomirescu, Rodica Grigoraș, publicat în volumul de lucrări a Simpozionului „Prognoză și reconstrucție ecologică”, Cluj-Napoca; „Recherches sur l'influence d'une association de pesticides-fertilisants sur certaines organismes”, Aida Dragomirescu, L. Răileanu, Rozica Avădănei, publicat în volumul celui de al III-lea Congres Național de Igienă și Sănătate Publică; lucrarea „Necesitatea efectuării testelor de toxicitate în laboratoarele uzinelor de apă” Aida Dragomirescu, publicată în revista „Igiena”; lucrarea „Aspecte ale educației elevilor privind cunoașterea și ocrotirea naturii”, Aida Dragomirescu, publicată în al II-lea Simpozion Național „Creativitate și Eficiență în Învățământ”.

A participat la contracte de cercetare cu diverși beneficiari dintre care: trei contracte PNUD (Planul Națiunilor Unite de Dezvoltare) pentru studiul Dunării de la Galați până la vărsare, teme de cercetare cu Ministerul Sănătății cu rezultatele publicate în reviste de specialitate. A condus activitatea de cercetare în învățământul preuniversitar, participând cu lucrări științifice la toate Simpozioanele Naționale „Creativitate și Eficiență în Învățământ”.

Urmare a pregătirii profesionale și a prestigiului în mediul școlar și nu numai, Aida Dragomirescu a condus ani în șir lucrări de diplomă pentru examenul de bacalaureat al absolvenților de liceu de la clasele de chimie-biologie. A făcut parte din comisiile județene și naționale ale olimpiadelor de biologie și din comisiile de bacalaureat.

În anul 2000 se pensionează. Fire activă, dornică de a participa la viața socială și culturală, este aleasă vicepreședinte al Filialei Iași a Uniunii Armenilor din România. Colaborează la numeroase emisiuni la TVR 1, TVR 2, TVR Cultural și Radio Iași în care sunt evocate istoria poporului armean, originile armenilor din România, datini și obiceiuri tradiționale

armenești, personalități marcante armene din viața politică și social-culturală a României.

A susținut numeroase conferințe dedicate istoriei și civilizației armene care s-au bucurat de o largă audiență și aprecierea participanților. Este o activă colaboratoare a revistelor „Ararat” și „Nor Ghiank”, unde publică materiale ce oglindesc viața și activitatea comunității armene din capitala Moldovei.

Alături de alte etnii din Iași a participat la organizarea a două expoziții interetnice: „De secole împreună” și „Legende și mituri ale popoarelor”. Totodată, colaborează cu istorici, elevi, studenți interesați de cultura și istoria armenilor.

Are o fiică, Dragomirescu Cezarina, medic specialist în Medicină de Laborator la Spitalul de Copii „Sf. Maria” din Iași și șef de lucrări la Facultatea de Medicină Dentară din cadrul Universității „Petre Andrei” din Iași.

Aida Dragomirescu continuă să constituie un model de armenitate care nu uită valorile copilăriei de care a fost și este profund atașată datorită celor care i-au sădit în suflet dragostea față de bunii și străbunii neamului armenesc.

DONIKIAN SIMON

Pictorul Simon Donikian s-a născut la 10 ianuarie 1949, la Constanța, din părinți armeni. La șase ani, talentul la desen îi este descoperit de unchiul din partea mamei, iar la nouă ani frecventează cursurile pentru copii ale Clubului Artelor din Constanța. După terminarea liceului, dă admiterea la Institutul de Arte Frumoase din București, fără succes însă. În același an, 1968, intră la Institutul de Geologie, unde timp de doi ani urmează cursul de Design cartografie (desen hărți). Tot în această perioadă o cunoaște pe cea care îi va deveni soție.

În 1971 emigrează în S.U.A. și se stabilește la New York. În 1973 se mută în Woodside, Queens. În 1976 se căsătorește. Lucrează ca proiectant la Creative Utility timp de doi ani, apoi, în 1979, este grafician la New York Life Insurance.

Din cauza unor probleme în familie, împreună cu soția, în februarie 1980, se repatriază la Constanța. În martie, se naște, la Constanța, fiul său, Michael. Este numit director artistic, supervisor al reclamelor de pe întregul litoral românesc al Mării Negre.

Din cauza regimului restrictiv al lui Ceaușescu, în septembrie 1982 se întoarce la New York, stabilindu-se în Queens, pentru a se ocupa cât mai mult de creșterea și educația copilului.

La sfârșitul anului 1987 reușește să-și facă un studio pentru pictură la subsolul imobilului în care locuia. Din 1989

încep să i se vândă lucrările, participă la expoziții colective și individuale. Subiectele sale reliefează viața din Queens, conturându-și astfel stilul personal.

Privind evoluția sa artistică, este de menționat că perioada 1963-1968 a fost marcată, în special, de reproduceri după clasici, cu precădere Rubens. Ziarul „Dobrogea nouă” îi publică o imagine în care sculptează bustul lui Dante Aligheri. Stilul este modernist. Participă la expoziții la București și Constanța. Între anii 1968-1970 vinde câteva tablouri, dar nu expune. Stilul acestei perioade este suprarealist, „The Flight of the Female Embryo” și „Weird Gathering”. Între 1972-1974 participă la expoziția anuală de la „Spring Art Festival” Flushing, Queens.

În 1975 participă la o expoziție de grup la Lynn Kotler Galleries, New York. Stilul nu este încă definit, dar calitatea lucrărilor este superioară: „Girl With Apple”, „Stoned women”, „Backward Rider”, „The Castle”. În perioada 1972-1975 participă la cursurile serale ale Hunter College School of Visual Arts și PIMNY.

Între 1976-1980 participă, în fiecare an, la expozițiile organizate de Asociația Studenților Armeni (ASA). Lucrările aparțin unor stiluri diferite, calitatea nu mai este aceeași, ducând la reducerea vânzărilor și la scăderea interesului publicului. Este perioada când gândul reîntoarcerii în România pune stăpânire atât pe viața cât și pe activitatea artistului. 1982-1984 - „aventura românească”- îl copleșește pentru următorii doi ani. În 1984 vrea să picteze Sunnyside și Woodside din Queens, subiecte pe care le credea imposibil de pictat, dar care apar acum într-o altă lumină. Între 1985-1986 își are atelierul în sufrageria apartamentului și primele lucrări cu imagini din Queens ies din mâna artistului. Realizate într-un stil realist, lucrările constituie piatra de temelie pentru anii următori.

În anul 1988 participă la expoziții colective la Cultural Environ. Stilul este realist și puțin cubist. Între anii

1989-1990 participă la expoziții colective: La Guardia College, Queens; Holis Galleries; Morin Miller Galleries; Cultural Environ, Queens; Clapp& Tuttle Galleries.

Din 1992 participă an de an la expoziții colective, dintre care menționăm pe cele organizate în New York: Montserat Galleries; Manhattan Center; ASA (Asociația Studenților Armeni); Roselle Park; Roselle; Gallery 6 at Manhattan Art&Antique Center; Abney Gallery; NYC și Cultural Environ Queens.

Organizează expoziții personale la: Financial Federal Bank, Queens, New York; Lincoln Savings Bank; Cultural Environ, Queens; Bbdo Worldwide, toate în New York.

Apar articole în „Daily News”, „New York Times”, „Encyclopedia of Living Artists”, „Manhattan Arts”, „Artspeak” și alte ziare locale.

Stilul lucrărilor se îmbogățește cu elemente de suprarealism și cubism. Pictura în ulei are un ton mai luminos, iar tehnica artistului se îmbunătățește.

Într-un interviu realizat de Alfer Lubrano și publicat în „Daily News” se spune: „Queens este locul cel mai bun pentru pictură din S.U.A.- ne mărturisește artistul. Este mult mai bun decât Mahattan, unde totul este pe verticală. Queens este mai romantic. Manhattanul are o răceală uriașă. În Queens, oamenii au necazuri pe care și le împărtășesc unii altora”.

E.C. Lipton, într-un articol publicat în „Artspeak”, scrie: „Donikian vede oamenii, așa cum sunt, cu demnitatea lor, cu trăirile lor... El alege caractere tipice, în care poți vedea mediul în care trăiesc, în majoritate emigranți...în tabloul „Oameni în magazin”, oamenii stau ca într-o a doua casă, lăsând timpul să se scurgă”.

Cotidianul „Daily News” îl numește pe Donikian „pictor al cartierului Queens”.

(Sursa: „Ararat”).

CONSTANTIN ERETESCU

Născut la 21 mai 1937 la Cetatea Albă, în Basarabia, Constantin Eretescu se refugiază la Târgoviște și apoi la București în anii războiului. Absolvă Liceul „Mihai Eminescu”, după care, între anii 1955-1959, urmează cursurile Facultății de Filozofie a Universității București. Este exclus din UTM și exmatriculat din facultate la sfârșitul anului IV. Termină Facultatea de Filologie în 1961, iar în 1977 își ia doctoratul în Științe filologice cu o teză despre Mitologia populară. Este, pe rând, profesor de română și cercetător la Institutul de Etnografie și Folclor din București. Din 1980 se stabilește în Statele Unite. Este redactor pentru America al publicației Lupta. Predă antropologie culturală la Rhode Island School of Design. Colaborează la mai toate publicațiile exilului românesc, iar din 1989 și la reviste din țară.

Cărți publicate: „Noaptea”, roman, Editura Hiat, 1988; „Pensiunea Dina. Jurnal de emigrație”, Editura Fundației Culturale Române, 1995; „În căutarea Alexandrei”, roman, Cartea Românească, 1999; „Dezvăluirile târzii ale unui pretins martor ocular”, Criterion Publishing, 2000.

Primul volum pe care l-am publicat în România a fost în 1995, la Editura *Fundației Culturale Române*. Cartea se intitula „Pensiunea Dina” și era, de fapt un jurnal de emigrație în care am cuprins și o seamă de date despre armenii cu care am fost; am trăit o parte din timp la o pensiune din Roma, în drumul meu spre Statele Unite.

Pornind de la acest fapt, aş vrea să începem dialogul despre rădăcinile dumneavoastră...

Prin tată eu sunt armean şi numele nostru de familie a fost Eretpohianţ (ceea ce am înţeles că însemnează, în primul rând, ctitor şi că apoi mai are un sens, cel de eretic, ceva mai deosebit de primul). Din Eretpohianţ a devenit Eretpohian şi, atunci când ruşii au ocupat Basarabia, au transformat Eretpohian în Erespohov. Iar tatăl meu, în 1943, atunci când îşi dădea seama că războiul e deja pierdut şi se pregătea să vină în România, l-a transformat în Eretescu, ca să ne integrăm cumva mai bine în mediul în care urma să ne stabilim. Tot ce țin minte referitor la acest lucru este că tata m-a întrebat şi pe mine, pe când aveam vreo şase ani, dacă îmi place numele şi i-am răspuns că nu.

Cunoaşteţi date referitoare la vechimea familiei?

Tot ce pot să vă spun este că, de generaţii întregi, Eretpohianţii trăiau în Cetatea Albă. Când vor fi venit acolo şi de unde, eu asta nu ştiu.

Familia dumneavoastră când a plecat de acolo?

Noi, adică mama mea şi cei doi copii pe care îi avea atunci (căci al treilea s-a născut aici, în România) am plecat în 1943. Tatăl meu a plecat de fapt cu ultimul tren, în 1944, atunci când nu mai plecau decât funcţionarii statului care aveau dreptul să se refugieze. Trenul era literalmente înconjurat de cordoane de soldaţi care nu îngăduiau nimănui să mai părăsească ţara. Ruşii erau chiar acolo şi oamenii dădeau năvală, doreau să plece. Ştiu că tata, care nu avea nici un fel de permisie, nici un drept să plece, a scos din buzunar-lă nimereală- o foaie de hârtie împăturită pe care a dat-o ofiţerului român care păzea trenul şi i-a spus: „Secret!” Ofiţerul a fost atât de impresionat încât doar a crăpat puţin foaia de hârtie, a spus apoi: „Mulţumesc!” şi l-a poftit să intre în vagon. Aşa a ajuns tatăl meu în România.

V-aţi regăsit în ţară...

Ne-am regăsit mai întâi la Târgoviște, unde am locuit până ne-am mutat în București.

Care a fost în continuare odiseea familiei?

Viața părea să intre în normal, însă în niște condiții total schimbate. Ne-am stabilit în Ferentari, un mare dezavantaj din cauza zonei extrem de sărace, extrem de paupere, cu o mentalitate barbară. A fost însă și bine, căci oamenii au fost solidari și nu ne-a trădat nimeni ca să ne ia și să ne repatrieze. Majoritatea celor ca noi au ajuns de fapt în Siberia, așa că asta era o primejdie prin care noi virtualmente am trecut, o primejdie de care însă am scăpat. După aceea a urmat liceul, facultatea și, în facultate, în primul an, fiind provocat la un dialog despre Basarabia, firește că am spus că acesta este un pământ românesc care a fost ocupat de către sovietici... Drept care am fost exclus din UTM și, la sfârșitul anului IV, în 1959, atunci când au fost pedepsiți cei care luaseră oarecum parte la revoluția din Ungaria, am fost exmatriculat din Facultate. Și nu știu ce s-ar fi întâmplat dacă tată-meu nu s-ar fi dus luni de zile, ca la serviciu, la Ministerul Învățământului să se milogească să fiu reprimat. Am fost deci reprimat...

Ce facultate urmați atunci?

Urmam Filosofia, dar am fost reprimat numai la Filologie, pentru că era socotită o facultate nepolitică și ceea ce a trebuit să fac a fost să dau vreo 25 de examene de diferență pentru că erau facultăți cu specific total diferit. Aceste 25 de examene a trebuit să fie date numai în sesiunea de examene, pe lângă celelalte examene „de an”.

După facultate?

După facultate am fost profesor de limba română la Copăceni (județul Ilfov), nu prea departe de București. Făceam naveta acolo și, ceva mai târziu, am avut norocul să particip la un concurs de cercetători la Institutul de Folclor, unde am fost primit și unde am dus o viață extraordinar de bună, făcând ceea ce-mi place, studiind cultura populară românească.

Ce a mai urmat?

Am fost apoi în Statele Unite, unde am fost invitat să predau la Indian University din Blomington. Asta era prin 1970. Apoi m-am întors, pentru că doream să servesc cultura românească, dar din acel moment nu mi s-a mai permis să scot capul la lumină. Am rezistat în felul acesta zece ani. După zece ani mi-am spus: „Gata, ajunge!” și m-am dus la pașapoarte și am spus: „Îmi iau lumea în cap!” Au urmat, desigur, tracasări și tot soiul de probleme însă de plecat tot am plecat.

Și ajungem la momentul Italia, unde ați mărturisit că ați mai întâlnit armeni...

Exact. Însă a apărut, în Statele Unite, un foileton, în ziarul „Lupta”. Eu am scos acolo, timp de zece ani, un ziar românesc care, în parte, era editat la Paris de Mihai Corne ca director și Antonia Constantinescu ca redactor al ziarului, iar eu făceam jumătate din el, suplimentul american ca să-i spun așa. Ziarul era trimis peste tot, inclusiv în România, la Comitetul Central-ca să știe ei că nu-i uităm...

În Statele Unite ce ați publicat?

Am publicat în 1988 un roman simbolic, „Noaptea”, care este o parabolă la societatea românească, la o societate dictatorială în care toți oamenii se feresc unii de alții și sunt urmăriți fiecare în parte. Este un roman în care oamenii trebuie să fie uciși în momentul în care ating o anumită vârstă-vârsta memoriei, vârstă la care sunt capabili să transmită experiența căpătată unei generații tinere. Pentru ca acest lucru să nu se petreacă ei sunt exterminați. Sunt exterminați sistematic în momentul în care ating această vârstă și ei încearcă tot soiul de tentative de a păcăli sistemul. De exemplu cineva își serba la 60 de ani onomastica de 50 de ani...

Romanul acesta va fi publicat și în România?

Nu m-am gândit la așa ceva. Poate ar trebui recitit. În afară de acest volum am mai publicat trei romane, „A doua naștere”- care este un roman de emigrație cu toate aventurile ce

se nasc de aici, „Poate cu un ceas mai devreme”, un roman polițist...

Vă gândiți și la un roman autobiografic?

În ce privește autobiografia, ceea ce fac este că, de vreo doi ani de zile, public anumite episoade pe care eu le consider semnificative din punct de vedere biografic și al experienței mele de viață într-un ziar al exilului ce poartă numele „Origini”. Serialul acesta se numește „Periscop”.

Fragmentele au fost preluate și de revista noastră...

Finalmente, vreau să rotunjesc aceste texte, să adaug găurile pe care însumi le-am săpat în biografia mea și să-l public sub formă de volum.

Ați venit în România cu ocazia Târgului de Carte de la București...

Exact. Mi-au apărut cu această ocazie trei volume: un volum de eseuri intitulat „Fețele lui Janus”, apărut la *Fundația Culturală*, volum care surprinde momente de integrare-dezintegrare în societatea americană (parte din ele au fost publicate în presa din exil și din România de după 1991, parte au fost transmise la *Europa Liberă* și *Vocea Americii* sub formă de teme pe care însumi le-am ales), „Pasărea de fier și fluturii”- un grupaj de trei narațiuni apărut la Cartea Românească, iar cel de-al treilea este volumul menționat anterior, „Poate cu un ceas mai devreme”- un roman polițist. Iar anul trecut mi-a apărut și o piesă de teatru politic, „Dezvăluirile târzii ale unui pretins martor ocular”, carte care a trecut cam neobservată.

Unde considerați că se plasează literatura dumneavoastră: în exil sau aici?

Nu fac asemenea deosebiri. Important este că toți sunt scriitori români. Toate celelalte nuanțări le-aș numi mai degrabă academice decât factuale.

Deci mai importantă este totuși limba...

Exact.

Proiecte de viitor?

Proiectele sunt multe, Dumnezeu are ultimul cuvânt.

Aveți volume „de sertar”?

Sunt câteva romane apărute în foileton ce ar merita publicate în volum. Trebuie poate recitite și revăzute cu ochii de acum; și poate că o voi face.

Așteptăm și romanul autobiografic...

Când părinții tăi sunt înmormântați la Cimitirul Armenesc ești legat fundamental de armenii din care te tragi. Pentru că mai devreme sau mai târziu vei ajunge și tu acolo, vei intra și tu în marea familie a strămoșilor tăi.

(Sursa: Interviu realizat de Mihai Stepan-Cazazian, revista „Ararat”)

E. SARCHIS EHSICHIAN

Născut la 21 februarie 1927 la Constanța, din părinți armeni veniți din Asia Mică-Turcia, în 1917, în urma marelui măcel al armenilor săvârșit de ienicerii turci.

A absolvit Liceul Comercial din Constanța. La 1 septembrie 1962 a fost angajat ca șef serviciu financiar. Venea de la fabrica de biscuiți „Munca”, unde a funcționat în calitate de contabil șef de la 1 mai 1954.

În ziarul local, în 1955, un articol despre frunțașii în respectarea disciplinei financiare îl aduce în prim plan pe tânărul Sarchis Ehsichian, șeful contabil de la fabrica de biscuiți „Munca”, care lansase o nouă metodă de evidență contabilă –sistemul numit Jurnalul Order, o nouă formă de lucru, mai eficientă și mai clară, pentru care a fost premiat de Ministerul Industriei Alimentare. Fotografia dezvăluie un tânăr grav, de o ținută impecabilă, aplecat spre studiu.

De la 1 aprilie 1963 și până la pensionare, în iulie 1991, a lucrat neîntrerupt în funcția de contabil șef la Întreprinderea de morărit și panificație.

„Pe acest loc, unde astăzi se află combinatul-povestește Sarchis Ehsichian- era terenul fostului C.A.P. Anadalchioi. Culturi de porumb și cartofi. Am început activitatea într-o baracă în care s-a lucrat peste șase luni.

Am început greu, dar bine, pentru că, an după an, această întreprindere a fost frunțașă pe ramură, pe țară. Nu-mi aduc aminte să fi fost vreun an în care să nu fi luat locul întâi, doi sau trei în competiția profesională.

Directorul avea un principiu clar: stagiarii trebuie să muncească peste tot, să treacă prin toate meseriile, să cunoască orice. Nu oricine rezista la aceste pretenții. Se pricepea la oameni, știa ce să le ceară, era pretențios. S-a lucrat totdeauna cât a fost nevoie, mult, cu devotament. A existat, la noi, un spirit de colegialitate, de breaslă, o responsabilitate socială. Fiind o singură unitate de panificație care asigura aprovizionarea orașului era nevoie chiar de sacrificii pentru a nu se crea goluri, pentru a depăși momentele dificile.

Îmi amintesc că am avut un incendiu la secția de biscuiți, luaseră foc niște navete din plastic. Am fugit până acolo și am văzut o flacără enormă. În secunde acelea de dramatism am aflat că în secție era o butelie de aragaz plină, cu ea se fabricau pufuleții. Putea exploda oricând. M-am îndreptat spre secție când, din flăcări, o fetișcană – nu știu nici astăzi cine era din mulțimea de morari și brutari- deja sărise pe fereastră, prin flăcări, și scosese butelia afară.

Nu aștepta nimeni răsplată pentru ceea ce făcea, acționa fiecare pentru că așa trebuia. Acest firesc al echipei noastre a și propulsat fabrica să arate astăzi ca una dintre cele mai moderne din țară. Astăzi îmi închei activitatea la societatea mixtă „Pan Dobrogea” (1991), pe care am condus-o zece ani și unde societatea „Dobrogea” a avut capital majoritar. Am lucrat împreună români, armeni, turci, tătari, greci. Ca în toată Dobrogea, am fost la muncă frați.

Sunt căsătorit, din 1961, cu româncă Maria Gavrilă, avem un băiat, absolvent al Facultății de Relații Internaționale, am și un nepot care mi-e foarte drag. După ce a ieșit la pensie, soția mea s-a apucat, ca o joacă, să deseneze. Cineva a văzut lucrările ei, a încurajat-o să picteze și astăzi, are deja câteva „personale” de succes. Pictează icoane pe lemn, a asimilat repede tehnici noi, ceea ce mă încântă și am început să îndrăgesc și eu această frumoasă îndeletnicire. A adus în casă frumosul”.

Modest, Sarchis Ehsichian trece sub tăcere faptul că vernisajele de pictură ale soției sale s-au bucurat de fiecare dată de aprecierea iubitorilor de artă, fiind remarcate în cronicile apărute în presa locală și centrală.

După Revoluția din 1989 s-a trecut la reînființarea organizațiilor minorităților naționale desființate cu decenii în urmă. Astfel, în 1990 ia ființă Uniunea Armenilor din România, iar după scurt timp apare Filiala Constanța a Uniunii. Primul președinte ales a fost Sarchis Ehsichian, care, apreciat și respectat de conaționali săi, a condus timp de 15 ani asociația.

A trecut în lumea umbrelor în anul 2005.

A fost un om cumpătat, atent cu oricine, delicat, plin de gesturi firești de politețe care surprindeau plăcut și atrăgeau atenția. Cu greu vorbea despre sine și despre ai săi. A fost înconjurat de prieteni, de mulți oameni buni cu care a desfășurat o bogată și frumoasă activitate în rândul comunității armenice din Constanța.

Dascăl și pasionat arheolog, Grigore Foit s-a născut la 14 noiembrie 1917 în localitatea Udești din județul Suceava. Părinții erau de etnie armeană, stabiliți la începutul sec. XIX-lea în Moldova. Și-au crescut copiii în spiritul cinstei și dragostei față de neamul din care fac parte.

Grigore Foit, după absolvirea liceului la Suceava, urmează cursurile Universității din Cernăuți.

Între anii 1945-1950 este încadrat ca profesor de limbi clasice la Liceul „Mihai Viteazul” din București. După această dată este numit profesor la Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava. Ca dascăl a fost iubit și apreciat de elevi și de colegi. Era o fire apropiată de oameni, modest, gata să acorde dezinteresat tot sprijinul și afecțiune celui aflat la nevoie.

Nutrea o pasiune deosebită pentru istorie și, în special, pentru arheologie și numismatică. Timp de 20 de ani a condus Muzeul Județean Suceava. În colaborare cu specialiștii muzeului s-a dăruit cu întreaga sa ființă organizării pe baze științifice a acestei instituții de prestigiu a Moldovei. Contribuția sa în acest domeniu s-a bucurat de aprecierea forurilor științifice locale și centrale, precum și a publicului numeros care a pășit pragul acestui așezământ de cultură.

Grigore Foit s-a implicat cu toată pasiunea și dăruirea cercetării bogatului tezaur arheologic al Sucevei. Rezultatele cercetărilor sale au fost publicate în reviste de specialitate. De asemenea, a realizat volumele „Cetatea de scaun Suceava” (ghid 1958), „Muzeul Suceava” (1959), „Noi tezaure medievale descoperite în regiunea Suceava” (1967).

A fost un neobosit arheolog, dar și strălucit numismat. S-a aplecat cu precădere spre studiul monezilor din Evul Mediu.

A fost căsătorit și are doi copii: Mihaela Comanac și Octav Foit.

S-a bucurat de multă simpatie și prețuire din partea conaționalilor săi. A fost întotdeauna mândru de părinții săi armeni, Ion și Ecaterina.

Era mândru de istoria armenilor așezați la Suceava, de contribuția lor la dezvoltarea urbei. A fost însă profund mișcat când, la începutul anilor '80, autoritățile comuniste au trecut la distrugerea beciurilor armenesti de sub centrul orașului Suceava. Despre această tragedie au scris pe larg prof. dr. Emil Emandi și dr. Mihai Ceașu, autorii interesantei și bine documentatei monografii intitulate acuzator „Să nu dărâmi dacă nu știi să construiești”, lucrare ce a apărut în 1990. Ion Pânzar, în lucrarea „Armenii în Suceava”, scrie: „Este indubitabil că uriașele beciuri de sub orașul vechi sunt opera armenilor...”.

Grigore Foit s-a stins din viață în 1987, la vârsta de 70 de ani.

ZAKHAR

GABRUS

Gabrus Zakhar s-a născut la Gherla, la data de 18 august 1794, din părinții Iosif și Vartenez Anna-Maria, ambii vorbitori perfect a limbii armene. Astfel și copilul Zakhar a avut armeană ca limbă maternă. Studiile elementare le-a urmat în Școala de Băieți armeană din Gherla, după care cursurile medii la Școala de Educatori-Învățători din Cluj. În 1815 devine student la Institutul Teologic din Alba-Iulia. Dar, din cauza staturii sale foarte scunde, profesorii lui îl sfătuiesc să renunțe la cariera de preot. Cu mari regrete, la data de 2 septembrie 1817 se înapoiază la Gherla, unde Consiliul Orășenesc îl numește în funcția de „rectificator comisarius” (comisar pentru impozite).

Pentru Gabrus Zakhar luna octombrie 1818 a adus începutul realizărilor sale imense, care l-au făcut să devină una dintre personalitățile armene cele mai marcante din Transilvania: Consiliul Orășenesc i-a încredințat funcția de învățător a Școlii de Băieți Armene din Gherla, funcție pe care a practicat-o timp de 42 de ani neîntreruși. În acești ani a dat comunității armene din Gherla 2425 de copii bine educați și crescuți. El nu numai prin cuvinte rostite în sălile de clasă, dar și prin exemplul său personal, practic, a demonstrat copiilor cum trebuie să fie respectate poruncile lui Dumnezeu și cum trebuie îmbinate dragostea față de patria de adopție cu păstrarea tradițiilor armene.

Pentru ușurarea însușirii lecțiilor predate a confecționat două globuri pământești învârtitoare, o machetă cu sistemul solar cu posibilitatea de rotire a planetelor, șase calendare folosibile pe câte 100 de ani fiecare (calendaria secularia), a desenat un atlas geografic cu 42 de hărți în culori, a

confectionat două lăzi metalice cu încuietori secretizate pe bază de cifre și un sistem arcuri (una cu 51, alta cu 101 de sertare, care, la deschidere, prin codurile fixate, sunt condiționate unul de celălalt). Pentru catedrala armeană a proiectat montarea și a montat două altare, falclistoriumul, baldachinele, a argintat suporturile din lemn pentru lumânări, a țesut cu fire de argint diferite odăjdii preoțești și de cult, a desenat sau pictat 40 de tablouri mari (auro delineavit). Pentru teatrul local de amatori a proiectat și a realizat prin 37 de lămpi iluminarea scenei, a proiectat, a realizat și a pictat numeroase culise. Pentru festivitățile din oraș a proiectat și a realizat 12 porți ornamentale și alte feluri de instalații, jocuri de artificii. Cu ocazia unor decese importante, el a proiectat și realizat construcțiile mortuare (castrum doloris). Pe scurt, el a fost un fel de „totum-factum” al orașului Gherla.

Activitatea sa literară se concretizează prin următoarele lucrări scrise în limba armeană, latină sau maghiară (aici dăm denumirea lucrării tradusă în limba română): „O sută de imnuri sfinte armene”, „Abecedar armean-maghiar”, „Katekizmul armean”, „Curs de aritmetică”, „Curs de geografie”, „Porunca a patra” (2 volume în versuri), „Poveste ironică despre lupul și dihorul”, „Tristețe” (în versuri), „Consumatum est” (în versuri), „Praedestinatio” (3 v.), „Diverse poezii” (2 v.), „Apologia” (9 v.), „Heraldica” (4 v.), „Imnuri sfinte armene mai noi” (4 v.), „Dicționar armean-latin-maghiar” (5v.), „Observații împotriva lui Renan”, „Explicații de lingvistică latină”, „Versuri triste”(150); Piese de teatru: „Frânghia” (3 acte), „Vinderea lui Iosif” (5 acte), „Regele David” (5 acte), „Iubirea de băiat” (5 acte) și alte scrieri.

După moartea autorului, majoritatea dintre aceste lucrări au fost păstrate în viitorul Muzeu Armean din Gherla, actualul Muzeu Orășenesc. Corespunzător celor afirmate de către Sylvia Agemian (Manuscrise miniaturate armene în colecții din România, pag. 9) „... ele pot fi urmărite la Cluj-Napoca cu

începere din 1975, dată la care documentele armene ale Muzeului de Istorie de la Gherla au fost transferate la Arhivele Statului din municipiul mai sus amintit”.

Anul școlar 1858-1859 a fost ultimul în care bravul învățător timp de 42 de ani neîntrerupți a trecut prin treptele școlii. Pentru întreaga sa activitate didactică, orașul i-a acordat o pensie de merit și a intervenit la conducerea statului pentru a i se acorda Medalia de Merit de Aur. A și fost decorat în ziua de 20 aprilie 1860. La cuvintele de laudă ale oficialilor el a răspuns simplu: „Cshjén ársáni kovászánkhi, zájñ ári zor inčsh bárdenczhi” (Nu merit laudele pentru ca am făcut decât datoria).

Dar nici după pensionarea sa, Gabrus Zachar nu și-a încetinit activitatea sa, ci fidel mottoului pe care l-a urmărit în întreaga sa viață: „Fleo damna resum, sea plus fleo damna dierum; quique potest rebus succurrere, nebo diebus” (Nu te plânge și nu te considera vinovat pentru cât ai lucrat, dar regretă că n-ai lucrat cu atât mai mult, cu cât ziua ar fi permis), și a continuat să activeze în special pe linia instructiv-educativă a tineretului, până la moartea sa survenită după o scurtă boală, în ziua de 27 aprilie 1870. Este înmormântat în cimitirul armean din Gherla. O coloană înaltă din marmură neagră îi păstrează amintirea.

ARȘAVIR GLORIGHIAN

Arșavir Glorighian a văzut lumina zilei la Istanbul, la 1 aprilie 1910. La vârsta de opt ani rămâne orfan, fără să înțeleagă de ce tatăl său, armean patriot, trebuia să se ascundă de ochii copoilor siguranței otomane și să se refugieze în România. În 1921, tânărul Arșavir se stabilește, împreună cu mama, bunica și ceilalți frați ai săi, în România, la început la Constanța, apoi la București. Aici urmează și primele clase ale școlii armene „Missakian”. Renunță la învățătură pentru a câștiga bani ca să-și ajute familia. Dar directorul școlii, Ardașes Dirațian, știindu-l copil silitor, caută, într-un fel, să-l ajute. Îi propune să studieze la colegiul mechtariștilor de pe insula San Lazzaro din Veneția, dar proiectul este costisitor. Atunci se face apel la un armean de bine, pe nume Erevant Arzumanian, din Milano, să vină în ajutorul băiatului. Acesta reușește, având sprijinul directorului ziarului „Haratch” din Paris, Savaraș Missakian, să faciliteze înscrierea lui Arșavir Glorighian la colegiul mechtariștilor din Sèvres (Franța).

După absolvire, Arșavir se înscrie student la Universitatea de Înalte Studii Comerciale din Paris, dar după un an este chemat cu insistență de sora sa, întrucât situația materială a familiei se deteriorează tot mai mult.

Arșavir se întoarce în 1935 la București și intră în breasla tipografilor. Priceput în afaceri, învață secretele meseriei și în câțiva ani devine proprietar de tipografie cu 50 de lucrători.

Începe cel de-al doilea război mondial. România cade sub influența URSS. Firma lui Glorighian se naționalizează. Patronul rămâne pe drumuri. Ar vrea să se refugieze. Singura posibilitatea ar fi să fugă clandestin, dar în spate e o familie întreagă.

Se îmbarcă cu toții, în portul Constanța, pe un vas mic de transport, cu care ajunge în Turcia. Soția și mama sa având pașapoarte turcești obțin liberă trecere, dar fără el. Nu poate intra în Istanbul și este arestat. După intervenția unor rude este eliberat.

Fire dinamică, se apucă de afaceri. Între timp, este invitat, cu întreaga familie, să se stabilească pe insula San Lazzaro pentru a pune la punct tiparnița mănăstirii. În 1953 se mută cu întreaga familie la Veneția, iar în 1963 se stabilește în Franța, unde își dezvoltă o mică industrie poligrafică.

Om de înaltă ținută morală, bun creștin, Arșavir Glorighian înzestrează, sub formă de donație, imprimeriile Ecimiadzinului, cu cele necesare, pentru care este decorat cu Ordinul „Sf. Gheorghe Luminătorul” de către Vazken I, Catolicosul tuturor armenilor, originar din România.

Tot din îndemnul inimii sale de armean, considerându-se și bucureștean, Arșavir Glorighian donează Uniunii Armenilor din România o instalație tipografică modernă, pentru tipărirea celor două publicații, „Ararat” și „Nor Ghiank”, precum și tipăriturile Editurii „Ararat”.

A ținut foarte mult să fie prezent la inaugurarea tipografiei, care îi poartă numele, dar s-a stins fulgerător din viață în 1994.

La 31 iulie 1995, în Catedrala armeană din București, a fost oficiată o slujbă de pomenire pentru odihna sufletului lui Arșavir Glorighian, binefăcător al comunității armenie din România. Parastasul a fost oficiat de către IPSS Arhiepiscop Dirayr Mardighian și IPS Arhimandrit dr. Zareh Baronian.

În continuare, înalții prelați au sfințit, în sediul Uniunii Armenilor din România, o placă comemorativă care amintește despre nobilul gest al lui Arșavir Glorighian de a dona, în vara anului 1993, o tipografie Uniunii Armenilor din România.

(Izvoare: Bogdan Căuș, „Figuri de armeni din România”, Editura „Ararat”/ 1997).

LUCIA GRIGORINCU

Popor străvechi, cu o multimilenară și glorioasă istorie antică, armenii au ajuns la Suceava înaintea întemeierii statului moldovenesc. Savantul H.D. Siruni, în *Balcania*, 2-3, 1939-1940, p.120-121, a afirmat că armenii s-au stabilit în Suceava înainte secolul al XIV-lea. Istoricul P.P.Panaintescu spune că ei s-au stabilit aici venind la finele secolului al XIV-lea, din Galiția.

Într-un act emis în 1388, de Catolicosul (ierarhul suprem al armenilor) este menționat orașul Suceava, în care se menționează că armenii din mai multe orașe, între care și cei din Suceava, sunt supuși jusiprudenței scaunului episcopal din Liov.

Numărul armenilor stabiliți în Suceava a crescut în secolele XV-XVI. Călătorul străin Bogdan Baksic, poposind pe meleagurile sucevene nota, la 12 octombrie 1641: „armenii au cinci biserici, una este destinată episcopului și trăiesc în mare pompă și libertate. În Suceava armenii s-au impus pe plan economic și cultural și au avut un primar (șoltuz) precum se poate constata din documentul emis de Alexandru Vodă din 5 iunie 1449 că în Suceava era un șoltuz armean numit Serkiz. În 1388 armenii din Suceava aveau o „mahala” aparte. De-a lungul secolelor ei au devenit români, mari proprietari de pivnițe: Ioan Capri, Petre Cheșcu, Toma Bogdan, Grigore Găină, Axente Moise, Ariton Pruncul, Ion Foti.

În 1551, un nobil armean bogat, Agopșian (Iacob Vartanu), a zidit biserica Sf. Euxenie, devenită ulterior mănăstire, ceea ce astăzi numim mănăstirea Zamca. Un document latin din 1793 menționează că, în Suceava, numărul

armenilor cu copii este de 3000 și au patru biserici dintre care trei sunt biserici parohiale armenie: Sf. Treime, Sf. Cruce, Sf. Simeon. Între anii 1825-1857 documentele consemnează existența a 250 de case de armeni, pentru ca la sfârșitul secolului al XIX-lea numărul armenilor care locuiau la Suceava să fie de circa 300 de familii cu peste 1200 de membrii.

La Suceava, la sfârșitul sec. al XIX-lea, funcționa o școală armeană cu patru clase, precum și o școală în Zamca, sub conducerea călugărilor. De Suceava ținea și colonia armenescă din Gura Humorului, destul de numeroasă, cu o frumoasă biserică.

În 1998, Biblioteca Bucovinei „I.G.Sbiera”- Fundația Culturală a Bucovinei, editează o interesantă schiță istorică narativă intitulată „Armenii din Suceava” autor- Ioan Pânzar. Volumul evocă istoricul așezării armenilor pe aceste meleaguri și contribuția lor la dezvoltarea și înflorirea localității. Printre altele se menționează considerațiile enunțate de istoricul Dimitrie Dan privind viața armenilor, locuințele lor de pe câteva străzi, între care cea mai importantă era strada Armenescă. Toată zona de nord a orașului se numea „armenime”, cu străzi și locuințe curate, spațioase și mobilate cu obiecte de mare preț. Erau înconjurate cu cerdacuri situate, de regulă, în mijlocul curții. Mahalalele Zamca, Tătărași și Areni sunt menționate în 1783.

În 1867, primar al orașului Suceava era armeanul Abraham Pruncul, iar în 1898 deputatul armean Varteres Pruncul intervine în Dieta din Viena pentru înființarea unei școli primare românești la Suceava. Suceava de astăzi mai numără puțini armeni, care continuă să locuiască în centrul istoric moldav. Ei nu uită obârșia, tradițiile și obiceiurile strămoșilor lor. Atât cât a mai rămas din comunitatea numeroasă de altădată, ei duc mai departe cultura și civilizația poporului armean.

Printre acești împătimiți fii ai poporului armean se numără și medicul Lucia Grigorincu.

S-a născut la 15 iulie 1932, la Botoșani, din părinți armeni Luca și Eleonora.

După absolvirea liceului din orașul în care s-a născut, urmează Institutul Medico-Farmaceutic din Iași, pe care îl absolvă în 1957. În perioada 1957-1958 ocupă funcția de medic la Dispensarul Moldovița-Suceava, după care este numită director la Spitalul rural Dumbrăveni, județul Suceava. Din 1962 și până la pensionare, în 1992, funcționează ca medic pediatru la Spitalul Județean Suceava.

Pentru meritele deosebite pe tărâmul medical este distinsă cu medalia „Meritul în Munca Medico-Sanitară”, în anii 1960 și 1979.

Medicul Grigorincu Lucia are o bogată activitate publicistică, publicând zeci de articole în revistele de specialitate. A susținut numeroase comunicări științifice la simpozioane și conferințe organizate la nivel județean.

Are doi fii, Bogdan și Dragoș.

Pentru dragostea față de neamul din care face parte, enoriașii suceveni au ales-o în Comitetul Parohial Armean în 1975, în care timp de 14 ani a deținut funcția de vicepreședinte. Odată cu înființarea Uniunii Armenilor din România, dr. Lucia Grigorincu devine membru activ al Filialei Suceava, dăruindu-se cu pasiune muncii de afirmare a comunității pe plan local. În 1996 a fost aleasă președintă a Filialei Suceava U.A.R.

Pentru dăruirea și pasiunea cu care slujește comunitatea armeană se bucură de respect și prețuire atât în rândul armenilor cât și al altor etnii cu care colaborează pe multiple planuri.

EUSTAȚIU GREGORIAN

S-a născut la Scăiești-Dolj, la 30 noiembrie 1930. Studii de arhitectură, iar din 1955 este angajat al Teatrului de Păpuși „Colibri” din Craiova ca pictor scenograf, unde între anii 1994-1996 este și directorul instituției. Mare scenograf român, a realizat o sinteză originală a limbajului plastic modern cu tradiția artei populare românești și scenografii pline de umor și fantezie pentru care a primit numeroase premii: 1961-1965 Premiul I la Festivalurile internaționale ale teatrelor de păpuși, București; 1981 Premiul III pentru Artă Monumentală, Premiul I pentru scenografie, București; Premiul Național pentru Pictură; 1991 Premiul I la Festivalul Internațional de Teatru, Serbia; 1994 Marele Premiul pentru scenografie la Festivalul de la Subotica, Iugoslavia; Premiul I pentru scenografie la Festivalul Internațional de la Ujgorod, Ucraina; 1997 premiul pentru scenografie, Chișinău; 1996 Premiul Arta Omnia, la Festivalul Gulliver, Galați; 2000 Premiul pentru scenografie la Festivalul de la Bacău; 2006 Premiul special pentru teatrul de păpuși acordat de UNITER pentru întreaga activitate.

A realizat scenografia unor spectacole și la alte teatre din țară (Arad, Botoșani, Constanța, Iași, Timișoara, Alba Iulia) și în străinătate (Suedia, Spania, Siria, Iugoslavia, Ungaria). A participat cu lucrări de pictură, grafică, scenografie la numeroase expoziții naționale și internaționale: 1996 expoziția colectivă itinerantă la New York și Paris; 1970-1979 expoziție de scenografie la Praga; 1994-1997, Rabbat-Maroc; expoziții naționale: 1969, 1975, 1979, 1985, 1990, București; 1992-2000 Craiova, Salonul anual al artiștilor plastici din

Oltenia. Expoziții personale: între 1960-1995, 5 expoziții la Craiova și Calafat; între 1960-1995, 8 expoziții la Muzeul de Artă Craiova și 3 la Calafat; 1996, expoziție de scenografie la Gyor, Ungaria; 1997 Muzeul de Artă din Craiova; 2000,2001, expoziție de scenografie la Subotica, Iugoslavia; 2002 expoziție de scenografie la Sassari, Italia.

Pentru activitatea desfășurată a fost distins cu numeroase ordine și medalii: 1964 Ordinul Muncii cls. a III-a, 1967 Meritul cultural, 1974 Medalia 30 de ani de la Eliberare, 2001 distins de Președintele României cu Ordinul Național Pentru Merit și gradul de Cavaler.

Este cetățean de onoare al Municipiului Craiova.

„Întreaga mea existență artistică – spune Eustațiu Gregorian- din 1955 și până astăzi a pendulat între două mari pasiuni: scenografia pentru teatrul de păpuși și pictura de șevalet. Am făcut cu plăcere artă monumentală și tapiserie, însă, datorită costurilor mari pe care le implică, m-am văzut nevoit să le abandonez, rămânând la primele două. Și aici însă îmi este imposibil să decid de care mă simt mai apropiat. Ambele mi-au adus satisfacții și recunoaștere atât la noi, cât și aiurea.

Obiectiv fiind însă, deși le-am practicat cu egală dăruire, trebuie să recunosc faptul că primele și cele mai multe semne de recunoaștere atât la noi cât și pe alte meridiane le-am avut de la scenografie. Aceasta este de altfel și „meseria”- și arta este la început o meserie- cu ajutorul căreia mi-am câștigat existența. În acest sens, destinul meu creator este confirmat și de actualul premiu U.N.I.T.E.R. Fără ezitări, mărturisesc faptul că, pe plan național, aceasta este cea mai importantă distincție obținută și care mi-a produs o enormă bucurie, datorită caracterului ei elitist și, fără falsă modestie, a faptului că mi-o doream, dar nu o mai așteptam.

Prin natura sa, arta scenografică implică ideea de spectacol – o muncă în colectiv: regizor, actori, lumini etc. – și

de aceea consider că și lor li se cuvine o parte din această recunoaștere, în mod special colectivului de păpușari de la Craiova, alături de care m-am afirmat”.

Omul, creatorul Eustațiu Gregorian se înscrie printre personalitățile marcante care au contribuit în mod deosebit la evoluția teatrului de păpuși din țara noastră.

ARȘALUIS SARCHIZIAN GURĂU

Se naște la 15 decembrie 1941 în familia lui Hrant (Baruir) și Mița Sarchizian. Urmează școala armeană din Constanța după care, în 1959, va absolvi Liceul „Mihai Eminescu”. Înscrișă la Institutul Pedagogic din urbea tomitană, își ia diploma în 1964, după care urmează cursurile Facultății de Filologie (secția limba și literatura română) din cadrul Universității București, pe care le va încheia, în 1969, cu media 10 la Examenul de Diplomă.

A predat limba și literatura română la Liceul Pedagogic din Constanța (azi Colegiul Pedagogic Național „Constantin Brătescu), Liceul „Mihai Eminescu”, Liceul Economic (azi Colegiul Comercial „Carol I”) precum și în cadrul Fundației „Omnia” – atât la Liceul „Omnia”, cât și la Universitatea cu același nume, ca lector de Limba Română Contemporană la Colegiul Universitar de Birotică.

În perioada 1980-1984 a făcut parte din colectivul de lectori în cadrul Școlii de Vară – cursuri de perfecționare - a profesorilor de limbă română de la școlile cu limba de predare română din Ungaria.

De asemenea, în calitate de profesor metodist, a ținut cursuri de perfecționare și pregătire pentru gradele didactice învățătorilor și educatorilor din județul Constanța. În aceeași calitate a efectuat inspecții speciale pentru acordarea gradelor didactice unor profesori și a coordonat lucrări de grad la Secția Educatoare.

În 1987 a primit distincția profesor evidențiat.

„Am optat pentru această profesie – îmi place să cred asta – spune Arșaluis Gurău Sarchizian, dintr-o vocație autentică, astfel încât în toată cariera mea de cadru didactic am căutat să-mi perfecționez pregătirea științifică și metodică, ocupându-mă permanent de modernizarea strategiilor didactice”.

Pe lângă munca la catedră are o bogată activitate cultural-artistică și științifică în cadrul școlii, cât și al Societății de Științe Filologice (Filiala Constanța), precum și – după 1989 – în cadrul Uniunii Armenilor din România (Filiala Constanța), constând din prezentarea unor referate și comunicări științifice. Cele mai multe dintre aceste lucrări au fost susținute cu prilejul unor sesiuni de comunicări organizate de S.S.F. și au fost publicate integral/fragmentar în revista „Tomis”, în suplimentul literar al ziarului constănțean „Cuget liber” sau au fost difuzate pe posturile locale de radio (Radio Constanța și Vocea Speranței), și la TV Neptun și MTC. Printre acestea menționăm lucrările „Aspecte inedite ale superlativului în poezia eminesciană”, „Modele geometrizate și reprezentări grafice în analiza textului literar”, „Proba labirintului la Mircea Eliade”, „Idei premonitorii în literatura română antitotalitară” (Note și comentarii la volumul „Ce-ar mai fi de spus”, de Dan Petrescu și Liviu Cangiopol); de asemenea, a publicat recenzii cu prilejul unor lansări de carte (precum „Râsul”, „Parodii politice”, de Elvira Iliescu, „Statuia Comandorului”, „Parabole politice” de Varujan Vosganian).

A organizat și condus nenumărate activități extracurriculare: serbări, spectacole-montaj, programe distractive. A inițiat o expoziție cu lucrări plastice ale elevilor talentați, inspirate din operele literare studiate. A avut rezultate meritorii la concursurile literare ale elevilor: premiul III pe țară la Sesiunea de comunicări și referate ale elevilor desfășurată la Iași, 1997-1998; premiul I pe județ la concursul

„Liviu Rebreanu”, premiul III pe județ la concursul „Mihai Eminescu”.

A compus Imnul Liceului Comercial cu ocazia modificării numelui Liceului Economic în Colegiul „Carol I”.

Face parte din conducerea Uniunii Armenilor din România (filiala Constanța) din 1990, unde desfășoară o activitate remarcabilă. Cu prilejul unor festivități a prezentat expuneri precum: „1600 de ani de la crearea alfabetului armean de către învățatul Mestob Maștoț, „Genocidul armenilor din 1915-Ecouri în contemporaneitate”, „Valori armenesti în cultura românilor”, „Influențe armenice în arta arhitecturală românească”, „Echinocțiu comunitar” – cu tema „Modelul de comunicare interculturală în Dobrogea ca soluție la diferențele multiculturale europene”, publicată în placheta „Echinocțiu comunitar”, „Cetatea din Sasun. Epopeea națională a armenilor” (note și comentarii pe baza versiunii prelucrate de poetul M. Heranian, ilustrând interpretarea și cu câteva fragmente în traducere personală), „Influențe ale liricii și filosofiei orientale în poezia lui Eminescu”, ș.a.

Arșaluis Gurău Sarchizian a dovedit reale calități și pentru poezie. Astfel, în august 1977 îi apare în „Foaia noastră”, organul Uniunii democratice a românilor din Ungaria, Anul XXVI, nr.15, poezia „Scrisoare deschisă”, iar la vârsta de șapte ani reușește, cu sprijinul bunicului, Garabet Pilibosian, să compună poezia intitulată „În dar conaționalilor cititori din Arabkir”, în revista „Nor Arabkir”, mai 1950.

A figurat pe listele electorale pentru Camera Deputaților în 1992 și 1996, din partea minorității armenice.

Este căsătorită și are doi fii: Gurău Armand-Baruir, născut la 25 mai 1966, după absolvirea Liceului Economic de Contabilitate și Comerț din Constanța (azi Colegiul Comercial „Carol I”) efectuează stagiul militar, după care lucrează în comerțul de stat, dar și, simultan, ca agent comercial la diferite

firmă particulară, devine maestru-instructor în același liceu unde a învățat.

În anul 1995 absolvă Facultatea de Drept din cadrul Universității „Hyperion” din București. În urma unui concurs devine Branch Manager pentru filiala Constanța a firmei Fuji Film, după care, în 1997, devine manager general al aceleiași firme la București, controlând în această calitate toate filialele din țară.

După trei ani, renunță la postul de la București și trece în aceeași funcție la firma Nortzu, cu același profil, aparate și echipamente foto, care are sediul central la Constanța.

Celălalt fiu, Octavian Gurău, născut la 11 februarie 1971, este comandant de cursă lungă.

OCTAVIAN GURĂU

Se naște la 11 februarie 1971, la Constanța, într-o familie mixtă: tatăl, Nicolae Gurău-român și mama, Arșaluis Sarchizian Gurău-armeancă.

Primii ani ai copilăriei și-i petrece într-o casă cu puternice tradiții armenesti.

Mama, Arșaluis, profesoară la Liceul Pedagogic din Constanța (azi, Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu”) fiind mai tot timpul ocupată cu o activitate profesională extrem de solicitantă, copilul este crescut și educat, mai ales, de bunicii din partea mamei, Mița Pilibosian și Bagdasar Ohanian, precum și de mătușa Năvart. De la aceștia deprinde primele noțiuni despre viață, obișnuința de a fi ordonat și meticolos, chiar pedant, precum și vocabularul armenesc de bază.

Bagdasar îi supraveghează atent efectuarea temelor, mama îi alege lecturile, fratele mai mare, Armand, îl inițiază în relațiile cu ceilalți copii și-l apără cu strășnicie de prigoana celor mai „versați” amici de joacă.

Octavian crește frumos și se constată, la un moment dat, că are vocația hărniciei; indiferent cu ce se ocupă, fie că modelează plastilină, fie că învață sau –mai târziu - „creează” noi feluri de prăjituri.

Se remarcă la școală, ambii frați având o dotare specială pentru arta cuvântului.

După absolvirea Liceului Energetic din Constanța – clasa de electronică- reușește printre primii (din 800 de candidați) la Institutul de Marină din Constanța.

După numai câteva luni de studii, aproape imediat după depunerea jurământului, începe Revoluția din 1989. Împreună

cu anul său de studiu este implicat în acțiunile militare întreprinse de Institutul de Marină, cum ar fi paza anumitor obiective de interes major: Gara Constanța, Poșta din Cartierul Brătianu, Turnul de apă, etc.

Din luna februarie a anului 1990 trece la Institutul de Marină Civilă. După cinci ani de studii obține Brevetul de Ofițer III (1994) și Diploma de Inginer Exploatare Portuare.

Între anii 1994-1997 este angajat la NAVROM pe nave general cargo. Din 1998 navighează pentru companii străine pe nave de tip tanc de transport gaze lichefiate (sub pavilion francez, norvegian și, respectiv, italian). Din 1997 lucrează pe nave cu același profil la o companie japoneză.

În anul 2005 devine comandant de cursă lungă, printre primii din promoția lui.

Octavian Gurău și-a ales o meserie accesibilă doar unor oameni cu vocație reală pentru ea. Cu alte cuvinte, spre a putea deveni marinar, în înțelesul deplin al cuvântului, trebuie să fii mai întâi om adevărat. Fiindcă marinăria implică infinit mai mult decât simpla prezență la bordul unei nave care înfruntă largul mărilor și oceanelor, mai mult chiar decât însușirea oricât de temeinică a cunoștințelor necesare unui bun punctist, mecanic, radiotelegrafist, electromecanic naval sau comandant.

Marinăria presupune în plus puțină, tăria sufletească de a înfrunta apele și încercările legate de trecerea peste ele spre țărm. Dorința și voința de a birui prevăzutul și neprevăzutul largurilor de ape, în numele adeziunii depline, organice, la acel înalt ideal pe care l-am putea numi vocația dăruirii de sine. Puterea omului de a se rupe de căldura propriului său cămin, de siguranța pe care ți-o dă viețuirea pe un anume petic de uscat stabil, cunoscut, și de a se avânta în imensitatea albastră a celui de-al șaptelea continent.

Navigatorul trăiește departe de ai săi pe o insulă de oțel plutitor care înseamnă pentru el, deopotrivă, locul în care lucrează, casa, orașul în care trăiește.

Iar a fi comandant înseamnă și o răspundere în plus atât pentru viața celor aflați pe navă, cât și pentru bunurile pe care le transportă.

Octavian Gurău este căsătorit cu Monica Micuț, chimistă, șefa laboratorului de analize fizico-chimice din cadrul Agenției Protecția Mediului Constanța. Are două fete: Iulia și Claudia.

Imaginați-vă că un marinar ambarcat pe o navă este doar oaspete acasă, un musafir care vine la câteva săptămâni sau la câteva luni o dată. În această situație, e ușor de presupus că întreaga răspundere a familiei o poartă soția. Ea trebuie să fie – și este adesea - deopotrivă și „soț”, creându-și pentru aceasta o dublă răspundere și o dublă autoritate: de părinte-educator.

ASFADUR HACIADURIAN

Născut la 12 martie 1930, în orașul Galați. După absolvirea Școlii Primare armene din localitate urmează Liceul „C.A.Rosetti”, unde, în 1949, a susținut examenul de bacalaureat.

În perioada 1949-1953 urmează cursurile Facultății de Construcții Feroviare – linii, poduri și tunele din cadrul Institutului de Căi Ferate, cu examenul de stat susținut în anul 1954, obținând titlul de inginer constructor de linii ferate. Lucrează la Regionala Cluj, apoi la Regionala București, iar între anii 1974-1979 deține funcția de Șef Divizie Linii la Regionala București. Între anii 1980-1992 deține funcția de Șef Serviciu Linii și Reparații Capitale din Direcția Generală Linii și Instalații din Departamentul CFR al Ministerului Transporturilor și Telecomunicațiilor.

Din 1992 până în aprilie 1994 lucrează la Institutul de Cercetări al Ministerului Transporturilor, având funcția de cercetător principal, după care, până în 1995, deține funcția de consilier pentru probleme de asigurare a calității lucrărilor conform normelor internaționale ISO 9000, în cadrul Societății de Construcții Căi Ferate (SCCF). Din anul 1996 până în ianuarie 2001 ocupă funcția de director tehnic la S.C. SORESINA PROD S.R.L.

În 1963 se căsătorește cu Verjin Garabed. Au un copil, Garbis Hacıadurian, care absolvă Politehnica București – Tehnologia Construcțiilor de Mașini și din anul 1991 a lucrat la C.F.R. Ulterior activează la o firmă româno-sud-coreeană, „HABRO”.

După moartea soției, în 1977, Asfador Hacıadurian se recăsătorește, în 1982, cu Paula Gologan, absolventă a Facultății de Căi Ferate, promoția 1957.

Asfador Hacıadurian a desfășurat și o bogată activitate publicistică. Astfel, în anul 1972, la solicitarea Ministerului Învățământului, împreună cu ing. Halchini Constantin, redactează manualul „Noțiuni de Căi Ferate”. Cartea a fost destinată liceelor tehnice feroviare din țară, fiind tipărită la Editura Ministerului Învățământului.

În perioada 1993-1994 a redactat, la cererea Direcției Generale Linii și Instalații din SNCFR, „Completarea Instrucției nr.314 privind Norme pentru construcția și întreținerea căii pentru viteză de 200 km/h inclusiv”. În 1991a semnat și difuzat în cadrul Departamentului C.F.R. studiul intitulat „Sinteza Problemelor Prioritare ale Căii”, studiu care cuprinde pe o durată de treizeci de ani, 1959/1989, evoluția factorilor de agresare a căii, comparativ cu creșterea suprastructurii căii, aceasta din urmă fiind mult mai mică. În februarie 1993 a prezentat, în cadrul Simpozionului ținut la Registrul Feroviar Român (REFER) tema „Construcția Căii pentru viteze mai mari de 200-300 km/h”, în care a cuprins principiile, formulele de calcul care se impun la o astfel de linie.

În iulie 1981, la propunerea conducerii Ministerului Transporturilor, Guvernul României a aprobat deplasarea la Ankara (Turcia) a patru specialiști din minister, pentru expertizarea capacității liniei SAMSUN-SIVAS în vederea semnării convenției de trecere la construirea terminalelor din Constanța și Samsun, legate de linia FERRY-BOAT. Unul din cei patru a fost Asfador Hacıadurian. Prestația acestuia după verificarea liniei ferate și depunerea „Expertizei la Guvern” a primit calificativul „Excelent”.

Paralel, a desfășurat și activitate pedagogică. Între anii 1956-1967 a predat lecțiile de suprastructura căii pentru școlile

de calificare de gradul I. Între 1967-1980, obiectul: suprastructura căii la școlile de calificare pentru gradul II (șef echipă), gradul III (picher), școli de maiștri și cursuri postliceale; 1980-1992, la cursurile de reciclare pentru inginerii șefi de secție, șefi de birouri și șefi de divizie.

În 1994 a realizat pentru uzul intern al Societății de Construcții Căi Ferate București „Manualul Calității”, pe care l-a dezbătut cu toți salariații unității și în baza căruia Societatea a fost certificată în sistemul calității. În 1998 a redactat „Manualul Calității” și pentru S.C. Soresina Prod. S.R.L. și, în baza îndeplinirii condițiilor impuse de standardele internaționale de calitate, întreprinderea a obținut certificat al sistemului calitate, atât pentru produsele pe care le fabrică, cât și pentru serviciile prestate.

Fire comunicativă, apropiată de oameni, dar și foarte exigent cu el și cu colaboratorii săi, Asfador Haciadurian s-a bucurat de multă apreciere și dragoste atât din partea colegilor, cât și a celor cu care a intrat în contact de-a lungul vieții. O fostă colaboratoare, ing. Baciuc Ioana, în prezent stabilită în SUA, referindu-se la personalitatea lui, scrie: „Teama ce o aveam față de dumneavoastră se datora, în mare parte, timidității cumplite ce am avut-o mai toată viața mea. Apoi, datorită personalității puternice (aceasta este o calitate deosebită, demnă de invidiat) a dumneavoastră. Când oamenii se simt intimidati, este din cauză că ei se văd mult mai prejos decât persoanele cu care interferează. Am știut că inteligența deosebită cu care v-ați născut v-a pus mult deasupra majorității. Nu înțelegeți aceste rânduri ca pe ceva intenționat să vă flateze, este realitatea de care am fost întotdeauna conștientă...”.

„Pe ing. Asfador Haciadurian l-am întâlnit prima oară la începutul anilor 1980. Eu mă aflu în primii ani ai profesiei, domnia sa era un consacrat în domeniul căilor ferate –povestește ing. Ion Ionescu. Mi-aduc aminte că aceasta nu a fost din cele mai plăcute. Trimis de șefii mei la București

să aduc la Timișoara o documentație, în loc să respect data convenită întâlnirii cu domnia sa eu m-am prezentat a doua zi. Întâmpinat pe un ton sever, ing. Haciadurian mi-a spus: „Să nu mai faci niciodată așa ceva, când am vorbit o vorbă, vorbă să fie”. Toată viața mea ulterioară m-au însoțit aceste cuvinte, la acea vreme n-aveam de unde să știu cât de mult mă va marca personalitatea acestui om, căruia noi, cei cu 15-20 de ani mai tineri, aveam să-i spunem pentru totdeauna „profesorul”.

Cunoscându-l, nu poți să nu-ți aduci aminte că speciei umane îi este caracteristică poziția verticală, chiar dacă, în anii din urmă, mulți oameni suportă cu greu această stare.

De la domnia sa am reținut o frază de care aveam să țin seamă pe tot parcursul activității mele: „Dacă vrei să înțelegi cât mai bine un fenomen, studiază-l și din punct de vedere statistic. Vei constata lucruri neașteptate, care altfel nu sunt relevante”. Profesorul rămâne pentru mine un om desăvârșit profesional, moral și cu o mare credință în Dumnezeu. Prin tot ce a făcut pentru calea ferată și prin modul de a fi s-a dovedit neconținut un bun român, chiar dacă rădăcinile sale sunt undeva pe plaiurile Armeniei”.

„În minister, în departamentul C.F.R., Direcția Linii, Haciadurian ca șef linii – spune ing. V. Năforniță – este primul, poate singurul care răspunde de liniile C.F.R. și de dezvoltarea lor. Responsabilitatea a 10500 kilometri linii (plus linii stații, triaje, ateliere) nu era la îndemâna oricui. A fost apreciat de specialiștii din toată țara până în 1992, când, la 62 de ani, se pensionează”.

MISAK HACIADURIAN

Născut în 1890 lângă orașul armenesc Muș, în comuna Perdak, Misak Hacıadurian capătă o educație aleasă de la familia sa, părinții fiind preoți și proprietari de pământuri în zona Muș. Tatăl său chiar avea nume de nobil. Se numea Boghos Der Hacıadurian.

Dintr-o primă căsătorie Misak a avut trei copii: o fată și doi băieți. La declanșarea genocidului, el a stabilit ca soția lui să ia fata, iar el pe cei doi băieți și să se ascundă, din sat în sat, până ajung la poalele munților Armeniei, acolo unde Eroul National Armean, generalul Antranig, organiza armata pentru recucerirea Armeniei și apărarea credinței creștine.

Misak cu cei doi fii ajung la locul fixat, dar soția și fiica n-au ajuns, ceea ce însemna că au fost prinse și omorâte. După un timp, cei doi fii, Harparțun și Asfadur, s-au îmbolnăvit de dizenterie și au decedat, părintele fiind nevoit să le sape locul de înmormântare la poalele munților Armeniei.

În 1915 Misak intră ca voluntar în armata generalului Antranig, alături de care luptă până în anul 1920. În munții Armeniei se formează o oaste puternică. La început ca simplu soldat, Misak, cu trecerea timpului, se distinge în lupte și e promovat treptat, ajungând până la urmă comandant de companie, având în subordine 200 de oameni. Armata generalului ataca numai noaptea. Întotdeauna, penultimul loc, cel mai greu de cucerit, era încredințat lui Misak Hacıadurian, iar cel mai greu loc îl lua însuși generalul.

La un moment dat Misak primește misiunea de a cuceri Ecimiadzin și Mănăstirea Ecimiadzin, unde erau strânși circa 200 de armeni, copii și bătrâni, ce urmau a fi masacrați și

mânăstirea distrusă. Misak execută ordinul. După victorie a fost adus din munți un bloc mare de piatră ce a fost instalat în curtea Ecimiadzinului, cum intri la dreapta. Blocul primește ulterior de la istorici numele de „Piatra Nescrisă” și este prezent și azi aici. Alături de „Piatra Nescrisă” s-a construit ulterior un obelisc cu inscripții despre războiul de eliberare, iar pe „Piatra Nescrisă” s-au gravat, mai târziu, inscripții în memoria eroilor căzuți.

În 1920, într-o seară, generalul Antranig își adună toți comandanții și ordonă încetarea războiului. Motivul? Marile puteri creștine nu i-au ajutat pe armeni, ci dimpotrivă, pe turci. Generalul împarte în mod egal la toți ostașii lui banii care se strânseseră în campaniile care duraseră cinci ani.

Antranig pleacă în America și îi cere lui Misak să-l urmeze. Misak îi răspunde însă că preferă să plece, alături de un consătean din Perdak, Melcon Manukian (care de asemenea luptase în armata armeană) în România, la Galați, unde un vechi prieten de-al său, Movses (Moso), tot din Perdak, avea o cafenea. Generalul se desparte cu lacrimi în ochi de cei doi.

Emigrând în România, Misak și-a dorit nespus de mult să aibă doi băieți și Bunul Dumnezeu l-a ajutat prin faptul că din cei cinci copii născuți în România ultimii doi au fost băieți.

În 1921, Misak Haciadurian se recăsătorește cu Haiganuș (fiica lui Ovanes și Nartun). Soția lui Misak, Haiganuș, se născuse în 1901 tot la Muș. Ea scăpase în 1915 pentru că mama ei plătise un jandarm turc s-o scoată dintr-un hangar unde li s-au dat foc apoi mai multor zeci de copii armeni. Dar mama lui Haiganuș a fost ucisă de turci. Înainte de a-l cunoaște pe Misak, Haiganuș fusese căsătorită cu Hurșud, cu care a avut o fiică, Agvani, care mai trăiește și azi în Armenia, în comuna Azatam (lângă Ghiumur). Mai târziu, Hurșud, făcând parte tot din armata generalului Antranig, a fost ucis.

În 1922, Misak, cu Haiganuş însărcinată şi cu consăteanul său Malcon, tot cu soţia, Fido, însărcinată şi ea, ajung la Galaţi. Găsesc cafeneaua „Moso” din Piaţa Veche din Galaţi şi găsesc aici şi alţi armeni din Perdak.

Prima fiică a lui Misak şi Haiganuş se naşte în 1923 şi primeşte numele de Mariam. Cei doi au mai apoi în Galaţi alţi patru copii: Sefig, născută în 1925; Alice, născută în 1927; Asfadur, născut în 1930, şi Hamparţum, născut în 1932.

Încă de la venirea la Galaţi, Misak se angajează ca docher în port. Apoi intră la o fabrică metalurgică norvegiană unde lucrează până în 1954 (în 1948 întreprinderea a fost naţionalizată).

În anul 1934, generalul Dro Kanaian, unul din adjuncţii generalului Antranig, a fost invitat şi a participat la inaugurarea statuii generalului din Curtea Catedralei Armene din Bucureşti. Cu această ocazie, conducerea Comunităţii Armene din Galaţi l-a invitat pe Dro să fie oaspetele armenilor gălăţeni. Întâlnirea cu Dro a fost, cu adevărat o sărbătoare. După festivitate a avut loc un banchet în onoarea oaspetelui. După cuvântările gazdelor a vorbit generalul Dro. Cu paharul de şampanie în mână, s-a deplasat înspre fundul sălii şi s-a oprit în faţa lui Misak Hacıadurian, purtând următorul dialog:

- Ce faci, Misak?
- Bine, domnule general.
- Ai familie?
- Da, am.
- Câţi copii ai?
- Cinci copii.
- Câţi băieţi?
- Doi băieţi?
- Ai casă?
- Da, am.

După care a toastat cu Misak, au băut şampania, l-a sărutat pe ambii obraji şi, revenind la locul lui, a vorbit despre

faptele de vitejie în bătăliile purtate la Abaran, Ecimiadzin, Kars, Erzerum, Sardarabad, ș.a.

Misak Hacıadurian trece în neființă în 1974, la Galați. În orașul de pe malul Dunării rămâne Haiganuș să-și crească cei cinci copii. A încetat din viață în 1987, la vârsta de 86 de ani.

Se cuvine să amintim că Misak și Haiganuș Hacıadurian, în afara celor cinci copii, au mai crescut doi orfani, tot din Galați: Arșavir și Ana Asgian.

Aceasta este odiseea familiei Misak Hacıadurian, care, aidoma sutelor de mii de armeni, după Genocidul din 1915, au ales calea luptei și apoi a exilului. Turcii au ucis atunci 1,5 milioane de armeni.

(Acest material a fost întocmit după informațiile relatate de Asfador Hacıadurian, fiul lui Misak și Haiganuș).

AZADUHI HACERIAN TAVITIAN

Al patrulea copil din cei cinci ai familiei Agop și Nairi Hacerian, s-a născut pe vaporul care ducea spre România câteva zeci de supraviețuitori armeni ai genocidului din 1915, soldat cu peste 1.500.000 oameni masacrați de ienicerii Imperiului Otoman.

Era primăvara anului 1922, Marea Neagră, imprevizibilă și capricioasă, se dezlănțuise cu o forță rar întâlnită. Părinții copilului, beneficiind de prezența, la bord, a unui preot armean, au hotărât s-o boteze, înfricoșați ca nu cumva valurile uriașe vor „înghiți” ambarcațiunea. I-au dat numele de Azaduhi (Libertate). Speranța nefericiților refugiați s-a împlinit. Dumnezeu i-a ajutat să acosteze, cu bine, în portul Constanța.

Era o familie numeroasă, cel mai vârstnic copil avea doar 7 ani neîmpliniți. A trebuit să facă față greutăților unei noi vieți pe meleagurile ospitaliere, dar ostile, datorită necunoașterii limbii și lipsei a mijloacelor materiale. Tatăl, intelectual, absolvent al Colegiului francez din Adana (Cezareea), descendent dintr-o familie nobilă și foarte înstărită, a trebuit să presteze diferite munci la negustori armeni pentru a-și întreține familia.

Azaduhi urmează Școala elementară din Constanța. Deși dotată cu reale aptitudini pentru carte, este nevoită – îi moare tatăl la vârsta de 10 ani – să renunțe de a urma cursurile superioare de învățământ.

Din anii de școală a fost componentă activă a corului Bisericii Armene.

Se angajează la un atelier de croitorie pentru a putea contribui la întreținerea familiei. În 1943, cei doi frați sunt arestați pentru acțiunile de sabotaj împotriva mașinii de război naziste. De menționat că una din surorile ei, Enova, s-a căsătorit în 1936 cu un armean din Venezuela și s-a stabilit la Caracas, a doua, Orjen, era măritată cu tipograful Misac, care lucra la ziarul „Nor Arșaluis”, care apărea la București.

Întreaga greutate a familiei cădea pe umerii tinerei ce abia împlinise vârsta de 20 de ani, ea însăși arestată de mai multe ori de Siguranță și supusă amenințărilor și agresiunilor fizice. Acuzațiile aduse celor doi frați, unul de 15 ani, celălalt de 27 de ani, erau grave. Azaduhi se luptă din răspuțuri, alături de familiile altor arestați, pentru eliberarea lor. Cu eforturi și sacrificii materiale ajunge la doi mari avocați ai vremii: Petre Pandrea, filozof și publicist, și Aur Zaharescu, ambii din București. Primul, văzând în fața lui o adolescentă, i-a spus: „Cum ai să justifici în fața Siguranței că ai avut atâția bani ca să poți angaja un avocat ca mine. Știi că onorariul meu este foarte mare”. La care Azaduhi a răspuns: „Domnule Pandrea, v-am cunoscut pe plajă la Mamaia și aflând că sunteți avocat, v-am relatat situația fraților mei și dumneavoastră ați acceptat să-i apărați cu un onorariu mai mic”. „Bravo, ducă – a replicat Pandrea – așa să spui”. Previzuniile lui Pandrea s-au adevărat la apariția lui la procesul care a avut loc la Curtea Marțială.

După nenumărate ședințe, verdictul Curții a fost pentru fratele mai mare pedeapsa capitală, iar pentru cel minor 15 ani de muncă silnică. Lovitura a fost năprasnică. Cum să-i explici bătrânei mame grav bolnave că unul din fiii ei nu se va întoarce niciodată acasă. Credința în Dumnezeu, bunătatea a fost răsplătită. La 23 august 1944, lotul de condamnați a fost eliberat.

Azaduhi Hacerian continuă să muncească pentru a îngriji pe cei doi frați, grav bolnavi, subnutriți, arătând ca două

fantome. Odată cu înființarea „Frontului Armeniei” transformat în „Comitetul Democrat Armean” (organizația cu caracter cultural) Azaduhi se numără printre cele mai active membre. Face parte din colectivul de dansuri populare, din corul condus de maestrul Manuelian, din echipa de teatru. Spectacolele oferite se bucurau de aprecierea publicului.

Printre componentele active ale echipei de dansuri s-au numărat Siran Mahachian, Araxi Asarian, Mari Boiagian, Miralda Săvagian și Iuhaper Pilosian.

Din 1952 este aleasă în conducerea organizației de femei. Aici depune mult suflet și pasiune pentru ajutorarea femeilor nevoiașe, lipsite de sprijin material, ajutându-le să fie încadrate în muncă.

Pentru sufletul ei generos, pentru calitățile ei de om căruia i-au fost străine ura, invidia, parvenirea, până la ultimele clipe de viață a ajutat pe cei aflați în suferință, pe copiii orfani care veneau la „mamaia” după un ajutor material și pe care îi îndemna să învețe și să fie cinstiți în viață.

Din 1955, odată cu venirea pe lume a unicului ei copil a abandonat munca și s-a consacrat creșterii și educației acestuia. Fiica reprezenta totul: bucuria, fericirea și, în final, țelul vieții ei.

Pentru modesta ei contribuție în mișcarea antifascistă din țara noastră a fost răsplătită cu unica distincție „Medalia lupta împotriva fascismului”. Nu a beneficiat de avantaje morale sau materiale. A avut o pensie modestă, ca urmare a pensionării pe caz de boală.

A fost o mare iubitoare de carte științifică și de beletristică. Până la sfârșitul vieții nu a renunțat la citit. Pe masa ei nu au lipsit cărțile preferate.

A iubit nespus de mult pe singurele rude care au mai rămas în viață: Verjin, Arșag, Varvara, precum și pe copiii acestora, Sergiu, Angelica, Edi, Luiza și pe drăgălașul Dicranic.

A trecut în veșnicie în seara zilei de 21 noiembrie 2006, în ziua Intrării Maicii Domnului în Biserică. A plecat așa cum a trăit, drept și frumos.

„Am cunoscut-o pe Azaduhi, încă din copilărie – spune Arachel Musaian – fiind o bună colegă de școală cu sora mea Diruhi, apreciată de prieteni ca o fire extrem de energică, comunicativă, dornică să poarte un dialog pe probleme strict comunitare, fapt ce a determinat-o să se afirme în interesul comunității armenе, din care făcea parte. Aza, așa cum de altfel o abordam, a participat la activitatea culturală a ansamblului de cântece și dansuri al comunității armenе și, nu în ultimul rând, a ajutat la angajarea multor armeni în câmpul muncii...”

Iar revista „Magazin de filatelie, cartofilie și numismatică”, într-o notă intitulată „O dispariție dureroasă” se menționa: „a fost o femeie erudită și delicată Azaduhi Tavitian, Dumnezeu să o aibă în pază!”

EMIL HAZARIAN

Emil Hazarian s-a născut în 1945, în București, România. Părinții, Hazar și Virginia, erau respectiv, tatăl-absolvent cu studii economice superioare, mama-absolventă de liceu. A urmat clasele primare la Constanța și București, apoi Liceul „Aurel Vlaicu” din București, absolvit în anul 1962. Reputația înaltă a acestui liceu în industrie și introducerea experimentală, prima oară în țară, a practicii în producție o zi pe săptămână, au influențat alegerea secției de liceu „reală” de către Emil.

În aceeași perioadă de timp Emil practica intens atletismul și viora. Fiind înscris la clubul „Rapid” București, secția atletism, obține locul I pe Capitală și locul VI pe țară la săritura în înălțime, precum și locul I pe Capitală la săritura în lungime; de asemenea locul II pe țară la ștafeta 4 x 100 m. trecând baremul necesar la săritura în înălțime, perspectiva selecționării în echipa olimpică pentru Tokio 1964 era foarte reală. Dar Emil a privit cariera sportivă ca un accesoriu „mens sana in corpore sano” pentru susținerea carierei tehnice. Continuitatea carierei sportive a avut deci de suferit în favoarea celei tehnice.

În anul 1965 Emil Hazarian se înscrie la Școala Tehnică de Metrologie, pe care o absolvă pe locul II, promoția 1967, ceea ce i-a deschis posibilitatea unui post la Institutul Național de Metrologie. În același an trece examenul de admitere la Institutul Politehnic București, Facultatea Mecanică, pe care o absolvă în 1973.

Contactul cu știința măsurării a fost determinant pentru cariera profesională a lui Emil Hazarian. De acum încolo orice

poziție ocupată în ierarhia profesională va fi legată mai mult sau mai puțin de metrologia legală sau științifică. În cadrul Institutului de Metrologie, laboratorul de Mărimi Geometrice, participă la numeroase studii de cercetare pentru ridicarea nivelului de precizie de măsurare național la nivel mondial. Emil are prilejul neobișnuit să lucreze direct la intercomparări cu Metrul național Nr 6C acordat României în 1875, la semnarea Tratatului Metric de la Sevrs, Franța. Alte realizări profesionale de premieră au fost măsurări de expertiză la rotoare de turbină pentru centrale hidroelectrice, omologarea bazinelor de înot pentru validarea de recorduri internaționale, proiectarea și realizarea unui aparat pentru măsurarea deplasărilor barajelor de hidrocentrale, proiectarea și realizarea unei baze de măsurare lungimi cu laser, participarea în Comisia Națională de Aprobare a Importului de Echipament de Măsurare, examinarea și validarea patentelor de invenții pentru echipamente de măsurare, identificarea și rezolvarea reclamațiilor în legătură cu exportul de locomotive Diesel în China.

În 1978 Emil Hazarian acceptă o nouă poziție la Institutul Național de Motoare Termice, participând la proiectarea și realizarea primelor motoare românești convertibile și la alte studii și cercetări.

În 1980 se afiliază la Întreprinderea de Montaj și Service pentru Automatizări și Telecomunicații (IMSAT), unde implementează pentru prima dată experimental conceptul de asigurarea calității la construcția rafinării de petrol din Năvodari. Ulterior, participă la introducerea asigurării calității la construcția primei centrale nucleare românești CANDU de la Cernavodă. Proiectează sistemul de protecție al domului centralei nucleare împotriva descărcărilor electrice din atmosferă, sistemul de paratrăsnete. În același timp, depune cererea de emigrare în Statele Unite. Este și momentul când o întâlnește pe Suzanne, născută Kesichian, viitoare prietenă și

soție. Prezența și persistența lui Suzanne au fost de mare ajutor în procesul coplicat – și nu rareori umilitor- de emigrare. În 1984, după obținerea aprobării de emigrare, Suzanne și Emil se căsătoresc și se stabilesc în Los Angeles, California.

În 1984, timp de cinci luni, învață limba engleză; către sfârșitul acestei perioade începe căutarea unui serviciu și depunerea de cereri de angajare în mai mult de 70 de locuri. Un mic anunț în ziarul „Los Angeles Times” îi oferă o slujbă neașteptată în laboratorul de metrologie al regiunii (County) Los Angeles, care acoperă o jurisdicție comparabilă, ca mărime, cu jumătate din România. După scurt timp devine asistent manager și în 1992 manager al Laboratorului de Metrologie, asigurând justetea tuturor tranzacțiilor comerciale pentru Los Angeles County, o economie cotată a 20-a din lume, după mărimea produsului național brut.

Concomitent, familia lui Emil trăiește un moment de mare bucurie la apariția lui Suren, care mai târziu va căpăta porecla de „Micuțul Pavaroti” pentru concertele și rolurile principale în operele armenesti. După un timp familia s-a îmbogățit din nou odată cu apariția Virginiei (Gina), motiv de îndoită bucurie.

În 1991 Emil absolvă Universitatea de Stat California Dominguez Hills (California State University Dominguez Hills), cu Master of Science, diploma în Asigurarea Calității.

O dată cu serviciul principal Emil începe o serie de activități profesionale voluntare și de consultanță, prin participarea activă în organizații profesionale cum ar fi South Yorkshire International Weighing Conference (Anglia), Measurement Science Conferința de Măsurări Științifice (Measurement Science Conference), Conferința Națională a Laboratoarelor Primare (National Conference of Standard Laboratories), Asociația Măsurătorilor de Precizie (Precision Measurement Association), Societatea Internațională de Măsuri și Greutăți (International Society of Weights and Measures),

Conferința Națională de Măsuri și Greutăți (National Conference of Weights and Measures), Societatea Americană de Calitate (American Society for Quality), unde scrie și prezintă articole tehnice, inițiază și coordonează cu succes diferite secțiuni. În același timp Emil lansează un proiect personal de creare a unui laborator de metrologie. La sfatul unui prieten, manager de calitate la compania Gillette, renunță la proiectul unui laborator și îmbrățișează cu succes activitatea de consultanță în metrologie, asigurarea calității, standardizare și inginerie. Printre clienți se numără NASA/JPL, Gillette Co., Edison International, International Education Systems, Boeing și alții.

Începând cu 1997 este cooptat la Universitatea de Stat din California (California State University Dominguez Hills) ca profesor în programul de Master of Science in Quality Assurance. Principalele cursuri pregătite și predate sunt Metrologie, Incertitudinea de Măsurare, Statistică, Auditare, Proiectarea Experimentării, Reliabilitate și altele. De asemenea, ca membru al comisiei de proiecte de diplomă, coordonează, revizuire și aprobă lucrările de diplomă pentru toți viitorii absolvenți. Totodată predă cursuri de specialitate la Tustin Technical Institute și pentru alte organizații cum ar fi: U.S. Navy, SAF (Forțele Aeriene Spaniole), Boeing, S.C. Edison, International Education System, s.a.

În 1995 finalizează cartea „Mass Measurement Techniques” (Tehnica Măsurării Maselor) contractată de Institutul Național de Standarde și tehnologie (National Institute for Standards and Technology, NIST), Oficiul de Măsuri și Greutăți. În 1999 publică împreună cu alți autori, „The Measurement, Instrumentation and Sensors” Handbook, editată de CRC Press. În 2000 publică „Elements of Mesurement Techniques” (Elemente de Tehnica Măsurării) și „Mechanical Variables Measurement”, publicată împreună cu alți autori de către CRC. În iunie 2003 prepară „Metrology

Assurance in a Regional Jurisdiction (Asigurarea metrological în zonele regionale) prezentat la South Yorkshire International Weighing Conference, Barnsley, UK. Revizuieste NIST-W&M Division Mass CD-ROM training module, August, 2003. Coautor la The Metrology Handbook, publicat la ASQ Press în 2004. De asemenea contribuie la revizuirea standardelor NIST HBK 105-3 Specifications an Tolerances for Graduated Neck Type Volumetric Field Standards (Specificații și toleranțe pentru standarde volumetrice cu gradații), NIST HBK 105-4 Specifications an Tolerances for Liquefied Petroleum Gas and Anhydrous Ammonia Liquid Volumetric Provers (Specificații și toleranțe pentru containere pentru gaz petrolifer lichefiat), NIST HBK 105-8 Specifications an Tolerances for Field Standard Weight Cars (Specificații și toleranțe pentru standarde de masă mobile). Depune activitate de acreditare/audit pentru agențiile de acreditare NIST/NVLAP, ACLASS< IAS< a laboratoarelor metrologice primare, militare și alte laboratoare în Statele Unite și Mexic.

Trimis oficial de guvernul American în România, în 1977, în poziția de consultant pentru metrologie, standardizare și managementul calității la nivel ministerial, contribuie la inițierea de colaborări între părțile română și americană cu un raport detaliat de companii și posibilități de colaborare între cele două țări. Acest proiect este continuat în Statele Unite în colaborare cu consulul român la Los Angeles, dr. Nicolae Constantinescu. Participă în același spirit la întâlniri cu James C. Rosapepe fost ambasador al S.U.A. la București și cu Micea Geoană fost ambasador român la Washington, întâlniri organizate de Camera de Comerț din Los Angeles și Consulatul român.

În anul 2003 este angajat în guvernul federal al Statelor Unite la U.S. Navy. Devine președintele comitetului NSCLI de vocabular, abrevieri și definiții. Contribuie la înscrierea

României în NSCLI în 2006, iar din 2007 devine președintele comitetului MSC pentru cursuri de specialitate.

Începând cu anul 2005 Emil Hazarian activează la „Raffi”, Organizația Culturală a Armenilor din România, în comitetul de conducere, ca director cultural.

ARDAŞES HAIRABEDIAN

Ardaş Hairabedian s-a născut în anul 1928 la Odesa, familia sa fiind refugiată în timpul Primului Război Mondial. Ardaş Hairabedian provenea, după mamă, dintr-o veche familie dobrogeană, familia Kasargian, iar după tată dintr-o familie de refugiați armeni din Techirdagh. Tatăl său, Asadur Hairabedian, actor talentat, meseriaș de profesie, a fost mulți ani unul din actorii de bază ai colectivului de teatru amator al comunității armenice din București, pasiune și talent pe care le-a transmis și însuflețit și singurul său fiu, Ardaşes. Țin minte că în anii copilăriei mele, neștiind cum îl cheamă pe Ardaş, îl numeam „Balabeghin dghan” (fiul lui Balabeg), după rolul pe care tatăl său îl jucase într-o piesă armenescă.

În anul 1931 familia Hairabedian revine în România și se stabilește în București. Încă din copilărie Ardaş devine foarte activ în cadrul comunității, fiind unul dintre tinerii entuziaști ai comunității bucureștene. La început el face parte din uniunea sportivă *Homenătmen, E.F.A (Educație Fizică Armeană)*, devenind membru titular al echipelor de fotbal, baschet și tenis de masă. Această activitate sportivă el o va continua ca antrenor, fiind, prin anii 1955-'60, antrenorul echipei de baschet al elevilor școlii armenice. Și eu, la rândul meu, am avut plăcerea ca în anii de școală să-l am ca antrenor de baschet pe terenurile din strada Spătarului. Paralel cu activitatea sportivă, Ardaş Hairabedian se dedică actoriei. Încă din anii adolescenței el face parte din grupul de actori amatori

ai teatrului armean, devenind unul din membrii de bază ai trupei. Aici, în cadrul trupei casei de cultură „Stepan Șahumian”, joacă alături de talentații actori ai comunității: Mariam Zacarian, Dikran Garjarian, Asadur Hairbedian, tatăl său, Arsen Saian, Măgârdici Papazian și mulți alții. Echipa de teatru amator armean din acea perioadă funcționa sub auspiciile „Frontului Armeniei” (1945), care din anul 1947 își schimbă numele, în trupa „Hagop Baronian”. În acest colectiv Ardaș va juca continuu, până la desființarea trupei, în anul 1964. A jucat în multe, foarte multe piese armenesti și românești, de fapt nu a existat vreo piesă în care să nu fi participat și Ardaș. De mare succes a fost capodopera lui Caragiale „O noapte furtunoasă”, regizată de Arșag Bogdan-Căuș și reprezentată în anul 1952, în care Ardaș joacă rolul lui Chiriac. În anul 1958 el a avut onoarea și ocazia de a juca alături de renumitul tragedian Vahram Papazian, Artist al Poporului al Armeniei Sovietice, în *Hamlet*, *Macbeth*, *Regele Lear* și *Othello*, în ultima Ardaș jucând rolul lui Casio. Încă nu demult Ardaș îmi povestea că, prin anii '40-'50, în fiecare seară, tinerii armeni nu mergeau acasă după serviciu, ci se opreau întâi la Clubul armenesc „Sevan”, unde stăteau de vorbă sau jucau ping-pong. Așa s-a format Ardaș Hairabedian, petrecându-și întreaga-i copilărie și tinerețe înconjurat de prieteni în atmosfera armenescă și așa și-a desfășurat întreaga viață.

De meserie, Ardaș Hairabedian era bijutier, meserie pe care a practicat-o până în ultimii ani ai vieții. Era un bijutier priceput, dar mai mult decât atât era un om simpatic, hazliu și foarte popular. Din acest motiv, toți tinerii care se căsătoreau mergeau să-și facă verighetele la el. Ardaș, cu umorul său caracteristic, le puneă tuturor aceeași întrebare: „Doriți verighete pe viață sau numai pe cinci ani? Cele pe viață costă cu o sută de lei mai scump!”. În anul 1975 el părăsește România, plecând în Liban, unde după o ședere de câteva luni se reîntoarce în țară pentru a se căsători cu Cornelia

Iofciulescu, omul cu care-și va petrece întreaga viață, iar din anul 1976 se stabilește în Statele Unite, în orașul Los Angeles. La Los Angeles devine cel mai activ membru al comunității armene și române din oraș, reprezentând timp de un sfert de veac puntea de legătură între cele două comunități. Era foarte apreciat în egală măsură de Clubul *rumanahailor* „Raffi” și de mica comunitate română din marele oraș. Experiența sa artistică și culturală căpătată în țară fac ca el să fie cunoscut și apreciat de comunitatea română și des solicitat să organizeze și să regizeze spectacole pentru publicul original din România. Sub regia lui Ardaș Hairabedian au fost reprezentate spectacole de varietăți, serate de muzică românească și concerte de operă, spectacole cu actori și cântăreți îndrăgiți de publicul original din România: Mircea Crișan, Mia Braia, Nicolae Nițescu, Gigi Marga, Maria Ciobanu, Corina Chiriac, etc.

În ceea ce privește comunitatea rumanahailor din Los Angeles, Ardaș Hairabedian e unul din fruntașii comunității, președinte al Clubului „Raffi” în nenumărate rânduri și, poate, cel mai activ membru al ei atât în domeniul cultural cât și în cel sportiv. El a fost, timp de un sfert de veac, motorul, inima și sufletul rumanahailor din Los Angeles. A fost inițiatorul, președintele și a făcut parte din comitetul de organizare al întrunirilor foștilor sportivi care au activat în cadrul clubului *Homenățmen, E.F.A (Educație Fizică Armeană)* și „Sevan” din România. Prima întrunire, organizată în cadrul lunii culturale armene, la 14 octombrie 1989, a fost de mare succes și a făcut ca ea să fie urmată de cele din 1991 și din 1995, a patra, din 25 august 1996, fiind susținută chiar în București. Întâlnirile, intitulate „EFA – Din nou împreună”, adună pe foștii sportivi ai *Homenățmen-ului* Secția România, împrăștiati în toate colțurile lumii, care-și depăneau amintirile, reînviau nostalgia tinereții și onorau memoria celor trecuți în neființă.

Tot el a fost președintele comitetului de organizare al serbărilor cultural-artistice ale armenilor din România, care au

culminat cu festivitatea din 10-11 noiembrie 1990, iar din anul 1995 organizatorul concursurilor anuale „Miss Raffi” de la Centrul Cultural al Asociației „Raffi”, concursuri care aveau scopul de a atrage tinerii armeni ai căror părinți erau originari din România. În perioada 1998-2000 Ardaș Hairabedian a editat și redactat, cu mijloace proprii, o mică publicație dedicată vieții armenilor din România, intitulată „De Toate – Buletin independent de știri, informații și glume al armenilor din România”, care cuprindea informații și date interesante despre comunitatea rumanahailor din Los Angeles. Acest buletin, publicație unică de acest gen în diaspora armeană, avea ca scop menținerea și întărirea legăturii între rumanahai și țara în care s-au născut, crescut și format, România.

Ardaș Hairabedian a avut, spre sfârșitul vieții, o perioadă dificilă. După ce-și pierde soția în urma unei boli incurabile, este și el lovit de o boală crâncenă care face ca, într-o perioadă foarte scurtă, să se stingă din viață și odată cu el toate proiectele sale. Ardaș Hairabedian nu a lăsat urmași, dar a lăsat un nume greu de uitat pentru cei care l-au cunoscut. Avea o fire veselă și prietenoasă, ceea ce a făcut să aibă mulți prieteni și să fie iubit și apreciat de toată lumea. Chiar cu o lună înainte de a se stinge din viață a dorit să-și mai vadă încă o dată prietenii și, bolnav cum era, a strigat *Prezent!* la serbarea câmpenească a rumanahailor din Los Angeles din vara trecută.

(Sursa: Edvard Jeamgocian, „Ararat”).

FLORIN HALAGIAN

Pe fosta Șosea a Vergului, la numărul 148, o casă armenescă atrăgea, în zilele Bucureștilor interbelici, privirile trecătorilor. O casă bătrânească, stil vagon, cu prăvălie la stradă, cu curte, cu alee, cu grădină, cu pomi. Era casa familiei Krikor și Ester Halagian. Aici a văzut lumina zilei la 7 martie 1939, copilul Florin Halagian.

Krikor Halagian era un negustor vestit în cartier, harnic, mărinimos și mândru de originea sa etnică. Florin urmează școala primară „Gheorghe Asachi” din Șoseaua Vergului, după care este înscris de părintele său la școala armenescă de pe bulevardul Ferdinand.

Încă de pe băncile școlii, Florin a îndrăgit fotbalul. Fugea de la ore pentru a bate mingea pe terenul de fotbal al Metalochimicului bucureștean. Remarcat de antrenorul Asadurian, Florin a fost cooptat în echipa de pitici a clubului Metalochimic.

În volumul „Florin Halagian – un senior la curtea Regelui Fotbal”, scris de Ilie Dobre, descoperim viața și activitatea acestui antrenor jovial, bonom, simpatic, până nu intră în febra meseriei sale, când se transformă, devenind un vulcan în erupție. A început, evident, ca fotbalist. Mai întâi, ca junior, la „Tânărul Dinamovist”, apoi la „Dinamo” Ploiești, Știința ca senior. Adevărata sa carieră în fotbal este însă cea de antrenor, începută cu vara anului 1971, când a fost numit antrenor principal la primul club profesionist din fotbalul românesc – „F.C. Argeș”. Era cel mai tânăr antrenor de pe prima scenă fotbalistică a țării.

Florin Halagian a ajuns pe două culmi: două titluri de campion național cu echipa sa, F.C.Argeș, două locuri doi, trei locuri trei, două locuri patru. Asta în... doar nouă ani.

În ultima parte a cărții, Ilie Dobre ni-l prezintă pe acest Florin, cu care ne mândrim: tehnician de rasă, fire deschisă, om pe cuvântul căruia se poate conta, tip inteligent, minte ascuțită, fair, bățaios, curaj diabolic, tărie de caracter, puternic, hotărât. Asta pe plan profesional. În rest, în viața de toate zilele, un om splendid. Își iubește la nebunie familia (are două fete), este generos, prietenos, conciliabil. Îi plac caii, dar mai ales câinii, de care este foarte atașat.

Gazetarul sportiv Modesto Ferrarini, referindu-se la personalitatea lui Florin Halagian, scrie: „Prietenii sau adversarii, toți îl apreciază. Aștern aceste rânduri și imaginea lui îmi stăruie în fața ochilor. Figură zâmbitoare, ochi albaștri, păr încărunțit, glas baritonal. Mărturisesc și eu – ca mulți, foarte mulți alții - sunt unul din marii admiratori ai „armeanului”, de care scriu de vreo două zeci de ani cu plăcere”.

Într-un articol publicat în cotidianul „Ora”, ziaristul Mihai Ionescu scrie: Fotbalist dotat cu o accentuată înclinație estetică a execuțiilor tehnice, mijlocas de tip modern la vremea sa, cu o mare rază de acțiune, atât în atac cât și în apărare, Florin Halagian nu s-a realizat ca jucător, în ciuda unor calități de necontestat, pe măsura talentului său, pierzând câteva bune ocazii de a intra în rândurile tricolorilor, unde i-ar fi stat bine și ar fi avut dreptul.

Dar, ceea ce nu a reușit ca jucător, în schimb destinul său deosebit i-a răsplătit, în compensație, priceperea, munca și dorința de afirmare ca antrenor. Dovedind o mai mare statornicie și nu mai puțină fidelitate față de cei care, la vârsta de numai 31 de ani, i-au încredințat frânele unei divizionare din primul eșalon, Florin Halagian a realizat cu F.C.Argeș un șir de frumoase performanțe, aducând, pe parcursul unui singur deceniu, formația lui Dobrin de șase ori pe podiumul

campionatului, câștigând în acest interval de timp două titluri de campioană a țării, în 1972 și 1979.

Seria succeselor sale profesionale a continuat apoi cu remarcabile rezultate obținute la conducerea tehnică a unor echipe cu cotă mare de popularitate și cu orgolii competiționale, ca Universitatea Craiova și Steaua, acesteia din urmă construindu-i scheletul „11”-lui care, în 1986, a cucerit, la Sevilla, Cupa Campionilor Europeni. În câteva rânduri, Armeanu s-a aflat și la cârma unor reprezentative naționale de tineret și olimpice.

De fiecare dată a venit cu dorința de a face treabă, de a-și pune în evidență profesionalismul. Mai puțin înțeles de cei cu care a colaborat sau ar fi trebuit să-l ajute în mod sincer, uneori chiar și obstrucționat să-și pună în aplicare bunele intenții rezultând din experiența acumulată de-a lungul anilor, s-a văzut nevoit să renunțe la varianta antrenorului federal, întorcându-se la munca mult mai grea, dar nu mai puțin frumoasă, aceea de la club. Acolo unde s-a simțit mai în largul său și unde și-a probat nu o dată calitățile de constructor și de iscusit cârmaci. Dinamo a constituit pentru el „le premier amour” și acesteia i-a dăruit, în 1992, încă un titlu de campioană națională, precum și perspectiva de a rămâne o mare echipă, cu toate dificultățile întâmpinate în completarea lotului și în adoptarea unor noi idei de joc.

Florin Halagian privește înapoi cu mândrie ținând seama de rezultatele obținute de-a lungul carierei sale sportive, care îi asigură de pe acum un loc în cartea de aur a fotbalului românesc.

VARTKES-GEO HARTENESIAN

Vartkes Hartenesian s-a născut la 17 iulie 1926 la Varna, Bulgaria, într-o familie originară din Ghirason, venită să se adăpostească pe aceste meleaguri ca urmare a genocidului de la începutul secolului. Imediat după sosirea în Balcani, familia Hartenesian se integrează în comunitatea armeană, tatăl, Arakel, mare patriot, negustor textilist, activând în cadrul Partidului Daşnakţutiun, în Varna, iar mama, Ermene, în comitetul Crucii Roşii Armene şi ca profesoară de limba armeană la Şcoala „Şişakian” din Varna. Familia Hartenesian a fost binecuvântată cu trei copii: Diruhi, soţia lui Leven Harutunian (care a publicat o carte de memorii despre gulagul sovietic, „Siberia dus întors” ce a văzut lumina tiparului în 2001), Eliza Diradurian, directoare la Şcoala Armeană din Bucureşti şi autoarea câtorva volume de amintiri, şi Vartkes – Geo.

După o şedere de trei ani la Varna, familia se mută, în anul 1929, la Bazargic, unde Vartkes urmează clasele primare ale şcolii „Mamigonian” din oraş. În anul 1937, vremurile instabile de început de război fac ca familia Hartenesian să se stabilească în Bucureşti. Aici, Geo frecventează liceele „Dimitrie Cantemir” şi „Titu Maiorescu”, avându-l coleg pe Nonu-Manug Krikorian, cu care va lega o prietenie ce a durat întreaga-i viaţă. După terminarea liceului se înscrie la Facultatea de Drept din Bucureşti, pe care o absolvă „Magna cum Laudae” în anul 1950. Nu va profesa însă avocatura, în schimb va rămâne la Facultatea de Drept, la catedra de Procedură Penală, în calitate de asistent universitar. Încă din anii studenţiei, Geo intră în contact cu comunitatea armeană,

devenind, în scurt timp, unul din cei mai activi membri ai tineretului armean în domeniul sportiv, cultural și jurnalistic. În domeniul sportiv, ca membru al Uniunii de Educație Fizică Armeană, el face parte din echipele de baschet și tenis de masă ale comunității, pe vremea când a fi membru EFA era o mândrie căci sportivii armeni se aflau pe culmile sportului românesc. Activitatea sportivă o va continua încă mulți ani, ca antrenor al echipei de baschet juniori a EFA. Activitatea culturală a lui Vartkes este semnalată încă din perioada studenției, când face parte din Cercul de Studii al „Frontului Armeniei”, fiind în același timp membru al „Uniunii Studenților Armeni”, unde în perioada 1946-1947 ocupă funcția de vicepreședinte al Uniunii. În această calitate organizează conferințe, serbări și activități culturale pentru tineretul armean și pentru întreaga comunitate.

Domeniul cel mai fecund al lui Geo rămâne însă cel jurnalistic, el fiind timp de opt ani (noiembrie 1950- septembrie 1958) redactor șef al revistei bilingve „Sevan”, depunând eforturi pentru editarea lună de lună a acestei prestigioase publicații. Revista, abundant ilustrată, îmbină date despre activitatea comunității din România cu știri despre Armenia Sovietică. Concomitent cu redactarea revistei, colaborează cu articole la ziarele „Nor Ughi” și „Nor Ghiank” cu teme referitoare la Armenia Sovietică.

În anul 1966 Vartkes părăsește țara, stabilindu-se, împreună cu familia, în SUA, la New York. Ajuns la New York, dragostea față de cărți și de cultură fac ca pasiunea să se transforme în mijloc de existență (ca business), colectând și redistribuind în întreaga lume nenumărate periodice medicale, tehnice și științifice în zeci de volume, conștient fiind de vechiul proverb: „Alege o meserie pe care o îndrăgești și nu trebuie să muncești nici o zi din viață”. Nici la New York Geo nu a stat departe de comunitate, fiind unul din enoriașii

Bisericilor Surp Krikor Lusavarici din Manhatan și Surp Sarchis din Queens.

„Deși au trecut 63 de ani de când l-am cunoscut pe Geo – își amintește prietenul său de-o viață Nonu Krikorian- nu s-au șters. Eu aveam 12 ani, iar Geo 13. El era nou venit în Bazargic și se înscrișese ca elev la Liceul „Dimitrie Cantemir”, unde învățam și eu. Avea o fire prietenoasă și căuta să-și facă amici. Ceea ce ne-a apropiat în primă instanță a fost ian-ul din coada numelui, au urmat apoi căutările de a descoperi unul altuia calitățile pe care le aveam sau nu, să găsim elemente comune, în final acele elemente au apărut și au făcut să ne împrietenim și astfel prietenia noastră a durat până la sfârșitul vieții. Prietenii adevărate se fac în tinerețe, când inocența și lipsa de griji îi apropie pe oameni, când crezul că timpul stă pe loc și că îmbătrânirea nu vine niciodată domină. Pe noi această prietenie ne-a ținut aproape toată viața”.

Vartkes-Geo Hartenesian a încetat din viață la 2 iunie 2002, Comunitatea Romanahailor pierzând pe unul dintre cei mai buni fii ai săi. Vestea trecerii în neființă, la New York, a lui Geo a reprezentat o grea lovitură pentru comunitățile din New York, Los Angeles și Bucureștii anilor 1950-1960. Intelctual de înaltă clasă, un entuziast animator al vieții spirituale.

(Izvoare: Edvard Jeamgocian, „Ararat”, 13/2002)

LEVON HARUTUNIAN

Printre cei deportați între anii 1945-1956 în lagărele din Siberia s-a numărat și Levon Harutunian. S-a născut la Tiflis, astăzi Tbilisi (Georgia) la 14 august 1913. Tatăl lui era originar din Erzerum, de unde plecase de tânăr. Copilul Levon urmează școala elementară a lui Lisițian, apoi „Esaian” din Constantinopol, de unde întreaga familie emigrează în România și se stabilește la Galați. Aici neexistând Școala armeană, este dus, în anul 1923, la școala „Misakian-Keșimian”.

După absolvirea școlii armene din București este admis la Colegiul „Moorat Raphael” din Veneția. Continuă studiile la Facultatea de Științe din București. Este ales secretar al Asociației Studenților Armeni.

La 24 aprilie 1945 a fost ridicat de la locuința din strada Zmeului 9. La propunerea scriitorului Bedros Horasangian, Levon Harutunian a acceptat să-și scrie memoriile despre „aventurile” sale prin pușcăriile bolșevice. Ele au apărut într-un volum intitulat „Siberia dus-întors” la Editura „Ararat”, 2001. Este cronica vieții unui om demn și curajos, printre ultimii supraviețuitori din grupul intelectualilor armeni din București și Constanța care a cunoscut gulagul siberian.

S-a stins din viață la 1 aprilie 1995 la domiciliul său din Los Angeles. Iată ce scrie, la moartea lui Levon Harutunian, părintele Vasile Țepordei, fiu al Basarabiei românești întemnițat și el în Siberia: „În ziua de 1 aprilie ne-a părăsit omul între oameni Levon Harutunian. L-am cunoscut deasupra cerului polar, în Siberia nenorocirilor. Era un om dintr-o bucată. Prin el am cunoscut poporul armean, unul dintre popoarele cele mai nobile de pe glob. Prietenia la el valora mai

mult decât viața. L-am cunoscut și la bine, și la rău. Inamicului îi spunea în față tot ce știe fără nici o rezervă. Prietenului salva viața în momentele cele mai grele. Avându-l ca prieten pe Levon Harutunian aveai siguranța că oricine ar încerca să te atace vei scăpa cu viață. Levon, ca orice armean, nu dădea îndărăt când era vorba să salveze un prieten. Am fost cu el în fosta URSS, unde criminalii mișunau peste tot. De Levon se păzeau, fiindcă el nu admitea compromisul. Am trăit cu el în țară, unde se comporta ca un adevărat cavaler de evul mediu.

Am fost la el la Los Angeles și l-am cunoscut în casa lui. Era mai mult decât un frate. M-a plimbat până la Las Vegas, unde am văzut năzdrăvăniile veacului. Levon nu știa ce-i zgârcenia. Era larg la suflet și la buzunar. Am stat la el două săptămâni și am beneficiat de toate comoditățile și bunătățile. Nu știa cum să facă și cum să dreagă ca să mă simt bine.

Bunătatea lui era proverbială. Era fără margini... NKVD-ul l-a arestat pe bătrânul lui tată și pe urmă și pe Levon. Amândoi au fost condamnați în URSS. Tatăl lui Levon a fost repatriat în Iran. Când eram în lagărul de repatriere din URSS s-a primit o scrisoare prin care se comunica moartea bătrânului Harutunian Harutiun. Eu am ascuns scrisoarea, am făcut o colivă și când am făcut serviciul divin am pomenit pe Harutunian Harutiun, tatăl lui Levon. I-am arătat scrisoarea și am împărțit la toți mâncarea pe care o slujisem. De atunci ne-am declarat frați de cruce. Când a plecat în America mi-a promis că îmi va ajuta să-l urmez. Din păcate, situația românilor era alta decât a armenilor. Dacă am ajuns în America se datorește fiului meu, care a intervenit la președintele Ford și acesta a cerut plecarea mea în America.

De când l-am vizitat în America am rămas ca doi frați. M-am bucurat de frățietatea lui în deplin. Când a vizitat România, în 1994, l-am găzduit ca pe un adevărat frate. Merita, fiindcă așa s-a comportat de când l-am cunoscut. Prin moartea

lui din 1 aprilie 1995, ora 3.30, am pierdut un adevărat frate și prieten.

Îl voi pomeni toată viața și mă voi ruga pentru fericita lui pomenire cu dreptii în împărăția cerurilor”.

În volumul „Siberia dus-întors” Levon Harutunian arată că primul val de arestări a avut loc în noaptea de 28 decembrie 1944, când au fost ridicați din casele lor Vartan Arakelian, Harutiun Atanasian, Hacik Eganian, Kevork Ghazarian, Kurken Sarchisian – toți foști profesori la școala armeană, H.Dj. Siruni, editorul ziarului „Araz”, Kervork Kestanian, activist în asociația „Raffi”, Vahan Ghemigian, avocat și fost președinte al Asociației Studenților Armeni, Serop Surian, președintele Asociației foștilor luptători armeni, și Ruben Izraelian, vechi luptător pentru cauza națională. În valul următor, arată Levon Harutunian, au fost ridicați Sarchis Saruni, Jirair Karalașian, Vagharșag, Erevant Hovananian, Aram Papazian, Sămpad Madengian, Hovannes Babikian și Zaven Saruni.

SIMON HOLLOSY

Simon Hollosy (Corbul) s-a născut la Sighetul Marmăției (județul Maramureș), aflat sub stăpânire austro-ungară, la 1 februarie 1857, în familia unor negustori armeni transilvăneni proveniți din Moldova. Strămoșii lor, originari din capitala Armeniei, vestita Ani, emigraseră până acolo. Simonac și sora lui geamănă Ana Maria au fost înregistrați cu numele maghiarizat al tatălui, a cărui semnificație este *corbul*. Trăind alături de moldoveni sute de ani, armenii își românizaseră numele de familie corespunzător celor armenonești originare. Despre familia Corbul a scris istoricul Kristoff Szongott, rudă prin alianță a acesteia, care susține romanizarea numelui de Ardzruni (Vulturul), aparținător unor nobili armeni rudele împăraților romani, din rațiuni fonetice în Corbulo, Corbuli, Korbuly etc. și indică blazonul nobiliar, care însă nu are figurat vreun corb, ci doar lebede. Date despre viața și activitatea pictorului aflăm de la Zoltan Felvinczi Takacs, prietenul și biograful său oficial, care i-a alcătuit lista lucrărilor. În 1927, Istvan Reti, fost elev al lui Hollosy, care l-a și pictat cântând la violoncel (1896), a editat la Budapesta *Colonia de artă de la Baia Mare* dedicată mai ales acestuia. Scriitorul Raoul Șorban a tipărit la Editura Meridiane din București (1986) cartea *O viață de artist între München și Maramureș*, care aduce numeroase precizări de ordin biografic, artistic, social și național referitoare la artist.

Pictorul poliglot vorbea și scria, în afara limbii materne armeană, germană, limbile slave, maghiara și româna, cu ajutorul cărora își întreținea corespondența, conversa nu numai cu elevii, dar și cu localnicii, de simpatia și sprijinul cărora se bucura.

La 17 ani, în 1874, viitorul maestru a executat, contra sumei de 400 de florini, pentru biserica greco-catolică, la comanda parohiei din Coștiui, de lângă Sighet, tabloul *Maria cu pruncul*, unde se află și în prezent. Lucrarea prevestește talentul remarcabil de mai târziu al autorului ei. Scurtă vreme student la Școala de desen după model din Budapesta, apoi la Academia de artă din München, unde a obținut rezultate deosebite și premii (tabloul *Despănușatul porumbului*, 1885 și câteva replici găzduite de către Galeriile naționale din München și Budapesta), Simon Hollosy a fost atras însă de un alt mod de a picta, opus academismului clasicizant și apropiat stilurilor impresionist și „fauve”. În acest sens, pictura părăsea atelierul în favoarea lucrului în peisaj și a tematicilor realiste, unde subiectul de gen lipsea adesea. Culorile se utilizau mai ales în stare pură, neamalgamate, strălucitoare, diferind chiar de cele reale prin arbitrarul lor; astfel, negrul era înlocuit de albastru, mov și verde. În 1886 Hollosy, care era nu numai un talent original, dar și un pedagog înnăscut, a fost îndemnat de colegii, care i-au devenit chiar elevi, să deschidă propria școală de pictură la München, inspirată din curente moderne sus menționate, dar urmărind un drum aparte. Deceniul marcat de pictor și de școala sa, până în 1896, a avut ca idee centrală „natura și sentimentul” inspirate din pictura franceză a lui B. Lepage și D. Bouveret. În 1899 școala de pictură a lui S. Hollosy a expus 113 lucrări la Salonul Național, printre care și *Marșul lui Rakoczi*, a cărei tematică, reluată permanent în diferite variante până la moartea artistului, îi exprima credința în lupta solidară a maselor populare de diferite etnii împotriva oprimării sociale și naționale. În 1900, la Expoziția Universală de la Paris, Hollosy primește o medalie clasa a II-a. În 1901, pictorii băimăreni organizează o expoziție comună cu școala lui Hollosy la Satu Mare. În decembrie 1907, la expoziția artiștilor moderni francezi deschisă la Salonul Național Ungar sunt prezentate și patru lucrări de Hollosy. Expoziții similare, cu

participarea pictorului, a foștilor ori actualilor săi elevi, au avut loc mereu până la moartea pictorului și multe decenii după aceea, îmbrăcând chiar un caracter itinerar în cazul organizării lor de către galeriile naționale ungare (București, 1999; Craiova, 2001 etc.). Colonia de pictură băimăreană, cunoscută în lumea artelor de pe mai multe continente, vizita vara și alte localități transilvănene (Satu Mare, Hunedoara, Gilău, Sighetu Marmăției, Teceu). Școala a reunit, de-a lungul anilor, mii de elevi, sosiți de pretutindeni, ale căror opere, realizate sub îndrumarea și inspirația maestrului, erau asociate cu peisajele, folclorul și istoria acestor meleaguri. Arta lor a contopit școlile de pictură germane, maghiare, românești, poloneze, ucrainene, ruse din Europa Centrală și de Est, de unde nu au lipsit nici armenii Harutium Samșinian, Gabriel Papp, Alexandru Augustinowicz. Dintre măștri, distinși elevi ai lui Simonac Hollosy cităm pe: K. Ferenczy, E. Guillemot, Reti I. Artur Verona, V. Belanyi, B. Grunwald, Thorma J., B. Horty, Krijanovsky C., Ravici Vasile, Szalay S., Cohn Flower Gh., Kogan S., Balogh J., Glatz O., Takacs Z., Dinu Kornel, Tihomirov Al., ș.a.. Este de subliniat că după Baia Mare, locul unde școala de pictură a funcționat cel mai mult timp a fost la Teceu, în Maramureș, unde maestrul avea o casă. Acolo Hollosy a decedat la 8 mai 1918, fiind înhumat la Sighetu Marmăției, deși dorința sa se manifestase pentru cimitirul armenesc din Gherla. Placa memorială de pe casa familiei de la Sighet este scrisă în română, maghiară și armeană. Revendicat de mai multe școli naționale de pictură, Hollosy a trecut în eternitate ca artistul de predilecție al pământului natal.

În afara peisajelor, picturilor de gen și portretelor, între care figurează și un autoportret, Hollosy a ilustrat poezii celebre semnate de J. Kiss (*Focuri; Nimic în urmă, nimic în față; Împotriva valului*), Petőfi S. (*Apostolul, Pe un măgar zorea un cioban*), imaginile sale exprimând miezul ideilor principale.

Lucrări aflate la Budapesta (Ungaria): *Toast în cârciumă* (1888); *Stegarul* (schită la *Marșul lui Rakoczy*), *Marșul lui Rakoczy* (1899); *Plimbarea* (1900); *Ogradă țărănească*, *Peisaj și Uliță la Teceu* (1912); *Portmoneul gol* (1910).

Lucrări aflate la München (Germania): *Studiu de nud* (1881); *Fata care râde*, *Portretul pictorului Harutiun, Samșinian*, semnat în armeneste și *Călugăr meditând* (1883); *Hoții de mere* (1884); *Fată cu basma* (1885); *Portretul Catharinei Walis* (1886); *Vinul bun* (1887); *Toast în cârciumă* (1888); *Necazurile țării* (1889-1893); *Între două focuri* (1892); *Portretul lui Gyula Kann* (1896); *Focuri* (1896-1897); *Fetiță cu pălărie verde* (1890); *Autoportret* (1914).

În septembrie 2002 s-a desfășurat la Baia Mare (județul Maramureș) „Colocviul internațional de pictură Simon Hollosy (Corbul)” dedicat acestui pictor de etnie armeană. Evenimentul a fost organizat de Primăria Baia Mare și filialele județene ale Ministerului Culturii și Cultelor și Uniunii Artiștilor Plastici, Muzeul Județean Maramureș. La colocviu au participat 11 reprezentanți din România, Polonia, Republica Moldova, Ungaria, țări care odinioară contribuiseră cu elevi la școala din München (Germania) a marelui maestru. Școala se muta vara în Transilvania, inițial la Baia Mare și apoi în alte centre ale provinciei istorice.

Lucrări aflate în muzeele din România sunt expuse la Baia Mare, Cluj, Teceu, Sighetu Marmației, București, etc. (Sursa: Dr. Simona Condurățeanu – „Ararat” nr. 258)

RAFAEL GRIGORE (RAFI)

HORENIAN

S-a născut la 20 iunie 1931, în orașul Gherla, într-o familie de armeni cu șase copii, din părinți Ohanic și Rozalia. Ohanic, tatăl, s-a născut în Sivas, familia sa a pierit în genocidul antiarmean din Imperiul Otoman, în 1915. A scăpat din măcel doar el, Ohanic, și o soră mai mică, Ahavni. Bunicul lui Rafi a fost medic la Tokat (Turcia) și proprietar de domenii, iar bunica Veron confecționa minunate haine tradiționale armenesti din fir de mătase și avea o crescătorie de viermi de mătase. Erau oameni harnici, deși aveau o situație materială bună, care le-ar fi permis o viață de huzur. Rafi a primit numele bunicului, care a fost spânzurat în primele zile ale genocidului, ca mulți intelectuali armeni, numai pentru că era armean. Ohanic a reușit să fugă. A ajuns în Constanța, unde, primind pașaport Nansen, a reușit să se stabilească în România (1923), aducându-și mai apoi sora și fiica orfană din prima căsătorie. După ce și-a pierdut familia, a pierdut tot, lăsând în urmă pământul și casa natală. Salvarea i-a fost orașul întemeiat de armeni, Gherla, unde, la început, a lucrat la atelierul de covoare, iar apoi a deschis o prăvălie de textile și a întemeiat o familie. Soția lui Ohanic, mama lui Rafi, era fiica comerciantului Sahin Peter, dintr-o veche și cunoscută familie de armeni din Transilvania, întemeietori ai orașului Armenopolis. Sahin Peter era supranumit și „negustorul cel cinstit, armean.”

Aceasta era moștenirea spirituală a lui Rafi, care a crescut într-o familie bazată pe dragoste, credință în Dumnezeu, cultul muncii bine făcute și un adevărat cult al

cinstei. A crescut într-o familie în care învățătura era la mare preț și în care a fi armean era o mândrie.

Primele clase ale școlii primare le-a făcut la Școala Armenească din Gherla, studiile medii terminându-le la Liceul „Petru Maior” din orașul său natal, în 1949. Matematica i-a fost feblețea și, adesea, în clasele superioare de liceu, predă el lecția de matematică în locul profesoarei. Dascălul lui de limba română, scriitorul Ion Apostol Popescu, îl alinta cu numele „Araratul”...

Condițiile grele în care trăiește familia sa după naționalizare, când tatăl Ohanic își pierde prăvălia și nu găsește de lucru, fiind considerat „exploatare”, nedreptățile din jurul său îl determină pe tânărul Rafi să se angajeze în acțiuni anticomuniste. În 1952, fiind în anul II al Facultății de Electrotehnică din Timișoara, este arestat și întemnițat pentru mai bine de doi ani ca deținut politic, condamnat pentru acțiune subversivă împotriva statului. După ieșirea din temniță nu i se mai permite reluarea cursurilor universitare și a lucrat ca electrician până în 1964, când este reabilitat și astfel poate să-și termine studiile.

Cea mai mare parte a vieții și-a trăit-o la Timișoara, 35 de ani. Ca inginer-electro a lucrat în proiectare la Institutul de Cercetare și Proiectare Mașini de Ridicat și Transport Timișoara. S-a căsătorit cu Cecilia Andor în 1961 și l-au avut pe fiul lor, care poartă și el numele bunicului, Rafael Horenian.

Soția fiind de etnie germană, au emigrat, în 1985, în Germania. Rafi a trăit și lucrat în Germania, în orașul Ravensburg, ca un apreciat inginer în proiectare în domeniul mașinilor unelte la Maschien Fabrik Ravensburg, până la pensionarea sa. Se reîntoarce periodic în Transilvania, vizitându-și pământul natal, familia, prietenii și cimitirul strămoșilor săi.

Rafael Horenian a fost un spirit viu, plin de umor, dotat cu o inteligență remarcabilă, iubit și apreciat de cei ce l-au cunoscut.

S-a stins la 13 septembrie 2006, după o grea suferință ce a durat 14 luni de zile, cauzată de cancerul ce i-a distrus sănătatea. A suportat cu demnitate suferința. Și-a păstrat umorul și gândirea limpede până la sfârșitul vieții sale. A fost înmormântat la Ravensburg.

(Sursa: „Ararat A.V. nr.355/2006”) .

ARITON IACOBEANU

Ariton Iacobeau a fost unul dintre cei mai distinși profesori pe care i-a avut orașul Botoșani în prima jumătate a secolului trecut.

S-a născut la 27 august 1871, la Botoșani, din ambii părinți armeni. Școala primară a urmat-o la „Marchian”, după care a frecventat Liceul „Laurian”, pe care l-a absolvit în 1890, având colegi pe viitorii savanți I.Simionescu și Emil Severin. După ce și-a terminat studiile universitare – Facultatea de Litere și Filozofie – la Iași (1894), a fost numit profesor de limbă franceză, profesie pe care a practicat-o până la pensionare.

A fost profesor de liceu la Bârlad și Botoșani din 1904. A preferat să profeseze în orașul natal cu toate că i s-au făcut o serie de oferte: în 1895, cadru universitar; P.Rășcanu i-a propus să rămână la Iași, unde să predea la un liceu model; în 1907 Spiru Haret l-a chemat la ministerul său, oferindu-i un post de inspector general; în 1910, printr-o scrisoare, A.D.Xenopol l-a invitat să facă parte din corpul universitar Iași; în 1920 profesorul universitar N.Bănescu i-a propus să predea limba franceză la noua Alma Mater din Cluj.

A fost de acord cu numai două propuneri: 1. de a face parte dintr-o comisie care să inspecteze diferite școli din țară, iar concluziile să le înainteze forurilor superioare. În această sarcină s-a alăturat unor profesori din elita școlii românești: Bogdan Duică, Ana Conta-Kernbach, D. Pătrășcanu ș.a. 2. de a pleca la Universitatea din Dijon unde să organizeze cursuri de perfecționare cu profesori români în timpul vacanței de vară. Aici a făcut traduceri din limba română în limba franceză.

Pentru activitatea sa, Eduard Herriot, ministrul Instrucțiunii și Artelor, i-a conferit titlul de „Officer D’Academie”.

Profesorul n-a fost adeptul mijloacelor de constrângere, n-a cerut învățătura pentru notă, din contră, detesta bucherii. Iată de ce elevii săi învățau din plăcere și de aceea repetenții săi erau rari. Lecțiile sale erau o adevărată desfătare sufletească. Printre elevi se afla și viitorul profesor universitar Ion Sân-Georgiu, care, în amintirile sale, avea să scrie că Ariton Iacobeanu se ridica deasupra tuturor colegilor săi prin lecțiile sale, adevărate „causerii”, la care participau cu toții. Și-a dedicat viața literaturii și limbilor moderne, sub influența personalității profesorului său, Emil Tocarski.

Profesorul botoșenean a lăsat în urma sa numeroase lucrări: „Manuale didactice” în colaborare cu V.Luca și O. Buzoianu; a tradus, în 1905, celebra lucrare a lui H. Taine „Despre inteligență”; Studiul „Tradiționalismul limbii române”, în care a căutat apropierea dintre limba română veche și cea franceză din Evul Mediu (1931); „Francois Villon și Francois Rabelais – viața și opera lor” (1959); „Formațiuni savante greco-latine în limbile moderne” (1962).

Au rămas neterminate două studii: unul despre viața și opera lui Victor Hugo și altul despre originea cuvintelor franceze și evoluția lor în decursul veacurilor.

Toate lucrările dovedesc erudiția sa. Vorbea curent limbile greacă și latină. Din literatura greco-latină a preferat operele de filologie și filozofie.

La vârsta de aproape 50 de ani a urmat dreptul, pe care l-a terminat strălucit, luându-și doctoratul la Liegè. S-a înscris în baroul avocaților din Botoșani, prinzându-și pe peretele casei firma respectivă. După două luni a dat-o jos, dându-și seama că noua meserie nu se potrivește cu caracterul său, dezamăgind pe marele specialist în drept, profesorul D. Alexandrescu Tololoi, care l-a apreciat pentru cunoștințele sale.

Ariton Iacobeanu a dus o intensă muncă culturală în cadrul „Ateneului Român”, „Asociația foștilor elevi ai Liceului Laurian” (ca vicepreședinte). La inițiativa sa au conferențiat pe scena Teatrului „Eminescu” și în aula Liceului „Laurian” numeroase personalități ale vieții culturale și științifice, majoritatea din ele plecate de pe meleagurile botoșenene: N.Iorga, I.Simionescu, E.Severin, I.Iacobovici, M.Ciucă, V.Bogrea, O.Onicescu, Gr. Trancu-Iași ș.a. câteva din scrisorile acestuia adresate lui A. Iacobeanu se păstrează azi la Direcția Județeană Botoșani a Arhivelor Naționale și vorbesc despre ospitalitatea oferită de profesor în calitatea sa de amfitrion. Extragem din scrisoarea profesorului doctor I. Iacobovici: „Reîntors la Cluj sunt încă copleșit de impresiile plăcute pe care le-am petrecut la dvs. Liceul dvs. este o podoabă. Instituția pe care ați creat-o (Universitatea Populară) este pusă în serviciul acelor idei pe care le-am susținut și eu. Grija dvs. culturală vă cinstește (...) Am găsit o lume curioasă de adevăruri. Nu știu ce impresie am lăsat, știu însă că m-am întors entuziasmat de cele văzute. Și pentru toate acestea trebuie să vă mulțumesc dvs. de la Universitatea Populară și în particular d-tale”.

În anii grelelor bătrâneți, burlac fiind, s-a bucurat de atenția și stima foștilor lui elevi. Medicii l-au îngrijit cu afecțiune până în ultima clipă a vieții, alții l-au vizitat, alții i-au trimis din țară și străinătate cărți și alte atenții, alții scrisori, alții l-au amintit în scrierile lor. Redăm din C. Prisnea: „Vă salut, tovarășe profesor Iacobeanu, pe dvs., de la care, în afara limbii lui Racine și a lui Molière am învățat ce înseamnă modestia, am învățat devotamentul pentru meseria pe care ți-o desăvârșeai ca pe o artă”(din volumul „După alungarea faraonilor”, Editura pentru Literatură și Artă, București).

Profesorul A.Iacobeanu a fost un devotat al școlii, foarte corect în relațiile oficiale cu societatea, rigid uneori cu cei ce se aflau în fruntea ei. Lipsit de morgă, nu l-au încântat

onorurile și n-a căutat niciodată răsplata ce-o găsea în ele. Tainica lui mulțumire era cea a datoriei împlinite. A refuzat măririle pe care le considera efemere, insignifiante. Dușman al infatuării și al ariviștilor, a preferat să stea departe de clanurile societății în care a activat, claustrându-se, după 1930, în casa sa, unde găsea liniștea atât de dorită la fel ca și Diogene în celebrul său butoi. Singurele evadări din „sihăstrie” erau excursiile în străinătate, când prefera țările de limbi romanice.

Ariton Iacobeanu a avut ca mod de viață dictonul lui Goethe: „O viață inutilă e o moarte timpurie”.

A încetat din viață în anul 1961, la vârsta de 90 de ani.

(Izvoare: Ionel Bejenaru, „Dicționarul botoșenenilor”, Editura Moldova-Iași; Elena Florica Suster, revista „Ararat”, nr.17/ 2003).

ȘTEFAN IOVANESIAN

Născut la 20 iunie, la Hâncești, județul Lăpușna-Basarabia. Părinții, Sarchis și Antonia, de origine etnică armeană, se îndeletniceau cu agricultura, fiind mici fermieri.

La Hâncești exista o restrânsă comunitate de armeni, majoritatea venită din părțile Crimeii pe la începutul secolului al XIX-lea, atrasă fiind de planurile economice și sociale îndrăznețe ale lui Manuc Bei Mirzaian, mare patriot armean, care dorea să dezvolte și să civilizeze aceste meleaguri slab dezvoltate din punct de vedere economic. Îngrijindu-se și de viața spirituală a conaționalilor săi, urmașii lui Manuc au construit o frumoasă biserică armeană cu hramul Sf. Născătoare, care datează din anul 1871, precum și un cimitir în apropierea bisericii. În această biserică Ștefan Iovanesian a primit taina botezului, care a fost oficiat de bunul și evlaviosul părinte Ovanes Abramianț, căruia îi poartă veșnică recunoștință și prețuire.

Studiile primare și liceale le-a parcurs la Chișinău, în luna iunie 1940 luând bacalaureatul. Licențiat al Institutului pedagogic de limbi străine din București, secția limba rusă și limba română.

A funcționat în învățământ ca profesor, între anii 1945-1982. cea mai mare parte a activității de pedagog a desfășurat-o la Liceul „A.T.Laurian” din Botoșani (30 de ani). A fost șef de catedră, iar între anii 1969-1975 a îndeplinit funcția de director adjunct al liceului.

În activitatea extrașcolară, între anii 1970-1975, a îndeplinit funcția de președinte al Comitetului Municipal de

Cultură Botoșani. A fost, între anii 1960-1981, corespondent al publicației de specialitate „Gazeta Învățământului”. Pentru activitatea la catedră, cât și pentru cea cultural obștească, a fost apreciat, acordându-i-se gradatii de merit, Ordinul „Meritul Cultural cl.2-a”, medalii și insigne.

Ca participant pe front, timp de doi ani, cu regimentul 10 Vânători, divizia a 15-a, a luat parte la apărarea litoralului Mării Negre din regiunea Oceacov, în perioada 16 mai-20 aprilie 1944, având gradul de elev-sergent, mai târziu sublocotenent. În iulie-august 1944, a participat cu regimentul 10 Vânători la luptele de apărare a perimetrului Focșani-Nămoloasa. După 23 august 1944 a luat parte la luptele de curățire a spațiului românesc de rămășițele armatei fasciste.

A fost declarat veteran de război și decorat cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist” și „Crucea Comemorativă al celui de al doilea Război Mondial”.

După ieșirea la pensie, a activat în cadrul Comunității Armeni Botoșani. Din anul 1992 este președinte al Filialei U.A.R. Botoșani și membru în Comitetul Parohial. În anul 2001, în colaborare cu Median Gheorghe, muzeograf, a editat cartea „Armenii în istoria și viața orașului Botoșani”.

Militează pentru păstrarea frumoaselor tradiții culturale creștine armenesti în rândul conaționalilor săi, precum și pentru menținerea specificului etnic armean și afirmarea comunității pe multiple planuri.

În volumul „Armenii în istoria și viața orașului Botoșani” de Ștefan Iovanesian și Gheorghe Median apărut în urmă cu câțiva ani este publicat un document inedit referitor la Unirea de la 1859 și legătura cu vechea Comunitate Armeană din Botoșani, comunitate vie, activă, care a făcut din prezența sa un factor de dinamizare a vieții urbane, sub toate aspectele, de-a lungul istoriei, armenii făcând casă bună cu românii într-o comunicare de viață și idealuri.

Când Alexandru Ioan Cuza avea să fie ales Domn la Iași 5/17 ianuarie 1859 și la București 24 ianuarie 1859 armenii din Botoșani i-au acordat susținere jurându-i credință lui și Principatelor Române.

Sunt semnificative în acest sens cuvintele cuprinse în telegrama Comunității armenie din Botoșani către Alexandru Ioan I, cu ocazia alegerii sale, la 5/17 ianuarie 1859.

„Comunitatea armeană din orașul Botoșani, pătrunsă de cele mai adevărate simțiri de bucurie pentru suirea Înălțimii Voastre pe tronul Moldovei, vine a vă supune juământul de credință către patria ce Vi s-a încredințat înțelepteii voastre oblăduiri și, cu lacrimi de bucurie binecuvântează pe alegătorii români care au știut a cunoaște incontestabilele calități ce Vă caracterizează.

Primiți, prea înălțate Doamne, felicitările unor oameni uniți cu sentimentul național românesc, cari din inimă curată vă doresc mulți ani de fericire, ani ai preaslăvitului veac, ce sub înțeleapta Voastră cărmă negreșit vor produce unei nemuritoare bucurii în toate clasele de societate ale Moldovei”.

Scrisoarea este semnată de: I. Goilav, spătar, Cristea Manea, căminar, Ariton Pruncu, Iacob Ivanovici, comis, Iacob Bolfos, Sava Sahanovici, căminar, Luca, Luca Șefan Goilav, Sava Bolfos, Valerian Missir, G. Serghievici, serdar, M. Baronți, căminar, Andrieș Goilav, căminar, N. Cerchez, serdar, Anton Sahan, serdar, Iacob Goilav, , Ion Missir, Iacob Bolfos, Simion Popovici, G. Missir, T. Goilav, Cristea Goilav, serdar, Luca Goilav, sluger, Ariton Buicliu, stolnic, Bogdan Buicliu, Avram Buicliu, Iacob Buicliu, Anton Goilav, V. Goilav, căminar, Iacob Manea, David Luca Goilav, sluger, Gheorghe Missir, Iacob Baron Kapri, căminar, Luca Popovici, Chr. Ciomag, G. Missir, P. Ciolac, serdar, G. Țăranu, serdar, Simion Ciomag, Ariton Iacobovici, G.I. Ciomag, I.H. Ciomac, Vartan Maximovici, Pavel Maximovici, Ioan A. Țăranu.

MIKLÓS JACOBOVITZ

Artist pictor, eseist, restaurator, s-a născut la 9 august 1936, la Cluj. Provine dintr-o stirpe armeană stabilită de multă vreme în Transilvania, tatăl Mihály Jacobovitz, mama Margit.

După absolvirea liceului urmează Secția de pictură din cadrul Institutului de Arte Plastice „Ion Andreescu” din Cluj. După terminarea studiilor lucrează ca muzeograf principal la „Muzeul Țării Crișului” din Oradea, după care predă ca profesor istoria artei la Colegiul de Jurnalistică „Ady Endre”. Între anii 1966-1968 este ales președinte al Uniunii Artiștilor Plastici din România, Filiala Oradea. În 1991 ocupă funcția de director artistic al Centrului de Studii Creștine din Oradea; 1992, membru al Consiliului Uniunii Artiștilor Plastici Armeni din România; 1993-1996, vicepreședinte al Breslei „Barbàs Miklós”, iar din 1997, președinte; 1997, membru al Comisiei de Artă din Ministerul Culturii din România, iar din 2006 membru al Comisiei de Evaluare a Proiectelor de Artă ale Fondului Național de Cultură și Artă în cadrul Ministerului Culturii.

Desfășoară o bogată activitate publicistică. I-au apărut numeroase articole în ziare și reviste din țară și de peste hotare. Este autorul volumelor: „Mesajul culorilor”- eseuri, Editura „Kriterion”, 1987; „Nero cel mai papier maché”, Editura „Piremon”, Debrețin, 1991; „Reflecții”-eseuri Editura „Piremon”, Debrețin, 1992; „Culoarea și spațiul”- eseuri despre artele plastice din Ardeal., Editura „Literatus”, Oradea, 1992.

Între anii 1965-2007 organizează 18 expoziții personale în țară și peste hotare: Oradea, Salonta, București, Sfântul Gheorghe, Cluj, Hamburg – Germania , Galeria Neude Utrecht – Olanda, Paris – Franța, Budapesta, Sibiu-Capitala Culturală a Europei (2007) împreună cu Jan Leenknecht.

Participă la expoziții internaționale și de grup, printre care: Expoziția Artă Plastică din România - Torino, Italia (1969), „Muzica”, Expoziția internațională Budgoszca, Polonia (1969), Arta Plastică Românească (1972, 1991, 2000), Debrecen, Expoziția internațională „Est-Vest” (1985) Olanda, „Artiști orădeni” (1990), Olanda, Germania, Italia, Expoziția Internațională „Zidul”, Szeged, Kaposvár (1996), Arta Plastică din Bazinul Carpatic (1996) Budapesta, „Colecția de Artă Contemporană”, Slovacia (1998) și altele.

Numeroase lucrări ale artistului se găsesc în colecții private din țară și străinătate, în muzee și domeniul public: Muzeele din Oradea, Sfântul Gheorghe, Târgul Secuiesc, Cristuru Secuiesc, Odorheiul Secuiesc, Muzeul Teologic Armean Mechitarist din Viena, Muzeul de Artă Contemporană București.

Pentru activitatea desfășurată a fost distins cu decorația „Meritul Cultural” (1974), „Ordinul Cultural”, Premiul special al Taberei internaționale de creație din Hajduböszörmény, Ungaria (1990), Premiul Szolnay al Uniunii Artiștilor Maghiari din Transilvania, Cluj (1994), Medalia jubiliară „Hollossy” (1996), Medalia Jubiliară acordată de Uniunea Armenilor din Ungaria (1996), Premiul Uniunii Armenilor din România (1997), Premiul Munkacsy al Ministerului Culturii din Ungaria, acordat pentru activitatea profesională de artist pictor (2002). Tot în 2002 a fost distins de președintele Ungariei pentru faptele politice din trecut, împreună cu Doina Cornea și Smaranda Enache. În 2007 primește distincția „Coroana Kriterion”, pentru scrierile sale de artă. În același an i se acordă

premiul „Pro Partium” pentru revitalizarea artei creștine din Transilvania.

Despre opera și personalitatea artistului au fost realizate filme de televiziune prezentate la posturile centrale din România, Germania, Ungaria.

În numeroase reviste și ziare au apărut, sub semnătura unor prestigioși critici de artă și publiciști, articole consacrate operei artistului Miklòs Jakobovitz. Totodată, în monografiile apărute în țară și peste hotare sunt consacrate pagini întregi creației artistului. De pildă: Octavian Barbosa: „Dicționarul artiștilor români contemporani”, Editura Meridiane (1976), Maria Mihalache: „Pictura românească” în aceeași editură (1976), Ilyès Elemér: „Schimbările Transilvaniei”, Editura Aurora, München, 1978; Gyimesi Kásás Ernő: „Monografia artiștilor”, SUA, 1978, Giancarlo Politi: „Art Diary Wort s Art Directory”, Milano; „World Encyclopedia of Contemporary Artists”, Seledizionem Bologna, 1984; Negoită Lăptoiu: „Enciclopedia artiștilor plastici români”, București, 1999, etc.

Este participant activ la diferite tabere de arte plastice, la simpozioane, tabere de creație de pictură, grafică, ceramică, sticlă, hârtie.

În perioada 1964-1995 călătorește în diferite țări: Ungaria, Cehoslovacia, Austria, Germania, Franța, Olanda, Spania, Rusia, Lituania, Armenia, Georgia, Azerbaidjan, unde vizitează muzee și ateliere de creație renumite. Din 1960 participă activ la viața artistică a țării, în special din Ardeal, unde îl regăsim în dublă ipostază: de expozant și de organizator.

În 1967 se căsătorește cu Sárközy Marta (Jakobovits Mărta), artist plastic.

„În artele plastice – spune Miklòs Jakobovits – mă interesează să aflu amprente, suflătelești ale umanității, acele semne care întrupate în obiecte și vestigii, prin intermediul simțurilor noastre, își trimit spre noi mesajele timpurilor apuse:

relațiile interumane, ale căror natură armonioasă sau discordantă ne parvine tălmăcită prin culori și forme: destinul și radiația căldurii omenești. Dintr-o dimensiune miraculoasă cercetez tainele care iradiază spre noi într-o lume crepusculară, deslușesc trecutul și conexiunile sale misterioase, și prezentul cu simbolurile sale banale, frivole sau bizare.

Tablourile mele nu sunt lucrări abstracte, ele mai degrabă tind spre metafizică. Asemenea unui medium, care percepe cuvinte șoptite din trecut, din straturile adânci ale timpurilor și spațiilor, ele aduc în lumină semne și semnificații sugestive.

Ocolesc simbolurile bombastice, provocative. Râvnesc la sacralizarea spațiului și timpului în care lucrurile cele mai banale se transfigurează și își află rostul. Visez să atemporalizez suprafața astfel încât prin straturile ei să străbată impulsurile cromatice îmblânzind agresivitatea destinului. Astfel, dorința mea bizară își refuză culorile arzătoare, efectele stridente. Tablourile mele nu ard în flăcări, ele sunt cuprinse de o incandescență blajină. Cred că această incandescență poate însemna acea căldură a ființei, pe care în aceste vremuri alienate, sufletele noastre o râvnesc”.

Artistul, omul Miklòs Jakobovits, rămâne credincios acestui crez ilustrat prin opera și activitatea sa artistică exemplară.

„Despre omul Miklòs Jakobovits – scrie Dorel Găină – se poate spune că se confundă cu artistul. Despre artistul Miklòs Jakobovits se poate spune că se confundă cu omul. Atunci cine este de fapt Miklòs Jakobovits? Eu unul, atât cât îl cunosc, cred că este un magician al filosofiei și un filosof al magiei. O stare de fapt care nu poate fi numită. Cred despre el că este îndrăgostit de lume și de lumina care face ca lumea pentru noi să existe așa cum există.

În această iubire a lui, Miklòs Jakobovits invită cu multă bucurie, cu o bucurie specială, lumina la dans, la un dans

complicat și sălbatic, cum ne place să credem că ar fi dansat oamenii cei de demult, la un dans care se termină de fiecare dată cu bine. În urmă rămâne ringul de dans, de fapt picturile lui cele ce sunt mereu o nouă lume, o lume cu dealuri și văi, cu crăpături și ascunzișuri, cu culori atât de simple, atât de minunate”.

„L-aș numi pe Miklòs Jakobovits maestrul renașcentist al sfârșitului de mileniu – scrie Kántor Lajos în catalogul „Jacobovitz Miklòs”. Pe o scară atât de largă – cel puțin la nivelul Ardealului – prea puțini joacă asemănător. Pe deasupra, nici măcar nu e vorba de joc, e însăși viața lui. Restaurează icoane, desenează excelent și portrete, cândva a atras atenția cu compoziții, în ulei, grotești, compoziții făcute în anii dictaturii, a trecut prin toate fazele artei plastice abstracte, iar mai nou ne convinge cu noua sa descoperire: culoarea nu se obține doar pe cale tradițională cu vopsea, ci și prin așa numitele materiale-deșeuri. În timpul acestor experimente nu s-a rupt de mediul său, organizează, convinge, scrie critici despre contemporani, scrie carte. E prezent în Ardeal, în mediu maghiar, român și armean, e prezent în Europa”.

„Dintre artiștii ce și-au început cariera artistică la Oradea în anii '60, Jacobovitz Miklòs a fost singurul care nu a preferat nici măcar în anii debutului pictura după motic” – scrie dr. Mariana Zintz. Peregrinările prin natură în afara „subiectului”, căruia să-i rămână, apoi, mai mult sau mai puțin fidel în transpunerea picturală, nu se potriveau cu firea acestui artist intelectual ce privește lumea cu o seriozitate vie, înzestrat fiind cu un acut spirit de observație. Reacțiile sale imediate în fața naturii, dar mai ales existenței omenești, au fost de fiecare dată distilate, prelucrate, tocmai pentru a descoperi sensurile mai adânci, resorturile vieții.

Asemenea unor umbre ce se interferează difuz și subtil, prin stratificările memoriei străbăteau la suprafață amintiri ale copilăriei, dar și ecouri ale dialogurilor de substanță purtate

prin flux simpatic, peste timp, cu marii maeștri ai picturii europene, înaintea tuturor fiind așezat Velasquez, marele colorist, vrăjitorul griurilor, al negrurilor simbolice, al roșurilor somptuoase și al albastrului emblematic... Lucrările create de Jakobovitz în ultimii zece ani îmi apar ca niște poeme închinat geometriei iluziilor

– adevărate imnuri ale luminii – de unde se degajă nu neplăceri dionisiace, ci bucuria de a fi sub zodia unei largi înțelepciuni apolinice, departe de locurile și lucrurile ce ne oferă instabilitate, incertitudine. El redescoperă resursele materiale, virtuțile pastei cromate, convingându-ne că acestea pot să determine spațiul, să sugereze lumina, că pot deveni chiar elementul activ, esențial al operei. Jakobovitz lasă tabloul să trăiască propria-i viață, dar realizează o armonie deplină între el și opera sa, între propria sa voință creatoare și autocreația prin culoare, ca existență de sine stătătoare, prin „captarea” acelei lumini unice, capabile să tălmăcească cele mai delicate stări sufletești... El afirmă, așadar, în aceste lucrări, construcția prin culoare, organizarea suprafeței, urmărind de fiecare dată unitatea, echilibrul, armonia absolută a tabloului, ferită de prejudecățile, reținerile, îndoielile ivite, inevitabil, pe drumul bătătorit al cotidianului, ce ne leagă de lumea exterioară”.

„În secolul nostru, de la nașterea artei obiectivale și a colajelor, opera de artă nu mai are drept scop crearea de iluzii, ci își afirmă cu curaj identitatea – aceea de suport material al esteticii – scrie Lajos Lóska. Nu întâmplător accentuez cuvântul „estetic”, deoarece aceste reliefuri pictate sunt cu adevărat frumoase. Da, sunt frumoase și mă simt obligat să accentuez frumosul în condițiile în care obiectul anti-estetic este o invenție a secolului XX. Întreaga artă a secolului nostru vorbește de pierderea acestei frumuseți de la dadaism și până la restaurație. Artistul însă se opune cu curaj acestei concepții

generale ce atinge aproape toți artiștii sfârșitului de mileniu, și o face foarte convingător.

În ciuda faptului că el creează reliefuri, Miklòs Jacobovitz este un pictor adevărat deoarece, pe lângă suprafețe plane, ne încântă cu culorile sale, cu elemente metafizice transpuse material. Jacobovitz și generația sa de artiști transilvăneni, după cum ne-au obișnuit, sunt strâns legați de lumea naturii, de aceea apar ca revelații aceste obiecte picturale care au devenit obiecte de valoare ale artei moderne din Transilvania.”

Deși trăiește și își desfășoară activitatea artistică la Oradea, întreaga sa viață Miklòs Jacobovitz s-a interesat nu numai de soarta armenilor din Transilvania, ci și de cea a poporului armean de pretutindeni. Stăpânit de un puternic sentiment de apartenență la națiunea armeană, el s-a implicat activ în viața culturală a armenilor din România, dar și-a îndreptat atenția și spre Armenia.

„Prieten apropiat al eminentului istoric Suren Kolangian – scrie într-un articol publicat în „Ararat” Vartan Martaian – Jakobovitz vizitează în câteva rânduri Armenia, bucurându-se și de audiență la Catolicosul Suprem al Tuturor Armenilor, Vazghen I. În anul 1988, Miklòs Jacobovitz se implică – alături de fostul redactor șef al revistei „Nor Ghiank”, Sergiu Selian – în acțiunea de adunare a fondurilor destinate ajutorării supraviețuitorilor devastatorului cutremur din nordul Armeniei./.../ El înțelege afirmarea identității naționale nu prin vorbe, ci prin fapte. Astfel, de ani buni s-a implicat în munca trudnică de conservare și restaurare a patrimoniului armenesc din Transilvania, reușind să restaureze peste 15 picturi, toate pe cheltuială proprie”.

MIHALY JAKOBOVITS

Cunoscut și apreciat proiectant de decoruri și pictor de teatru, Mihaly Jakobovits s-a născut la 21 septembrie 1895 în localitatea Hust din Ucraina.

După cercetările întreprinse de criticul Ion Frunzetti și din documentele aflate în posesia familiei, aceasta era de origine armeană, venită din orașul Lemberg – Polonia și stabilită în nordul Transilvaniei.

Ceilalți membri ai familiei Jakobovits s-au stabilit în orașele Suceava și Botoșani, din care face parte eminentul profesor doctor Iacobovici Iacob.

Familia Jakobovits s-a așezat la Sighetul Marmăției și avea casa în cartierul armenesc din oraș, chiar lângă locuința renumitului pictor de etnie armeană, întemeietor al școlii de pictură de la Baia Mare, Simon Hollóssy (Corbul).

Înrolat în armată, tânărul Mihaly Jakobovits face primul război mondial, participând la bătăliile din Galiția, Ucraina și pe fronturile de la Isonzo și Monte Grappa din Italia.

Între anii 1920-1922 Mihaly Jakobovits este angajat ca proiectant de decoruri și decorator la cunoscutul Teatru de revistă „Cărăbuș”, condus de Constantin Tănase.

În perioada celui de-al doilea război mondial îl găsim la Cluj-Napoca. Bine pregătit profesional, este angajat, între anii 1940-1944, ca șef de atelier la teatrul din urbea transilvană.

Pasionat de teatru, în anul 1948, alături de un grup împătimit de arta Thaliei, pune bazele Teatrului de Stat din orașul Sfântu Gheorghe. Tânăra instituție de cultură

înregistrează binemeritate succese. O contribuție însemnată o aduce și Mihaly prin realizarea unui număr mare de decoruri la spectacole de diferite genuri dramatice.

În același timp, a manifestat reale calități pentru sculptură și muzică. A fost un animator entuziast în promovarea și pregătirea tinerilor în arta decorativă și era nelipsit de la manifestările culturale organizate în orașul Sfântu Gheorghe.

Se stinge din viață în anul 1981, la vârsta de 86 de ani.

KALPAKIAN

HOVHANES

S-a născut la Bazargic, la 29 iunie 1909, într-o familie modestă, dar cu vechi tradiții creștinești. Aici absolvă Școala Armeană, după care își continuă studiile la Liceul „Nicolae Filipescu” din acel oraș.

Între anii 1930-1940 lucrează ca funcționar la Judecătoria orașului Bazargic, pentru ca din anul următor să se transfere la București, lucrând la renumita firmă „Varbaonian-Hlebnikian”. Între anii 1948-1962, ocupă funcția de secretar al Episcopiei armene, devenind un colaborator apropiat al Sanctității Sale Vazken I, în vremea când acesta ocupa scaunul episcopal de la București.

În calitate de consilier administrativ, Hovhanes Kalpakian a depus o muncă plină de abnegație în cadrul centrului eparhial, fiind iubit și stimat de întreaga comunitate armeană.

Lui i se datorează redactarea legii cultelor religioase, în calitate de coautor, precum și „Statutul organic administrativ al Eparhiei armene din România”.

Personalitate distinctă, Hovhanes Kalpakian a fost un factor activ în păstrarea legăturilor dintre Biserica armeană și Ministerul Cultelor, statornicirea de relații strânse cu Biserica ortodoxă română și cu celelalte culte religioase.

A slujit, în calitate de consilier administrativ, pe lângă Arhiepiscopul Dirayr Mardighian.

În anul 1965 se stabilește în Statele Unite ale Americii, La New York, lucrând în cadrul Fundației de binefacere „Alex. Manughian”, a depus o muncă plină de abnegație în opera de

ajutorare a comunităților armene din diaspora, până la vârsta pensionării.

A desfășurat o bogată activitate publicistică, fiind de notorietate numeroasele studii consacrate comunității armene, dintre care se cuvine a fi menționate: „Rumanahai Caghută” (Comunitatea armeană din România) care a fost tipărită în anul 1979 la Editura Patriarhiei armene din Ierusalim, precum și un studiu istoric privind „Bisericele și Școlile armene din România”, lucrare distinsă cu o mențiune specială acordată de Fundația „Manughian”.

A trecut în neființă pe data de 21 februarie 1992.

GEORGE KAPRI

Referindu-ne la familiile armenesti cu numele Capri, innobilate cu titlul de Baron in 1785 de catre Imparatul Austriei Iosif al II-lea, ele s-au asezat de-a lungul timpului in Moldova si Bucovina, in centrele cele mai importante din punct de vedere administrativ, comercial si religios (Roman, Focșani, Iași, Botoșani, Cernăuți, Siret și, mai ales, in Cetatea de scaun, Suceava). Cea mai veche mărturie atestată a prezenței armenilor pe pământul românesc o constituie un epitaf din anul 967, pe o piatră tombală din Cetatea Albă.

Nicolae Iorga, bun cunoscător al istoriei armenilor din România, afirmă în „Choses d'art arméniennes en Roumanie” (1935): „S-a constatat prin documente existența armenilor în Moldova chiar înainte de întemeierea principatului. Cum principatul Moldova a fost în realitate creat pe calea comerțului, acei care au avut această cale au devenit colaboratori în crearea Statului Național în Moldova. Așa încât armenii sunt oarecum părinții Moldovei”.

George Kapri s-a născut în comuna Tupilați, județul Roman, în anul 1877. Studiile le-a făcut în țară, obținând diploma de licențiat în drept.

Instruit, fire înțreprinzătoare, bun organizator, în 1900 este numit șef de cabinet al Ministrului de Instrucție Publică și Culte. Apreciat pentru rezultatele obținute, la 1 aprilie 1915 este numit de către guvern ca prefect al județului Roman. Deși este o perioadă dificilă, premergătoare intrării României în primul război mondial, George Kapri își îndeplinește cu

răspundere obligațiile care îi revin ca reprezentant al puterii executive în teritoriu.

Pentru merite deosebite în slujba țării este decorat cu Ordinul „Coroana României” și Medalia „Avântul țării”.

Odată cu intrarea țării în prima conflagrație mondială, George Kapri este mobilizat. Ia parte la luptă ca locotenent în rezervă în cadrul Regimentului 4 Artilerie.

După încheierea războiului continuă să activeze în cadrul Partidului Național Liberal, organizația Roman, considerat ca un membru activ și marcant al acestuia.

Fiind mare proprietar de pământ se dedică personal muncii în agricultură. Se stinge din viață la numai 59 de ani.

HAPET KASPARIAN

Familie stimată și respectată în urbea tomitană, care s-a stabilit în 1900 la Constanța, în urma primelor masacre comise în Turcia împotriva armenilor. Abia scăpată de iataganul otoman, familia Kasparian este nevoită să se refugieze din Dobrogea, în 1916, după ocuparea ei de către bulgari și germani.

Reîntors în Constanța în anul 1918, Hapet Kasparian deschide un mare magazin de cafea pe strada Mihăileanu cunoscut și frecventat pentru calitatea produselor. Sub firma „Arabica”, acesta era unul din cele mai renumite magazine de profil.

Hapet Kasparian s-a născut în localitatea Bitlis (Paheş) în anul 1890, din mama-Ana și tatăl-Israel, ambii de etnie armeană. În 1917 se căsătorește cu armeanca Noemzae din Silistra. Dumnezeu îi blagoslovește cu trei copii: Ana, născută la 4 octombrie 1925- Jirair, la 1 august 1927 și Vatkesla 1 septembrie 1929. De menționat că din prima căsătorie Hapet a avut un băiat, Vaschen, născut la 2 decembrie 1911. Toți copiii au urmat Școala armeană din localitate, avându-i ca dascăli pe Tate Petrosian, Siruni, Balian, Toloian. După absolvirea școlii armene au urmat Liceul Comercial „Carol I”.

Hapet Kasparian era un patriot desăvârșit și iubea cu patimă Armenia. Fire întreprinzătoare, participa la manifestările ce cultivau tradițiile și cultura armeană în rândul conaționalilor săi. Fire blajină, dar neîndurător cu minciuna și fariseismul, și-a atras simpatia și atașamentul multor armeni fiind ales ca președinte al Organizației „Federația

Revoluționară Armeană” cunoscută sub denumirea Dașnacțiutian.

Viața pașnică și fericită a familiei a fost brusc întreruptă de nenorocirea care s-a abătut asupra ei: arestarea la 30 decembrie 1944 a lui Hapet și a fiului cel mare, Vaschen, de către Siguranța română și predarea lor rușilor.

Urmează calvarul de nedescris al acestei familii. Tatăl și fiul sunt supuși celor mai barbare umilințe fizice și morale. Despărțiți, tatăl și fiul se întâlnesc doar la confruntarea care a avut loc la Moscova, fără să aibă dreptul de a schimba câteva cuvinte.

Judecat de un Tribunal Militar de la Moscova, Hapet Kasparian este condamnat la 8 ani de închisoare. După scurt timp este adus în Armenia, la Erevan, și judecat din nou, după care este internat într-un lagăr din Siberia. Aici a fost înțemnițat în celulă cu istoricul Siruni. Anchetele din sinistrele temnițe de la Lubianka și Lefortovo au lăsat urme adânci pe trupul și în sufletul bolnav al lui Hapet Kasparian. Nu a rezistat persecuțiilor și umilințelor la care a fost supus. După scurt timp, inima lui a cedat iar trupul a fost îngropat în taigaua siberiană, locul rămânând necunoscut atât pentru familie, cât și pentru toți care l-au stimat și iubit.

Nu mai puțin tragică a fost soarta fiului său, Vaschen Kasparian, judecat de Tribunalul Militar din Moscova și condamnat la patru ani de închisoare, după care a fost internat în lagărul din Kazahtan. După 12 ani de pușcărie și lagăr Vaschen revine la Constanța. Arăta ca o fantomă. Nimeni nu-l angaja. Până la urmă a fost încadrat ca om de serviciu la magazinul „Tomis”. A murit în noiembrie 1993, la vârsta de 82 de ani. A fost amenințat să nu povestească nimic despre anii petrecuți în detenție. Doar surorii sale, Anaid, i-a împărtășit prin ce chinuri a trecut și că, despărțit de tată până la decesul acestuia, nu a știut nimic de el. Un lucru e cert: sovieticii au

știut că Hapet Kasparian a fost dașnac. Rămâne o enigmă de unde și cine i-a informat.

Care a fost soarta copiilor rămași fără părinți? Primul lucru pe care l-au făcut a fost acela de a-i evacua din casă. Apoi, în 1952, magazinul a fost naționalizat. Copiii „dușmanului de clasă” au fost permanent supravegheați de organele securității. Aproape lunar venea în casă câte un securist sub pretextul de a vedea cartea de imobil, pentru a mai încerca să afle câte ceva de la copiii nefericiți. Vartches nu a suportat persecuțiile la care a fost supus și a încetat din viață la doar 24 de ani. Jirair se hotărăște să părăsească țara. În 1972 emigrează în S.U.A. și se stabilește la New York. Dorul de țara în care s-a născut și de familie i-a șubrezit sănătatea. Pe patul de moarte a cerut să fie înmormântat în Cimitirul armenesc din Constanța, lângă iubita sa mamă. Dorința i-a fost îndeplinită.

Dintr-o familie altădată numeroasă și fericită a rămas în viață doar Ana, care păstrează și astăzi în sufletul ei rănila care nu vor putea fi cicatrizate. A rămas devotată familiei și idealurilor părintelui său. Povestește cu amărăciune cum, până în decembrie 1989, a fost supravegheată de securitate.

Să sperăm că într-o bună zi se va afla cine se ascunde în spatele acestor acte criminale de pe urma cărora atâtea destine au fost distruse și atâția oameni nevinovați au suferit pe nedrept, dintre care unii nu s-au mai întors din pușcăriile staliniste și lagărele de muncă obligatorie, sinistrele gulaguri.

Singura lor „vină” a fost aceea că și-au iubit țara – Armenia – pe care au dorit-o liberă și independentă. Idealul lor s-a împlinit la 21 septembrie 1991, când Republica Socialistă Armeană a fost prima care s-a desprins, prin voința poporului, de dominația URSS.

Pentru ei însă a fost prea târziu!

ANAHID KERPICIAN

Prim solistă a Operei Române din București, s-a născut în ziua de 1 mai 1928 în orașul Bazargic. În 1939 se stabilește cu familia la Constanța, apoi, în 1941, la București.

Se înscrie la Conservatorul „Ciprian Porumbescu” din Capitală pentru a se dedica studiilor de canto. Se pregătește cu Viorica Teișeanu la Milano și Silvia Feller la Viena.

După stabilirea în Statele Unite ale Americii se perfecționează cu maestrul Austo, dirijor la Metropolitan Opera din New York.

Abia ieșită de pe băncile Conservatorului, Anahid Kerpician se prezintă la un concurs de soliste organizat de prima scenă lirică din România. Interpretează dificila arie a Aidei, din opera cu același nume, de Verdi. Este angajată pe loc. Încă de la primele apariții pe scenă, tânăra cântăreață se detașează prin calitățile sale vocale de soprană, interpretând roluri memorabile în opera „Madame Buterfly” de Puccini, în „Trubadurul” (rolul Leonorei), precum și în opera „Bal Mascarat”, în rolul Ameliei. An de an, publicul meloman din București se obișnuise să participe, în fiecare toamnă, la concertele sopranei Anahid Kerpician de la Salla Dalles, unde artista bisa, pentru fideliile ei ascultători, celebra „Arie a nebuniei” din opera armenească „Anuş”.

După câteva stagioni strălucite, în 1966 Anahid Kerpician este nevoită să se stabilească, cu întreaga ei familie, în S.U.A. la New York. În drum spre noua patrie, Anahid Kerpician susține, în scurta ei ședere la Beirut, un concert în

fața auditoriului străin. Un cotidian libanez constată că „de mulți ani pe scena operei nu s-a auzit o voce atât de curată și clară”.

La trei luni după sosirea în America, soprana Anahid Kerpician cucerește publicul de peste ocean în cadrul recitalului susținut pe renumita scenă „Carnegie Hall” din New York.

Urmează concerte în mai toate marile orașe americane: Philadelphia, Chicago, Boston, Los Angeles, New Jersey și Montreal (Canada). Aproape că nu a existat recital în programul căruia să nu figureze și piese muzicale armenesti, aparținând unor compozitori notorii ca Sayat Nova, Komitas, Spendiarian sau Doluhanian.

Vocea Anahidei Kerpician a răsunat, adesea, și în cadrul unor slujbe religioase, artista interpretând fragmente din Liturgia armeană.

Pe plan pedagogic, Anahid Kerpician a predat lecții de muzică la Școala armeană de pe lângă Biserica apostolică și a organizat coruri de copii de vârstă preșcolară. Prestigiosul cotidian american „The New York Times”, elogiind activitatea cântăreței, releva: „Soprana Anahid este o adevărată artistă, care știe să cucerească ascultătorii”.

Într-un interviu acordat redactorului șef al publicației „Ararat”, Mihai Stepan, la New York, Anahid Kerpician declara: „Mi-am propus să realizez o casetă cu muzică armenescă și o casetă cu arii din opere și romane românești, pentru că trebuie să vă spun că muzica românească îmi este tot atât de dragă ca și opera sau muzica armenescă. De asemenea, mă pregătesc pentru un concert ce va avea loc în Philadelphia, cu ocazia comemorării marelui compozitor armean Komitas.”

Fiecare dintre rolurile create de Anahid Kerpician a reprezentat, pentru marele public, un adevărat reper, momente de neuitat la care, și astăzi, se raportează cei care evocă epoca de glorie a Operei Române sau încearcă să analizeze

comparații privind interpretările conferite de mari glorii ale cântului în rolurile respective. Cu siguranță, Anahid Kerpician a fost una dintre marile interprete ale scenei lirice din România și S.U.A.

S-a stins din viață la vârsta de 70 de ani (1998).

(Izvoare: Mihai Stepan Cazazian: „De vorbă cu soprana Anahid Kerpician” – „Ararat”, nr.21/1992; Suren Kolangian (Los Angeles) –In memoriam: Anahid Kerpician, cotidianul „Nor Ghiank” din București).

Preot PAPKEN KEROPIAN

S-a născut în 1891, la Ismit, în Imperiul Otoman, în familia preotului Nerses Keropian. A absolvit Seminarul Teologic din Armaș (lângă Adabazar-Turcia). În 1921 se căsătorește la Berlin, soția fiind de origine germană. Soția sa a decedat la nașterea fiului lor Adașes, viitorul Arhiepiscop armeano-catolic Nerses Ter-Nersesian, care locuiește în Armenia, în orașul Ghiumri. Mai are o fiică din a doua căsătorie, care trăiește actualmente la New York, S.U.A.

În 1936 Papken Keropian este hirotonit preot al parohiei armene din Focșani de către Arhiepiscopul Husig Zohrabian. Între 1938-1940 a fost preot-paroh la biserica din Bălți, iar din 1940, până în 1947, este preot al parohiei armene din Constanța.

În 1948, în urma unui nefericit moment, este condamnat la șapte ani închisoare pe motiv că deține monede de aur, ca și alți armeni, printre care și Azad Dudian.

Trece prin mai multe închisori (Gherla și Aiud), având ca frați de suferință mai mulți preoți ortodocși și catolici, printre care și cardinalul greco-catolic Alexandru Todea.

În 1955 iese din închisoare, cu sănătatea puternic zdruncinată. Stă mult prin spitale, iar în luna mai a anului 1961 a decedat, după o grea suferință, la spitalul Sfântul Pantelimon.

Înainte de trecerea sa în neființă, datorită gestului noului ales Episcop al Eparhiei Armene P.C. Dirayr Mardichian, Papken Keropian a fost la un pas de a fi reabilitat. Însă nu a mai apucat...

Este înmormântat în Cimitirul Armenesc din București, lângă tatăl său, protoiereul Nerses Keropian.

Într-un articol semnat de Mihai Rădulescu și intitulat „Un preot armean în reeducări”, publicat în revista „Ararat”, nr.209 scrie: „...despre schingiuirile care să ne determine să declarăm în „reeducare” tot, absolut tot, ceea ce nu am declarat anchetatorilor la securitate, despre „Sf-tele împărtășiri”, de sărbătorile creștino-ortodoxe, cu fecale diluate cu urină, despre cufundarea, „rebotezarea” creștino-ortodoxă, cu introducerea cu forța a capului până la umeri în tinetă cu fecale și urină, până când dădeam semne de înecare, după care eram trași de umeri să ne scoatem capul din tinetă – cap peste care cei reeducați (membrii comitetelor de reeducare din cameră sau celulă și cei care deveniseră reeducați) urinau, pentru a ne mai spăla puțin, ca să mai putem inspira ceva aer, după care din nou ne cufundau cu capul în mizeria din tinetă, despre preotul Papken Keropian, căruia după ce l-au bătut în așa hal, zile și nopți la rând, încât prezenta leziuni pe întreg corpul, în bătaie de joc dezbrăcându-l complet, i-au introdus capul într-un colac de placaj gros, de care nu se mai ținea capacul și care se aflase montat pe unul din tunurile W.C.-ului dintr-o cameră sau celulă de la Gherla – pavilionul C (modern) mare -, acesta în loc de patrafir, apoi l-au obligat să țină o slujbă religioasă (o liturghie) în limba armeană (preotul fiind armean și paroh al bisericii armene din Constanța).

Preotul Papken Keropian avea o fotografie care o înfățișa pe fiica sa, o tânără brunetă (în vârstă de vreo 18 ani) și care era o fată frumoasă, până i-au găsit fotografia pe care preotul o arătase la mai mulți deținuți cu care se „împrietenise” și cum și-au bătut joc cei din comitet și cei de pe priciul reeducaților de fotografie și de fiica preotului și de preot. Toți reeducații au mimat în fața fotografiei și a preotului actul sexual.

După ce preotul a ținut liturghia bilingvă, a fost pus să ne împărtășească cu fecale, dintr-o gamelă în care au fost puse trei persoane bolnave de colită și alte boli digestive (să-și facă nevoile, n.n.) apoi, după ce preotul a fost silit să se autoîmpărtășească, ștergând cu degetele fecalele de pe gamelă și să-și lingă degetele, fiind obligat să spună: „Vai, vai, ce bună este și ce gustoasă este împărtășania asta, care-i Trupul și Sângele Domnului meu și al tuturor bandiților ca mine”, a trecut la împărtășirea noastră (...) După care lui Stoian Ion (șef de comitet) i-a revenit ideea să-i înfigă preotului în rectul anal o coadă de mătură (coada măturii din camera respectivă). Câțiva îl țineau, iar Stoian Ion și (cu n.n.) studentul medicinist (medic și el pe închisoare, deși student la medicină în anul II), deținutul Ungureanu Dumitru, i-au introdus în rectul anal capătul cozii de mătură. Sângele a început să curgă pe coapse și pe pulpe și, pe intervalul dintre priciul „cinstiților” (reeducaților) și cel al „bandiților”, preotul, lovit într-una cu cozi de mătură și cu picioare scoase de la caprele de sub scândurile priciurilor, trebuia să alerge cu mătura înfiptă în fund de la ușă la fereastră și de la fereastră la ușă și pus să strige în timp ce fugea și țipa de durere și i se poruncea să dea din mâini așa ca un fâlfâit): „Uitați-vă la mine cum m-am făcut îngeraș și plec la Dumnezeu unde vă aștept pe cei care sunteți bandiți”.

Acestea erau unele din metode: otrăvirea deținuților cu dejecții infectate de felurite boli, înfometarea, împiedicarea de a dormi, însetarea, îndoparea cu apă sărată, neacordarea de asistență medicală, erau menite să ducă la uciderea deținutului „pe cale naturală”.

Preotul Papken Keropian, alături de mii de oameni internați în lagăre și pușcării, au trecut prin acest sistem al „reeducării”.

Keresztes Zoltán, din Cluj, deși numele nu-l trădează cetățean român, de origine armeană, este autorul unei broșuri intitulată „Istoria armenilor din Transilvania și arborele genealogic al familiei mele”...Cu un instinct indiscutabil al etniei din care face parte, a purces să meargă pe urmele strămoșilor săi ca să afle cum de au ajuns armenii, acum mai bine de trei sute de ani, pe meleagurile Transilvaniei. Broșura este multiplicată de autor și difuzată membrilor familiei sale, ca să știe fiecare că se trage din neamul armenesc și să se mândrească cu istoria lui. În coloanele „Araratului”, nr.14/1991, s-a publicat ultimul capitol din lucrarea amintită, care se referă în mod deosebit la originea armeană a familiei Keresztes.

Conform afirmațiilor lui Szongott Kristóf (armean din Gherla după ambii părinți, profesor și istoriograf al armenilor din Transilvania (1843-1907) – directorul revistei „Armenia” (1887-1907) în limba maghiară (n.r.), familiile cu numele KERESTES adică „cruciat”, „cel cu cruce” în traducere românească sunt rude cu familiile Kriszta, Kristics, Krisztudza, Kehes. După Tarisznyás, transformarea acestui nume s-a produs prin modificarea numelui grecesc Christianos în Christophoros, care maghiarizat a sunat Kristóf, apoi Keresztes. În perioada stabilirii armenilor în Transilvania au existat familii cu numele de Keresztes în toate cele trei colonii armenesti: Gherla, Dumbrăveni și Gheorgheni. Acest nume figurează și pe listele primului recensământ al orașului Gherla, efectuat după incendiul din 1728.

Pe „Listele matricole ale familiilor armenesti din Dumbrăveni”, începând cu anul 1708, figurează de asemenea

familii cu numele Keresztes. În cimitirul din jurul bisericii armenesti din Gheorgheni, mai multe pietre funerare din anii 1660-1700 poartă numele Keresztes.

În monografia oraşului Gheorgheni, istoricul Tarisznýás Márton aminteşte că printre locuitorii oraşului se aflau multe familii cu acest nume: Keresztes Izsák (comerciant), Keresztes János (tăbăcar), Keresztes Tódor (comerciant), Süket Keresztes, Márton Keresztes, Jakab Keresztes (tăbăcari), Szöcs Keresztes jude-armean, Varga Keresztes (cârpitor).

În cartea sa despre Dumbrăveni, Ávédik Lukás aminteşte că în anul 1735 în Gheorgheni, Frumoasa şi Canta au fost cuprinşi pe o listă aparţinând „Companiei armenesti din Ibaşfalău (Dumbrăveni)” următorii: „Keresztes Sándor şi Lukás Keresztes János, Gergely, Márton, Kristóf, Dávid, Simon şi Jakab; în Frumoasa, Keresztes Márton; în Canta, Keresztes Lázár.

Faptul că parohul Alexa Ferenc din Gherla a eliberat, în anul 1943, un act din care rezultă arborele genealogic al familiei Keresztes, m-a ajutat foarte mult la identificarea strămoşilor mei. După acest act, primul străbun despre care auzisem era Gergely (născut în 1695, undeva în Transilvania, după stabilirea familiei lui aici). Descendenţii lui au fost: Keresztes Simon, născut în anul 1733, Bogdan (1766), Antal (1814), Gergely (1858), Gerö (1846) şi Zoltan, adică subsemnatul, născut în anul 1929. Toţi cu numele de familie Keresztes.

Soţiile s-au numit: Misug Maria, fiica lui Lazăr, Perint Roza, fiica lui Miklos, Eranosz Veronika, Miklos Roza, Szabo Lujza, Náder Etelka, Lakó Margit.

În albumul de fotografii al neamului Keresztes se află şi „armenii bārboşi”, cum îi poreclisem noi în familie. Fotografia datează din anul 1885. Toţi sunt în doliu, după încetarea din viaţă a lui Antal Keresztes (născut în 1814).

Antal Keresztes s-a stabilit și s-a căsătorit în Ditrău, localitate în apropiere de orașul Gheorgheni. A avut nouă copii, șase băieți și trei fete. Dintre bărbați cinci poartă barbă, semn că sunt în doliu după moartea tatălui lor Antal. Al șaselea, cel mai tânăr dintre ei, este bunicul meu Gergely-Grigore. El nu poartă barbă. De ce oare? Deduc că, fiind cel mai tânăr și necăsătorit din familie. Toți frații bunicului meu au fost mici comercianți în Ditrău, o comună bogată și înfloritoare, cu biserică mare și frumoasă, pentru care s-ar mândri și populația unui oraș mare. Azi, această localitate are aproximativ zece mii de locuitori.

Trebuie să vă spun că urmașii celor nouă frați și surori sunt astăzi răspândiți în mai multe părți ale țării, unii dintre ei se află chiar în străinătate.

Amintirea bunicului meu îmi este aproape. Eram de 8-10 ani când îl vizitam prin anii 1938-40 la Ditrău, unde locuia. Avea pe atunci 80 de ani. Urmașii celor nouă frați și surori trăiesc și poartă nume de familie Keresztes, Bíró, Beczassy, Jakab, Gürtler, Budai, Iuga, Bărbuță, Grecu, Zöldi, Molnár, Kebely, Tamás, Orosz, Lukács, Császár, Borics, Márk, Póth, etc. Din totalul de 380 de persoane, descendenți direcți, azi trăiesc 330 de persoane.

Am intenționat ca, întocmind arborele genealogic al familiei Keresztes, să prezint istoricul unei familii de origine armeană, stabilită în Transilvania, unde, timp de 315 ani, a dus o viață tihnită. Se poate spune că am în vedere prototipul unei familii armenesti, indiferent care ar fi ea.

Documentarea și întocmirea acestui material a necesitat timp de 20-25 ani. Am parcurs, cu nespusă plăcere, pe baza unei bibliografii, drumul armenilor de ani până-n zilele noastre. Am dorit, prin aceasta, să ofer fiecărui armean adult – descendent al familiei mele – un exemplar din acest text care cuprinde câte ceva din istoria armenilor din Transilvania. Și sunt fericit!

EDUARD KERPICIAN

In galeria comandanților de cursă lungă a flotei comerciale române se înscrie și numele lui Eduard Kerpician. S-a născut la 21 ianuarie 1947 la Constanța, mama – Araxi, tata – Bedros.

După absolvirea Școlii armene din localitate urmează Liceul „Mihai Eminescu”. Între anii 1964-1968 este student la Școala Militară Superioară de Marină, astăzi Academia Navală „Mircea cel Bătrân”.

Mama sa, absolventă a Pensionului de fete „Madona Dudu” din Craiova, a funcționat peste 40 de ani ca învățătoare la școlile armeană și nr.10 din Constanța. A fost un dascăl eminent, respectat și iubit de elevi. Și-a educat unicul fiu, Eduard, în spiritul dragostei față de nația și cultura poporului armean. Pentru calitățile sale deosebite ca om al cetății a fost aleasă în două legislaturi ca deputat în Consiliul Municipal Constanța.

După dobândirea licenței, Eduard Kerpician se imbarcă pe navele Companiei NAVROM, parcurgând toate treptele ierarhiei, de la ofițer III punte până la comandant de cursă lungă, conform brevetului obținut în 1978.

Ca ofițer și apoi, în calitate de comandant, a servit pe cargourile „Râmnicu-Vâlcea”, „Iași”, „Cluj”, „Fierbinți”, „Cozia”, etc. ultima fiind „Sadu”.

A cutreierat mările și oceanele mapamondului atingând porturi din Europa, Japonia, China, Extremul Orient, Africa.

În 1980 este numit superintendent, supraveghind construcția și reparația navelor în șantierelor din Constanța, Mangalia și Midia.

În 2003 se pensionează. Este căsătorit cu Virginia Babighian, fiica unui alt comandant de cursă lungă, Sarchis Babighian, care a lucrat ca desenator la Institutul de Proiectări, au un băiat, Artur, licențiat al Academiei de Studii Economice, Facultatea de Management.

„Dacă mă întrebați ce înseamnă a avea vocație de marinar adevărat – spune Eduard Kerpician – vă răspund că în bună măsură înseamnă a întruni acele însușiri psihice și morale în lipsa cărora nu este de conceput să bați la porțile nici uneia dintre profesiile care reclamă prin excelență temeritate, dârzenie, abnegație, dăruire de sine”.

În perioada în care Eduard Kerpician a navigat, flota comercială a României se situa între primele 15 puteri maritime ale lumii. Dispunea de 309 nave totalizând 6.500.000 tdw.

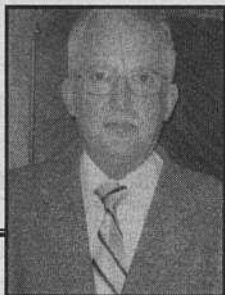
Peste 300 de nave din dotarea flotei maritime au fost vândute după 1990, unele date în locație, iar altele casate și vândute la fier vechi.

România se situează astăzi, în schimb, printre țările cu o remarcabilă ofertă de forță de muncă marinărească, aproximativ 25.000 de navigatori și personal auxiliar, fiind un adevărat rezervor de echipaje pentru flotele lumii. Statul a stimulat creșterea și întinerirea acestei rezerve, prin intermediul sistemului de învățământ marinăresc, respectiv cele două universități specializate din Constanța și centrul de perfecționare „CERONAV”.

Dacă în anii 1990 navele românești au fost prezente în peste 500 de porturi de pe toate continentele, astăzi, din păcate, aceste porturi sunt atinse de marinarii români ambarcați pe navele companiilor străine. De altfel, steagul tricolor aproape a

dispărut de pe oceanul planetar, altădată brăzdat de flota comercială românească.

Dar să sperăm că vor veni și zile mai bune pentru renașterea flotei românești.

DAN-HAGOP KIRKORIAN

Profesor de biologie, născut la 14 noiembrie 1943, în Constanța. Mama, Hripsime, născută la Silistra, tatăl Oskar, născut la Maden (Turcia) se refugiază, în 1915, în România, în urma crimelor și atrocităților comise de autoritățile otomane împotriva armenilor.

Se stabilesc, împreună cu mama și frații - Solomon, Vahe și Ervant - în capitala Dobrogei, unde fiecare își întemeiază propria familie. Părinții lui Dan-Hagop au fost apreciați și stimați de conaționali săi pentru nețărmuita dragoste pe care au manifestat-o față de comunitatea armeană și față de biserică. A fost o familie exemplară.

Hagop Kirkorian urmează primele clase ale școlii armene din localitatea natală (1951-1955) pe care o absolvă în 1955, unde l-a avut ca profesor pe scriitorul și publicistul Krikor Nișanian, om de aleasă căldură și noblețe sufletească.

Continuă cursurile școlii gimnaziale nr.13, iar apoi Liceul „Mihai Eminescu”, unde a avut-o ca profesoară de matematică pe bine cunoscuta armeană Menduhi Frunză.

Se înscrie la Institutul Pedagogic din Constanța, facultatea de biologie. Între anii 1966-1979 funcționează ca profesor de biologie în satul Zebil, comuna Sarichioi, din județul Tulcea, unde îndeplinește și funcția de director adjunct cu probleme educative.

Între anii 1979-1987 este transferat la Școala generală nr.3, unde îndeplinește și funcția de director. În acel an este repartizat la Școala „Petre Țuța”, din Galați, iar din anul 2005 funcționează la Școala „Mihai Eminescu” din Galați.

A participat activ la viața socială a comunităților din care a făcut parte, iar ca elev s-a numărat printre câștigătorii unor concursuri școlare, ajungând până la faza națională.

Din 1990 face parte din Consiliul Parohial al Bisericii Armene din Galați, unde îndeplinește funcția de secretar. Participă la manifestările organizate de Consiliul Județean Galați, unde îndeplinește funcția de secretar. Participă la manifestările organizate de Consiliul Județean Galați și la cele organizate în cadrul Euro-Regiunii Dunărea de Jos.

Soția, Kirkorian Floricica (mama armeană, tatăl român) este absolventă a Facultății de Chimie Alimentară din Galați. A lucrat la Intepriinderea „Kandia” din Timișoara și Societatea pentru industrializarea cărnii „Galco” din Galați.

Au un fiu, Kirkonian Emanuel, născut la 11 iulie 1979, absolvent al Facultății de Nave și Inginerie Electrică din Galați, Secția de Electronică, în prezent inginer electronist la Combinatul Siderurgic „Mittal” din Galați.

Dan-Hagop Kirkonian continuă să desfășoare o rodnică activitate în cadrul micii comunități armenesti din orașul dunărean.

CAPRIEL KIREGIAN

Capriel Kiregian, prin anii '40-'50 a fost profesor la școala Haigazlian din Constanța. Deși îl cunoșteam de mai mulți ani, datorită modestiei dumisale, nu am știut că el fusese profesor la Școala Armeană, până când mi-a căzut în mână, prin amabilitatea domnului Dikran Tavitian din New York, o fotografie din anul 1947, cu profesorii și elevii școlii armene din Constanța, în care apărea și Capriel Kiregian.

Stând de vorbă, domnul Kiregian a avut amabilitatea să ne povestească din viața d-sale, depănându-și amintirile cu privire la școala și comunitatea armeană din Constanța anilor '30-'50.

Capriel Kiregian s-a născut în 1918 la Cesareea – Turcia. În 1922, ca urmare a masacrelor turcești și a evenimentelor sumbre din acea perioadă, familia Kiregian, împreună cu alte familii de armeni, se refugiază în România, stabilindu-se în orașul Constanța.

În Constanța anilor '20 (1922-1926) funcționa, în centrul orașului, o grădiniță particulară a doamnei Maning. În anul 1924 Capriel Kiregian, împreună cu alți copii de emigranți armeni, printre care Masis Baron-Vartian, Ervant și Antic Alexanian, Lusig Merdenian, Eujen Hacerian și Nubar Fesgian frecventează această grădiniță amenajată în modesta locuință a doamnei Maning. Grădinița, situată pe strada Rahovei (actualmente Mihai Dumitru), colț cu strada Ștefan Mihăileanu, din cartierul Piața Grivița, a reprezentat primul contact al copiilor armeni cu literele mesrobiene. Generațiile de copii

care au frecventat această grădiniță își amintesc cu nostalgie de atașamentul și căldura părintească a fostei lor educatoare.

După ce își însușește primele noțiuni de limbă armeană, în 1925 Capriel Kiregian se înscrie în clasa I a școlii Haigazlian din Constanța. Școala Haigazlian (curs primar de 5 clase) era situată pe strada Calatis nr.1, în curtea Bisericii Armene Sfânta Maria, într-un colț pitoresc al Mării Negre.

Să menționăm că localul școlii Haigazlian a fost întotdeauna pe Strada Calatis nr.1, cu excepția perioadei din timpul celui de-al doilea război mondial (1940-1945), când a fost mutat în zona cartierului Grivița, str. Sarmisegetuza (fostă Tache Ionescu) colț cu strada Jupiter, mai aproape de locuințele populației armene.

În perioada 1925-1930, când a frecventat această școală, corpul profesoral era format din Hovhanes Garibian (ulterior preot al bisericii armene din Galați), director și profesor de limba și literatura armeană, părintele Hamazasb Bedighian (tatăl regretatului profesor universitar de limba franceză Hovhanes Bedikian), Nerses Balian, Vasken Ardžruni, Hacı Inghelizian, Araxi Sahaghian, iar la materiile de limbă română Aneta Bonjuc și V. Alexandride. În această perioadă, profesorii Vasken Ardžruni (1925-1926) și Hacı Inghelizian (1927-1930) remarcă talentul la desen al elevului Capriel Kiregian și îl îndrumă spre o carieră în domeniul picturii.

După absolvirea școlii armene el urmează „Liceul Economic”, unde talentul său la desen este apreciat de profesorii Stavru Tarasov, pictor cunoscut, și Gheorghe Carp, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, care îl îndrumă spre domeniul picturii și artelor plastice.

După absolvirea liceului, în 1942, Capriel Kiregian lucrează contabil-economist în diferite întreprinderi și, în același timp, frecventează cursurile Institutului de Arte Frumoase din Constanța, secția Desen-Grafică-Pictură.

Capriel Kiregian a profesat meseria de contabil-economist. Printre întreprinderile unde a lucrat el, de remarcat sunt: Societatea Comercială „B. Gahmindirian & Gr. Selian”, Întreprinderea Industrială de Stat „Argus” și Uniunea Regională a Cooperativelor Meșteșugărești Constanța.

Deși Capriel Kiregian a avut talent destul de mare la desen și pictură, fiind un portretist și peisagist apreciat, totuși datorită întorsăturilor vieții nu a reușit să urmeze cariera de pictor. A pictat destul de mult și a avut în tinerețe, în sălile comunității armenе, câteva expoziții personale. Pictura i-a dat, de-a lungul anilor, satisfacții morale deosebite și liniște sufletească. Talentul său s-a transmis în familie, nepotul său de soră, Simon Donikian, fiind un pictor foarte apreciat în cercurile artistice din New York.

În 1945, la propunerea Epitropiei Bisericii Armene acceptă postul de profesor de matematică la școala armeană Haigazlian, funcție pe care o deține până în 1950. Educația, dragostea față de copii și ținuta morală a lui Kiregian au făcut ca să fie un profesor respectat de elevii săi și apreciat de comunitate. În acea perioadă, corpul didactic al școlii era compus din Onig Vartanian, director și profesor de limba și literatura armeană, scriitorul Kricor Nișanian, profesor de limbă, istorie și religie armeană, Araxi Sahaghian și Maria Nicolae la limba română.

După retragerea d-lui Kiregian școala a mai funcționat câțiva ani, până în 1957 când, ca urmare a decretului Ministerului Învățământului, a fost închisă împreună cu toate școlile minorităților naționale.

Pe lângă activitatea pedagogică, Capriel Kiregian a avut o bogată activitate sportivă și artistică în cadrul comunității. În perioada anilor '30 îl găsim cercetaș în cadrul organizației „Homenătmen”. Între 10 iulie-5 august 1933, împreună cu grupul de cercetași armeni din București, Constanța și Silistra, participă la Jamborea de la Sibiu. Acum,

după scurgerea a peste 60 de ani de la acele zile, domnul Kiregian încă își amintește cu emoție de comandantii scautului din perioada anilor 1930-1936, Ardașes Diarbekilian, Jirair Ceaghatbanian și Garbis Hagopian, care s-au dăruit acestei frumoase activități de educare a tineretului. Tot în perioada tinereții el a făcut parte din organizația foștilor elevi ai școlii armene „Hai asagherdagan miutiun” și a fost membru al uniunii culturale „Raffi”.

Înclinația spre artă a lui Capriel Kiregian s-a desfășurat și în domeniul muzicii, fiind un apreciat violonist amator. În perioada 1945-1946 el a făcut parte din orchestra ansamblului artistic al „Frontului Armeniei”. Domnul Kiregian își amintește cum, în noiembrie 1950, corul de peste o sută de persoane, orchestra și ansamblul de dansuri ale „Frontului Armeniei” – Secția Constanța, sub conducerea maestrului Setrak Manuelian, au dat un spectacol foarte reușit la București, spectacol care a avut un mare răsunet în presa armenească din acea vreme, revista „Sevan” și ziarul „Nor Ghiank” vorbind elogios despre spectacolul ansamblului constănțean.

Din anul 1978 Capriel Kiregian a activat în cadrul Epitropiei bisericii armene din Constanța, la început ca membru al Consiliului Parohial, iar apoi, din 1981 până la plecarea sa în S.U.A., în 1982, ca președinte al Consiliului. Din activitatea Consiliului parohial din acea perioadă să amintim organizarea cursurilor de limbă armeană desfășurate în cadrul bisericii pentru studenți de toate vârstele și sărbătorirea, în 1980, a centenarului Bisericii *Sfânta Maria*.

Acum, după trecerea anilor, aruncând o privire retrospectivă, domnul Capriel Kiregian își aduce aminte cu plăcere și nostalgie de acei ani din viață, când profesorii școlii armene, animați de sentimente curate, se străduiau să facă tot ce era posibil spre a educa acele generații de copii în spiritul

dragostei față de școală și învățătură, precum și față de nația,
limba, literatura și istoria armeană.

S-a stins din viață la 5 septembrie 2005.

(Sursa: Edvard Jeamgocian, „Ararat”).

JULIANNA ECATERINA KÖPECZI-KIRKÖSA

S-a născut la 10 iulie 1947, în orașul Gherla-județul Cluj. Provine dintr-o familie de armeni, tatăl-Kirkosa Gyula și mama-Nyegrutz Julianna. Este licențiată Conservatorului de Muzică „Gh. Dima” din Cluj, Facultatea de Instrumente și Canto. A studiat cu conf. univ. Emil Mureșan, după care s-a perfecționat cu Trenka Eva, artistă emerită.

Din 1 septembrie 1973 a devenit, prin concurs, solist vocal la Opera Maghiară de Stat din Cluj. A interpretat roluri diverse și complexe atât de operă cât și de operetă.

A cântat pe scena Operei Maghiare, dar și a Operei Române din Cluj. A colaborat cu Opera națională din București, Timișoara, Iași, precum și cu Teatrul Liric din Galați, Constanța și Craiova.

În bogatul palmares al solistei se înscriu și numeroase colaborări cu instituții filarmonice din țară: Cluj, Târgu-Mureș, Oradea și Iași. Artista se remarcă printr-o impunătoare listă de roluri: Amelia („Bal mascat” de G. Verdi), Donna Elvira („Don Juan” de Mozart), Santuzza („Cavaleria Rusticană” de Mascagni), Michaela („Carmen” de Bizet), Elisabeth, Venus („Tannhäuser” de Wagner), Tosca („Tosca” de Puccini), Giulietta („Povestirile lui Hoffman” de Offenbach), Suor Angelica („Suor Angelica” de Puccini), Nella („Giani Schicchi” de Puccini), Giorgette („Mantaua” de Puccini), Abigaille („Nabucco” de Verdi), Leonora („Trubadurul” de Verdi), Elisabeth de Valois („Don Carlos” de Verdi), Fiordiligi („Cosi fan tutte” de Mozart), Lady Macbeth („Macbeth” de Verdi), Judith („Castelul prințului Barba Albastră” de Bartok),

Ariadne („Ariadne pe insula Naxos” de R. Strauss), Liza („Țara surâsului” de Léhar), Zòrica („Dragoste de țigan” de Léhar), Victoria („Viktòria și husarii” de Abrahám), Saffi („Voievodul țiganilor” de J. Strauss), Rosalinda („Liliacul” de J. Strauss), Hanna Glavari („Văduva veselă” de Léhar), Susanne („Prințesa cercului” de Kàlmàn).

A beneficiat, în distribuții, de colegi de mare valoare, nume emblematice ale artei lirice naționale și internaționale.

A efectuat remarcabile turnee peste hotare cu Opera Națională din București, între care, în iulie 1993, în Anglia, la Rochester, cu opera „Nabucco”. De asemenea, în 1997, cu aceeași instituție, a participat la un turneu în Olanda, tot cu „Nabucco”. Cu Opera Română din Cluj, în martie 1995, a efectuat un turneu în Italia cu opera „Cavalleria rusticana”, la „Teatrul Verdi” din Florența. În perioada 1990-2001 a fost prezentă pe scenele budapestane și în alte localități din Ungaria cu „Nabucco”, „Tosca”, „Trubadurul”. A susținut un concert extraordinar la Academia de Muzică „Franz Liszt”, a participat la Festivalul „Bartor Verdi” și la multe alte manifestări de mare prestigiu.

Julianna Ecaterina Köpeczi-Kirkösa a răspuns întotdeauna invitațiilor de a fi prezentă pe mari scene ale lumii sau în principalele orașe ale țării, entuziasmând publicul meloman, care a știut să-i aprecieze calitățile vocale și interpretative.

În strălucita sa carieră, de-a lungul anilor, a susținut peste 1000 de spectacole și 100 de concerte. A realizat mai multe imprimări la Radio și Tv, la București și Cluj. A înregistrat la Electrecord, în anul 1982, arii din operele lui Wagner, Puccini, Verdi (disc împărțit cu colegul Fogel Ladislau) și, în 1977, arii și duete din opere.

Totodată, desfășoară o bogată activitate didactică. Din 1995 a fost asistent universitar la catedra de canto, apoi lector, iar în 1998, ocupă prin concurs, postul de conferențiar la

disciplina Canto-Lied-Oratoriu, catedra Canto-Operă, Regie de Teatru Muzical. Din septembrie 1998 și până la data de 31 iulie 2004 a predat disciplina canto la „Universitatea Creștină Patrium” Oradea. Din 2003 este lector la catedra de Pedagogie Muzicală a facultății de Teologie Reformată din cadrul Universității Babeș-Bolyai, iar din 2007 predă, în calitate de colaborator, la Academia de Muzică „Gh. Dima” din Cluj Napoca, Facultatea de Interpretare, specializarea canto, la secția IDD (Învățământ la Distanță).

Este continuu preocupată de activitate metodică și științifică. Din octombrie 2001 a fost admisă ca doctorand în cadrul Academiei de Muzică „Gh. Dima”, sub îndrumarea prof. univ. dr. Angi Ștefan, având ca subiect „Estetica operei în oglinda rolurilor feminine – între liric și dramatic”. A participat la toate edițiile simpozionului național „Arta vocală în toate ipostazele” ca spectator. A participat activ la pregătirea studenților pentru spectacolul „Horia” de N. Bretan și îndeosebi la pregătirea rolului Ileana, protagonista fiind Veronica Ungureanu, studenta ei.

În premieră absolută a cântat rolul Mira (soția meșterului din lucrarea „Meșterul Manole” de S. Toduță) care a avut loc în mai 1997 la Opera Română din Cluj-Napoca. Acordă întregul sprijin la formarea soliștilor și de ansamblu al Operei Maghiare.

Este căsătorită cu Köpeczi Sandor Atilla, bas-bariton la Opera Română din Cluj-Napoca, în prezent pensionar. Au doi copii: Köpeczi Juliana Erika și Köpeczi Sandor Attila.

Ca fiică de armeni, cunoscuți și apreciați în orașul Gherla, fondat de armeni, își aduce contribuția și la activitatea Uniunii Armenilor din România, Filiala Cluj-Napoca.

SERGIU

MALAGAMBA

S-a născut la Chișinău, la 6 februarie 1913. Ambii părinți, de etnie armeană, Agop și Maro Malaghian, erau cunoscuți și apreciați de conașionalii din urbea basarabeană. Tânărul Sergiu s-a apropiat de muzică pe la 18 ani, când s-a hotărât să urmeze Conservatorul „Unirea” din Chișinău, la clasa profesorului Gheorghi Iateakovski. Refugiați odată cu cedarea Basarabiei, continuă studiile în cadrul cursurilor de la Uniunea Compozitorilor, la Conservatorul din București, clasa profesorului Alfred Mendelsohn.

La început, s-a făcut remarcat în calitatea sa de dirijor, mai ales pentru faptul, ingenios pe atunci, de a introduce, în concertul de muzică ușoară și de estradă, jocul de scenă. Dar cariera sa de dirijor a avut un succes notabil numai prin 1941, atunci când Sergiu Malagamba a dirijat primul său concert de muzică ușoară.

S-a îndreptat însă mai repede spre percuție, bateria de muzică ușoară și de dans fiindu-i instrument – prieten, la care ritmul nu mai era bătaia, ci...cântec.

Era abia începutul...

Tinerii i-au adoptat imediat ținuta nonconformistă: părul cârlionțat, cu fisticie cărare pe mijloc, despărțind cu atenție cele două bucle astfel ivite, musai vâlvoi. La asta se mai adăuga, mai totdeauna, un sacou în carouri exagerat de mari, cu tăietura de la spate perfect dreaptă, realizată à la Gică Vapor, pălăria șucară cu boruri late și panglică foarte îngustă, cămașa uni, cravata cu nod foarte mic și lungă până peste curea, pantalonii cu patru pense, ascuțiți la gleznă și cu manșetă,

ciorapii din lână fină, vărğați sau în culori țipătoare și pantofi „cu scârț”, din piele de antilopă și cu talpa foarte groasă.

O ținută atât de stranie încât, la un moment dat, până și marele actor Constantin Tănase a adoptat-o pentru spectacolele sale.

Că „malagambismul” l-a avut drept fondator pe Sergiu Malagamba sau că moda a pornit, după cum spun unii, din capul trăsniț al unui italian, mai puțin contează. Cert este că, atunci când Malagamba avea 29 de ani, în urma unei furtunoase și stranii campanii de presă desfășurate împotriva malangambismului, a fost arestat de poliție și închis, ca „șef de sectă religioasă periculoasă siguranței Statului” în lagărul de la Târgu Jiu. Fanii, „membrii sectei”, în semn de protest, au organizat o amplă demonstrație pe Calea Victoriei.

După ieșirea din lagăr, Sergiu Malagamba a revenit pe scenă în calitate de interpret al marilor succese muzicale ale vremii (majoritatea organizate la Sala „Dalles”), fiind angajat apoi, în anul 1959, ca dirijor al orchestrei Teatrului satiric-muzical „Constantin Tănase”.

Considerat de mulți specialiști ca primul român ce a promovat aici jazz-ul, Sergiu Malagamba a întreprins, de-a lungul vremii, numeroase turnee de succes în Polonia, URSS și Italia.

Dintre melodiile cele mai cunoscute ale compozitorului Malagamba amintim: „Azi e mai frumos ca ieri” (versuri Aurel Felea), „De ziua ta” (versuri George Mihălache), „Perechea mea ești tu” (versuri Constantin Cârjan), „În așteptarea ta” (versuri Aurel Felea), „Îți mulțumesc, dragul meu” (versuri Mircea Block), „Noapte bună, vioră” (versuri Aurel Felea).

Orchestrația lui Malagamba pentru „Baletul tobelor” (un extrem de interesant solo de baterie pe baza căruia a fost apoi creat chiar un dans) s-a bucurat de un foarte mare succes

la Paris, în 1965, pe scena music-hall-ului „Olympia”, cu ocazia turneului întreprins de Teatrul „Constantin Tănase”.

Sergiu Malagamba a fost distins în 1969 cu mențiune la Concursul național de muzică ușoară de la Mamaia, precum și cu Ordinul Muncii clasa a III-a în 1963. A semnat numeroase prelucrări, aranjamente și orchestrații după muzica lui Duke Ellington, Manuel de Falla, Grigoraș Dinicu, Gherase Dendrino.

În 1947, a devenit membru al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor.

Cel mai bun baterist al României, prețuit de atâtea generații de fani, s-a stins din viață la 15 aprilie 1978, în București, la 65 de ani.

Renumitul compozitor Edmond Deda, unul dintre puținii prieteni ai lui Sergiu Malagamba rămași în viață, își amintește, într-un interviu acordat ziarului „Jurnalul Național”: „L-am cunoscut foarte bine pe Sergiu Malagamba, chiar în perioada celui de-al doilea război mondial. Cântase o perioadă cu Theodor Cosma, apoi a intrat la mine în formație. Ca să abată atenția opiniei publice de la mersul prost al războiului, dar și din lipsă de subiecte, un ziarist a găsit o formulă de a lansa o diversiune și a început să-l critice vehement pe Malagamba din considerentul că tineretul murea în luptă, iar malaganbiștii sfidau lumea la București... A fost internat în lagărul de la Târgu Jiu.

După ieșirea din detenție a continuat să fie activ în domeniul muzicii. Am fost împreună, în Polonia, cu formația mea. Toată lumea vroia să-l asculte. Cânta alături de Gigi Marga și Aida Moga. Când făceai un turneu în Polonia, era ca și cum făceai un turneu la New York. Avea două numere speciale la baterie: mersul trenului, cum pornește și apoi din ce în ce mai repede, bătea lângă microfon o cutie de chibrituri ritmul la melodia Tico-Tico”.

ARA MANAS

In septembrie 2004, în cadrul festivităților dedicate <<Lunii Culturii Armene>>, profesorul Ara Manaș, dirijorul corului „Kusan” al Organizației Culturale „Hamazkain” (organizație culturală armeană cu ramificații în toată lumea), a fost onorat cu cea mai înaltă medalie a organizației pentru activitatea sa, de peste 35 de ani, de răspândire a muzicii armene și apărarea identității naționale în diaspora.

Ara Manaș s-a născut în București, unde a urmat și absolvit cu mult succes cursurile Conservatorului „C.Porumbescu”. Și-a început activitatea cântând în corul „Komitas” al Casei de Cultură Armene. Mai târziu a fost numit directorul Casei de cultură și dirijorul corului „Komitas” până la desființarea acestei instituții de către organele guvernamentale. Pe lângă concertele periodice ale corului, a participat la concursuri naționale, unde atât dirijorul cât și corul „Komitas” au obținut locuri fruntașe. Cea mai înaltă realizare a dirijorului a fost prezentarea la Ateneul Român a operei „Anuș” de Armen Dicranian, unde împreună cu corul „Komitas” au cântat Arax Săvagian, Garbis Zobjian și David Ohanesian, soliști de renume ai Operei Române. Critica a fost foarte elogioasă cu acest spectacol unic, în special pentru tânărul dirijor Ara Manaș.

Ara Manaș a condus și corul Bisericii Armene din București la liturghiile săptămânale. Tot el a dirijat cu mult succes concertul religios dedicat vizitei regretatului Catolicos al tuturor armenilor, Vazken I în București.

În 1965, emigrează în Statele Unite și se stabilește în Los Angeles, California. Aici înființează imediat corul

romahailor „Raffi”. Este unul din membrii fondatori ai Asociației „Hamazkain” de pe Coasta de Vest a Statelor Unite. Pentru dezvoltarea activității, corul „Raffi” trece sub auspiciile Hamazkainului și devine corul „Kusan”.

Ara Manaș conduce corul „Kusan” de peste 35 de ani. Are un repertoriu de peste 250 de cântece, majoritatea armenesti, dar și din clasici universali ca Palestrina, Schubert, Rossini, Haydn, Beethoven, etc. Corul a cântat *à capella*, cu acompaniament de pian sau cu orchestre de cameră.

Ara Manaș a prelucrat, armonizat și orchestrat cântecul popular și revoluționar armean, a creat noi cântece, a dat un număr extrem de mare de concerte, a participat la festivități culturale naționale, a participat la programele de Crăciun organizate de orașul Los Angeles și transmise la televiziunea națională a SUA. Este menționat în Enciclopedia Republicii Armene, ca dirijor.

Catolicosatul din Cilicia a tipărit un volum de cântece din creația muzicianului Arar Manaș.

A condus spectacole de teatru și operetă, regizând și orchestrând o seamă de lucrări pentru a fi transpuse pe scenă.

Ara Manaș a fost profesor de muzică la Școlile Armene din Los Angeles, unde a înființat cursuri de muzică armeană și universală, precum și un curs de Istoria culturii armenie pentru elevii acestor școli.

A înființat coruri școlare de peste 100 de elevi cu care a dat concerte corale cu pian sau orchestre de cameră, entuziasmând sălile pline de spectatori și racolând școlarii la cultura armeană și mondială.

A condus neînterupt în toți acești ani coruri la slujbele bisericilor armenie, ridicând nivelul acestor formații la o cotă fără precedent. (Ca un exemplu, la sfârșitul unei slujbe în biserică, lumea prezintă a aplaudat puternic, în biserică, corul și dirijorul!).

A dirijat în cadrul slujbelor la care au participat înalți prelați, începând cu Catolicoși care au vizitat California. Corul condus de Ara Manaș a fost întotdeauna ales să cânte la toate sfințirile de biserici noi, construite în zona Los Angelesului.

Pe lângă această activitate muzicală, Ara Manaș a contribuit și la acțiuni culturale, cu un număr mare de conferințe și lecturi publice din istoria și cultura poporului armean.

Pentru toate aceste realizări, Consiliul orașului Los Angeles i-a acordat profesorului Ara Manaș „Diploma de recunoaștere a meritelor în slujba locuitorilor din Los Angeles”.

După scurt timp de la decorarea cu ordinul „Hamazkain”, Ara Manaș a avut marea onoare, ca printr-un *gontak* special, Înalt Prea Sfințitul Catolicos al Ciliciei, Aram I, să-i confere ordinul „Surp Mesrob Maștoț” pentru întreaga sa activitate profesională și patriotică.

(Sursa: Cotidianul *Asbarez* – Los Angeles).

VARTKES VARUJAN MAGHIARIAN M.

S-a născut la 1 ianuarie 1934, în orașul Ploiești. După absolvirea Școlii primare nr.2, urmează Liceul „I.L.Caragiale”, pe care îl absolvă în 1952. În perioada 1952-1958 urmează cursurile Facultății de Medicină Generală București.

A fost repartizat și a efectuat stagiul la Spitalul raional Tecuci (Secția boli interne), apoi la Circumscripția sanitară din comuna Jirlău și la Dispensarul de întreprindere al Schelei petroliere Ochiuri din comuna Gura Ocniței, raionul Târgoviște. În toată această perioadă, 1958-1962, a îndeplinit funcția de medic stagiar și de medic de medicină generală adulți.

În iulie 1962 a susținut concursul de medic secundar în specialitatea radiologie și a ales Spitalul Brâncovenesc, unde a funcționat până în anul 1972, ca medic specialist radiolog.

Începând din 1 septembrie 1966 a fost numit medic șef la Policlinica Ferentari și, respectiv, Rahova, din cadrul Spitalului Brâncovenesc.

A urmat curs de specialitate în radiologie la Clinica de radiologie a Spitalului Fundeni (prof. Butnaru Cornel) pe care l-a absolvit cu media 9,50. De asemenea, a urmat un curs de perfecționare în radiologie la Clinica de radiologie a Spitalului Colțea (Prof. Schmitzer Gh.) absolvind cu media 10.

În perioada februarie-martie 1968 a urmat un curs de administrație sanitară pentru medici șefi de policlinică la catedra de medicină socială a I.M.F. București. În iunie 1971 a urmat și absolvit cu calificativul foarte bine cursul de perfecționare în radiologie organizat de I.M.F., Facultatea de perfecționare și specializare a medicilor și farmaciștilor la Institutul Ftiziologic.

Între 1 octombrie 1975 – 30 iunie 1976 a urmat un curs de perfecționare radiodiagnostic la Clinica de Radiologie din Spitalul Colțea, pe care l-a absolvit cu nota 10, iar în anul 1982 un alt curs de radiodiagnostic la Clinica Fundeni, încheiat cu media 10.

În perioada 25 ianuarie 1972 – 12 aprilie 1976 a fost transferat la Comitetul Uniunii Sindicatelor Sanitare, unde a răspuns de problemele profesionale specifice, perioada când a desfășurat și activitate în program integrat de radiologie condus de prof. dr. Bâzu și serviciul de radiologie al Spitalului Brâncovenesc (șef serviciu Dr. Ciocâltău Petru).

Din aprilie 1976 desfășoară activitatea profesională în cadrul Laboratorului de radiologie al Spitalului Interdepartamental București (fost Spitalul „Alexandru Sahia”).

Începând din martie 1990 a fost numit medic șef la Dispensarul policlinic, iar din aprilie 1992 a fost numit director al Spitalului Interdepartamental.

Pasionat de cercetare, a prezentat, pe parcursul anilor, multe lucrări științifice individuale și în colaborare în cadrul cercurilor științifice, filialelor U.S.S.M. și zilelor științifice ale Spitalului Brâncovenesc. Multe din ele au fost publicate în revistele de specialitate. Dintre acestea menționăm: Sindrom Banti; Sechelele bolnavilor colecistectomizați; Determinări renale în infecțiile renale cronice (cu dr. Ciocâltău Petru); Măsuri de radioprotecție în laboratorul de radio-diagnostic; Eficiența economică a spitalizării mici și corelarea acestora cu gradul de ierarhizare; Măsuri de radioprotecție în catastrofe nucleare.

Pentru activitatea depusă i-au fost conferite: Medalia Meritul Sanitar, Medalia „25 de ani de la proclamarea Republicii” și a fost evidențiat de către Ministerul Sănătății, în munca Medico-Sanitară.

Căsătorit cu dr. Magharian Aurelia, au un fiu Magharian Michel Varujan, căsătorit și tatăl a doi copii.

Dorința permanentă a dr. Magharian Varujan a fost să-și perfecționeze activitatea în specialitatea de radiologie, căreia i-a consacrat priceperea și toată puterea de muncă și să îndeplinească cu răspundere funcția de conducere cât timp va fi apreciat ca util pacienților și celor care i-au acordat încrederea calităților lui de manager.

S-a stins din viață la 71 de ani și a fost înmormântat, cu toate onorurile creștinești, la cimitirul armenesc din București.

JIRAIR MĂGĂRDICIAN

Născut la Iași, la 24 august 1923, dintr-o familie de armeni autentici născuți în Kemah (Erzerum – pe teritoriul turcesc al Armeniei) Jirair Măgărdician, Jira, cum îi spuneau cei apropiați, a iubit viața, familia, limba și poporul armean.

Tatăl său, Arșag Măgărdician, renumit în urbea sa, a fost un cunoscut comerciant de cafea și delicatese al Iașilor de altădată.

Mama sa, Florica Măgărdician, născută Calustian, la 14 ani a urmat convoiul morții, ajungând până la Dei-es-Zor, a suferit toate grozăviile acestui exod: frica, foamea, frigul, arșița și bolile, fiind martoră a genocidului din 1915, în care și-a pierdut întreaga familie.

Împreună cu surorile lui, Jirair și-a petrecut copilăria în casa părintească din Iași, pe strada Buna-Vestire la nr.18, în preajma marelui poet George Topârceanu, cel ce era „chiriașul grăbit” al familiei Măgărdician. În familie, în cercul de prieteni, Jirair recita cu farmec poeziile lui Topârceanu, povestind cu mult haz întâmplări legate de anii petrecuți de poet în casa părintească, unde veneau prietenii poetului: Otilia Cazimir, Mihail Sadoveanu, Demostene Botez și alții.

La școala primară și în Liceul Internat „C. Negruzzi” din Iași i-a avut prieteni și colegi pe poetul Gheorghe Mărgărit și pe fiul marelui sociolog Petre Andrei. A rămas prieten cu cel de-al doilea până la sfârșitul vieții sale.

A absolvit liceul în promoția 1941, s-a înscris la Facultatea de Drept a Universității „Al.I.Cuza” din Iași, obținând Licența în Drept la data de 1 iulie 1946.

Tânărul avocat Jirair Măgărdician a devenit pledant în Baroul de avocați Iași, unde a rămas până în anul 1960. Bun cunosător al dreptului muncii, a fost apoi consilier juridic în diferite instituții din Iași, până la pensionarea sa, în anul 1990.

Format de părinți, care i-au dat o educație aleasă, Jira a fost un bun creștin și un enoriaș devotat al Bisericii Armene, urmându-și tatăl în toate demersurile și acțiunile din cadrul Comunității Armene din Iași. Ca și tatăl său, a fost epitrop al acestei biserici.

Pasionat de literatură, filozofie, istorie și drept, i-a avut prieteni apropiați pe poetul George Lesnea, pe publicistul și scriitorul Aurel Leon, pe istoricul H.Dj. Siruni și pe Vazken I – Catolicos al tuturor armenilor între anii 1955-1994.

Lui Jira cultura și istoria armenilor îi erau sfinte și, student fiind, a ținut la Postul de Radio „Moldova” din Iași o conferință intitulată: „Arta, poezia și muzica armeană” (la 12 decembrie 1942). A publicat în ziare articole despre compozitorul armean Aram Haciaturian.

Citea poezii armeni în original și a tradus multe poezii în limba română, dar nu le-a publicat. Printre acestea se numără și poezia: „Dacă-ntr-o zi” de H. Tumanian.

Dacă-ntr-o zi, prietene neprețuit,
Vei poposi la cripta mea,
Strălucitoare flori ce-au răsărit
De jur împrejur vei vedea.

Să nu crezi că sunt pale flori,
Ce le răpui îndată la pământ
Sau chiar primăveratice comori
Aduse-n jerbe la mormânt.

Sunt cântecele mele nestrinite,
Ce mi-au cutremurat întreaga fire,
Sunt versuri de amor vrăjite
Ce cresc cu aripi spre nemurire.

Sunt sărutările-mi de pară
Din alte lumi vestite,
Din drumul lor ești în afară;
Mormântul ține tainele oprite.

Este nelipsit de la întâlnirile UAR-Filiala Iași, unde a susținut conferințe pe diferite teme. Fiind bine documentat, era urmărit cu mult interes de participanți.

Jirair era mândru că era armean, era mândru de marii armeni ai lumii, ca și de personalitățile armene din România.

În ultimii ani ai vieții problemele de sănătate l-au împiedicat să mai activeze și era trist. Doar revistele „Ararat” și „Nor Ghiank” îi mai umpleau timpul și îi alungau tristețea. Fără vești despre Armenia și despre armeni, Jira nu înțelegea viața.

A încetat din viață la 26 octombrie 2001. A plecat să se întâlnească cu străbunii. A plecat din lume cu dorul de țara dragă, de Armenia, nemângâiat că nu i-a călcat pământul sfânt.

(Sursa: „Ararat nr.3/2002”).

EDUARD MINASIAN

S-a născut la Giurgiu, în anul 1928, luna august, ziua 16, din părinți Bergi Minasian (pe adevăratul nume Simavon Kafegian – nevoit să nu-și declare numele adevărat la trecerea graniței) și mama Ahavni (născută Kimosian), ambii supraviețuitori ai genocidului, sosiți separat la Giurgiu.

După scurt timp, Bergi Minasian, care nu accepta calitatea apei potabile din localitatea dunăreană, hotărăște ca familia sa să se stabilească în orașul Pitești. Aici începe să producă în propriul atelier dulciuri și zaharicale pe care le comercializa.

Ambii părinți muncesc mult, se străduiesc să asigure un trai decent părinților, cât și copiilor Nazica și Eduard Minasian.

La împlinirea vârstei de 7 ani este trimis la Școala primară nr.2, cunoscută ca având dascăli devotați profesiei. Între anii 1939-1947 urmează Liceul de băieți „I. C. Brătianu”, apoi Facultatea de chimie industrială și, în paralel, Facultatea de matematică. Are însă de suferit pentru neparticiparea la „învățământul ideologic”. Nu a fost înregimentat politic, fapt pentru care a rămas adeptul „că politica nu trebuie să fie prezentă în nici o unitate de învățământ”.

În februarie 1953 este primit în rândul cadrelor didactice ale Liceului comercial, devenind „ucenicul” profesorului N. Peligard, căruia îi datorează tot atâta cât și profesorului Morțun Emil și Mihalascu D., fiecare - profesor emerit pe propriile merite, fără a avea opțiuni politice. Pentru

Eduard Minasian toți acești dascăli au constituit modelul, le-a urmat sfaturile dar, recunoaște, „nu am atins „pragul” lor”.

A predat la trei clase speciale de matematică, unde a obținut rezultate remarcabile. Pentru dragostea și pasiunea cu care a slujit școala a fost evidențiat ca profesor în anii 1966 și 1980.

A obținut gradele didactice la aceeași date cu soția, profesoară de matematică, fiind printre cei dintâi dascăli din județul Argeș care s-au prezentat la examenul de grad.

În cadrul Zilelor Colegiului Național „I.C. Brătianu”, în mai 1989, a fost sărbătorit cu prilejul ieșirii la pensie. Colegii și elevii l-au onorat cu un spectacol omagial, urmat de un meci de fotbal pe stadionul liceului.

Deși pensionar, continuă să frecventeze școala la deschiderea anului școlar, la serbările organizate de aceasta. Este invitat să se adreseze elevilor, iar foștii săi „învățăcei”, azi profesori de matematică, îl invită la cercurile metodice.

„Cariera de profesor – spune Eduard Minasian – îți dă satisfacția morală deosebită și dacă ești corect, ca profesor de matematică, și pe plan material”. Totodată, Minasian desfășoară și o meritorie activitate în restrânsa comunitate de armeni din orașul Pitești.

Pe 17 februarie 2007, în cadrul unei emisiuni la Radio „Actualități”, a fost transmis un reportaj în care foștii elevi ai profesorului Minasian și-au împărtășit amintirile despre dascălul lor. Printre aceștia s-au numărat Ion Stancu Minasian, Marius Enăchescu, profesor universitar doctor la Universitatea Barkley, Radu Ianculescu, fost șef secție la Radio București și mulți alții.

Anii de muncă dăruți școlii, sunt recompensați astăzi de calde aprecieri ale foștilor săi elevi. O răsplată mai mare nici că se poate!

JENŐ MURÁDIN

Istoric și critic de artă, de etnie armeană, s-a născut la 23 noiembrie 1937 în localitatea Călărași – Turda, județul Cluj.

Este licențiat al Facultății de Istorie-Filosofie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj (1959-1963). Încă de pe vremea studenției colaborează la diferite publicații cu articole având ca temă arta și cultura din spațiul transilvan.

După absolvirea studiilor superioare este încadrat ca redactor al cotidianului „Igazság”, fiind șeful secției culturale între anii 1966-1988.

A fost redactorul șef al revistei literare pentru copii „Napsugát” (1988-1997), respectiv redactor principal în perioada 1991-1997.

În calitate de dascăl a predat, între anii 1992-1998, istoria artelor la Institutul de Artă „Ion Andreescu” din Cluj. Este membru al secției de critică al Uniunii Artiștilor Plastici din anul 1995. Pentru contribuția deosebită în domeniul cercetării istoriei artelor a fost ales membru al Academiei de Artă din Ungaria. În anul 2001 a fost distins cu Premiul „Németh Lajos” la Budapesta.

A publicat o serie de studii și sute de articole de critică în periodicele din țară și străinătate.

Rodul bogatei sale preocupări în domeniul cercetării istoriei artelor din Transilvania secolelor XIX-XX s-a concretizat în numeroase cărți și monografii: **Klein József**, București, 1977; **A Barabás Miklós Céh** (Breasla „Barabás Miklós”), București, 1978; Gy. Szabó Béla, București, 1980; **A Ferenczy művészcsalád Erdélyben** (Familia Ferenczy în

Transilvania), București, 1981; **Nagy István**, București, 1984; **Maticska Jenő**, București, 1985; **Gruzda János**, București, 1989; **Nagy Oszkár** (în colaborare cu Kishonthy Zsolt), Miskolc, 1993; **Nagybánya – a festőtelep művészei** (Artiștii coloniei de pictură din Baia Mare), Miskolc, 1994; **Dömötör Gizella- Mund Hugó** (în colaborare cu Bajkay Éva) Miskolc, 1996; **Nagybánya 100 éve** (O sută de ani ai coloniei de pictură din Baia Mare, în colaborare cu Szücs György), Nagybánya – Miksloc, 1996; **Thorma János**, Budapest, 1997; **Erdélyi festőikolák** (Școlile particulare de pictură din Transilvania), București, 1997; **Thorma János 1848-as képei** (Pictura istorică a lui Thorma János), Kiskunhalas, 1998; **Kovács Zoltán**, Cluj, 1998; **A temesvári azecessziós üvegfestmények** (Vitraliile Jugendstil din Timișoara), Cluj, 2001; **Fadrusz János**, Cluj 2002; **Tóth Gyula**, Cluj, 2002; **Gyergyó művészeti topográfiája** (Topografia artistică a zonei Gheorghenilor), Győr, 2003; **Az aradi Szabadság-szobor** (Statuia Libertății din Arad), Cluj 2003; **Erdélyi magyar metszet-művészet a 20 században** (Arta gravurii din Transilvania), 2005; **Sándor Szopos**, Budapesta, 2006 (o monografie bilingvă); **A felsőbányai művésztelep** (Colonia de pictură din Baia Sprie), Cluj, 2006.

Începând din 1963 a publicat o serie de studii și sute de critici în periodicele din țară și străinătate.

MĂGÂRDICI MUSAIAN

S-a născut la 21 ianuarie 1891. Pe 6 iunie 1945 a fost reținut și arestat de către un ofițer și doi civili ruși, fiind suspectat de activitate anticomunistă, concomitent cu alți 7 conaționali armeni din Constanța, printre aceștia fiind Hrant (Baruir) Sarchisian, Hapet Kasparian și fiul Vaschen, Hovanes Sahaghian, Hrant Bacalim, Hosrof Bedrosian, Măhitar Harutunian, acestora adăugându-li-se grupul de intelectuali și oameni de afaceri armeni din București- douăzeci.

„Arestarea sa – povestește fiul acestuia, Arachel Musaian – a fost comisă în propria-i prăvălie de legume și fructe, situată în actuala Piața Griviței, deportarea fiind făcută în aceeași zi în fosta URSS, în închisoarea de maximă siguranță Lubianka, fără a fi anchetat sau judecat, ci condamnat la ani grei de detenție, umilințe și degradări morale. Motivul? Dușman al URSS! Tatăl meu nu a avut averi care să-i motiveze apartenența la statutul de burghez, ci mai degrabă a cetățeanului de rând, posedând un teren arabil în zona Cărmidăriei Frenchian, în actuala zonă Tomis Nord, pe care-l cultiva cu legume și le comercializa în unitatea sa din Piața Griviței.

Din vagile mele amintiri, știu că avea atelaje și alte utilaje de uz agricol, iar la grădina de legume avea și o mică gospodărie anexă, formată de oi, păsări și porci, iar administrator la această activitate era un oarecare Vahram, armean din Viile Vechi, retribuit de tatăl meu.

În ziua arestării sale, m-am prezentat la prăvălie să văd ce se întâmplă, deși stăruințele mamei mele de a se opune unei

astfel de decizii erau tot mai insistente. Parcă o aud și acum spunându-mi: Mancias , mi erta, chezi al gă, danin” (Fiule, nu te du, o să te ia și pe tine). Eram adolescent, elev la liceu, nu realizam un eventual pericol. Și m-am dus. Nu-mi venea să cred ce vedeam. Momente de coșmar. Fiecare trecător lua câte ceva (fura) ce-i venea la îndemână –cal, căruță, animale din ogradă și utilaje agricole. Am fost gonit, huiduit, scuipat. Eram dușman de clasă, burjui. Abătut și înjosit, m-am îndreptat către casă, ascunzându-i mamei adevărata dramă, cu scopul vădit de a nu-i înrăutăți mai tare durerea din suflet.

Dar să revenim la atrocități. Prima închisoare-Lubianka. Cercetat, bătut cu bestialitate, încarcerat alături de cei 7 conaționali și apoi mutat la sinistrul penitenciar Lefortovo. De aici „voiajul” a continuat, fiind transferat la cunoscutul lagăr Peresilka, din regiunea Novosibirsk, Siberia.

Aici l-a cunoscut pe Levon Harutunian, „coleg” de celulă, de fel din București. Acesta descrie, în broșura sa „Siberia dus întors”, momente de coșmar, bătaii îngrozitoare, brutalități ieșite din comun, umilințe greu de suportat.

Potrivit adresei Serviciului Român de Informații București nr. 70865 din 16 septembrie 2005, se atestă că într-un proces verbal de interogare din septembrie 1958, reiese că după arestare a fost deportat în URSS și condamnat la 5 ani de închisoare și 5 ani cu domiciliul obligatoriu în Siberia.

La data de 15 mai 1956 tatăl meu s-a repatriat, stabilindu-se la vechiul domiciliu din str. Olteniei, nr. 9. A decedat la 9 ianuarie 1977 în Constanța.

Drama și suferințele inimaginabile prin care a trecut familia mea au lăsat urme adânci, atât morale, dar mai ales psihic și material. Din casa formată din patru camere ne-au înghesuit într-o cameră, restul fiind rechiziționate și date în folosință unor potențați ai zilei.

Iată, pe scurt, episoade întunecate din viața unor armeni, cetățeni români, care, printr-o conjunctură nefastă sau

informații trunchiate, răuvoitoare, au schimbat rostul unor vieți, au distrus familii, care au rămas schilodite pentru tot restul vieții – cu părere de rău”, își încheie succinta evocare dramatică Arachel Musaian.

ERVANT NICOGOSIAN

"Ervant Nicogolian este un pictor român contemporan. A trăit și a lucrat decenii în șir fără să facă prea multe „valuri” în jurul lui – scrie publicistul Fabian Anton într-un interviu pe care i l-a acordat maestrul. Consecvent cu sine, cu munca sa, cu Dumnezeu. Nu este vorba de modestie sau de o rea mediatizare: își știe propria valoare și breasla i-a acordat cote valorice dintre cele mai mari, este un artist recunoscut de „meseriași”.

S-a născut la Odesa, în 1928. „Familia mea – povestește Ervant Nicogolian – a fost evacuată din România în 1916. Era în timpul primului război mondial, Rusia țaristă era aliată cu România și nemții se apropiau de Galați și Brăila. Atunci au plecat mulți români, care s-au evacuat în Rusia, la Odesa, cel mai apropiat oraș din spatele frontului.

Tata, Ovanes Nicogolian, fiu de negustor bogat care avea o mulțime de prăvălii în Brăila, se zice că avea și el talent la pictură și la desen și îi intrase chiar în cap să se înscrie la Institutul de Belle Arte din München. Bunicul nu l-a lăsat, nu cred că era vorba de bani – căci am spus că era destul de bogat – și i-a spus că el trebuie să fie inginer. Și așa a ajuns tata inginer de mecanică fină, făcându-și studiile la Politehnica din München și cunoscându-l acolo pe Aurel Vlaicu, cu care a reușit apoi să se împrietenească foarte bine.

Mama, pe care o chema Margareta Avachian, provenea tot dintr-o familie armenească ce locuia însă în Galați.

Părinții mei s-au cunoscut în Odesa. Tata, proaspăt întors de la studiile universitare, fusese trimis pe front imediat și, fiind grav rănit, a fost transportat într-un spital de campanie din Odesa. Acolo a cunoscut-o pe mama, și de atunci au rămas împreună.

Când a venit ordinul de repatriere în România, tata mai era încă în spital. Toate rudele noastre, mătușile mele din partea mamei de exemplu, au revenit în țară în primele luni ale revoluției bolșevice. Mama și tata au rămas, sperând să se întoarcă atunci când tata se va însănătoși. Însă granițele s-au închis și noi am rămas în Odesa, oraș-port plin de anarhiști, străbătut de la un capăt la altul de revoluția bolșevică...

După ieșirea din spital tata a reușit să deschidă acolo, în Odesa, o serie de fabrici unde adunase și formase un grup de ingineri și tehnicieni. Lucrau aparate fine pentru cinematografe, pentru avioane și pentru nave.

Familia mea se compunea din șase persoane: tata, mama, doi frați și două surori, toți fiind trecuți pe un singur pașaport, cel al tatei. Pașaport românesc, cu Coroana Regală pe el. Și cât timp am trăit în Rusia am fost considerați cetățeni români.

Din 1938 și până în 1940 tata a fost arestat. A fost perioada în care Iejov, Comisarul Politic al Ucrainei, cel mai odios om care a existat vreodată pe fața pământului, mâna dreaptă a lui Beria, aruncase în închisori toată crema intelectualității din Odesa. Profesorii mei de la Școala Armeană, „tovarășii” profesori universitari Baghdasarian și Ovanesian, ca și toți armenii mai răsăriți, au fost areșați. Majoritatea intelectualilor din acea vreme au fost rași definitiv de pe fața pământului de acest Iejov care, la rândul lui, după toate atrocitățile comise, și-a găsit sfârșitul sub gloanțele lui Stalin.

Nu știu exact de la ce anume i s-a tras tatei, dar bănuiesc totuși. El, pe când eram la Odesa, avea o mulțime de

instrumente muzicale la care cânta atunci când prietenii români de care v-am amintit îl vizitau. Veneau în curtea noastră și se distrau, beau, mâncau și cântau cântece românești, mai cu seamă „Deșteaptă-te române” și „Pe-al nostru steag”.

Țin minte că de atâtea ori le auzisem încât începusem și eu să învăț cuvintele. Și cred că, printre amicii cu care tata se întâlnea la asemenea reuniuni existau și câțiva agenți, turnători care anunțau imediat unde trebuie să tata face „agitație anti-sovietică”.

La interogatoriu l-au pus să iscălească o hârtie cum că ar fi fost agent, spion român, omul lui Antonescu, cum că ar fi strâns informații pentru Ambasada Română. E drept, se ducea destul de des la ambasadă pentru că trebuia să pună vizele pe pașaport.

Nu a vrut să semneze nimic, a avut tăria de caracter să nu cedeze nici când i-au pus țeava pistolului în nas și i-au strigat că-i zboară creierii. Tata a pătimit mult, enorm a pătimit în închisoare. Îl puneau pe o roată, legat de mâini și de picioare, și trăgeau de el în toate direcțiile. Când l-au eliberat și a venit acasă avea cutia toracică aproape desfăcută.

Țin minte că eram copil și mi-au rămas în minte poveștile lui, cum l-au bătut cu sacii de nisip, cum i-au deplasat rinichii în bătaie. Nu poți uita așa ceva.

Dar de semnat nu a semnat nimic, a fost poate singura lui soluție pentru a scăpa cu viață. Comunica prin alfabetul morse cu prietenii lui români, cu Pallady, Apostol, David, toți fiind arestați, le bătea prin morse în zid să nu cedeze presiunilor. Șiăștia, mai slabi de minte, amăgiți de serviciul secret rusesc, cu tot soiul de promisiuni imbecile, îi răspundeau: „măi Nicule, semnează mă, iscălește, ce dracu? Vrei să nu mai ieși viu de aici! Te împușcăăștia dacă nu recunoști”.

Nu a semnat. Dintre ei numai tata s-a întors acasă, restul au fost rași de pe fața pământului, mitraliați sau duși la mama naibii, tocmai în Siberia.

Mama era casnică și, cât timp tata a fost arestat, doi ani, i-a fost foarte greu să ne întrețină. Eram totuși ajutați de vecini, care, cu teamă, știind că tata este arestat și considerat deținut politic, mai veneau noaptea cu câte o pâine sau cu altceva de mâncare...

Între anii 1941-1948 întreaga noastră familie am fost deportați în lagăre de concentrare deoarece eram români. Am trecut prin trei lagăre, Oranski, Aktiubinsk, Kokuzec (Karaganda), toate împrejmuite cu câte patru rânduri de sârmă și cu câte opt foișoare. Cucuvaie, le spuneam noi. Primul lagăr în care ne-am oprit a fost Oranski, amenajat într-o fostă mănăstire. Al doilea lagăr, Aktiubinsk, a fost un lagăr unde, împreună cu tata și cu fratele meu, făceam cărămizi. Iar al treilea Kokuzec (Karaganda), se afla la vreo 80 de kilometri de orașul cu același nume. În acesta din urmă am zăcut din 1942 și până în 1948, când ne-au eliberat și am avut posibilitatea să ne întoarcem în țară, în România...

În lagăr era un pictor rus care organizase un cerc de pictură și de sculptură. Eram acolo șase pictori și câțiva „chimiști”, japonezi de obicei, care aveau rolul să prepare culori din tot soiul de chestii.

Și așa am pictat și în lagăr, după-amiază, iar dimineața mergeam la cursuri, la școală, căci eram foarte mulți copii în lagăr...

Cu timpul, pictând în lagăr, mai reușeam să fac rost de câte ceva de mâncare. Aveam o metodă nu prea cinstită, pe care o puneam în aplicare de câte ori venea cineva să mă roage să-i fac un portret sau vreo reproducere. În lagăr aveam comenzi oficiale, pictam numai lozinci comuniste și portrete cu Lenin și Stalin, însă mai veneau ofițerașii sau șeful lagărului, un colonel, și ne rugau să le mai pictăm câte ceva acasă. Și

atunci le spuneam că, pentru a picta, îmi trebuie ulei. Știam că nu au cum face rost în lagăr de așa ceva și știau și ei asta. Ei veneau atunci cu untură sau cu coadă de berbec, cântărea vreo cinci kilograme chestia asta, și eu le spuneam că o să o topesc și că voi obține astfel uleiul atât de necesar pentru ceea ce doreau ei.

Și o topeam, dar în burta mea, a familiei mele și a câtorva prieteni de prin lagăr. Mai ne ajuta și sora mea, lucra la câmp, era mică și în pufoaica în care era îmbrăcată arăta ca un butoiaș căci mereu ascundea prin buzunare și prin căptușeală cartofi, sfeclă și morcovi. Ne aducea să mâncăm ce putea și ea.

Așa am trăit, așa am supraviețuit. Dacă nu ar fi fost aceste modalități de a ne descurca probabil am fi fost morți, ca majoritatea celor care erau acolo...”

Mai multe amănunte despre această perioadă pictorul Ervant Nicogolian oferă într-un interviu acordat criticului de artă C.R. Constantinescu, publicat în „Contemporanul” din 14 decembrie 1990.

Revenit în țară, în 1949, este admis la Institutul „Nicolae Grigorescu” din București, secția pictură, avându-l ca profesor pe Camil Ressu.

„Născut în plin stalinism, în cea mai atroce tiranie – spune criticul de artă Octavian Barbosa – Nicogolian a putut să exclame în primele rânduri ale mărturisirilor sale: „Am avut o copilărie foarte, foarte frumoasă! M-a purtat prin momente fericite și grele. Acesta este tot farmecul unei copilării: greutatea, deziluziile. Primul lucru pe care mi-l amintesc, când sunt întrebat cum mi-a fost copilăria, este suferința, suferința pe care o înduram atunci; încă trăiesc nostalgia acelei suferințe”.

De ce nostalgie e vorba? De nostalgia licărului de lumină în plin întuneric, în bezna înspăimântătoare a terorii. Lumina din pictura sa este credința care străbate totul, tăcut, tulburând întunericul persistent, în nuanțe diferite în fiecare

lucrare, indiferent de aluziile care pot fi întrezărite în subtextul imaginii.

Din 1954 este membru al Uniunii Artiștilor Plastici, secția pictură. A fost distins cu Premiul U.A.P. în 1987 pentru pictură monumentală.

Totodată, din 1954 participă la numeroase expoziții organizate la București. A fost prezent la numeroase expoziții internaționale de pictură: Praga 1968, Helsinki, Ludens'cheid, Viena 1968, Varșovia 1972, Geneva 1970, Paris 1991, etc.

Expoziții personale: galeriile Simeza, 1966, Orizont, 1970, Apollo, 1974, Simeza 1975, 1988, Biserica Armeană 1988, „Anticariat” Curtea Veche 2002, „Senso” 2006.

A realizat lucrări monumentale, printre care amintim: Pavimentul de marmură de la atelierele Pangratti, 1963, Mozaicul de ceramică de la Casa de Cultură din comuna Bărăganu, județul Brăila, 1971, Mozaicul de piatră de marmură de la Arhivele Statului din Râmnicu Vâlcea („Bătălia de la Posada”) 1978, Mozaicul de Murano de la mănăstirea Sâmbăta de Sus (panoul votiv al domnitorului Constantin Brâncoveanu, precum și ale mitropoliților Ardealului, Antonie Plămădeală și Nicodim, ctitori ai mănăstirii) 1990.

Participă la tabere și simpozioane internaționale de pictură: Solina 1972, Polonia, 1975, Prilep, Iugoslavia, 1989, Szczecin, Polonia.

Pentru bogata sa activitate a fost distins cu Premiul pentru monumentul „Lupta de la Posada”, 1987, cu Ordinul „Meritul Cultural” clasa a V-a, 1968.

Datorită calităților sale de om și artist, Ervant Nicogosian s-a bucurat și se bucură de multă simpatie și prietenie din partea colegilor de breaslă. A fost ales în conducerea Uniunii Artiștilor Plastici și a făcut parte din diverse comisii de specialitate.

Referindu-se la creația pictorului, maestrul Paul Gherasim spune: „Valoarea picturii lui Nicogosian răzbate din

puterea sa, aceeași cu puterea omului ce a înfruntat cu demnitate și cu credință, de-a lungul vremii, teroarea comunistă și atrocitatea gulagului sovietic umplând cu culoare necazurile vieții. O astfel de expoziție (deschisă în 2006 la Galeria „Senso” de pe Bd. Unirii, nr.15, n.a) este menită să încununeze munca de o viață a acestui luptător și să o transforme într-o pildă pentru noi toți”.

Despre creația lui Ervant Nicogolian scrie și Vasile Savonea, care spune: „În arta românească din ultimele decenii, cu relieful și frământările, cu diversitatea opțiunilor deconcertantă pentru un observator ce și-ar propune creionarea evoluțiilor specifice, s-ar putea totuși discuta despre o generație care s-a străduit să țină pasul cu condițiile artistice contemporane din lume, să nu accepte izolarea, închistarea într-un perimetru tradiționalist-obtuz, promovat de preferințele oficiale. De aici poate și diversitatea opțiunilor plastice de care am pomenit. La nivelul de sus al acestor strădanii, prezența pictorului Ervant Nicogolian în manifestările din țară ca și în acelea care au prezentat colecții românești peste hotare, oglindea, pare-se manifest, un astfel de zbucium. Un temperament asaltat de întrebări, un gestualism oarecum încărcat de rigori autoimpuse, de ordinea și logica bidimensionalului, o pondere voită între exprimarea liberă de constrângeri și evocarea sobră a reperelor trecutului în care se regăsește aspirația spre noblețe reliefată prin acorduri de culoare strânse, grave. E deschisă astfel calea spre metaforă, dincolo de ceea ce unii, grăbiți, au văzut doar o tentație abstracționistă... Mă refer la ciclurile Curtea Veche I-V, Evocarea I-V, Ziduri de cetate, Fereastră I-IV, Poarta ș.a.”

Numeroase lucrări ale pictorului Ervant Nicogolian se află în muzee din București, Craiova, Iași, Brașov, Ploiești, Timișoara, Lăzarea, Botoșani, Cluj, Bacău, Râmnicu-Sărat, Hunedoara, etc.

mereu pe creasta valurilor, chiar dacă a pedalat în mijlocul cicliștilor de frunte ai țării din mai multe generații. Legendarii Marin Dumitrescu, Constantin Șandru, Iulian Gociman, Costică Ciohodaru, Gigi Dumitrescu, Dede Negoescu, verii Nae și Traian Chicomban s-au luptat cu el pe șoselele din țară și din străinătate, fiind deseori învinși.

Cu „armeanul” nu se glumea, el fiind, între altele, cel mai bun cățărător din ciclismul românesc. Avea cea mai frumoasă și mai corectă poziție pe bicicletă, fiind efectiv un profesor pentru mulți, pe care i-a învățat cum să pedaleze lejer, să respire în curse, să-și împartă greutatea corpului judicios pe caii de metal cu ghidoanele aidoma coarnelor de berbec.

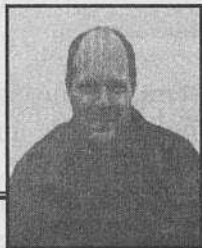
Luminos, vesel, caracter deschis, era iubit de toți pentru firea lui prietenoasă, pentru modul cum înțelegea lupta sportivă, fair-play-ul. Era prieten cu ceilalți cicliști până să ajungă la poalele dealului sau muntelui, fiindcă de acolo țășnea singur și era greu să mai fie ajuns.

A înființat secția de ciclism a Casei Centrale a Armatei, a luptat pentru culorile acesteia, dar sufletul său sensibil a fost rănit de nerecunoștința clubului căruia îi dăruise cei mai frumoși ani. Motiv pentru care a plecat la un moment dat peste țări și mări, în Statele Unite ale Americii.

Ce om și ce dragoste de țară purta în el și acolo, departe. Era destul să afle că cei ce treceau să-l viziteze erau din România că imediat îi îmbrățișa, îi socotea oaspeții lui de onoare.

În primăvara anului 1994, noi, cei aflați aici, am aflat o veste tristă. Erevant a plecat din nou, și din America- evadând de astă dată, ca pe șosele, singur –în altă lume. Fără bicicletă, evident, dar sigur, acolo sus, și-a făcut el una cu care pedalează undeva deasupra norilor. Fără „două roți” nu era el”.

OVIDIU PANIGHIANȚ

Cunoscutul și apreciatul grafician Ovidiu Panighianț s-a născut la 15 decembrie 1961 în București. Este absolvent al Academiei de Arte „Nicolae Grigorescu” – secția grafică, clasa profesorului Dan Erceanu. Participă la numeroase expoziții individuale și de grup.

În 1994 a beneficiat de o bursă TEMPUS în Marea Britanie. A participat la Ediția Bibliofilă a cărții „Oglinda” de Petru Creția.

Multe din lucrările sale se află în colecții particulare din Germania, Norvegia, Italia, S.U.A., Anglia etc.

Referindu-se la creația și personalitatea artistului Ovidiu Panighianț – profesorul Dan Erceanu spune: „În artă nu este niciodată prea devreme sau prea târziu pentru afirmare. Ca replică la celebrul dicton atât de des citat „...la valeur n'attend pas le nombre des années” Ovidiu Panighianț a așteptat să se „coacă”, să-și formeze un sistem de dileme estetice și de atitudine, a preferat studiul tenace și anonim, și-a reprimat imaginația în folosul acumulărilor de experiențe tehnice și al unei maturități de înțelegere a actului de creație.

A ales calea cea mai grea – figurativul – care la acest sfârșit de secol, atât de bogat în experimente plastice, când arta s-a eliberat de canoanele reprezentării realiste și s-au acumulat concepte esențiale, este dificil să-i găsești noi valențe expresive, să ți se audă vocea în acest cor al fondatorilor artei contemporane, al artiștilor care au „spus” ceva până la acum înseamnă că talentul e autentic și viguros.

A ales calea mai grea pentru că îi place „lupta cu îngerul”, lupta cu sine. Ovidiu Panighianț lucrează enorm, își

transferă neliniștea interioară în compoziții cu personaje captive parcă ale unei geometrii a destinului universal. Practică cultul Ideii că orice se poate desena, cultul Desenului.

Eliberat (prin desen) de muzica sufletului său, apare în fața oamenilor liniștit, masiv, pachidermic. Îi bănuie forța de uriaș.

Exigent cu sine până la exces, dacă îl comparăm cu „gălăgia” produsă de mulți săracuți artistic, serios și obstinat, Ovidiu Panighianț este pe cale să devină „o voce” în Arta Plastică. A pus umărul la formarea sa profesorul Mircea Dumitrescu și aceasta este deja o carte de vizită.

Ovidiu Panighianț se va face remarcat și recunoscut. Acesta este doar începutul carierei sale”.

prăbușirea. Ajutată de membrii comitetului parohial, concomitent cu lucrările de reparare a bisericii în ansamblu, a inițiat urgente pregătiri pentru repararea și amenajarea paraclisului din partea dreaptă a bisericii în vederea oficierei slujbelor religioase pentru credincioși.

Astfel, în august 2003, paraclisul fiind renovat, a fost sfințit de Eminența Sa Arhiepiscopul Bisericii Armene din România și Bulgaria Dirair Mardichyan. Lucrările la biserica Sf. Maria continuă, solicitând din partea celor ce le au în grijă multă înțelegere și răbdare.

Viorica Popa a sensibilizat, prin exemplul ei, enoriașii parohiei armene să nu uite de frumoasele obiceiuri creștinești armene, păstrate din generație în generație. Astfel, s-a reluat sărbătorirea Madachului (Jertfa) de Sf Iacob, obicei cu o puternică semnificație în credința enoriașilor. La Madach se face o supă din carne de vită, cu mirodenii, la care se servesc lipii. Acestea se sfințesc în biserică, după care se împart la toți enoriașii. De asemenea, s-a introdus scoaterea crucii de Crăciun, din cristelnița cu agheazmă, prin licitare. Sintetizând, putem afirma că obiceiurile creștinești ale armenilor din Botoșani sunt respectate. De comun acord cu părintele Holca Kircor, parohul bisericii, se programează oficierea slujbelor religioase, anunțându-se punctual enoriașii.

În domeniul gastronomiei, multe gospodine au luat de la dânsa rețete armenești foarte căutate: Harisa, un fel de pilaf cu grâu și carne, preparat de Anul Nou; Angagiabur, supă de hurut cu urechiușe (mici colțunași umpluți cu carne).

La manifestările multiculturale organizate de instituțiile de cultură avut o contribuție esențială privind îndrumarea formațiilor artistice, care au prezentat coruri și dansuri armenești, precum și recitări din lirica armeană. La aceste acțiuni au fost antrenați elevi de liceu și cadre didactice

GARABET PILIBOSIAN

S-a născut în anul 1882, în Turcia. Condamnat la moarte de regimul Junilor Turci (1915), care -cu ajutor armenesc - răsturnaseră dictatura lui Abdul Hamid - Sultanul Roșu -, Garabet Pilibosian reușește să fugă și se stabilește în România, la Constanța. Se căsătorește cu Macrui Giuveleghian, din Babadag. Deschide o frizerie, pentru a avea cu ce să-și întrețină familia (pământurile și averea din Anatolia, Turcia, fuseseră confiscate). A avut patru copii: Gabriel, Mița, Năvart și Bedros.

Pentru comunitatea armeană din Constanța (în majoritatea ei, oameni înstăriți, dar fără o pregătire culturală deosebită), el era un simplu frizer, dar, în realitate, a fost un intelectual rafinat, de cultură umanistă, cu studii în Turcia.

Colaborează la revistele și periodicele de limba armeană din lume (S.U.A., Franța, Egipt, Siria), publicând poezie lirică: „Pământul patriei”, „Limba armeană”, etc. dar și proză cu conținut istoric: „Monografia Arapkirului”, „Cine au fost strămoșii noștri”, eseuri: „Celui fără patrie”, „Sentință definitivă pentru istorie”, parabole: „Hop și Top”, scurte proze umoristice: „Conferențiarul care și-a uitat notițele acasă” și altele.

În 1925 traduce în limba armeană balada populară „Deir-el-Zor”, creată inițial în limba turcă. Iată două strofe, traduse de nepoata lui, Arșaluis:

Îngustă-i puntea de la Der-Zor, convoiul greu trece

Și-i sânge toată apa, nu este de sorbit;

Pe condamnați nu-i forță-napoi să-i poată duce

Ei, jertfe, - ale credinței- cu miile-au pierit.

.....

În pustiul Der-Zor va răsări Rehan

Și gust avea-va iarba de sânge de armean.

Când vei gusta rehanul, vei plânge negreșit,

Căci jertfe – ale credinței – cu miile-au pierit.

În 1949 își donează toate cărțile în limba armeană bibliotecii care urma a fi fondată în cadrul Uniunii Armenilor „Nor Arapkir” din New York. În numărul 34 (mai 1950) al revistei „Nor Arapkir” apare imediat după editorial („Hâmpakragan”), cu titlul „Voru e hamerjagană?”, „Ce este eternitatea?”, o notă de mulțumire a redacției față de donator și nepoata Arșaluis Sarchizian, care și-a donat, de asemenea, cărțile ei, precum și fotografiile amândurora.

Revista publică, în același număr, articolul „Spre exemplu” (Orinagheli), scris de Garabet Pilibosian, un scurt eseu despre „esențialul” în viață, dar și o mărturisire a bucuriei de a fi fost din nou publicat în nr.32 al aceleiași reviste, cu patru poze.

Lăudând zelul armenilor newyorkezi, care – departe de patria de origine - depun eforturi de ctitorire a unui așezământ spiritual al armenilor, „Nor Arapkir” în New York, Garabet Pilibosian condamnă cu virulență nepăsarea altora: „Ferice de cei care nu refuză a-și face datoria de conștiință (organizarea armenilor din New York într-o uniune solidă, cu sediu, organ de presă și viață de comunitate), disociindu-se prin aceasta de indiferenței și incapabilii lipsiți de inteligență”.

Din nefericire, scrierile poetului și prozatorului Garabet Pilibosian, risipite în publicațiile armenesti din țară și diaspora, nu au putut fi niciodată adunate în volum, iar manuscrisele s-au pierdut. „Sic transit gloria mundi”.

A încetat din viață în martie 1953 și este înmormântat la Cimitirul Armenesc din Constanța.

RAKOSI-MĂGĂRDICIAN ANAHIT

S-a născut la 10 ianuarie 1926 la Iași, într-o familie de armeni autentici, ce provin din localitatea Kemah-districtul Erzerum al Armeniei anatoliene.

Primul contact al strămoșilor lui Anahit Măgărdician cu România a avut loc în anul 1907, când bunicul, Pilibos Măgărdician, vine la Iași pentru a câștiga ceva bani deoarece regiunea de unde provenea era săracă datorită solului pietros, iar pământul fertil reprezenta doar o foarte mică suprafață. În capitala Moldaviei deschide o modestă cafenea cu care încerca să agonisească ceva bani pe care să-i trimită acasă pentru întreținerea familiei.

În anul 1910 soția sa, Eva Măgărdician, împreună cu fiul lor, Arșag, vin în vizită la Iași. Întrucât se profila izbucnirea Primului Război mondial, aceștia au rămas și s-au stabilit la Iași.

Ajuns adult, Arșag Măgărdician a îmbrățișat meseria tatălui, devenind comerciant, proprietarul unui magazin de „cafea și delicatese” care funcționa sub firma „La muntele Ararat”. S-a dovedit a fi un comerciant înnăscut, fiind în scurt timp cunoscut, apreciat și simpatizat de clienți foarte selecți.

Astăzi, după 17 ani de la dispariția lui, mai sunt oameni în vârstă care îl pomenesc, îl regretă și încearcă nostalgic să-și aducă aminte cum era cafeaua preparată de el.

Arșag Măgărdician a desfășurat o bogată activitate în rândul comunității armenice din Iași. A făcut parte din Consiliul Parohial (epitropia) și, ca o recunoaștere a muncii depuse în

slujba bisericii creștine, la intrarea în Biserica Armeană din Iași există o placă în care se află săpat numele lui.

În 1922 Arșag Măgărdician se căsătorește cu Eva, supraviețuitoare a atrocităților din 1915 comise de Junii turci pentru exterminarea poporului armean. La numai 14 ani, Eva a fost martora violențelor, chinurilor și executării bărbaților, începând astfel lungul și cumplitul drum al Acsorului. În cei trei ani grei cât a durat calvarul convoiului martir, care ajunsese până la Der-Zor, a îndurat frigul, arșița, foamea și frica de boli.

Cu supraviețuitorii din acest convoi, în anul 1918, a venit la Constantinopol, de unde a fost recuperată de rude, care au aflat că trăiește și au adus-o în România.

Arșag și Eva Măgărdician au avut trei copii: Jirair Măgărdician, avocat, decedat în 2001, vorbitor și cititor de limbă armeană, Anahit Rakosi-Măgărdician, de asemenea vorbitoare de limbă armeană, și Zabel Georgescu-Măgărdician, inginer chimist, vorbitoare și ea de limbă armeană.

Anahit Măgărdician a urmat școala primară, liceul și Facultatea de Medicină în Iași, pe care a absolvit-o în anul 1951.

A suportat nenumăratele greutăți în timpul anilor de studii din cauza „originii nesănătoase”, tatăl fiind comerciant, la care s-a adăugat și vina de a fi fiică de naționalizat, fapt pentru care nu a putut obține un post în capitala Moldaviei, deși media obținută la licență îi oferea acest drept.

După absolvirea facultății a funcționat, timp de opt ani, la Spitalul din Bicz, pe atunci Șantierul Barajului Bicz, zonă de interes republican care oferea condiții și avantaje superioare celor dintr-o circă din mediul rural.

În continuare, a funcționat, timp de 12 ani, la Spitalul șantierului de la Barajul Vidraru.

Ultimii 12 ani i-a profesat ca medic specialist ginecolog la Policlinica Mare din orașul Bacău, de unde a fost pensionată.

S-a întors în Iașul natal după 30 de ani și continuă să profeseze și astăzi la Policlinica cu Plată din Iași.

Căsătorită, are un fiu Edward, conferențiar la Catedra de Autovehicule Rutiere a Facultății de Mecanică din cadrul Universității Tehnice „Gh. Asachi” din Iași.

Împreună cu soțul (între timp decedat) a îndulcit și mângâiat ultimii ani ai senectuții părinților săi, cărora le poartă o adâncă recunoștință și o pioasă aducere aminte.

Astăzi locuiește în aceeași casă în care a crescut, împreună cu familia fiului său, și poartă de grijă unicului nepot, Victor-Mathias Rakosi, prin ale cărui vene curge și sânge armenesc.

O viață de om dăruită semenilor!

Salgian este un nume cunoscut și respectat în întreaga comunitate armeană din România. Care este istoria acestei familii?

Tatăl meu este originar din Cezareea. După Genocid, când familia a fost masacrată, a reușit să fugă cu un vapor francez până la Constanța. Era în 1919. De acolo a plecat la Gherla. De ce la Gherla? Acolo era deja „fieful” mechitariștilor de la Viena. Ei „strângeau” orfanii armeni și le asigurau instruirea. În 1921, tatăl meu, Gaspar Salgian, s-a căsătorit cu Adirné, mama, care era din Istanbul. Am fost doi copii: sora mea, care a murit tânără, și cu mine. Împreună cu cumnatul său, Avedis, au deschis o fabrică de covoare care a funcționat până în 1939, când ne-am mutat la București. Foarte mulți oameni de vază ai acelor ani cumpărau covoare de la tata, de exemplu Mitropolitul Hossu. Țin minte, aveam 4 ani și mă ținea pe genunchi. Înalt Prea-Sfințitul venea mereu la Gherla în jurul datei de 15 august, de Adormirea Maicii Domnului, ca să meargă la Mănăstirea Nicula. La Gherla existau multe familii de armeni: Tumaian, Kozanlian, Martaian, cu care suntem rude, Horenian. Mechitariștii adăposteau 25 de copii orfani și în fiecare duminică familiile armenesti invitau la masă câte doi-trei dintre acești orfani.

Cum a decurs copilăria dvs. în acel mediu?

Eu am început școala primară în Gherla, dar în 1939 ne-am mutat în București. Totuși, la Gherla, în acea perioadă, doar câteva persoane în vârstă mai știau limba armeană. Peste tot se vorbea maghiara.

Care era atmosfera cotidiană a Gherlei interbelice?

Duminica mergeam la slujbă, venea uneori părintele Bodurian de la Dumbrăveni, care slujea în limba armeană. Doamnele armenice mai aveau un obicei. În oraș exista o baie turcească. În fiecare marți, această baie era rezervată armencilor, care mergeau acolo și până la prânz tăifăsuiau după tipicul Orientului. Familiile erau pitorești. Domnii Tumaian și Horenian s-au căsătorit cu localnice care nu știau o boabă armeneste. Însă după căsătorie, au învățat armeneste și și-au învățat și odraslele. În spatele casei noastre era o grădină foarte mare, în care duminica familiile armenesti ieșeau la un fel de picnic. Se pregătea kebab, se mânca armeneste. Veneau și călugării mechtariști. Ei i-au propus tatălui meu să mă trimită la Veneția, să fac școala acolo. Faptul că în '38 fascismul bântuia în Europa a făcut acest lucru imposibil. Dar și tata s-a opus. Spunea că familia lui a fost destrămată o dată și nu va mai permite ca acest fapt să se mai repete. Din păcate, școala armeană din Gherla se desființase. Nu mai avea elevi.

Și apoi ați părăsit Gherla...

În 1939 ne-am mutat în București. Mai avem ceva rude. Tatăl meu a fost cel mai mic din opt frați. Primul născut Salgian era o fată. Când s-a născut tata, sora sa era la rândul ei mamă. Deci eu am veri mai mari decât tatăl meu. De exemplu, tatăl lui Aram Martaian de la Gherla este vărul meu. Sunt singurele noastre rude care au mai rămas acolo.

Care erau relațiile dintre români, maghiari și armeni la Gherla?

Niciodată nu cred că în acea perioadă s-au făcut diferențieri. În Gherla erau vreo 6.000 de suflete, dintre care 4.000 unguri. Dar niciodată nu au existat discuții. Apoi, în București, am urmat Liceul „Sf. Andrei” și „Matei Basarab” până în 1948. apoi am urmat Facultatea de Energetică. De atunci, după absolvire, tot ce ține de energetica românească mi-a trecut prin mână. Am fost inginer-șef la Institutul de Studii și

Proiectări Energetice. De fapt, lucrez și acum, dar cu convenție. Soția mea, Alice Zadurian, este originară din Constanța, ne-am căsătorit în 1960. Ea este chimistă. Împreună avem doi copii. Fata mea are acum 40 de ani, și ea a absolvit Energetica, este căsătorită și sunt stabiliți la Toronto, în Canada. Am și doi nepoți de la ea: un băiat și o fată. Băiatul meu, Garbis, care are 35 de ani, a absolvit Automatica și a plecat apoi ca bursier în S.U.A., unde și-a luat doctoratul. Acum este stabilit la New Jersey.

Mărturisesc că amintirile dumneavoastră despre Gherla interbelică m-au fascinat. Ce ați mai putea adăuga?

Vecinul nostru era un grof care avea o pădure de stejari. El creștea porci în pădure. Toamna îi aducea în oraș îngrășați. Iarna, aproape de Crăciun, tata cumpăra un porc mare. Chema măcelarul să-l taie și apoi, în timp ce-l pârlau, noi, copiii, și țesătoarele abia așteptam șoricul. La Gherla nu se găsea cașcaval și atunci, de câte ori venea cineva din București, ne aducea întotdeauna câte o roată de cașcaval care pentru noi era delicată. Era o familie de armeni maghiarizați, care aveau o farmacie de vreo 200 de ani. Era aproape cea mai veche prăvălie din Gherla. Peste drum de casa noastră era casa familiei Capdebo, care avea la poartă încrustat blazonul familiei. Ei în curte aveau căprioare și mergeam cu sora mea și ne jucam cu ele. Dacă cumva seara, în fața casei familiei Capdebo, venea un cerșetor, el era primit la masă și i se asigura și cazarea pentru o noapte. De 15 august, Gherla era în sărbătoare. Din toate comunele învecinate veneau în pelerinaj țărani cântând și mergeau la mănăstirea Nicula, la 3 km de Gherla. Erau prezenți Regina Maria și Arhiepiscopul Hossu. După slujbă se organiza întotdeauna o chermeză populară. Mergeam și noi, armenii. Gherla avea un parc foarte mare și frumos. A fost construit acum 130 de ani un canal prin care a fost deviat Someșul la marginea orașului. Peste canal era un pod de piatră, operă de artă, care a fost aruncat în aer de nemți

în al doilea război mondial. La capătul aleii exista un cazinou, unde armenii mergeau, jucau cărți, se dădeau baluri. Castelul Martinuzzi pe vremea mea era școală pentru orfani, băieți și fete. Noi cumpăram lână en-gross și veneau copii, plătiți de tata, să spele această lână. Copiilor nu prea le plăcea. Era pentru noi o amenințare: „Dacă nu sunteți cuminiți, vă trimitem să spălați lâna!”. Casa noastră era foarte mare. Noi cumpăram un vagon de lemne pentru iarnă. Camerele se încălzeau foarte greu, iar pereții erau foarte-foarte groși. Existau două uși într-un perete, ca să poți trece dintr-o cameră în alta. Aveam canalizare, dar nu aveam apă curentă. Tatăl și unchiul meu au înființat, cum v-am mai spus, „Atelierul de covoare orientale din Gherla”, unde foarte multe tinere localnice au învățat meseria de țesător. Tata și unchiul Avedis exportau covoare în străinătate și în fiecare an la Cluj exista o expoziție de covoare, iar ca reclamă pe stradă, pe trotuar, se punea un covor pe care pășeau oamenii. În 1938 ai mei au făcut două covoare – unul cu stema regală și altul cu harta României Mari. Covoarele au dispărut și au reapărut la Muzeul de Istorie din București, într-o expoziție, acum câțiva ani. Sigur se mai pot spune multe despre Gherla, dar să-i mai lăsăm și pe alții.

(Sursa: Interviu realizat de Eduard Antonian, publicat în „Ararat”, nr.220).

HRANT SARCHIZIAN

S-a născut în anul 1909, la Constanța. „Tatăl meu – povestește profesoara Arșaluis Gurău Sarchizian – de profesiune cizmar, deprinsese meseria „pe fugă”, între numeroasele peregrinări ale părinților, privind-o de pe atunci ca pe o soluție provizorie și aspirând să se realizeze în viață într-o ocupație mai profitabilă. Conștient de primatul obligațiilor familiale, tata muncea din răspuțeri să-și întrețină familia: părinții, fără alte surse bănești în afara unui venit din pământul rămas după risipirea proprietăților – la Bărăganu și Murfatlar – , precum și o soră, Angela, elevă. Reușește totuși să agonisească suficient spre a-și cumpăra o casă - demisol și etaj – pe strada Cuza-Vodă nr.55, colț cu strada Mihăileanu.

Împreună cu Vasile Vârlan, pun bazele unei afaceri și, ca urmare, deschid magazinul de pielărie „Talpa”, situat pe locul restaurantului „Marea Neagră”, pe strada Ștefan cel Mare. Cu trei-patru ani în urma acestui eveniment, tatăl meu se și căsătorise cu Mița Pilibosian, fiica lui Macri și Garabet Pilibosian, cu stare modestă, dar cu suflet mare și ambiții înalte.

În prejma zilei de 7 iunie 1945 asupra casei noastre cade năpasta, zdrobitoare, ucigătoare. Tata a fost ridicat de acasă și mănât în Siberia, împreună cu alți armeni din Constanța și București. Motivul? Nu-l știe nimeni (?!). Iată textul adeverinței emisă lui Hrant Sarchisian prin care se certifică ispășirea pedepsei și stabilirea domiciliului forțat la Erevan. „MVD URSS MVD Regiunea Krasnoiarsk, 31 mai 1954, nr.17370 Krasnoiarsk, Adeverința (în caz de pierdere nu se reemite). Emisă cetățeanului Sarchisian Hrantu

Garabetovici, născut în anul 1909, în orașul Constanța, România, de cetățenie turcă, naționalitatea armeană, condamnat la data de 17 noiembrie 1945 de Consiliul Extraordinar al NKVD URSS conform art.58-4 al CP al RSFSR la privare de libertate timp de cinci ani și deportare în raionul Krasnoiarsk, pentru faptul că în baza instrucțiunilor MVD și ale Procuraturii URSS din 24 aprilie 1954 este eliberat la data de 15 iunie 1954 pentru ispășirea pedepsei în conformitate cu Decretul Prezidiului Suprem al URSS din 27 martie 1953. Se stabilește domiciliul forțat în orașul Erevan, RSS Armeană”.

Nici tata nu era sigur despre ce fusese vorba când, după douăzeci de ani, l-am revăzut în Erevan. Nu a fost judecat. Motivul real al acestei arestări nu-l cunoaștem nici astăzi. Un lucru este cert: tata nu ținea de nici un partid al armenilor și al nimănui și nu avusese niciodată veleități de politician.

După arestarea tatei, cinci ani n-am primit nici o veste. Ar fi putut fi mort chiar din ziua ridicării de acasă. Totuși, ai mei trăiau cu credință în Dumnezeu și cu speranța că vor primi un semn. Eu eram prea mică pentru a avea o reacție conștientă, dar mama și bunica m-au crescut în cultul tatălui meu, iar faptul că zilnic se discuta despre el și se priveau fotografiile mi-a păstrat vii amintirile din cele mai tainice cotloane ale memoriei.

Într-o bună zi am primit întâia scrisoare. Nu ne venea să credem. De zeci de ori a fost citită acea scrisoare. Ca într-o misivă să ne zică: i s-a dat pașaport turcesc, se îndreaptă spre Erevan și ne așteaptă acolo. Brusc, mama, care l-a așteptat 11 ani ca o sfântă, s-a simțit înșelată că tata nu se întoarce de unde a plecat. A divorțat și s-a recăsătorit. Mult mai târziu am constatat că tata spusese adevărul adevărat, ceea ce reiese și din actul de eliberare. Când i-au dat drumul, deoarece nu avusese nici un document asupra lui la arestare, a fost considerat

cetățean turc, pașaportul reconstituindu-se în acest sens, pentru că i s-a spus: „Voi, armenii, sunteți fugiți din Turcia”.

Tatăl meu, de asemenea, s-a recăsătorit după un an, la Erevan, și a avut un fiu, Haig. Așa se face că am un frate mai mic decât mine.

Toate visurile noastre s-au spulberat. Bunica, mama tatei, a emigrat în Armenia Sovietică, unde -între timp- se repatriaseră mulți armeni, printre care și fiica ei, Angela, cu soțul ei.

Revederea cu tata a fost emoționantă. Mă dusesem pentru o lună. Mi-am prelungit șederea cu două săptămâni. În lungile noastre convorbiri, tatei nu-i plăcea să povestească despre ce a suferit. Poate se mai temea încă. I-a fost foarte greu la început, dar omul se obișnuiește cu toate și, fiind tânăr, a rezistat. Cele mai grele zile au fost acelea de imediat după arestare. Îmbarcați noaptea într-un tren de marfă, au pornit într-o călătorie ce părea că nu se va mai termina niciodată, spre o destinație necunoscută, Golgota lor. Vorbeau puțin. Deja pierduseră speranța inițială că vor fi interogați, după care li se va da drumul acasă. Dar, treptat, se instalase și convingerea că nu vor fi împușcați, întrucât pentru asta nu ar fi fost nevoie să-i trambaleze atât amar de drum.

Au ajuns. Ghețuri nesfârșite. I-au despărțit nu se știe după ce criterii. Mulțumit că e în viață, cel puțin deocamdată, tata a încercat să se adapteze chiar de la început, spre deosebire de alți tovarăși de suferință, care erau deprimați.

Cinci ani a durat detenția în cel mai de nord cap al Asiei, în peninsula Taimir. Singurul fel de mâncare în tot acest timp a fost peștele fiert. Aveau un „deal” de pește înghețat în curtea închisorii. Spărgeau cu târnăcopul și-l puneau la foc. Nici nu erau păziți. Oricum n-aveau unde să fugă. Au învățat unii de la alții. Timp aveau, mult timp. Prea mult. N-au fost brutalizați, umiliți, dar îi omora dorul de casă, lipsa comunicării cu cei dragi, incertitudinea îi înnebunea.

Hrana zilnică devenea tot mai greu de înghițit. Tatălui meu, din cauza absolutei lipse de vitamine, i-au căzut toți dinții dintr-odată, abia după 12 ani, la Erevan.

În fine, după cinci ani care au trecut greu? chinuitor? alienant? – „Nu vă străduiți, spunea tata, tot n-o să înțelegeți cum!” – au coborât mai la sud, în ținutul Krasnoiarsk, adică au trecut de la regimul de temniță grea la cel de lagăr. Era suportabil.

Tata nu vroia să intre deloc în detalii. Sigur, au existat amănunte care ar putea umple tomuri. Sigur, au existat momente de deznădejde totală, situații-limită, greu de imaginat, mici mizerii inerente oricărei ființe de lut. Cine știe ce crize au depășit, de câte ori au căzut istoviți, sleiți trupește și sufletește, dar i-a ridicat nădejdea și credința.

L-am părăsit pe tata la jumătatea lui ianuarie 1965 și am mai înțeles un adevăr dureros: despărțirea de tatăl meu, atunci, la trei ani, fusese definitivă. Căci, de fapt, nu l-am mai regăsit niciodată.

Abia când m-am întors acasă, în România, am înțeles că-l pierdusem iremediabil pe tatăl pe care-l așteptasem. Se spulberase o legendă. Se destrămasese un vis. Omul acesta pe care-l descoperisem, cu încetul, la Erevan, care știa să fie fermecător – interlocutor plăcut, comeseam agreabil, ireproșabil tată de familie și soț – omul acesta, pe care timp de o lună și jumătate învățasem să-l iubesc și de care mă legasem într-un mod surprinzător și pentru mine, ei bine, omul acesta nu era tatăl pe care-l așteptasem, despre care-mi construisem o imagine, poate un prototip ideal. Nu-l mai regăsisem. Cineva mi-l furase și nu se mai putea face nimic. Căutam zadarnic în ungherele amintirilor imaginea pe care vroiam s-o suprapun peste omul viu. Nu se mai potriveau contururile.

Tata s-a prăpădit pe 30 august 1965 – își încheie dureroasa evocare Arșaluis – la câteva luni după plecarea mea, exact în ziua când fiul lui împlinea nouă ani. A mai părăsit un

copil. A mai lăsat un orfan. Ieșea astfel din viața noastră, intrând în amintire, unde va dăinui cât timp vom mai trăi și noi”.

Un destin zbuciumat, plin de durere și suferință, o viață distrusă.

TACUI C. SARCHIZIAN

Zeci de promoții de absolvenți ai școlilor din Medgidia și Constanța, deveniți, în ani, oameni de seamă în viața politică, economică, științifică și culturală, s-au numărat printre elevii profesoarei de limba română Tacui C. Sarchizian.

S-a născut în Medgidia, în 8 martie 1945, părinți fiindu-i Satenig – născută Ohanian – și Chircor Chircorian. Este al treilea copil al unei familii respectate și apreciate de conaționalii urbei.

După absolvirea cursului gimnazial, urmează, între anii 1959-1963, Liceul „Nicolae Bălcescu” din localitatea natală. Având înclinații spre literatură, în ultimii doi ani de liceu optează pentru secția umanistă, unde programa școlară prevedea mai multe ore afectate limbilor română, franceză și latină.

Avidă de lectură, petrece multe ore în compania cărților din propria bibliotecă și a celor achiziționate constant, fapt care a determinat participarea la olimpiade de limbă și literatură română, unde, în fiecare din cei patru ani de liceu, a obținut locul II la faza județeană și o mențiune, în clasa a X-a, la faza națională.

După absolvirea liceului, a urmat cursurile Institutului Pedagogic din Constanța, apoi facultatea de limbă și literatură română în cadrul Universității București. Lucrarea de licență a avut ca subiect „Figuri feminine în literatura lui Ionel Teodoreanu”, sub îndrumarea profesorului dr. Alexandru Piru, lucrare notată cu 9, nota maximă pe care acesta o acorda studenților.

Din 1966 până în 1990 a funcționat ca profesoară de limba română în Medgidia, trăind bucuria de a avea colegi de cancelarie foști profesori sau elevi ajunși acum ei înșiși dascăli.

A susținut pe rând examenele care îi confereau gradele didactice (definitivat, gradul II, gradul I) pentru ultimul pregătind o lucrare cu un subiect inedit la acea dată: „Transmiterea noțiunilor de teorie literară în clasele V-X”, apreciată nu doar de comisia de examinare, ci și de colegii de specialitate, constituind un îndrumar în activitatea lor didactică.

Activitatea de îndrumare metodică a continuat-o și în anii următori în calitate de director de școală (1981-1984) sau de șef de catedră până în 1990, când s-a transferat la Școala generală nr.6, unde a funcționat până la pensionare.

Dincolo de obligațiile profesionale, s-a preocupat de sprijinirea elevilor cu înclinații literare, pe care i-a pregătit în cadrul cercului literar, având ca finalitate participarea lor la olimpiadele școlare, mulți dintre ei obținând punctaj maxim la etapele acestui concurs.

Paralel a preocupat-o cunoașterea istoriei și civilizației armene, cu care a intrat în contact tot prin intermediul literaturii beletristice. Este vorba de celebrul roman al lui Fr. Werfel „Cele 40 de zile de pe Musa-Dagh”.

Un merit deosebit revine profesoarei Sarchizian care, cu respect și dragoste, s-a aplecat asupra cărții „Memoriile unei deportate armene”, pe care a tradus-o în limba română din limba franceză. Cartea a apărut în Franța și, datorită distinsei traducătoare, a putut fi citită de conaționali și nu numai.

Volumul a fost apreciat de cititori și de critica literară. Cotidianul „Cuget liber”, într-un articol intitulat La Editura „Dobrogea”, o carte zguduitoare despre genocidul armenilor menționează că ea va fi lansată la târgul de carte „Euro Litera Tur” de la Mangalia.

Criticul literar Cristina Manuk, în recenzia publicată în periodicul „Ararat”, nr.327 și intitulată „Memoriile unei

deportate armenice: o mărturie prețioasă”, scrie: „Cititorii vor descoperi în această carte povestea – tulburătoare – a unui personaj de mare noblețe morală în modestia sa. Ce film s-ar putea face pornind de la prezentul volum și ce efect asupra conștiințelor ar putea avea un asemenea film bine realizat!”

Prezentarea cărții a avut loc și la mănăstirea Zamca din Suceava de către IPSS Arhiepiscop Dirayr Mardichian, vorbitorul subliniind noblețea gestului traducătorului de a dona mănăstirii contravaloarea volumelor vândute, suma urmând să fie folosită pentru lucrările de renovare a acesteia.

„Pe prima pagină a cărții „Memoriile unei deportate armenice” de P. Captanian – spune Tacui Sarchizian – am scris simplu: „un vis împlinit” pentru că din momentul în care am citit-o și am tradus-o din limba franceză, am oferit-o conaționalilor mei și nu numai. Motivația am exprimat-o pe ultima copertă a cărții, în ceea ce este intitulat „Cuvântul traducătorului”.

Pe linia acelorași preocupări se înscrie și traducerea din limba franceză a cărții ziaristului Serge Afanasyan „La victoire de Sardarabad- Arménie 21-29 mai 1918”. În paginile ei sunt evocate, pe larg, evenimentele din Armenia după 1915.

Privind propriile încercări literare se cuvine să amintim volumul intitulat „Povestirile unchiului meu Noreir” care se circumscrie aceluiași 1915 și așteaptă să vadă lumina tiparului.

Profesoara Tacui C. Sarchizian este, în același timp, o prezență activă în cadrul Filialei Uniunii Armenilor din Constanța. Contribuția ei la activitatea cultural-educativă se bucură de aprecierea membrilor vârstnici și tineri, care văd în dascălul de odinioară un model de dăruire și pasiune pentru comunitatea armeană din străvechea urbe tomitană.

EDUARD SEFERIAN

S-a născut la 26 noiembrie 1926 în Galați, într-o familie mixtă –mama englezoaică, iar tatăl armean. Tatăl, cât și cei doi frați, Agop și Copernic Seferian, stabiliți în străvechea urbe de pe malul Dunării, erau cunoscuți și apreciați patroni ai fabricii de textile ale cărei produse erau exportate în toată țara.

Eduard Seferian și-a petrecut copilăria și adolescența la Galați, iar între anii 1940-1946 în București, într-o casă-vilă de pe strada Dimitrie Onciul, colț cu Aleea Rumeaoară.

După 1946, Eduardo Seferian, împreună cu părinții și sora lui, Adrine Vartbaronian (născută Seferian) pleacă la fel ca mulți alții, cu durere în suflet, spre alte zări și mări, stabilindu-se în cele din urmă, în capitala Argentinei, Buenos Aires.

Firi întreprinzătoare, oameni harnici și destoinici, aici vor continua să promoveze industria textilă, devenind cu timpul unul dintre cei mai importanți oameni de afaceri.

„Concomitent – scrie Eduard Kozanlian – Eduardo Seferian va desfășura o activitate intensă în cadrul comunității și Bisericii, fiind ales mai întâi președinte al centrului armean, membru al adunării eparhiale, ca apoi să-l vedem în fruntea comunității armeano-române din capitala argentiniană.

Eduardo Seferian își iubește țara și orașul unde a văzut lumina zilei, este patriot și un credincios activ, așa încât ani de-a rândul a ajutat Biserica, școala, Fundația de binefacere „Parecordzagan”, Sf. Scaun din Ecimiadzin și, nu în ultimul rând, Ambasada Armeniei, care se află într-o clădire dăruită de dânsul statului armean.

Atât domnia sa, cât și părinții, au numele lor înscrise pe coloanele palatului patriarhal din Ecimiadzin. Domnul Seferian este și un promotor al relațiilor armeano-române, contribuind astfel la adâncirea acestor legături multiple între Armenia și România, pe linie culturală, religioasă și interetnică.

Campion al jucătorilor veterani de golf, domnul Seferian s-a dăruit bisericii și oamenilor nevoiași și neajutorați, bucurându-se de o apreciere unanimă din partea Întâistătătorilor Bisericii, a comunităților armenes și nu numai.

A fost distins cu medalii și gondaguri patriarhale, fiind astăzi socotit unul dintre cei mai mari filantropi ai poporului armean.”

La împlinirea venerabilei vârste de 80 de ani, Eduardo Seferian a fost sărbătorit, într-o aleasă atmosferă de prețuire, de numeroși prieteni, colegi apropiați, oficialități, înalte fețe bisericești, diplomați. În numele clerului a vorbit Arhiepiscopul Grigoris Buniadian, iar în numele armenilor originari din România Rudy Rones. Vorbitorul a amintit anii de tinerețe a sărbătoritului, fiind prieteni apropiați și vecini de stradă. S-a dat citire și scrisorii de felicitare din partea ing. Asfadur Haceadurian, ca fost enoriaș al aceleiași parohii din Galați, amintind printre altele de ajutorul dat de familia Seferian prizonierilor armeni găzduiți în cadrul Comunității Armenes în timpul celui de-al II-lea Război Mondial.

De asemenea, ca invitat de Eduardo Seferian, părintelui Arhimandrit dr. Zareh Baronian, i-a fost oferit un nou prilej de a vizita Comunitățile Armenes din Argentina.

Astăzi vestitul centru armenesc ce se găsea în Galați la începutul secolului XX aproape că a dispărut. Dintre armenii din Galați, mulți au plecat. Cei rămași sunt puțini. Doar în gând își mai amintesc, cei bătrâni în special, de bogățiile ce le aveau cândva în acest oraș.

Muzicală”- împlinirile profesionale ale unora dintre ei, atât în țară, cât și în străinătate, sunt chemate să rămână mărturie a unei datorii împlinite. Astfel, Ana Rusu (Filarmonica Cluj), Carmen Negulescu (Liceul de Muzică Cluj), Andrassy Gabor (SUA), Ioan Micu (Olanda), Lucia Cicoară (Opera București), Maria Georgescu (Opera Maghiară Cluj), Corina Circa (Canada), sau Taisa Tordai (Luxemburg), poartă în ei și astăzi câte ceva din măiestria Editei Simon.

Despre interpretul Edita Simon se poate scrie aproape la nesfârșit, deoarece lista repertoriului abordat în sine ar acoperi ample pagini de monografie. Aproape nu a rămas nimic din repertoriul de mezzosoprană/alto din literatura vocal-simfonică pe care interpreta noastră să nu fi abordat măcar într-o prezență publică. Ani buni a făcut parte din cvartetul de soliști cultivat cu precădere de către Filarmonica din Cluj, cvartet care a fost bine cunoscut în marile săli de concerte ale țării, cât și în multe prestigioase centre muzicale europene.

Una din laturile de excepție a interpretei Edita Simon este marea sa disponibilitate în abordarea muzicii contemporane, unde a servit cu predilecție primele audiții românești la modul cel mai exemplar cu puțință. Compozitorii ce au avut șansa de a fi tălmăciți de Domnia Sa îi păstrează o perpetuă și caldă recunoștință, dovadă frumoasele dedicații adresate interpretei.

Edita Simon continuă să rămână și astăzi același interlocutor plăcut, plin de spirit, revărsând în jur suflul unui optimism molipsitor ...

Cele 381 de concerte și recitaluri au cuprins lucrări ale compozitorilor J. S. Bach, Händel, Vivaldi, Monteverdi, Teleman, Mozart, Haydn, Beethoven, Schubert, Schumann, Brahms, H. Wolf, R. Strauss, Mahler, De Falla, Respigni, Debussy, Prokofiev, Ravel, Stravinsky, Mericanto, Alban Berg, precum și numeroase lieduri aparținând creației autohtone – Ackerd D., V. Herman, G.Jodal, I. Mureșianu, G. Dima, T.

Ciortea, C. Țăranu, D. Popovici, A. Rațiu, A. Vieru, S. Toduță.

A colaborat cu mari șefi de orchestră, precum: Mircea Cristescu, M. Basarab, Ludovic Bacs, Cristian Mandeal, Emil Simon, L. Szalman, Miron Rațiu, Iosif Conta, I. Galați, Ovidiu Bălan, E. Aczel, Remus Georgescu, P. Oschanitzki, Cornel Țăranu, M. Handford, Miki Inue, A. Sunshine, J. Ferencsik, E. Elenescu, Heinz Rogner, Perre Cao, Aldo Ceccato, Leopold Hager, Elliott Gardiner, H. Knote, R. Hulighan, Paul Popescu.

Mărturia aprecierilor privind activitatea Editei Maria Simon stau nenumărate cronici apărute în presa din țară și străinătate. De pildă, în cronica semnată de Ada Brumaru și apărută în cotidianul „România Liberă” și care se referă la opera-oratoriu „Meșterul Manole”, se spune: „Edita Simon a cuprins cu atâta suavitate grația din frazele sfioase, tandre, încrezătoare ale Mirei, parcurgând suplu toate capcanele partituri, regizând minuțios particularități timbrale ale glasului, încât părea că acolo, pe scena de concert, imolarea amenință făptura ei albă și luminoasă”...

În cronica intitulată „Centenar Enescu și Bartok”, prof. Avram Geoldeș, în ziarul „Crișana”, scrie: „Recitalul de meritat succes al mezzosopranei Edita Simon – în colaborare cu Lucia Crăiță, o pianistă foarte sensibilă și cu o evidentă rigoare în tot ceea ce face – a propus auditoriului, pe lângă interpretări de elită ale unor creații pentru voce și acompaniament semnate de Duparc, Ravel și De Falla, trei dintre cele „Șapte cântece pe versuri de Clement Marot” de Enescu și, tot în ideea centenarului, „Trei cântece populare” de Batok Bela.

Fără excepție, tălmăcirile Editei Simon s-au făcut remarcate prin superioara artă a cântului, prin muzicalitatea minuțios cultivată și, nu în ultimul rând, prin distincția prezenței”.

Cronici elogioase au apărut și în publicații germane precum „Mitteldeutsche Neueste Nachrichten”, „Leipziger Volkszeitung” și multe altele.

În anul 1968, Edita Simon obține Mențiune la Concursul Internațional Robert Schumann care a avut loc la Swickau.

Pentru bogata și prestigioasă activitate interpretativă și pedagogică desfășurată pe parcursul mai multor decenii i s-a acordat „Medalia Aniversării Culturale Clujene” de către Academia „Gh. Dima” din Cluj, cu prilejul aniversării a 75 de ani de la înființare, și Înaltul titlu de Profesor Emerit, pentru valoroasa contribuție la creșterea prestigiului artei muzicale românești”.

Este căsătorită cu dirijorul de orchestră Emil Simon și au două fete: Monica, stabilită în SUA, și Adriana, membră în corul Operei din Paris.

Totodată, ca membră a Filialei Cluj a Uniunii Armenilor din România își aduce contribuția la păstrarea și popularizarea unei bogate culturi armenie în rândul conaționalilor și celor dornici de a cunoaște istoria și civilizația unui popor cu o milenară existență.

MISAK SINANIAN

Misak Sinanian a fost unul din membrii respectați ai comunității armene bucureștene din perioada 1920-1950. Figură tipică a armeanului de rând, nou venit în România, fără prea multă școală, pătruns de o dragoste nemărginită față de patria și neamul său și cu o inimă de aur față de conaționalii săi, Misak Sinanian s-a născut la Șabin-Karahisar, provincia Sepastia-Savaz, în inima Armeniei, în familia soților Măgârdici și Coharig Sinanian. Educația o primește la școala primară din orașul natal, unde este alimentat de sentimente profund patriotice. Timpurile instabile de început de secol și lupta pentru existență fac ca în anul 1913 Măgârdici Sinanian împreună cu fiul său Misak să vină în România în căutarea unui loc stabil și liniștit de a trăi. Bucureștiul acelor ani fiind unul din cele mai prospere orașe europene, ei se acomodează repede cu atmosfera de aici și închiriază o prăvălie de coloniale în cartierul armenesc, cu intenția de a se stabili aici. La începutul anului 1914 ei se întorc la Șabin-Karahisar pentru a-și aduce familia, dar sosirea lor în orașul natal îi prinde în mijlocul ororilor războiului, a masacrelor și deportărilor armenesti. Soarta a fost nemiloasă cu familia Sinanian. Misak și Setrak, cei doi băieți ai familiei, sunt martori oculari ai tragediei familiei. Sub ochii lor sunt decapitați ambii părinți, iar cele două surori, Akabi și Sârpuihi, violate și răpite de bandele turcești. Misak și Setrak jură răzbunare și decid să se retragă în munți și să se alăture trupelor de voluntari ale lui Antranig pentru a lupta împotriva turcilor. Ecourile actelor de viteză a fedayinilor lui Antranig răsunau în toată Armenia și

întreaga lume, dar pentru *şabinkarahisarçii* ele reprezentau mult mai mult, mândria şi onoarea neamului, curajul şi răzbunarea, dreptatea şi speranţa. În timp ce Misak pleacă în oraş pentru procurarea cailor cu care să fugă în munţi, fratele său Setrak este împuşcat în curtea Bisericii Armene de bandele turceşti venite să jefuiască. Rămas singur, Misak ia drumul munţilor şi se înrolează în armata Generalului Antranig Ozanian, chiar atunci când, în septembrie 1914, tineretul armean era chemat la arme pentru a forma trupele de voluntari ai frontului caucazian de apărare a patriei. Odată ajuns acolo, Misak primeşte botezul focului imediat, la Sarikamiş, nu departe de satul său natal, pe drumul dintre Kars şi Erzerum. Bătălia de la Sarikamiş din dec.1914-ian.1915 a fost prima mare victorie a armatei armenice compusă din 3028 de voluntari aflaţi sub conducerea lui Hamazasp, care zdrobesc Armata a 3-a Otomană a lui Enver Paşa.

Au urmat ani grei, de lupte victorioase şi înfrângeri, dar Misak Sinanian a rămas credincios jurământului făcut şi timp de 5 ani a luptat alături de Generalul Antranig ocrotind şi salvând populaţia armeană şi apărând pământul Armeniei. Participă la bătălia de la Diliman, la apărarea şi evacuarea Karsului, Alexandropolului şi Ardahanului.

Misak Sinanian a luptat alături de Antranig la Sardarabad şi Zanghezur, la Lori şi Nahicevan. A văzut moartea de nenumărate ori, a suferit de frig, foamete şi boli şi a fost salvat de la moarte, cu leacuri băbeşti, de o bătrânică în timpul epidemiei de gălbenare. Actele de vitejie ale lui Misak Sinanian fac ca el să avanseze în rang, ajungând la gradul de locotenent, apoi de căpitan, iar în perioadele de repaus era însărcinat cu aprovizionarea batalionului. De-a lungul acestor ani el intră în contact cu mulţi eroi armeni. I-a cunoscut îndeaproape şi a luptat cu Armen Garo, generalii Nazarbekian, Sebuş, Hamazasp Servandztian şi Keri, i-a cunoscut pe

voluntarii armeni din Constanța din batalionul nr.6 Hânciikian de sub conducerea lui Antranig Erepian și încă mulți alții.

După 1918, batalionul lui Antranig se retrage la Tiflis pentru procurarea de alimente și îmbrăcăminte pentru soldați iar de acolo se îndreaptă spre Zanghezur pentru apărarea regiunii mult disputate. Lui și armatei lui i se datorește păstrarea Zanghezurului. Erau la un pas de Karabagh gata să-l elibereze, dar manevrele politice și interesele internaționale fac ca să nu li se permită intrarea acolo. Antranig, dezgustat, se retrage de pe arena politică și militară și părăsește Armenia, luând drumul străinătății, spre Paris. În primăvara lui 1920, după destrămarea batalionului, soldații săi, rămași fără conducător, se împrăștie în toate colțurile lumii. Misak Sinanian, împreună cu un grup de luptători, se îmbarcă la Tiflis cu destinația Odesa. Aici, ei intră în contact cu colonia armeană refugiată din România, care îi ajută și îi îngrijesc pe răniți. Din Odesa, Misak Sinanian se întoarce împreună cu refugiații armeni în România și se stabilește la București.

În anul 1921 se căsătorește, la Constantinopol, cu Eranuhi Kalaigian și vor fi binecuvântați cu trei copii: Gaidzag, Verkin (Viky Kricorian) și Coharig (Tufenkgian). Mare iubitor de cultură, el a vrut să dea copiilor săi o educație aleasă, și pe lângă școlile normale pe care le urmau le-a pus profesor particular de armeană și franceză în persoana lui Hacig Inghilizian, profesor diplomat cu experiență pedagogică la Constantinopol și în Elveția, profesor la școala *Misakian-Kessimian* din București.

Harnic și priceput, Misak Sinanian devine în scurt timp unul din negustorii de vază ai comunității bucureștene, fiind proprietarul fabricii de oțet „Doi cocoși”, al depozitului de ceai „The Mandarin” și al magazinelor de coloniale din Calea Dudești și strada Theodor Speranția.

A activat mult în cadrul comunității bucureștene, stând însă departe de partidele armenе, iubindu-și conaționalii,

Puțini știu că eminentul gazetar Emanuel Socor era, în același timp, un om foarte cultivat, bibliofil de marcă, colecționar de artă, pasionat de muzică. A fost tatăl compozitorului Matei Socor.

E. Socor a avut mai mult ca oricine conștiința profesiei de gazetar, pe care n-a oboșit cultivând-o și respectând-o, profesie căreia i-a rămas credincios până la moarte.

S-a stins din viață la 65 de ani, în București.

SAVEL STIOPUL

Savel Stiopul, regizor de film, s-a născut la Cluj, la 15 mai 1926.

A absolvit Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București în anul 1949. Debutează ca regizor de jurnale de actualități. A realizat documentarele: „Femeile în luptă pentru pace”, 1950; „Bogății ascunse”, 1953; „Primăvara”, 1954; „București, oraș înflorit”; „Cu fața spre public”, 1956; „Amintirea unui artist”, 1957; „Cu ac și ață”, 1966; „Timpul care-ți aparține”, 1969.

În 1960 regizează filmele de ficțiune „Aproape de soare”; „Amintiri la Marea Neagră”; „Agentul straniu”; Trilogia: „Anotimpurile”, „Ultima dragoste a copilăriei” și „Falansterul” și filmul „Mușchetarii în vacanță”.

După 1990 deține funcția de director al Arhivei Naționale de Film.

Într-un interviu acordat Titei Botez, publicat în revista „Ararat”, la întrebarea: „Șezi blând și adu-ți aminte că niciodată n-am vorbit- și a venit vremea s-o facem- despre „stălpul lumii”.

- Ararat!

- Și ce datorezi tu neamului de la Ararat...

- Oooo! Îi sunt dator în primul rând și-n primul rând o naștere – A MEA! –căci mama, Areta Cricorian, era armeană. Tata, ardelean de Năsăud, care m-a părăsit încă de la vârsta de doi ani, lăsându-mi, cred, moștenire doar tenacitatea sa de țăran și o anume forță telurică... Ei, așa că mama cu mine în brațe a părăsit Clujul și ne-am retras în casa bunicii, la Focșani.

- Ai trăit, deci, într-o casă armeană, ai primit o educație armeană. Acum, peste ani, cum sună amintirile tale, ce spune sufletul tău?

- E plin de recunoștință pentru finețea și probitatea de caracter a lumii armenesti, care mi-a îmbogățit spiritual și viața. Trăiam într-o casă bătrânească plină de armence – o droaie de mătuși – care creau o atmosferă de familie de mare puritate, poezie, căldură, rafinament și delicatețe, de credință și morală în care mă simțeam la adăpost, ocrotit, iubit, stimulat. Eram un personaj de basm, într-o lume de basm. Îmi amintesc de bătrânul preot armean, cu barbă albă, care mă spovedea. Ce fericit eram când bunica mă ducea de mână la biserica armenescă și eu îi spuneam preotului pe nerăsuflăte marile mele păcate, dar de fapt sorbeam cu privirea ambianța care mă emoționa, mă copleșea. Ce frumoase erau sărbătorile, mesele cu rafinate mâncăruri armenesti, dulceturi, siropuri! Supă cu hurul – acele plăcințele cu lapte acru, uscate la soare – n-am reușit să mai mănânc nici în Armenia, unde am găsit totuși o băbuță care-și amintea vag...Iar grădina imensă era un vis, un loc minunat pentru joaca mea preferată- teatrul!

- Deci prima ta dragoste a fost teatrul...

-...de păpuși! Am văzut un spectacol, în turneu, și de atunci, poate de pe la 6 ani, am început să-mi imaginez acțiuni, să tai decoruri, să pun în scenă. Întotdeauna aveam public pe sprânceană. Armencele mele de-abia așteptau reprezentația pe care o gustau, alături de vecini și prieteni, cu mare plăcere, sorbind cafeluța și ronțâind biscuiți aromați. De altfel, una din mătușile mele, Ecaterina, educatoare, cu reale calități poetice și declamatorice, m-a dus pentru prima oară la cinema, unde am văzut „King-Kong” și de aici mi s-a tras.

- Filmul a devenit idolul vieții tale. Oricum, te poți considera fericit, sau norocos, pentru că ai reușit să-ți faci în viață ceea ce ai dorit. Știi câte filme ai realizat?

- Circa 30 de documentare, printre care monografii – Maria Filotti, Braborescu, cu Teatrul din Cluj, un eseu cinematografic din câte-mi amintesc cu plăcere „București, orașul florilor” și 15 lung metraje artistice.

- Cu ce film ai debutat în lung-metrajul artistic?

- „Aproape de soare” (1960-61), în care Florin Piersic a jucat primul său rol principal.

- Ai ceva să-ți reproșezi, să faci „mea culpa”?

- Nimic, chiar nimic. Nu am făcut filme „structuri de propagandă”, nici o fotogramă, nici o acțiune nu mă pune în situația de a greși, ceea ce înseamnă că s-a putut trăi fără compromisuri jenante, e adevărat, modest, foarte modest!

- Interesul tău pentru natura feminină își are cu siguranță rădăcinile acolo, în lumea armencelor focșănene?

- Normal!

- Ai iubit, desigur, arta unor mari regizori de film, ai dori să semeni cu careva?

- Sigur că am admirat mari regizori, dar am preferat să mă exprim pe mine și să nu semăn cu nimeni.

„Savel Stiopul a fost, este și va rămâne în memoria noastră colectivă regizor de film – scrie publicistul și scriitorul Bedros Horasangian în periodicul „Ararat” nr.321 – Nu oarecare, regizor român de film. Este important pentru că România, „țărișoară mică” a dat, cât și cum a putut, câteva nume importante și în acest domeniu. Cariera lui Savel Stiopul, ajunsă la moment aniversar, cu regizorul în viață – de obicei astfel de *laudatio* se produc după ce artiștii mai și crapă...- se întinde pe mai multe decenii. Trecând de la documentar la artistic, de la „Sahia” la „Buftea” la masa de scris, unde de câțiva ani buni, Savel Stiopul își organizează cu minuție de...regizor, cărțile. Un om intră în mileniul trei sub semnul bucuriei. Zâmbetul lui Savel este o stare permanentă, râsul lui tonic este cuceritor și stenic, buna lui dispoziție cuceritoare... Filmele lui Stiopul au o mare prospețime, o doză - necesară

mereu! – de romantism, de utopie. Cel mai bun film „Falansterul”, premiat și la Cannes, reluat în această stagiune a Cinemateciei care i-a închinat o generoasă retrospectivă, este chiar istoria unei utopii. Am revăzut cu bucurie filmele lui Savel Stiopul în 2005. Scriu fără ezitări despre Savel Stiopul care ne face să ne bucurăm și de el și de noi; să nu cedăm! Una dintre cele mai frumoase pagini scrise de Stiopul este dedicată orașului Focșani și mamei lui, Anica Cricorian. Omagiul adus celei care l-a născut, crescut și făcut „băiat”, ajuns regizor este de o mare tandrețe și finețe narativă. Așa cum știe să fie regizorul și publicistul acum aniversat”.

La aniversarea regizorului (iunie 2005) Societatea Cineaștilor Independenți l-a premiat cu „Diploma de Onoare pentru strălucita viață de artist”. Totodată, Arhiva Națională de Film, a oferit cinefililor, pe tot parcursul lunii iunie 2005, 22 de filme semnate de Savel Stiopul.

KRISTÒF SZONGOTT

Personalitate ilustră a armenilor din Transilvania, istoric, etnograf, filolog, pedagog, poliglot și traducător erudit, Szongott Kristòf (Hacic Asduatzadurian) s-a născut în comuna Bogata (județul Mureș), la 21 martie 1843. Ambii părinți erau de origine armeană, tatăl Hovannes, iar mama Ripsime Donavachian, descendentă dintr-o veche familie de armeni din Moldova și Polonia.

După absolvirea Școlii Medii Pedagogice din Alba Iulia, în 1863, Szongott Kristòf ocupă, prin concurs, postul de profesor la Gimnaziul Inferior Armeano-Catolic din Gherla și, timp de 40 de ani, predă la diferite școli și pe diferite funcții, devenind educatorul tineretului armean din Gherla. În toată această perioadă s-a preocupat de desăvârșirea culturii profesionale, precum și de studierea și popularizarea armenismului în Transilvania.

Mulți dintre elevii lui au ajuns personalități de vază în Transilvania și Ungaria. Neobosit animator și organizator al obștei armenie din Gherla, Szongott Kristòf a militat pentru dezvoltarea orașului, a intrat în viața politică devenind deputat, membru corespondent al Societății „Sf. Stepan”, membru corespondent al Societății de etnografie din Transilvania (secția armeană).

În anul 1887 a fondat și, ulterior, timp de 20 de ani și o lună, neînterupt, a redactat și publicat revista cultural-științifică „Armenia”, având circa 170 de colaboratori, din Gherla, Transilvania și de peste hotare. Este autorul a sute de articole și studii de armenologie, un consecvent colaborator al publicațiilor armenesti „Panaser” (Patria), „Mișiag” (Tiflis), „Arevelk” (Constantinopol) etc. unde a scris și publicat în

limba armeană. A tradus pentru prima dată mai multe poezii din Petöfi Sándor în limba armeană, precum și cronica lui Movses Khorenați „Istoria Armeniei Mari”, în limba maghiară. A redactat și a editat în mai multe variante „Monografia orașului armean Gherla” (1 volum, 2v; 4v;), „Genealogia armenilor din Transilvania”, „Originea familiei Korbuly” (Holloşy). Este inițiatorul înființării primului Muzeu Armean autonom din diaspora, cu sediul la Gherla. Din păcate, n-a avut bucuria să vadă cu ochii săi deschiderea acestui așezământ, pe care l-a înzestrat cu mobilă donată de el, cu obiecte și cărți de mare preț. „Este o obligație a noastră – scria Szongott Kristòf – să ne jertfim capacitatea noastră, pentru națiunea noastră”.

S-a stins din viață în anul 1907 (24 ianuarie). A fost înmormântat, cu mare cinste, într-o criptă a Catedralei armenice din Gherla. Pe mormântul lui se poate citi următoarea inscripție: „Aici zace Szongott Kristòf, profesor al liceului armean, redactor al revistei „ARMENIA”, primul director al Muzeului Armenesc, care toată viața s-a dăruit țelului mare armenesc, până la sfârșitul vieții sale. A murit la 64 de ani”.

Despre personalitatea și viața lui Szongott Kristòf s-au scris numeroase monografii și articole semnate de părintele Grigore Govrighian, Dr. Eghia Hovannesian, Gabany Ianos, Suren Kolangian în „Enciclopedia Armeană” volumul 10 (Erevan, p 508-509, 1984). În editura „Ararat” din București a văzut lumina tiparului, în anul 1996, în limba română, „Istoria armenilor din Transilvania”, în care autorul, Nicolae Gazdovitz, consacră paginile 406-407 aceluiasi cărturar armean.

Pe Szongott Kristòf, la moartea sa, contemporanii l-au caracterizat ca pe „...unul dintre puținii oameni care a reușit să-și trăiască viața cu respectarea celor patru principii care – corespunzător unui învățător indian – guvernează întreaga societate umană: cunoștințele celor învățați, dreptatea celor mari, rugăciunile celor buni și logica vieții. Szongott Kristòf și-

a găsit satisfacția și plăcerea în gustul științei și a contemplat și a respectat cu o mare inteligență și diplomatie dreptatea celor mari și s-a rugat împreună cu cei buni. Astfel trăind, viața lui s-a desfășurat într-un sens logic” (Dr. Gopesa László).

„Fără a pretinde remunerații deosebite, cu o putere de muncă ieșită din comun, mergând până la periclitarea sănătății proprii, a răspândit în rândul contemporanilor săi comorile spirituale ale etniei sale, până la el mai puțin cunoscute” (Avedic Lukács).

„A muncit singur pentru recuperarea istoriografiei armene pierdute în secolul trecut și a lucrat imens pentru afirmarea acesteia în secolul următor” (Dr. Herman Antal)

„El a fost cel care i-a învățat pe armenii ardeleni modul de îmbinare corectă a dragostei față de etnia proprie cu iubirea patriei adoptive” (Dăniel László), „patriotismul și armenismul său sincer și profund au răzbit din toate lucrările sale” (Dr. Issekutz Hugó). „Defunctus adhuc loquitur!” („Și mort vorbește!”).

„Marii oameni – scrie istoricul Nicolae Gazdovitz în „Nor Ghiank” 4/2007 – de multe ori au avut o soartă nedreaptă: atâta timp cât au trăit și au creat, meritele lor nu au fost recunoscute. În cele mai bune cazuri, faptele lor au fost tangențial amintite, dar au fost și suficiente cazuri când, datorită invidiei altora, realizările lor au fost de-a dreptul ignorate, bagatelizate. Însă, după moarte, li s-au acordat onoruri cu ceremonii selecte, urmate de discursuri elogioase, unde s-a recunoscut marea pierdere care s-a produs prin trecerea personajului în neființă. Un asemenea om a fost și profesorul și istoricul de origine armeană Szongott Kristóf”.

Prin analogie, se poate afirma, cu certitudine, că prin întreaga sa operă și activitate, desfășurate pe parcursul întregii sale vieți, Szongott Kristóf poate fi considerat un H.Dj. Siruini al armenilor din Transilvania.

ALEXANDRU ȘAHIGHIAN

Scriitor polivalent, s-a născut în București, în anul 1901. Între cele două războaie mondiale colaborează intens la presa democratică și antifascistă, cu versuri și reportaje. După 1944, Alexandru Șahighian devine secretar al Uniunii Scriitorilor.

Cunoscutul critic și istoric literar Valeriu Răpeanu releva că principala trăsătură a ființei povestitorului Alexandru Șahighian este gingășia, ceea ce i-a permis să se aplece cu căldură asupra lumii celor mici, cărora le-a închinat, cu precădere, condeiul său. Începând cu preșcolarii și terminând cu adolescenții, nici o vârstă din generația viitorului nu l-a lăsat indiferent. Cai, iepuri, păsărele, flori, copii și stele alcătuiesc reprezentarea numerelor pentru cei ce învață astfel mult mai ușor prima taină a cifrelor, numărul până la zece într-o „Dacă numeri pân' la zece” (1953). Școlarii, copii bănuți de setea fierbinte de aventură, Nicolae, isteța Maria, Vasile, Andrei, Luca sau Vladimir sunt eroii din „Coiful de aur” (1962), un roman plin de peripeții, ce se desfășoară pe malurile Dunării. Și, desigur, cartea „Râul fierbinte” (1965), personajele căreia urcă la vârsta adolescenței și într-un peisaj muntos plin de poezie descoperă într-adevăr un râu fierbinte la propriu, dar și suvoiul acela incandescent, râul fierbinte al dragostei ce-i va lega pe Maria și Petre.

Poveștile sunt lucrările în care Alexandru Șahighian și-a revărsat cu prisosință prea-plinul gingășiei sale, tratându-și personajele – animăluțele de toate felurile – cu atâta bună candoare și caldă duiosie încât răul și cruzimea parcă ar fi dispărut de pe acest pământ.

Lumea lui Șahighian din scrierile sale dedicate copilăriei este debordant optimistă, alcătuită astfel încât să clădească în copii un imperiu al bunătății, al dreptății, al bucuriei. Cu atentă observație, cu migala unui obiectiv cinematografic descrie familia de rațe – în „Lacul cu rațe” (1947), sau pe ariciul „Rici-Rici” (1948), căruia vulpea nu poate nicicum să-i vină de hac. În poveștile sale este și un pițigoi și o veveriță, un hârciog și-un popândău și șoareci și vrăbii și o broscuță – „Povestea unei broscuțe” - care învață lecția primejdiilor – barza, bătlanul, șarpele și știuca foarte rea! – care se pândesc – și un cotoi Vasile – mare tâlhar și chiar propriul său câine de vânătoare Hector - „Povești adevărate”, „Povești dunărene”, povești cu care a luminat și a încântat o întreagă generație de copii pe care i-a iubit, dar nu numai atât, față de care s-a simțit cumva responsabil, căroră a dorit să le dăruiască ceva, ce l-am putea numi sufletul său, pentru că nici o pagină din ceea ce el – de mult dispărutul – a scris nu poate fi taxată ca indiferență, parcă cerea obiectivitate, aceea de care facem atâta caz nu i-ar fi cunoscute.

Alexandru Șahighian a scris și teatru: „Pensiunea doamnei Stamate”, „Domnul director general”, „Nepotul din Giurgiu” au fost comedii savuroase, care s-au jucat cu succes pe scenele teatrelor din București și din provincie. A tradus, în colaborare, piesa „Argilă și porțelan” a dramaturgului leton Arvid Grigulis.

O culegere de versuri, intitulată „Scriș cu stânga”, i-a fost interzisă. Ulterior, autorul a inclus-o în volumul „Pasărea măiastră” (1961).

Întreaga creație a scriitorului Alexandru Șahighian s-a desfășurat sub semnul bunătății, a bunătății fierbinți față de cei mici, cât și față de adolescenți. Deși au trecut peste 40 de ani de la moartea sa, mesajul operei sale continuă să se reverse peste noi de dincolo, din lăcașul în care se adună doar sufletele mari.

A plecat pe drumul cel lung în anul 1965, de pe patul
aceluiași spital, în aceeași lună, suferind de aceeași crâncenă
boală ca și fratele său, regizorul Ion Șahighian.

ECATERINA ȘIȘMANIAN

Membră a Uniunii Scriitorilor din România, cunoscută traducătoare din literatura rusă, italiană și franceză, s-a născut la 16 aprilie 1927 în orașul Chișinău, din ambii părinți armeni: Antaram și Măgărdici Erițpohanov. A absolvit Facultatea de Filologie din București.

„Când am fost repartizată, în 1955, după absolvirea Facultății de Filologie – scrie Herta Spuhn – la Editura Tineretului, pe Catia am găsit-o acolo (n.a. pentru cei apropiați era Catia). Avea să treacă ani până când am izbutit să mă apropii cu adevărat de ea, dar de la colegi aveam să aflu că fusese angajată la „Tineret” de la începuturile editurii, înființată în 1948, și anume din 1949. a fost una din cele mai tinere șefe de secție, încredințându-i-se curând conducerea redacției de traduceri. Din start, Catia Șişmanian a știut să impună micului ei colectiv de doamne o rigoare profesională fără cusur. Calitatea traducerilor apărute la „Tineret” era bine cunoscută, exemplul ei personal – meticulozitate asociată cu un deosebit simț al limbii, al adecvării cuvântului –contând mai mult decât orice severitate.

Cu zâmbetul ei (discret) pe buze, Catia era șefă solidară cu „fetele” din redacție, apărându-le drepturile și nevoile, fiind totodată exigentă fără compromis. Sub aparența ei câteodată timidă, Catia era, de asemenea, o combatantă curajoasă și neobosită: în anii celui mai restrictiv „realism socialist” și ai celor mai dure criterii de „cadre” ea a reușit să includă în programul de traduceri nu numai clasicii literaturii pentru tineret, dar și cărți de factură originală, nonconformistă, să

promoveze, pe propria ei răspundere, colaboratori cu un „dosar personal” deloc impecabil. Intelectuali de rasă, care nu și-au putut exprima talentul în lucrări proprii decât după relativă „liberalizare” din anii '60 târzii, au fost „recrutați” de Catia pentru a semna traduceri de prestigiu: Gellu Naum, Marcel Gafton, Petre Comarnescu, Ovidiu Constantinescu, Ion Frunzetti, Edgar Papu, N. Steinhardt, Pericle Martinescu se numără printre acești, dar și pe atunci deja vârstnici ca Ticu Arhip (afirmată ca prozatoare interbelică) sau Livia Stoescu, boieroaică autentică (o „fostă”, deci, în sloganul vremii).a apelat și la traducători cu mai puține „pete” la dosar, după ce le-a verificat competența: Frida Papadache și Petre Solomon pentru engleză, Igor Blok pentru rusă, Jean Grosu pentru cehă, sunt doar câteva nume dintre mai multe din echipa de „aliați” pe care Catia și colectivul ei putea conta.

După reorganizarea editorială din decembrie 1969, în urma căreia Editura Tineretului s-a ramificat în „Ion Creangă” (literatură pentru copii) și „Albatros” (care se adresa tinerilor), Catia Sișmanian a fost atribuită, ca specialistă în traduceri, editurii „Creangă”, repartizare pentru care nu i s-a cerut asentimentul... Catia s-a dovedit, o dată în plus, o profesionistă autentică, afirmându-se în noua zonă de activitate. Bunăoară, a răspuns – până la pensionarea ei impusă, din 1983, urmare a plecării definitive din țară a fiului ei, Ara – de seria de Opere din creația lui Jules Verne, volume pentru care a selectat reeditări valoroase și tălmăcirii inedite, pe toate supunându-le unui control de text în obișnuitul ei stil de maximă rigoare, confruntându-le fără excepție cu prestigioasele ediții Hetzel, consacrate ca fiind cele mai complete din punct de vedere al textului original francez. Una din primele ei traduceri importante a fost microromanul „Jucătorul”, apărut în seria de Opere ale lui Dostoievski la Editura pentru Literatură Universală. De asemenea, proza scurtă Panteleimon Romanov (apărută în volumul colectiv Romanța samovarului, Editura

Univers, 1976) și Amintirile Anastasiei Țveteva, sora Marinei (Editura Univers, 1982), un roman coreean din secolul al XVII-lea – Visul celor nouă suflete, de Kim Man Cijung (Editura Univers, 1973) text poetic, dificil, cu multe elemente de filozofie budhistă.

O evocare a Catiei nu ar fi completă dacă nu s-ar referi și la ceea ce ea a socotit scopul, sensul cel mai de seamă al existenței ei: de când a venit pe lume, în 1951, fiul ei, Ara Alexandru, ea s-a consacrat cu maxim devotament creșterii, educării și susținerii unicului copil. Ara s-a născut sub o stea norocoasă: ambii părinți (tatăl, Takor Șişmanian, a fost ani îndelungați redactorul șef al ziarului armenesc „Nor Ghiank”) și-au folosit toate resursele sufletești și materiale pentru a-i oferi fiului nu doar un trai fără lipsuri, dar, mai ales, afecțiunea, sprijinul și înțelegerea lor, Ara demonstrându-și încă din anii de liceu înclinații literare. Catia i-a urmărit și vegheat cu emoție evoluția, afirmarea ca student strălucit la Facultatea de limbi orientale, secția Hindi, a Universității București, apoi primele apariții în presa literară (notabile, eseurile publicate în revista clujeană „Steaua”). Când, în 1977, Ara a semnat, alături de tânăra lui soție, Dana (n. Popescu, și ea filolog) Apelul pentru respectarea Drepturilor Omului în România, lansat de Paul Goma, Catia i-a ținut neclintit spatele, dezvoltându-și esența caracterului – puternic și neînfrânt sub masca prea des citatei ei timidități. A asistat, cu suferință tăcută și fără lamentări, la persecuțiile cărora Ara le-a fost supus și, finalmente, ca să-i știe în siguranță, a încurajat plecarea definitivă în Franța a fiului și nurorii, acceptând cu stoicism despărțirea și consecințele implicite pentru ea: pensionarea înainte de vreme și singurătatea.

Citise mult, dintotdeauna. După pensionare, a citit enorm beletristică și studii teoretice, în română, rusă, franceză. Avea domeniile ei de interes, predilecte. Nevoită, cvasimereu, să se lupte cu problemele și vicisitudinile ultra-terestre ale

vieții de zi cu zi, își păstrase – cu mult înainte ca asemenea subiecte să devină (cum e azi) o modă, fiind nu rareori tratate cu superficialitate –antenele mentale pentru paranormal și insolit. O preocupau unele zone ale parapsihologiei (era licențiată în Psihologie). Îmi povestea că discutasese în mai multe rânduri despre experiențe parapsihologice cu Gellu Naum – și anume prin anii ' 60 timpurii, când, aducându-și traduceri, scriitorului îi plăcea să mai stea la o șuetă în redacția Traduceri.

După 1990 l-a descoperit pe Nabokov, citindu-i toate scrierile care au apărut, succesiv, în românește. Cu o intuiție remarcabilă, a avut (chiar în 1990) revelația lui Vasile Grosman, citindu-i o singură povestire, „Pantha Rei” (apărută la „Humanitas”, cu exact zece ani înainte ca Editura Univers să lanseze, cu mare succes, versiunea românească a monumentalului său roman „Viață și destin”, lungă vreme interzis în Uniunea Sovietică).

Firește, urmărea cu aviditate etapele adaptării „copiilor” în Franța. Scrisorile, uneori telefoanele ce veneau de la Paris îi mențineau curajul vital. Era o lectoră avizată și pasionată a textelor (eseuri, poeme) pe care Ara i le trimitea. A urmărit cu nespusă bucurie o emisiune radiofonică a postului „România Cultural”, dedicată-evident, tot după 1990- textelor poetice ale fiului. A citit în prima formă (probabil fragmentar) – dar n-a mai apucat să le vadă tipărite – cele trei suite ale unui Triptic poetic apărut întâi în volume succesive, la Editura „Arhipelag” din Târgu-Mureș (primul, Priviri, publicat în 1977, îi este chiar dedicat: „Mamei și nopții”) și reluat în 2001, în volumul unic, la Editura „Cartea Românească”.

Deși visa la o revedere, atunci când Ara și Dana au invitat-o în vizită la Paris, pentru botezul nepotului (născut în decembrie '89), nu s-a decis să plece. „Îmi spunea – atunci și mai târziu – că nu se crede în stare să mai înfrunte o nouă despărțire, pe un peron de gară sau într-un aeroport. Confesiunea ei, rostită cu sobrietate, nu avea nimic

melodramatic. Am înțeles-o, Catia avusese întotdeauna o fire absolutistă”.

A murit la 11 octombrie 1996, în urma unui stop cardiac. A murit discret, așa cum trăise.

ALEXANDRU TATOS

Născut la 9 martie 1937 în București și urmând studii de regie teatrală, este un reprezentant important al generației '70. Autorul unei opere coerente din punct de vedere tematic și stilistic, simplă din punct de vedere narativ și bogată în tipologii umane. Teme recurente: solitudinea (cu corolarul ei, imposibilitatea cuplului), compromisul (respins sau acceptat), monotonia existenței în suita inexorabilă naștere-nunță-moarte. Trăsături definitorii: discreție, sobrietate, echilibru, autenticitate.

Face parte din acea elită a cineaștilor pentru care cinematografia nu este o profesie, ci însăși rațiunea de a fi, expresia originală și exclusivă a universului lor interior.

Filme realizate: „Mere roșii”-1976; „Rătăcire”-1979; „Casa dintre câmpuri”, „Duios Anastasia trecea”-1982; „Secvențe”-1983; „Fructe de pădure”-1985; „Întunecare”-1988; „Secretul armei...secrete” – 1989; „Der Ilockenkäuser, „Negustorul de clopote” (în colaborare cu Frieder Schuller) – 1990; „Cine are dreptate?”.

Moare la 31 ianuarie 1990. La patru ani de la dispariția sa, editura „Albatros” publică un volum masiv, cu însemnările zilnice ale regizorului Alexandru Tatos, începând din anul 1973 și până în ziua de 27 ianuarie 1990.

În prefața volumului, semnată de regizorul Stere Gulea, se spune: „Alexandru Tatos a făcut parte din acea categorie, destul de restrânsă la noi, a spiritelor care încearcă să sustragă, pe cât posibil, viața de sub zodia întâmplării... Fără să fie un ambițios pe plan social, fiind, mai degrabă, un spirit nepractic, Alexandru Tatos apare ca un om extrem de tenace în a-și clădi o operă, pe cât posibil unitară... Ciudat este că nu a fost o fire

complicată, contradictorie, ci un om conștient de consecințele incalculabile pe care le poate avea pentru cei din jur fiecare gest sau inițiativă a individului”.

În 1977 vizitează Armenia și prezintă la Erevan filmul „Mere roșii”, distins pe plan național cu premiul I și în Polonia (Lublin) cu premiul II. Referindu-se la vizita în Armenia, notează în „Jurnalul” său: „Program destul de încărcat aici la Erevan. Nici n-am apucat să batem orașul cu piciorul. Am văzut, însă, niște lucruri minunate, despre care am să scriu”.

Două din filmele lui Alexandru Tatos au fost prezentate, cu succes, și la Festivalul Filmului Armenesc de la Paris (iunie-octombrie 1993), sub genericul „La cinema armenien – Salle Garance, Center Georges Pompidou, Paris, 1993”.

În „Pagini de Jurnal” Alexandru Tatos menționează răspunsul pe care Luis Bunuel, la întrebarea ce sfaturi ar putea să-i dea unui tânăr regizor, acesta a răspuns: „Nu pot să dau sfaturi tehnice. Aș putea să dau ceea ce se cheamă un sfat moral: un film poate fi bun, prost sau indiferent, dar niciodată nu trebuie făcut împotriva conștiinței, ideilor, ideologiei autorului. Chiar dacă mori de foame, să nu faci nimic împotriva conștiinței și a ideilor. „Păstrând proporțiile – continuă Alexandru Tatos – cred că am respectat această credință sau profesiune de credință. Poate n-am spus lucruri mari, dar am vorbit numai despre ceea ce am crezut. Cu atât mai mult, când am intrat în ultima parte a carierei mele, cu toate vitregiile timpului pe care-l trăim, sunt ferm hotărât să nu abdic.”

Regizorul Alexandru Tatos, ținut mai mult în paturile de spital, decât pe platourile de filmare, a rămas consecvent crezului său creator.

DIKRAN TAVITIAN

La 31 iulie 2007 Dikran Tavitian a împlinit venerabila vârstă de 95 de ani, trăiți cu sentimentul de respect și omenie, 95 de ani dăruți familiei și pasiunii pentru istoria și cultura nației din care face parte.

Dacă pentru cei din România Dikran Tavitian este un nume mai puțin cunoscut, căci mulți din generația sa au dispărut, iar el trăiește de peste 30 de ani în Statele Unite, pentru armenii din New York și poate din Los Angeles Dikran Tavitian este un nume apreciat căci el este o personalitate a comunității *rumanahailor* din New York. Dikran Tavitian este un om simplu, modest, fără universități sau diplome și totuși un intelectual desăvârșit în domeniul istoriei și culturii armenie și al experienței de viață. Trecut prin două războaie mondiale, patru țări și trei continente, a trăit să vadă și zorile secolului al XXI-lea și catastrofa din 11 septembrie de la WTC. Mândru de vârsta pe care o are, ne mărturisește că ea reprezintă doar o cifră, totul depinzând de sănătatea pe care o ai și de starea sufletească pe care o trăiești. Pasiunea pentru istoria și cultura armeană l-au determinat să adune cărți și casete video, colecția sa fiind invidiată de multe biblioteci din diaspora armeană. I-a plăcut să se informeze continuu, neconsiderând niciodată că e prea bătrân pentru a învăța ceva nou. De câțiva ani folosește computerul și internetul pentru a scrie, a-și clasifica fotografiile din tinerețe și de familie sau pentru a obține știri despre Armenia. Dacă pentru mulți trecuți de 40 de ani computerul

este ceva de neabordat, pentru el este o jucărie utilă, o sursă de informație, un mod de relaxare.

Nu știm când și cum Dikran Tavitian și-a format gustul pentru cărți și dragostea pentru istoria și cultura armeană și probabil că nici el nu știe. Noi credem că „vina” o poartă acel orașel din Bulgaria, unde a văzut lumina zilei.

Dikran Tavitian s-a născut la 31 iulie 1912 la Bazargic, Bulgaria, într-o familie stabilită de multe generații pe acele meleaguri. Numele orașului a trecut prin multe transformări de la Bazargic la Dobrici, la Tolbuhin, iar acum din nou la Dobrici, dar pentru noi, *rumanahaii*, numele lui este Bazargic și va rămâne mereu Bazargic, așa cum s-a numit în vremea sa de glorie, a anilor 20-40, când comunitatea armeană de acolo aparținea de Eparhia Armeană din România.

La începutul deceniului '20 Dikran Tavitian urmează cursurile primare ale școlii „Vartan Mamigonian” din orașul natal, având ca profesori pe Oriort Nazig, Tate Bedrosian, Hacik Eganian, Kricor Givlekian, Garabed Varjabedian, Knel Mandalian, cunoscuți pentru patriotismul lor, dăruiți idealului de a transmite generațiilor viitoare dragostea față de nația din care fac parte. Se înscrie, în anul 1925, la Liceul românesc din oraș pe care însă, este nevoit să-l întrerupă după numai doi ani, datorită situației materiale precare a familiei sale numeroase (4 băieți și 2 fete) și a lipsei tatălui, pe care îl pierduse încă din copilărie. În anul 1927, la vârsta de 15 ani, intră ca ucenic la atelierul de bijuterie al maestrului Măgîrdici Karacașian, cel mai cunoscut bijutier din oraș, iar apoi la atelierul fraților Cicoșian. Meseria bijuteriei a îndrăgit-o din prima clipă datorită legăturii ei cu arta și avea să o profeseze toată viața. Chiar și în prezent, la această vârstă înaintată, el o mai practică, experiența sa de 75 de ani fiind foarte apreciată de bijutierii din New York. În anul 1933 este recrutat în armata română pentru stagiul militar, de unde va fi lăsat la vatră cu gradul de Sergent TR. Liceul românesc, ucenicia și armata nu l-au îndepărtat însă

de comunitatea armeană. În acești ani el activează în cadrul societății sportive și de cercetășie a *Homenetmen*-ului, filială fondată acolo în anul 1923 și din a cărei echipă de fotbal face parte chiar de la înființare. De la comandanții de cercetași Hacik Kerpician și Ervant Srabionian el învață ordinea cercetășească și disciplina militară, trăsături ce-l vor călăuzi toată viața. Încă din anii tinereții, Dikran Tavitian a făcut parte din Uniunea Elevilor Armeni, din echipa de dansuri și teatru amator, fiind în același timp membru al clubului „Rafii”, unde aveau loc conferințe și reprezentații artistice.

Viața liniștită, patriarhală, a comunității este zdruncinată în anul 1940, când, ca urmare a războiului, Bazargicul trece la bulgari și marea majoritate a populației armenice se refugiază în România. Familia lui Dikran Tavitian, nou formată prin căsătoria, în 1938, cu Hripsimé Vanlian, vine în România, stabilindu-se întâi la Medgidia, apoi la Constanța. Au urmat anii grei, la început de emigrant, apoi de comunism, dar Dikran Tavitian a reușit să-și întrețină familia și să-și crească cei trei copii în spiritul armenesc în care a fost și el crescut și educat. În anul 1970 Dikran Tavitian părăsește țara și, după o scurtă ședere în Liban, emigrează în Statele Unite și se stabilește la New York, devenind în 1976, anul bicentenarului țării, cetățean american, lucru de care este foarte mândru. Cunoștințele sale de istorie și civilizație armeană nu au rămas neremarcate de comunitatea armeană din New York. În anul 1992, cu ocazia aniversării lui Mesrob Maștoț, este invitat de școlile armenice din New York să împărtășească din cunoștințele sale tinerilor elevi, iar în octombrie 2001, la banchetul jubiliar al celei de a 5-a aniversări a programului armenesc de televiziune „Artagank” (Ecoul), este onorat de conducerea postului pentru ajutorul acordat realizării programelor și pentru colecția sa de casete video folosite de televiziune. Bun cunoscător al contribuției armenilor la istoria și cultura României, „specialitatea” lui rămâne Bazargicul,

orașul său natal, despre a cărei școală armeană ne-a oferit fotografii și informații pentru pregătirea lucrării *Istoria Școlilor Armene din România*. Tot el este autorul casetei video despre viața și activitatea profesorului H.Dj. Siruni, pe care a prezentat-o publicului, în anul 1995, cu ocazia celebrării, în New York, a centenarului Siruni.

Minte ageră și spirit tânăr, mult mai tânăr decât al multor tineri, este mereu dornic să se informeze despre armeni și cultura armeană, iar cunoștințele sale nu le păstrează numai pentru el, împărtășindu-le și celor dornici să-i vadă casetele create sau filmele și reportajele pe care le posedă. Îi place să povestească din amintirile sale despre oamenii de vază pe care i-a cunoscut, și vă asigurăm că nu au fost puțini, despre evenimentele pe care le-a trăit, despre lucrurile pe care le-a citit. Dikran Tavitian este un om tânăr și-i urăm să rămână mereu tânăr.

(Sursa: Edvard Jeamgocian – revista „Ararat”)

MARDIROS TAVITIAN

Primul din cei șase copii ai lui Simon și Zarman, originari din Terjan (Turcia), Mardiros Tavitian s-a născut în 4 septembrie 1896. A trăit, aidoma conaționalilor săi, momente de groază când bandele de turci și kurzi atacau casele armenesti. Povestea cu lacrimi în ochi când își amintea cum aceștia au ucis-o pe bunica în vârstă de 103 ani cu o lovitură dată cu ibricul de ceai în moalele capului, urlând: „azi am venit să vă luăm bunurile, mâine vă vom lua sufletele”.

Părinții, oameni înstăriți și respectați, proprietari de întinse livezi și sute de hectare de pământ, au fost uciși în măcelul dezlănțuit împotriva poporului armean. Copiii au fost nevoiți să fugă care încotro. Una din surori, Anuş, a fost răpită de turci. Mardiros se înrolează în detașamentul generalului Antranig și participă la bătăliile conduse de acesta. Când ostilităților li se pune capăt acesta vine în România și se stabilește în orașul Constanța, unde au ajuns și sora Arecnaz și frații Carachin, Sarchis, Misac, a fost luat de o familie și internat într-un orfelinat din Erevan. Despărțiți frați între ei, Mardiros reușește, după 1944, printr-un militar armean, să dea de urma fratelui său Misac. Din păcate, nu s-au putut vedea deoarece acesta a decedat în anul 1954.

Fire întreprinzătoare, energic, Mardiros Tavitian vine în 1922 la Cetatea Albă și deschide o brutărie. Afacerile prosperă și în 1925 se căsătorește cu Elisabeta Chiurdeanț, descendentă dintr-o veche familie de armeni moldoveni. Mardiros, neavând cetățenia română, deschide un magazin en-gros și en-detail pe numele soției sale.

Devine un membru important al numeroasei comunități din localitate. Este ales în comitetul de conducere al armenilor din Cetatea Albă, fapt consemnat într-un articol publicat în anuarul „Ani”, seria nouă, cu o poză înfățișându-l pe el cu o parte din membrii comitetului de conducere. Este prieten cu familia Asvadurov (Asfadurian) și preotul Ieremia Aprelian. O deosebită bucurie i-a prilejuit întâlnirea cu generalul Dro când acesta venise cu soția, fiica preotului, în vizită la Cetatea Albă.

Era un înfocat patriot și nu concepea decât o Armenie liberă și independentă.

Dar viața pașnică și prosperă a locuitorilor a fost marcată de un tragism greu de explicat. Basarabia ocupată, mii de oameni nevoiți să ia calea pribegiei, lăsând agoniseala de o viață, doar cu hainele de pe ei.

Vine la Constanța și, cu sprijinul surorii sale, Arecnaz Aramian, proprietara unei fabrici de încălțăminte și mai multe magazine de desfacere, încearcă să-și facă un rost pentru a-și putea întreține familia. Dar o nenorocire nu vine singură. 23 august 1944 se constituie într-un nou calvar. În iunie 1946, Mardiros Tavitian este ridicat de un ofițer NKVD și un comisar român. Se pare că unii binevoitori au avut grijă să informeze pe „eliberatori” de atitudinea dușmănoasă a lui Mardiros față de „marele prieten de la răsărit”.

Datorită surorii sale Arecnaz și a viitorului ginere al fratelui său, Solomon Krikorian, care a stat în lagărul de la Târgu Jiu cu șeful Siguranței, Ion Zendic, a fost scos din vagonul cu care urma să plece în Siberia. Justificarea față de sovietici a fost că Mardiros este cercetat de organele române și că prezența lui este absolut necesară, urmând să fie predat ulterior.

Odată scăpat, o perioadă s-a ascuns, până când apariția lui a fost posibilă. Are doi copii, Simon și Ovanes,

primul – profesor, al doilea-medic. Ovanes este căsătorit cu profesoara Constanța și au o fiică, Irina, fizician.

Soția Elisabeta a decedat în noiembrie 1959, iar Mardiros în octombrie 1976. Sunt înmormântați în cimitirul armenesc din Constanța.

Fratele Carechin a lucrat în port și a murit în 1936, nu a avut copii. Fratele cel mai mare, Sarchis, a murit de tânăr și a avut o fiică, Dicranui, măritată cu Solomon Krikorian, stabiliți în SUA. Au trei copii: Arec, Carmen și Garbis.

Arecnaz Aramian, născută Tavitian, după ce i-au fost naționalizate fabrica și magazinele de desfacere, s-a mutat la București. Dar nici aici nu a scăpat de mâna lungă a poliției și procuraturii. Amenințată și agresată fizic să predea cocoșei de aur de care aveau nevoie guvernării, a murit în 1994. Fiica, Angela Bocancea Aramian, membră a Uniunii Scriitorilor din România, stabilită înainte de revoluția din '89 în Germania, a încetat din viață în 2006 și este înmormântată în cavoul familiei din Cimitirul armenesc din București. Fiica, Irina, medic, locuiește în Germania.

Fratele cel mai mic, Misac Davtian, născut în 1903, a fost crescut într-un orfelinat din Erevan. A lucrat la Depoul de vagoane. A murit în anul 1954. are două fiice și un băiat, Levon, doctor în științe economice. A lucrat la Institutul de Statistică, unde a deținut funcția de director adjunct. Din 1988 până în 1997 a ocupat postul de președinte al Comitetului de Stat pentru Statistică și Demografie al Armeniei, funcție echivalentă cu cea de ministru. A fost membru în Guvernul Armeniei Independente. Din 1977 și până la dispariția prematură, în 2003, a fost decanul Catedrei de statistică a Universității din Erevan. A publicat numeroase lucrări științifice. A fost cunoscut și apreciat în țară și peste hotare. Are un fiu, Misac (numele bunicului) economist, născut în 1977, funcționar la banca englezo-armeană – HSBC și are două

fete. Al doilea copil al lui Levon, născută în 1963, Maro, locuiește cu mătușa sa.

Svetlana (Juli) Davtian s-a născut în 1940. Licențiată a Institutului Politehnic din Erevan, este inginer chimist. În prezent, lucrează în domeniul standardizării. Madlen Davtian, căsătorită Eganian, este născută în 1929. Are un fiu, Ruben, doctor în științe economice, lucrează în domeniul cercetării, fiica, Sena, este ingineră, cea de a treia, Anaid, casnică.

Când, în anul 1970, Levon vine la Constanța să-l vadă pe unchiul Mardiros aduce cu el, într-o pungă, un pumn de țărână de pe mormântul tatălui său, spunând: „Unchiule, tata a murit de dorul fraților săi. Fie ca acest bulgăr de pământ care îi acoperă mormântul să vă amintească de el. Să nu uitați că el v-a iubit pe toți”.

O familie cu destine diferite, răspândită pe trei continente.

AIDA TAȘGIAN

Cunoscută realizatoare de machete pentru timbre filatelice puse în circulație de Poșta Română pe parcursul ultimelor decenii, s-a născut la 31 martie 1936, în București, într-o familie de armeni, tatăl-Torcom, mama-Năvart numărându-se printre acei oameni cărora le-a plăcut frumosul. Se pare că ei au transmis această pasiune și fiicei lor, Aida, care de mic copil petrecea ore în și transformând în culori aspecte din lumea înconjurătoare.

Devotată acestei pasiuni, de tânără, Aida Tașgian se dedică machetării timbrelor. Este atrasă, cu predilecție, spre teme de larg interes: flori, pictură, faună, arta tradițională. Sunt cunoscute și apreciate de către filателиții din țară și de cei de peste hotare emisiuni ca „Fluturi”, „Reptile”, „Muzeul Satului”, „Grădina botanică din Cluj” și multe altele.

Colecționarii de mărci poștale pot admira în clasoarele lor peste 100 de emisiuni de timbre realizate pe baza machetelor Aidei Tașgian. Ele se constituie în mici bijuterii filatelice, adevărate ambasadoare ale statului emitent.

Totodată, Aida Tașgian a machetat și pentru Poșta Emiratelor Arabe și Oman, lucrări consemnate în cataloagele românești și străine.

În septembrie 2005, la Biblioteca Dudian din București, la inițiativa domnului Ara Baltazar din SUA (armean originar din România), membru al Asociației Filателиștilor Armeni din SUA și cu sprijinul Parohiei Bisericii Armene și a Uniunii Armenilor din România a fost aniversată doamna Aida Tașgian.

Cu acest prilej, Mihai Stepan Cazazian, redactor șef al publicațiilor „Ararat” și „Nor Ghiank”, spunea: „Prin această acțiune dorim să aniversăm pe doamna Tașgian, nu neapărat pentru vârsta, ci pentru activitatea pe care a depus-o o viață întreagă în slujba artei, pentru că grafica și desenul unui timbru se încadrează în tot ce înseamnă artă”.

„Timbrele machetate de doamna Tașgian – spunea în cuvântul său Leonard Pașcanu, președintele Federației Filateliștilor din România – cu frumusețe, talent și pasiune, au făcut parte din timbrele pe care le colecționeam din timpul copilăriei și adolescenței mele... Dânsa a făcut istorie în această artă deosebit de dificilă de a macheta aceste mici petice de hârtie. Anul trecut, Poșta Română a înființat un Muzeu Național Filatelic unde se păstrează toate machetele, pe lângă alte timbre realizate de doamna Aida Tașgian... Creația Domniei Sale, respectiv timbrele, sunt căutate în continuare de către colecționari. Aș dori în primul rând să-i mulțumesc doamnei Tașgian pentru ceea ce ne-a dăruit de-a lungul anilor și îmi permit să-i ofer din partea Federației Filateliștilor din România o diplomă de onoare care să-i aducă aminte că filateliștii nu au uitat-o niciodată”.

Domnul Ara Baltazar a subliniat, printre altele, că „...încă de acum doi ani, asociația noastră, a Filateliștilor Armeni din SUA, dorea să onoreze pe doamna Aida Tașgian deoarece dânsa este foarte apreciată în rândul nostru. Doamna Aida a machetat și pentru alte țări, nu doar pentru România, machete care, la ora actuală, sunt foarte greu de găsit... Dorim să-i oferim o plachetă aniversară pentru întreaga sa activitate de-o viață pe care a depus-o. M-am simțit obligat să i-o ofer personal pentru că, între altele, dânsa mi-a fost și colegă de școală. Iată, îi înmânez doamnei Tașgian placheta făcută de asociația noastră, pe care scrie, în limba engleză „D-nei Aida Tașgian întru recunoașterea realizărilor de-o viață în arta machetării timbrelor”.

Omagierea celei care de o viață a realizat machete de timbre care au aceeași valoare ca orice altă operă artistică se constituie, totodată, într-o sărbătoare a colecționarilor de pretutindeni, deoarece machetele realizate de Aida Tașgian, devenite mărci poștale, au îmbogățit clasoarele colecționarilor din țară și din străinătate.

MIRCEA TIVADAR

Descendent dintr-o străveche familie de armeni proveniți din fosta capitală Ani și stabiliți de secole pe plaiurile moldave, s-a născut, la 11 mai 1957, la Baia-Mare, județul Maramureș, din părinți armeni, tatăl-Gheorghe, mama-Terezia.

După absolvirea liceului din orașul de naștere urmează cursuri postliceale de câte trei ani, unul de tehnician ceramist și altul de tehnician geolog.

A început activitatea profesională la „CERO”, în calitate de pictor ceramist la secția „Creație”, după care a fost angajat la ICPMSN Cluj-Napoca ca geolog. Din 1991 a început propria afacere, întemeind firma SC Geominart, care se ocupă cu prelucrarea pietrelor semiprețioase.

De tânăr a fost interesat de istoria și cultura poporului armean. Totodată, facultativ, a studiat istoria artei sub îndrumarea dr. Iambor Petru și prof. dr. Nicolae Sabău.

A desfășurat o susținută activitate expozițională în cadrul Muzeului de Istorie al Transilvaniei din Cluj, printre care un loc important îl ocupă tema „Cultura și arta armenescă la Gherla”, finalizată și cu un volum colectiv la care Micea Tivadar a colaborat.

Este animat de dorința de a pune în valoare bogatul tezaur de manuscrise cât și patrimoniul arhivistic armenesc de la Gherla – oraș întemeiat de armeni. Valorosul material s-a constituit într-o carte apărută sub titlul „Armenii din Transilvania”, text Pal Judith, ilustrație și documentare Mircea Tivadar și Botand Debreczeni. Volumul s-a bucurat de

aprecierea specialiștilor, precum și a publicului cititor interesat de istoria și cultura armeană.

Vorbind despre orașul Gherla, istoricul Pal Judit, în lucrarea editată de Institutul Cultural Român, Centrul de Studii din Transilvania, 2005, menționează că, în 1716, în Gherla erau 130 de familii de armeni, în 1721-156, în 1728-187, pentru ca în 1791 numărul familiilor să se ridice la 1001, iar în 1808 la 1126.

Mircea Tivadar este un neobosit inițiator, organizator și participant la manifestările ce au loc în țară și peste hotare și care sunt dedicate „Culturii armenie”. De remarcat că cele mai multe sunt rezultatul inițiativelor personale, altele în colaborare cu instituțiile prestigioase de profil. De pildă, în anul 2001 a fost coordonator de proiect, intitulat „Introducerea multiculturalității în învățământul din România”, proiect finanțat de Consiliul Europei.

Ca o recunoaștere a meritelor și aprecierilor de care se bucură a fost ales vicepreședinte al „Asociației mineralogilor, paleontologilor și gemologilor amatori din România”, funcție pe care o deține din anul 1995.

Ca membru în conducerea Filialei Cluj-Napoca a Uniunii Armenilor din România, Mircea Tivadar pune suflet și întreaga sa putere de muncă în slujba comunității, urmărind cu perseverență reactivarea fundațiilor și asociațiilor de odinioară a armenilor și reînființarea „Muzeului Armean” din Gherla, cândva o prestigioasă instituție de cultură, o mândrie a localnicilor armeni și nu numai.

Mândru de originea sa etnică, că face parte dintr-o nație de trei ori milenară în istoria universală, Mircea Tivadar nu precupește nici un efort moral și material și se implică cu pasiune în viața comunității armenilor, în dorința sinceră de a păstra vie iubirea pentru neamul din care fac parte și de care trebuie să fim mândri.

Pe Mircea Tivadar îl vei întâlni întotdeauna acolo unde se organizează manifestări, locale sau naționale, dedicate minorităților din România.

„Ca o obiectivitate a timpurilor de astăzi – spune Micea Tivadar – se impune să ne amintim de istoricul armean Szongott Kristof, care a scris, la vremea sa, în anul 1901, cea mai completă monografie a orașului Gherla, în limba maghiară, de la începuturile colonizărilor până în 1900. Se impune astăzi, în vederea restabilirii adevărului istoric, ca această lucrare științifică, documentată și aprofundată pe bază de mărturii ale vremii, să fie tradusă în limbile armeană și mai ales română, pentru a putea fi cunoscută și cercetată de oamenii de știință de astăzi, cu profesionalism și competență. Pentru a putea revitaliza și pune la loc de cinste cultura și tradiția armenescă, având în vedere dispariția înaintașilor noștri, precum și obligația morală de-a lăsa moștenire viitorului ceea ce este nobil la noi, se impune un studiu mai adecvat și operativ privind educarea concretă a tinerei generații sau urmași ai celor dinaintea noastră, pentru a demonstra, continua și menține spiritul armenesc pe meleagurile în care minoritatea noastră s-a stabilit și a lăsat urme de necontestat alături de cultura și civilizația populației majoritare”.

Vorbind despre Istoria Muzeului Armean din Gherla, Micea Tivadar spune: „Datorită câtorva oameni cu dragoste față de cultura armeană, în orașul Gherla s-a produs un miracol, la începutul secolului XX: primul Muzeu Armean public și independent din lume. Începutul mișcării culturale și științifice armenice din Gherla datează din a doua jumătate a secolului XIX. Baronul Karatsony Guido de Beodra (1817-1885), (Beodra, azi Novo Milosevo din Serbia-Muntenegro), era legat sufletește de vechiul Armenopolis, dovada fiind corespondența lui cu Primăria orașului Gherla. El deplângea faptul că puține familii își cunoșteau descendența, iar manuscrisele vechi erau

împrăștiate. A încurajat păstrarea tradițiilor armene și scrierea unei istorii a armenilor de către preotul cărturar Lucacs Cristof.

Erudiții profesori Gabrus Zahar și Szongott Kristoff au fost printre primii colecționari care s-au ocupat de strângerea patrimoniului cultural armean. Dr. Covrig Gergely și colegii lui s-au ocupat de descrierea patrimoniului bisericesc și laic. În 1895, Merza Gyula, în seria de articole apărute în revista „Armenia”, evoca ideea unui muzeu armean, cu ocazia inaugurării muzeului Ardelea de la Cluj în anul 1900, Merza Gyula a organizat o cameră armenescă. În anul 1904, Herman Antyal și vicarul episcopal armeano-catolic Barany Lucacs au adus la Cluj, la muzeul Asociației Ardelene, vechile broderii ale bisericii, trezind interesul publicului clujean pentru cultura armeană. În anul 1904 apare la Gherla cartea lui Szongot Kristoff cu titlul „Etnografia armenilor din Ungaria”. În același timp dr. Herman Antal inițiază Asociația Muzeului Armean, de fapt piatra de temelie a Muzeului Armean. La 23 octombrie 1904 a avut loc prima întrunire oficială, unde dr. Herman Antal a dezvoltat ideea muzeului. Tot atunci s-a ales și o comisie de organizare. Primul obiect donat a fost un trusou de botez de către dr. Maly. Comisia de organizare s-a ocupat de strângerea donațiilor bănești și de obiecte, dar și de aplanarea atacurilor din presa vremii, ale celor care se opuneau ideii de Muzeu Armean.

Donațiile nu întârzie să apară. Mesko Miklos donează o trusă de fumat foarte veche, iar învățătoarea Szongot Jozefa donează o rochie de mireasă veche de peste 200 de ani. Miskgian Janos oferă un codex miniat din 1305 (probabil cel de la Famagusta), Kaptan Marton donează fotografii vechi. Szongot Kristoff donează întreaga colecție personală de manuscrise și cărți împreună cu mobilierul în care erau păstrate. Toate au fost duse în clădirea nou înființatului Muzeu Armean. Sosec donații și de la Budapesta. Lumea a început să devină curioasă la auzul donațiilor care erau făcute public. Dr.

Herman începe să colinde zonele locuite de armeni. Se organizează spectacole, se tipăresc articole, iar rezultatele nu întârzie să apară deoarece revistele de specialitate ale vremii privesc pozitiv nouă mișcare culturală armeană.

Revista „Armenia” publică periodic păreri despre muzeu, poezie și proză, ajungând la 250 de pagini. Episcopul armeano-catolic Gorog Joachim trimite 8 obiecte bisericești de mare valoare.

La data de 19 februarie, în sala mare a primăriei, a avut loc ședința de constituire a Asociației Muzeului Armean, prezidată de notabilitățile orașului Gherla. Au fost prezentate 200 de persoane. Deschiderea ședinței s-a rostit în limba armeană de către profesorul Miskgian, de la Universitatea Pontificală. S-au primit scrisori de adeziune din toate colțurile Europei. După citirea scrisorilor s-a ales comitetul de conducere și directorul muzeului, în persoana profesorului Szongott Kristoff.

În anul 1905, dr. Herman trimite în Alger, la Congresul Internațional de Orientalistică, o lucrare consacrată Muzeului Armean, care a fost foarte apreciată. Membrii asociației erau foarte conștiincioși și activi. Persoanele care la început au fost împotriva muzeului încep să-și schimbe părerea, arătând interes pentru cultura armeană. Tot mai multe donații în bani și obiecte sosesc la proaspătul muzeu. Clădirea unde s-a deschis muzeul a fost gimnaziul armeano-catolic, fosta casă Laszlofi. Tot în anul 1905, dr. Herman Antal trimite la Salzburg, o nouă lucrare, la Congresul Asociațiilor de Antropologie, care se bucură de un real interes. În octombrie 1905 se inițiază săpături la marginea orașului Gherla. Se descoperă antichități valoroase, care îmbogățesc colecțiile muzeului. Între timp sosește mobilierul comandat, vitrine spațioase de sticlă. Muzeul a achiziționat și primit donații diversificate, fiind nevoie de mobilier corespunzător. Organizarea muzeală era în secții distincte. Bibliotecă, arhivă,

istorie, etnografie și artă. Custozii secțiilor întocmeau fișe de evidență pentru obiectele donate sau achiziționate, cu descrierea lor, locul de proveniență, stare de conservare, fiind depozitate și expuse pe categorii. În 1906, pe data de 24 ianuarie, dimineața, încetează să mai bată inima marelui iubitor de cultură armeană Szongott Kristoff, directorul Muzeului Armean, care nu mai apucă să-și vadă visul împlinit.

În luna martie apar în revista „Armenia”, „Caietele” lui Szongott. Ziua deschierii oficiale a muzeului a fost fixată pe data de 16 iunie, iar încăperea care adăpostea biblioteca a primit denumirea de sala Szongott, în memoria lui. Revista „Armenia” anunță finalizarea Statutului Muzeului Armean, regulile de bază pentru funcționarea lui. Este descris numele asociației, reședința, limba oficială, ștampila și simbolul ei.

Scopul asociației era achiziționarea, colecționarea pieselor cu caracter armean din țară și străinătate, expunerea acestora într-un muzeu autonom și public, păstrarea tradițiilor și spiritului armenesc, răspândirea culturii printre armenii din țară și străinătate, colecționarea cărților, manuscriselor, hărților în original sau copie. Colecțiile Muzeului Armean reprezintă proprietatea bisericii armeano-catolice din Gherla, iar revista devine publicația oficială a Asociației Muzeului Armean. În cazul încetării activității, toate bunurile asociației și muzeului rămân în posesia bisericii armeano-catolice din Gherla.

Muzeul a funcționat cu întreruperi, cauza fiind Primul război Mondial, când piesele au fost puse la adăpost. După război muzeul a fost reorganizat și spiritul vechiului Armenopolis a continuat să existe. Pe drept, N.Iorga numea orașul Gherla a cincea Armenie. Un nou război mondial apare iar în anul 1944, la ordinul Ministerului Culturii Maghiar, obiectele sunt evacuate în Ungaria, unde sunt depozitate la o mănăstire. Ce nu au putut lua trupele sovietice au luat comuniștii mai târziu. La cererea guvernului comunist român, în anul 1952, piesele au fost repatriate. S-a întocmit o listă

amănunțită de inventar la Budapesta, de către specialiști maghiari care au făcut și o evaluare a pieselor. Din partea guvernului român a fost prezent Sunioc Laurențiu. Piesele au fost trimise la București. De aici au sosit la Gherla, unde s-a făcut o nouă listă de inventar sumară. Manuscrisele valoroase și cărțile au fost aduse la Cluj și predate Arhivelor Naționale. Celelate piese, împreună cu inventarul, care nu au fost evacuate, au stat la baza noului Muzeu Orășenesc din Gherla. Aproape toate piesele armenesti au zăcut uitate în depozitele muzeului ani buni. După 1990 am avut acces la comorile inestimabile ale culturii armenice. Cu greu am reușit să facem rost de copia inventarelor din Ungaria, datorită și mulțumită comunității armenice din Budapesta. Comparând inventarul din Ungaria cu piesele știute de noi ca existent în muzeul din Gherla, am constatat lipsuri. Multe poziții nu se mai regăsesc. Cu greu s-a reușit organizarea unei expoziții la Cluj și Gherla cu piesele fostului Muzeu Armean. A fost o bucurie, dar și o tristețe.

Dorința comunității armenice din Gherla e să-și refacă muzeul. Pentru aceasta e nevoie de vechiul sediu al muzeului și de obiecte. Până în ziua de azi nici o guvernare post decembristă nu a emis o lege prin care bunurile mobile furate de la comunități să fie restituite. Parcă toți au fost de acord cu aceste jafuri din perioada comunistă. Noi dorim și vom lupta pentru refacerea acestui muzeu, așa cum a fost gândit de oamenii de cultură armeni de la început de secol XX. El este moștenirea noastră culturală și totodată mândria că primul muzeu autonom și public armean din lume să fi fost la Gherla, vechiul Armenopolis”.

HARUTIUN TOPSACALIAN

Harutiun Topsacalian s-a născut la Constanța. Ambii părinți sunt de etnie armeană. Mama – Irma Topsacalian, născută Boiagian, inginer și cercetător în domeniul petrolului, tata – inginer, s-au stabilit, în anul 1970, în Statele Unite ale Americii.

A urmat cursurile de State University of New York & Stony Brook în specialitatea inginerie electrică și a luat MBA la Baruch College în finanțe și business internațional. A lucrat mulți ani la Compania LILCO, furnizor de energie și gaz pentru zona Long Island (New York).

Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltarea Internațională (USAID) este un organism patronat de guvernul american, creat cu scopul de a furniza asistență umanitară și pentru dezvoltare în străinătate. Compania particulară International Development & Energy Associates (IDEA) a obținut un contract de la USAID pentru a oferi asistență și management în domeniul energetic în fosta URSS.

Atașat de comunitatea armeană din New York, Harutiun Topsacalian a participat la acțiuni de ajutorare a Armeniei prin intermediul Organizației Land & Culture. Dar dorința de a sprijini direct Armenia, beneficiind de o pregătire profesională deosebită în domeniul energetic, l-a determinat să se înscrie la Compania IDEA, care, obținând contractul pentru Armenia, l-a solicitat să de vină director al ei pentru zona Caucaz.

Într-un interviu acordat redactorului șef al publicației „Ararat”, Mihai Stepan Cazazian, cu referire la activitatea desfășurată în domeniul energetic în Armenia, Harutiun

Topsacalian preciza: „Există anumite obiective ale USAID considerate importante nu numai pentru Armenia. De exemplu, în domeniul energetic, crearea unui preț competitiv la energia electrică, o legislație adecvată în domeniu, plus ajutor practic. Aceste obiective generale trebuie detaliate de către compania IDEA, lucrând împreună cu USAID la realizarea programelor practice în domeniul energetic. În afară de aceasta compania IDEA asigură managementul și coordonarea pentru alte firme particulare americane care își desfășoară activitatea în Armenia. De asemenea, suntem într-o permanentă legătură cu Ministerul Energiei din Armenia pentru a aplica proiectele propuse... Armenia are capacități energetice pentru a produce suficientă electricitate și chiar pentru export. Problema este că în acest moment sunt blocați în a primi materiile prime necesare – respectiv gaze și petrol – pentru buna funcționare a acestor capacități de producere a energiei. Ca țară dependentă de astfel de resurse Armenia ar trebui să devină mai independentă, să poată stoca materii prime pentru a putea contracara situații de acest fel. În prezent s-au găsit deja mai multe zăcăminte de cărbune. De altfel, proiectul de evaluare a acestor resurse descoperite face parte tot dintr-un program al USAID...Derulăm un program prin care urmărim să realizăm izolații mult mai bune la clădiri. În acest proiect au fost incluse câteva mari spitale și școli din Erevan, Gumn și Vanadzor, unde au fost realizate izolații la încăperi... Proiectul este foarte bine primit, pot spune că este foarte popular, fiindcă îi ajută efectiv pe oameni și muncitorii au învățat metode noi de lucru.

În concluzie, aș vrea să spun că îmi place mult să lucrez cu armenii. Sunt oameni foarte capabili din punct de vedere profesional. După obținerea independenței, în Armenia au venit mulți investitori din toate colțurile lumii, care au promis că vor face mult. Dar unii dintre ei nu s-au ținut de cuvânt și oamenii au devenit sceptici și neîncredători. Eu cred că, fiind acolo, aproape de ei, am reușit să mă apropiu de ei și ei

de mine, atât profesional, cât și uman. În fond, la momentul când am luat decizia de a merge în Armenia asta am vrut. Viitorul este în Armenia. Tot ce facem noi în diaspora trebuie să fie cu gândul la Armenia. Trebuie dezvoltate relațiile dintre diaspora și Armenia, pentru că avem nevoie unii de alții. Cu alte cuvinte, diaspora nu poate exista fără Armenia, dar nici Armenia fără diaspora”.

Credincios acestui deziderat, ing. Harutiun Topsacalian continuă să contribuie atât pe tărâm profesional la dezvoltarea economiei Armeniei, cât și la răspândirea culturii și civilizației milenare a poporului așezat la poalele Araratului în rândul conaționalilor și nu numai.

SIRAPY TOROSSIAN

Sirapy Torossian a dobândit un nume în lumea artelor atât din România și Armenia, cât și din întreaga lume.

Sirapy Semizian-Torossian s-a născut la 8 iulie 1916, la țărmul Mării Negre, la Mangalia. După absolvirea Institutului German Sfânta Maria, se înscrie la Academia de Belle Arte din București. Studii au fost încheiate în 1937, având ca îndrumător spiritual pe pictorul Camil Ressu, profesorul ei.

După absolvirea Academiei lucrează cu talent și tenacitate, elaborând o pictură de o manieră personală și de o siguranță lucidă ce i-au putut conferi un loc de prestigiu în pictura românească.

Debutază în 1939 cu prima expoziție personală în Sala Ileana a Galeriilor „Cărții Românești” din București. Succesul expoziției avea să-i aducă bursa „Alexander von Humboldt” ceea ce va face să-și continue studiile la Kunstakademie din München, Germania (în 1944), la clasa profesorului Hess.

În 1945 deschide a doua expoziție personală la Sala Dalles din București și tot în același an expune la Salonul Primăverii. Talentul ei iese în evidență și este răsplătit cu premiul Salonului.

În 1947 o găsim cu exponate la Salonul Internațional de la Paris, unde este remarcată, periodicul parizian „Arts” scriind elogios despre picturile sale. La întoarcerea în țară expune la Institutul de Cultură Franceză și primește bursă pentru a-și continua studiile la Paris.

Participă la expozițiile de Artă Plastică organizate de Guvernul Român la Budapesta (1947) și Praga (1948).

A treia expoziție personală are loc în 1957 la Galeriile de Artă ale Fondului Plastic din București. În interviul acordat, cu această ocazie, criticului de artă Petru Comarnescu, Sirarpy Torossian declara: „...Am o admirație deosebită pentru picturile lui Renoir, Degas, Van Gogh, pe drumul cărora am descoperit pictura. Dar ei au viața lor și eu trebuie să mi-o gădesc pe a mea.

În 1957, Muzeul de Artă Populară al României cumpără compozițiile „Panou decorativ” al pictoriței, pentru a fi expuse la Expoziția de Artă Românească de la Viena și din Brazilia.

Părăsind România în 1963, după o scurtă ședere în Liban, unde expune la „Haig Club Galery” din Beirut, se stabilește în 1964 la New York.

În S.U.A. participă la diferite expoziții de grup, printre care semnalăm Galeria AGBU-N.Y. (1966), „Rockefeller University” – N.Y. (1967), „American Council for Emigrees” – N.Y. (1967 și 1968), „Institute of Greater Bridgeport” – Connecticut (1967), „Inter-Church Center” - N.Y. (1969) și „One World Festival” –N.Y. (1981). Exponatele ei au avut mare răsunet în presa artistică americană, iar ziarele armenesti din Boston și New York au avut cuvinte de laudă despre picturile ei.

Pictoriță apreciată în Armenia, numele ei este înscris în „Enciclopedia Armeană” (Vol. IV, 1978, p.211), iar tablourile ei „Portul Constanța” (1946), „Cuplul” (1959), etc. sunt expuse la Muzeul de Artă din Erevan.

Disciplina severă a propriei sale viziuni artistice și a imaginii realității exterioare au reprezentat un factor decisiv în evoluția artistei. Sirarpy Torossian se impune prin talentul ei, dar și prin inteligența artistică pusă în slujba afirmării artei sale.

Operele lui Sirarpy Torossian redau diversitatea aspectelor de viață reflectate prin lumina interioară, bogăția spirituală, claritatea și rafinamentul coloristic al paletei. Spațiul, lumina, tensiunea interioară și spiritul lucid care știe să privească și să analizeze ceea ce vede sunt accesorii ale creației unei artiste sensibile și lucide.

Realismul picturii sale care redă frumusețea naturii inspiratoare dobândește o intensitate specială, originală și caracteristică.

Plăcerea de a vedea nu este pentru artistă decât un mijloc, nu un scop, o stare proprie de creație pentru a trezi emoții înalte, profunde, al percepției raporturilor, înțelegerii maselor echilibrate, contururilor precise, nobile și totuși simple, fără multă complexitate.

Sirarpy Torossian ne arată o natură spirituală rafinată, de o armonioasă eleganță, ce reflectă sufletul ei.

Compozițiile sale de natură moartă, de la peisajele de șes (Bărăganul), marin (Constanța) sau montan (Vălenii de Munte), la portretele pline de viață și lumină până la vibrația grupurilor de cai dezlănțuiți, demonstrează o personalitate artistică independentă, cu expresii autentice. Picturile ei sunt originale, a căror artă variază de la simplitate calmă și profunzime limpede la pasiuni înflăcărare.

Naturile moarte dovedesc în primul rând măiestria artistei în a compune. Obiectele se înscriu armonios și unitar în ansamblul decorativ al compoziției.

Peisajele sale, în care spectacolul naturii apare în infinite modulații, sunt de un rafinament coloristic excepțional. Individualismul și realismul se complac în tablourile sale. Artista traduce natura prin culoare și desen, culoare care vibrează în puritatea ei.

Dintre pânzele ei se remarcă „Familia fără tată”, „Tinerii”, „Furtuna”, „Autoportret”, „Cina cea de taină”, „Femeia cu pălărie roșie”, „În fața oglinzii”, „Cai în furtună”.

Picturile lui Sirarpy Torossian sunt expuse în muzee și colecții particulare din România (Muzeul de Artă din București, etc.), Franța, Germania, Anglia, Canada, Statele Unite, Japonia, Armenia, Liban, Polonia, Cehia, Slovacia și India (Ambasada Română din New Delhi).

Un frumos nud, ulei pe pânză, se află în Colecția K.H. Zambaccian din București.

Ea ocupă un loc meritat în istoria artei plastice române și armene, dezvăluind în primul rând un artist autentic de mare finețe și sensibilitate, un pictor înzestrat al portretului și naturii.

Prin moartea pictoriței Sirarpy Torossian arta plastică pierde un reprezentant discret și devotat.

(Sursa: Edvard Jeamgocian , „Ararat”).

ARDAŞES TOVMASIN T.

Printre personalitățile bine cunoscute din comunitatea armeană s-a numărat și renumitul avocat Ardaşes Tomas Tovmasian, unicul copil al familiei Elmas, născută Kalenderian, și al lui Avedis T. Tovmasian, stabilită la sfârșitul secolului al XIX-lea în Dobrogea. Originar din Agn (Eghin), Avedis T. Tovmasian, împreună cu frații săi, s-a ocupat cu negoțul de rădăcinoase. În virtutea „multezimului”, ei cumpără de la guvernul otoman zeciuiala rădăcinoaselor și uzufructul pescuitului lacurilor dobrogene. Avedis Tovmasian a fost membru (aga) al tribunalului local. În timpul războiului ruso-turc din 1877 a fost furnizorul armatei ruse cu făină. După încheierea ostilităților militare și revenirea Dobrogei în cadrul statal românesc, la cererea autorităților române se constituie, în 1878, la Constanța, o conducere a comunității armene, Evedis Tovmasian fiind ales președinte.

Din inițiativa și prin eforturile sale se construiește biserica Surp Astvadzazin. Icoana Maicii Domnului de pe altar o dăruiește în amintirea mamei sale, Antaram Diradurian. Ultimele zile din viață și le petrece în localitatea Negru Vodă, unde și moare, în 1926.

Ardaşes Tomas Tovmasian s-a născut în 1894, la Agn. De mic, împreună cu părinții, se stabilesc în localitatea dobrogeană Negru Vodă. Aici urmează studiile elementare, iar din 1909, la dorința părinților, continuă studiile la Constantinopol, la Liceul „Garabedian” din Uskudar (Constantinopol), pe care îl absolvă strălucit în 1913.

În 1916, întorcându-se în România, el frecventează Școala Militară de Ofițeri din Botoșani. Aici, tânărul capătă cunoștințele militare necesare și pleacă pe front în calitate de ofițer. Pentru participarea sa curajoasă, pentru actele de vitejie pe câmpul de bătălie, este distins cu numeroase medalii de război, printre care „Crucea de la Mărășești”.

Dornic de învățătură, Ardașes Tovmasian face studii strălucite la Facultatea de Drept din București, obținând diploma de avocat.

A desfășurat o bogată activitate în viața comunității armene. A fost membru al primei conduceri a Uniunii Armenilor, secretar al Consiliului Eparhial din Constanța, membru al Filialei din Galați a conducerii Homenatmen-ului, iar apoi, o lungă perioadă, al Conducerii Centrale din București, membru al Bibliotecii Centrale Armene din București, iar în 1932, când s-a construit Dioceza Armeană din România (Lusavoriciagan Tem), a fost ales reprezentant al Eparhiei din Constanța pentru o perioadă de patru ani și membru al primului Consiliu Eparhial, fiind cel mai activ membru al ședințelor Consiliului.

Drept răsplată pentru prodigioasa sa activitate, comunitatea din Constanța l-a reales, în 1936 și 1940, ca reprezentant al ei în Consiliul Eparhial.

De asemenea, se cuvine să menționăm strânsa și bogata activitate pe care a desfășurat-o în colaborare cu istoricul H. Dj. Siruni, aducând o prețioasă contribuție la apariția anuarelor „ANI” prin numeroasele traduceri inserate în paginile acestora. Ardașes Tovmasian a avut preocupări multiple și pe tărâmul literar. În acest sens, trebuie să arătăm participarea sa benefică, împreună cu H. Dj. Siruni, la prelegerile organizate la Universitatea de Vară de la Vălenii de Munte de prietenul poporului armean, profesorul Nicolae Iorga, prin traducerile lor prezentând documente referitoare la istoria României existente în izvoarele turcești.

Cunoscând la perfecție franceza și româna, Ardașes Tovmasian nu scăpa prilejul să facă cunoscute valorile naționale. A fost un fecund publicist. Prezența lui în paginile unor publicații din țară și străinătate erau foarte apreciate. A colaborat intens la periodicul „Azdar”, care apărea la Constantinopol, în țară la ziarele „Nor Arșaluis”, „Araz”, iar în ultima parte a vieții la „Nor Ghiank”.

Datorită articolelor și mai ales a traducerilor din franceză și română a devenit unul din redactorii apreciați ai comunității, a cărui cuvânt, experiența și mai ales cunoștințele acumulate de-a lungul anilor au fost apreciate de tinerii publiciști.

Ardașes Tovmasian și-a închinat întreaga viață comunității armene.

A încetat din viață în anul 1984 și este înmormântat în Cimitirul Armenesc din București.

MARIA-MAGDALENA UDREA

Născută la 1 martie 1946 în com. Niculești Jianu, județul Brăila, dintr-o familie mixtă de emigranți armeni, victime ale primului genocid al sec. al XX-lea, și-a petrecut copilăria succesiv în orașele Brăila, Constanța și Medgidia, unde părinții săi aveau mari proprietăți și afaceri.

Școala primară și-a început-o în orașul Medgidia și a continuat-o în București, unde a urmat apoi cursurile Liceului „Tudor Vladimirescu” – secția uman.

În 1969 a absolvit cu nota 10 Facultatea de Drept din cadrul Universității București, îmbrățișând apoi profesia de avocat în cadrul Colegiului de Avocați București, profesie pe care a iubit-o și pentru care a refuzat, în repetate rânduri, posturi de magistrat, oferite de Ministerul de Justiție.

Primii pași în avocatură i-a făcut sub îndrumarea celebrului avocat penalist Ioan Pora, care a format-o și a ajutat-o să devină o maestră a Barei românești.

Pe data 22 mai 1969 s-a căsătorit cu av. Alexandru Udrea, iar din căsătoria lor a rezultat un fiu, Varujan Alexandru Codruț Udrea, care a îmbrățișat aceeași profesie și tot împreună în anul 1998 au înființat Cabinetele individuale de avocatură „Udrea, Udrea & Udrea”.

Soție și mamă iubitoare și devotată, a rămas credincioasă până la sfârșitul zilelor familiei, pe care a apărut-o cu strășnicie, fiind în egală măsură medic, confident și sfătuitor pentru ai săi.

A fost întotdeauna alături de cei care au greșit, cu sau fără voia lor, pe care i-a apărut cu bună-credință și decentă

profesională, neabdicând nici o dată de la îndeplinirea obligațiilor profesionale ale acestei nobile profesii, pe care a practicat-o cu credință în adevăr și dreptate.

A participat la numeroase emisiuni de televiziune și dezbateri publice pe teme juridice și nu numai, militând constant pentru drepturile tinerilor și, în special, ale femeilor, făcând parte, ca membru fondator și vicepreședintă a Asociației Femeilor de Carieră Juridică din România.

Personalitate complexă, de vastă cultură, formată încă din adolescență la școala teatrului pentru tineret de la Casa de Cultură a Studenților „Grigore Preoteasa”, condusă de mari artiști și regizori români ai vremii, a jucat cu succes mai multe roluri principale în diverse piese de teatru printre care: „Patima Roșie”, „Porunca a șaptea” și „Mașina de scris”.

Prezentatoare, interpretă și recitatoare de excepție, înzestrată cu un talent inegalabil, cu vocea ei sensibilă și caldă, a făcut să vibreze sufletul publicului spectator, fiind răsplătită nu numai cu aplauze, dar și cu numeroase diplome în cadrul festivalurilor cultural-artistice organizate de Asociația Juriștilor din România.

Uniunea Juriștilor din România îi acordă în anul 2006 „Diploma de Onoare” pentru îndelungată activitate desfășurată pe plan artistic și cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani.

La vârsta maturității a fost membru fondator al Clubului Avocaților din cadrul Baroului București – „Avoclub” – organizând împreună cu alți colegi spectacole de varietăți și de teatru, interpretate în exclusivitate de avocați, activitatea ei artistică culminând cu rolul Monei din piesa „Steaua fără nume” a lui Mihail Sebastian, piesă jucată pe scena Teatrului Notarra din București în anul 1983 și care s-a bucurat de o apreciere deosebită atât din partea publicului, cât și din partea criticii de specialitate.

A fost „Un talent înăscut, o Mona din „Steaua fără nume” de o deosebită sensibilitate și visătoare, o capricioasă

dar o fermecătoare artistă care toată viața s-a luptat între pasiunea Barei și cea a Scenei”, după cum consemnează un cronicar, pe marginea unui spectacol susținut în anul 1990, la Poiana Brașov, ea însăși mărturisind: „alături de Bară, Teatrul va rămâne pasiunea mea”.

În egală măsură, a fost apreciată de conaționalii săi armeni datorită implicării în viața culturală a acestei comunități, materializată prin participarea la diferite manifestări culturale, ocazie cu care a făcut cunoscută lirica armeană.

Implicată activ, de asemenea, în viața socială, politică și economică a comunității armenice din București, a fost membră a Comitetului Director al Uniunii Armenilor din România, fiind chiar propusă de UAR să candideze pe lista Uniunii, la alegerile locale din 1996 în București.

Din anul 2002 a fost aleasă Președinta Camerei de Comerț și Industrie Bilaterale România-Armenia.

A fost o stea – Nu „Fără Nume”, - așa cum sublinia cu tristețe distinsul coleg și prieten avocatul Mihai Ghiga în scrisoarea de condoleanțe adresată familiei, cu prilejul trecerii ei în neființă.

Pe patul de suferință fiind, reflectând asupra sensurilor vieții și ale morții, ea nota în agenda intimă:

„Viața îi lovește pe cei puternici; îndeosebi pe cei puternici, pentru că pot lupta”.

„Poți să fii învins în viață, dar să fii totuși învingător! Sunt mulțumită că am învins în viață, chiar dacă viața m-a învins”.

Deznădăjduită și prefigurând că i se apropie sfârșitul, ea nota în aceeași agendă intimă:

„Ghinionul plutește în aer; trebuie să cadă pe cineva; dar eu am stat în calea furtunii”.

„Deasupra, moartea cerne senin și fără rost; nimic nu mai e cum a fost”.

Maria Magdalena a fost o luptătoare atât în plan profesional, cât și al vieții. A luptat cu curaj și tenacitate împotriva bolii, cu speranța că Dumnezeu o va ajuta și va învinge moartea.

Nu a fost însă să fie așa.

Asemenea lui I.L.Caragiale, și el de profesie avocat, și a altor personalități românești și universale, s-a stins prematur din viață, la numai câteva zile de la împlinirea vârstei de 60 de ani, pe data de 10 martie 2006.

(Sursa: Material pus la dispoziție de familia Udrea).

HRANT-PARSEGH UGURLYAN

La 29 aprilie 2004, la New Jersey, a trecut în neființă arhitectul Hrant-Parsegh Ugurlyan, unul dintre cei mai activi și apreciați membri ai comunității romanahailor din New York. Hrant Ugurlyan s-a evidențiat în comunitatea *romanahailor newyorkezi* prin activitatea depusă în anii 1990 în cadrul Clubului de pe lângă Armenian Church of Western Queens, făcând parte din colectivul de conducere și fiind animatorul și sufletul cultural al clubului.

Hrant – Parsegh Ugurlyan s-a născut la 25 august 1929, în cartierul Ortakiugh din Istanbul, într-o familie de armeni înstăriți, descinzând, după mamă, din reputata familie Iazician. Copilăria și-o petrece în frumoasa vilă a familiei situată pe dealul Ortakiugh, una dintre perlele Istanbulului, care, după ani, avea să cadă victimă marelui incendiu din 1946.

În 1934, interesele familiei fac ca familia Ugurlyan să părăsească Turcia și să se stabilească în România, unde Hrant frecventează cursurile Școlii Armene din Capitală. După absolvirea cu diplomă de merit a Școlii „Misakian- Kesimian”, își continuă studiile la liceele „Dimitrie Cantemir”, iar apoi „Titu Maiorescu”, absolvind cu diplomă de bacalaureat în anul 1947.

Tot în 1947 se înscrie la Academia Comercială din București, dar, după decesul tatălui, este nevoit să abandoneze și să se reîntoarcă, împreună cu mama sa, în decembrie 1949, la Istanbul.

Ajuns în Turcia, Hrant Ugurlyan reușește, după examene, să se înscrie la Universitatea Tehnică din Istanbul și,

În perioada 1951-1957, frecventează secția de Arhitectură a Universității, pe care o absolvă în martie 1957, obținând diploma de arhitect. În perioada studenției duce și o muncă pedagogică meditănd la matematică pe elevii armeni ai școlii „Essayan”.

În 1960 primește bursă de specializare în Italia și timp de un an urmează cursurile de Artă și Arhitectură Italiană la Universitatea din Milano.

Activitatea profesională a arhitectului Hrant Ugurlyan a fost bogată. În Turcia a lucrat la proiectul de urbanizare a coastei asiatice a Bosforului și a proiectat și supravegheat execuția multor vile, case particulare, școli și fabrici care până în prezent poartă semnătura talentului său arhitectural. Dintre acestea se evidențiază Hotelul Hilton din Istanbul și Școala de Artilerie din Polati-Ankara. Demn de menționat este faptul că, în perioada cât a lucrat la Monopolul Alcoolului și Tutunului din cadrul Primăriei orașului Istanbul, era foarte apreciat, fiind singurul armean printre sute de arhitecți și ingineri turci.

În 1972, Hrant Ugurlyan emigrează în Statele Unite și se stabilește la New York. Aici, timp de 20 de ani, el va lucra ca proiectant și arhitect la numeroase firme de prestigiu din metropola americană, dintre care Banker Trust Co., Martin's Office of Design Associates, Mancini-Duffy Associates și Milo Kleinberg Design Associates, iar în ultimii ani ai vieții a activat în Comitetul de Arhitectură al Complexului de clădiri Carlyle Towers din Cliffside Park – New Jersey, unde locuia.

Hrant Ugurlyan a dus o bogată activitate și în cadrul comunității armene. În anii tinereții, când locuia în București, a făcut parte din organizația de cercetași armeni și a activat în organizațiile de tineret Uniunea Sportivă „Homenetmen” și Societatea Corală „Komitas”. La Constantinopol a fost membru al Societății „Essayan” și, dotat fiind cu o plăcută voce de tenor, a cântat în corul bisericii armene din Ortakiugh. La New York, timp de 40 de ani, a fost membru al Societății Corale

„Komitas”, participând la concerte de muzică națională și religioasă ale societății, pentru care a primit o diplomă de merit. După mutarea sa în New Jersey, a făcut parte din corul bisericii armene St. Thomas din Tenafly.

Hrant Ugurlyan a fost un om cultivat. Cunoscător a numeroase limbi străine, dorea în permanență să se informeze, era un cititor pasionat și bun cunoscător al istoriei, culturii și tradițiilor armene. Pasiunea vieții sale a fost însă filatelia. Avea o valoroasă colecție filatelică, din care un capitol important reprezenta filatelia armeană. Era afiliat la Societatea Filatelică Armeană (ARPA) și corespundea la revista societății. Astfel, în numărul din martie 2002, el publică un interesant studiu referitor la mărcile poștale românești concepute și gravate de graficiana Aida Tașgian.

Hrant Ugurlyan a petrecut în România numai 15 ani din viață, dar, fiind anii tinereții, când i s-a format personalitatea, s-a legat pentru totdeauna de comunitatea romanahailor.

Hrant Ugurlyan a plecat într-o altă lume, dar, prin modul cum și-a trăit viața a lăsat după el un nume, nume apreciat și greu de uitat pentru cei care l-au cunoscut. Avea o fire blândă, era mereu cu zâmbetul pe buze, pregătit să dea un sfat bun sau să spună o vorbă bună, iubea viața și era adeptul teoriei că un om nu trebuie să se considere bătrân, acest atribut trebuind să dispară din limbajul prietenilor săi.

(Sursa: Edvard Jeamgocian, „Ararat”)

AZADUHI VARDUCA - HORENIAN

S-a născut la 25 septembrie 1940, în orașul Gherla, într-o familie de armeni cu șase copii, tatăl-Horenian Ohanic, mama-Sahin Rozalia. „Nu pot să vorbesc despre mine – spune Azaduhi Varduca – fără să mă gândesc la bunicii și străbunicii mei, pe care nu i-am cunoscut direct pentru că au pierit în genocidul din 1915; la părinții care m-au determinat nu numai genetic, dar și prin creșterea pe care mi-au dat-o, cu credința în Dumnezeu și cu conștiința de-a fi armeană; tata cu exigență, iar mama printr-o înțelegere și o dragoste blândă care pentru mine a fost desăvârșirea acestui sentiment. Pe măsură ce zilele vieții mele trec, îi iubesc tot mai mult.

Ohanic, tatăl, s-a născut în Sivas-Turcia. Din familia sa, care a pierit în Genocidul antiarmean, a scăpat doar el, Ohanic, și o soră mai mică, Ahavni. Bunicul, Rafael, a fost medic la Tokat (Turcia) și proprietar de domenii, iar bunica, Veron, făcea minunate haine tradiționale armenesti din fir de mătase și avea și o crescătorie de viermi de mătase. Erau niște oameni harnici, deși aveau o situație materială bună, care le-ar fi permis o viață de huzur. Bunicul a fost spânzurat în primele zile ale genocidului, ca mulți intelectuali armeni, numai pentru că era armean. Ohanic a reușit să fugă. A ajuns la Constanța, unde, primind pașaport Nansen, a reușit să se stabilească în România (1923), aducându-și mai apoi sora și fiica orfană din prima căsătorie. După ce și-a pierdut familia, a pierdut tot, lăsând în urmă pământul și casa natală. Salvarea i-a fost orașul întemeiat de armeni, Gherla, unde, la început, a lucrat la atelierul de covoare, iar apoi a deschis o prăvălie de textile, și și-a întemeiat o familie. Mama era fiica comerciantului Sahin

Peter, dintr-o veche și cunoscută familie de armeni din Transilvania, întemeietori ai orașului Armenopolis. Sahin Peter era supranumit și „negustorul cel cinstit, armean”.

A absolvit Facultatea de chimie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj, după care a lucrat ca dascăl la liceele din Timișoara și Cluj. Se pensionează în anul 1998.

Este căsătorită cu Gheorghe Varduca, inginer, profesor, are un fiu, George, și e mândră de nepoțica sa, Tania.

Pe parcursul activității sale didactice, profesoara Azaduhi Varduca s-a bucurat de dragostea și aprecierea elevilor săi. Mărturie stau sute de scrisori adresate din diferite colțuri ale lumii. Lucian Florescu, doctorand în Anglia, scrie: „O iubeam toți și n-am fi vrut să se termine liceul pentru că aveam în dânsa un adevărat prieten și un lider în același timp: înțeleaptă, perceptivă, generoasă, ambițioasă, neabătută, cu un foarte fin simț al umorului, cu o elevată capacitate de analiză și, mereu, cu ochi pătrunzători și luminoși, care reflectau sufletul de artist. Peste ani, păstrând legătura – se putea altfel? – aveam să îmi dau seama, de data asta eu însumi matur, de motivul emulației pe care o stârnea mereu în jurul său. Știu acum că asta se întâmplă numai cuiva care poate rămâne, prin timp, orice-ar fi, un om adevărat”. Un alt elev, distins cu premiul pentru poezie „Our Father” (Tatăl nostru), „Premiul Editurii Poetry com” și „Biblioteca Internațională de Poezie” în noiembrie 2005, îi scria: „Draga mea profesoară de chimie, doamna Varduca, a schimbat chimia cuvintelor din sufletul elevului oarecare Ovidiu dintr-a VII-a, cred, cu virtuțile dascălului înzestrat cu pasiune, inteligență și har. Nu știu pentru câte și cât ar trebui să vă mulțumesc, dar vă asigur de toată admirația, recunoștința și dragostea mea”. 26 mai 2007, Stamford Conn, SUA.

Dr. Rozalia Colciar, cercetător științific la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca îi scria: „Când mă întorc cu gândul la anii de liceu, îmi

revine, mereu, nostalgia unui dascăl de excepție: Doamna Azaduhi Varduca Horenian, profesoara de chimie. Se poate afirma, pe bună dreptate, că Domnia Sa a reușit exemplar să îndeplinească pasiunea pentru științele exacte cu aceea pentru arta picturii, rațiunea cu sensibilitatea, rotunjind astfel armonios figura Omului Deplin”. Ec. Dr. Alin Tudor Băiescu mărturisește ... „Azaduhi Varduca... reprezintă o „combinație chimică” de excepție, rezultatul de invidiat al combinării unor „compuși” cu „valențe” aparte: un profesor deosebit, exigent, dar și îngăduitor în anumite momente, care a reușit de nenumărate ori să stimuleze performanța la clasă, un excelent sfătuitor pentru cei care au capacitatea de a-i înțelege gândurile, dar și puterea de a-i pune în practică îndemnul, un dorit tovarăș de călătorii, o companie plăcută în căutarea unor lucruri sau locuri noi de explorat și admirat, un artist desăvârșit, cu lucrări memorabile, pline de viață, o adevărată desfătare a privirii și a sufletului”. Și exemplele pot continua.

Timp de zece ani Azaduhi Varduca a condus practica studenților de la Facultatea de chimie a Universității Babeș-Bolyai. A desfășurat o bogată activitate de cercetare în cadrul Catedrei de pedagogie și metodică a aceleiași universități, a participat la numeroase sesiuni de comunicări științifice, metodice și a obținut Premiul național cu proiectul de material didactic: *Trusă individuală pentru modele de structuri moleculare*, acordat de Institutul Român pentru Drepturile Omului.

Profesoara Azaduhi Varduca s-a dedicat cu aceeași pasiune și dăruire artelor vizuale. În 1975 debutează cu acuarele la Expoziția de grup la Muzeul de Artă, Cluj. După cum mărturisește artista, de mică a fost atrasă de grafică, pictură și sculptură. Neavând o pregătire specială în domeniu, Azaduhi a realizat, pe parcursul vremii, peste 30 de expoziții personale în țară și străinătate: Cluj-Napoca, București, Gherla, Budapesta, Germania, Viena, Erevan (Armenia), Stockholm.

Lucrările sale se găsesc în colecții publice și private din Anglia, Armenia, Australia, Austria, Belgia, Canada, Franța, Germania, Grecia, Italia, Japonia, România, SUA, Suedia, Ungaria. Este membră a Uniunii Artiștilor Plastici din Armenia, precum și a Foreningen Ungerska Konstans Vanner-Stockholm.

O dorință și un vis la care a tânjit o viață s-au realizat cu prilejul participării la Festivalul „O națiune, o singură cultură” de la Erevan: a expus, alături de alți artiști români, la Galeria de Artă a Muzeului Național din Armenia. Întâlnirea cu plaiurile bunilor și străbunilor, cu civilizația și cultura unui popor milenar i-au rămas adânc întipărite în inima de armean.

„Vlăstar al comunității armenesti cu atât de generoase revărsări de creativitate rafinată și specifică în spațiul civilizației românești – scria Negoită Lăptoiu, în „Adevărul de Cluj” – Azaduhi Varduca-Horenian a fost marcată decisiv de miresmele și splendorile Armenopolis-ului natal (Gherla contemporană) care i-au încărcat gândul și sensibilitatea cu parfumul unor emoționante rememorări. Vestigii patinate de vreme se arcuiesc elegant și suplu în spațiu, imortalizate în sugestive cicluri: *Ritmuri armene*, *Visând Armonopolis*, reconstituiri nostalgice încărcate de poezia unor fascinante armonizări. Catifelări de roșuri cărămizii, ocruri și violeturi, transpuse pe fundaluri de albastru în senine și astrale reverberații, fixează în eternitate duhurile unei particulare muzicalități, simbioză de arhaic, puritate și lirism”.

„Azaduhi Varduca-Horenian, reputată acuarelistă clujeană – scrie dr. Alexandra Rus, în revista „Ararat”- cultivă acest gen de mai bine de două decenii, având un palmares bogat expozițional, care a întrunit sufragiile publicului și criticii de specialitate din țară și străinătate. Ea continuă, într-un mod autentic, demersul acuareliștilor armeni din arta românească, dezvoltând conform propriului său univers

rădăcinile – conservate în codul cromatic – unei civilizații străvechi”.

Cronica de expoziție apărută în gazeta *Rehauer Tagblatt* (Germania) consemnează faptul că: ... „tablourile prind viață cu ajutorul culorilor puternice, petale în care răzbate pânza, fiind folosite ca mijloace de stil... Stilul d-nei Varduca este puternic abstractizat. Totuși, ea înțelege să dea expresie motivelor cu doar puține trăsături de pensulă. Unele linii par a fi trasate întâmplător și, abia privite din depărtare, jocurile de culori, aparent întâmplătoare, capătă sens. Tocmai acesta este punctul forte al tablourilor d-nei Varduca: ele provoacă spectatorul, îndreaptă privirea spre interior, pretind fantezie...”.

Azaduhi Varduca-Horenian este, în același timp o activă participantă la viața comunității armene din Cluj-Napoca. Din 1997 este secretar, iar din 2000, împreună cu Comitetul coordonează activitatea Filialei Cluj a Uniunii Armenilor din România. A fost inițiatorul și sufletul constituirii unui ansamblu de dansuri și cântece armenești. Intitulat „Vartavar”, având membri din Gherla și Cluj, acesta a prezentat multe spectacole care s-au bucurat de aprecierile spectatorilor. A organizat, între anii 2003-2006, expoziția artiștilor plastici armeni din Cluj, la Festivalul Proetnica, care s-a desfășurat la Sighișoara.

Un proiect de amploare, coordonat de Azaduhi Varduca, coordonator general fiind dr. L.Drăgoi, directorul Muzeului de Artă al Transilvaniei, iar coordonator științific prof. univ. dr. N.Sabău, și care a durat mai mult de trei ani a fost realizarea expoziției *Cultura și arta armenească la Gherla* și a volumului cu același titlu editat de Editura „Ararat”. Închinat aniversării a 1700 de ani de la creștinarea poporului armean, evenimentul s-a constituit într-o premieră în domeniu în Transilvania. Expoziția și volumul apărut în limbile română-armeană, maghiară-armeană, engleză-armeană, au fost realizate

de prestigioși oameni de cultură din țară și străinătate, cartea fiind distinsă cu premiul „Ion Frunzetti”, acordat de Ministerul Culturii și Cultelor.

Aceeași harnică și inimoasă Azaduhi Varduca a realizat, ca o sinteză, filmul documentar *Armenopolis*, în două variante: limba română și maghiară. Expoziția și volumul s-au bucurat de un real succes la Muzeul Național de Artă, Cluj, la Gherla, sub o formă îmbogățită de M. Tivadar și Ioan Meșter. Sub formă de copii, ele au fost prezentate la Centrul Cultural Român din Viena și la Institutul Român de Cultură din Budapesta.

Totodată, prin mijlocirea mass-mediei locale și centrale, Azaduhi Varduca-Horenian depune o prodigioasă activitate de popularizare a culturii și civilizației armenesti.

În „Cuvânt înainte”, care prefătează volumul „Cultura și arta armenescă din Transilvania”, Azaduhi Varduca-Horenian scrie: „Armenii din Transilvania pot fi asemuiți cu o pasăre cu două aripi diferite: una bătrână, care a părăsit spațiul armenesc de aproximativ 800 de ani, iar cealaltă tânără, venită aici direct din patria de baștină, după Genocidul din 1915. Pentru ca inima armenescă să mai bată, pentru ca pasărea să mai zboare, nu trebuie rănită niciuna din aripi. Noi azi, aici, încercăm să păstrăm pasărea vie”.

Atâta timp cât vor exista armeni cu sufletul ca al acestei armence- Azaduhi Varduca-Horenian- pasărea va rămâne mereu vie.

VARDUHI VARDERESIAN

Actrița Varduhi Varderesian s-a născut la 19 martie 1928, la București, în familia unor armeni originari din Rodosto și Istambul.

În 1946, Varduhi Varderesian s-a repatriat în Armenia. A urmat cursurile Studioului de pe lângă Teatrul Dramatic din Leninakan azi Gyumri), apoi a jucat vreme de un deceniu la același teatru.

A fost căsătorită cu regretatul critic de teatru Gevorg Abajyan, cu care are doi fii. Varduhi Varderesian este socotită astăzi una dintre cele mai mari actrițe ale scenei și ecranului din Armenia. Repertoriul său cuprinde zeci de piese celebre din dramaturgia armeană clasică și contemporană, precum și din dramaturgia universală, bucurându-se de dragostea, admirația și respectul publicului de pretutindeni. A întreprins turnee în Uniunea Sovietică, Cehoslovacia, Bulgaria, Anglia, S.U.A., Liban, Siria etc.

În anul 2003 Varduhi Varderesian a publicat la Erevan volumul autobiografic „Basmul vieții mele”, în care amintește și de primii săi ani de viață petrecuți în România.

La Erevan, ca membră a Asociației de Prietenie Armenia-România, Varduhi Varderesian participă la recitaluri de poezie românească.

Cu prilejul unei vizite efectuate în Armenia, scriitoarea și publicista Madeleine Karacașian a realizat un

interviu cu celebra actriță, care a fost publicat în „Ararat”, martie, 2006. Iată textul convorbirii.

Stimată doamnă Varduhi Varderesian, deunăzi am asistat nu numai la o nouă demonstrație de admirație a publicului față de arta dvs. actricească, dar și la foarte multă emoție împărtășită față de „problema emigrației armene”, acutizată cu câțiva ani în urmă. Vorbiți-mi, vă rog, despre acest spectacol.

Într-adevăr, este un subiect la ordinea zilei, dar vreau să spun că prezența unui număr atât de mare de spectatori demonstrează că, în continuare, armeanului îi place teatrul, nu degeaba avem în urma noastră o istorie cu peste două mii de ani de teatru armenesc. Pe de altă parte, aș vrea să spun că această piesă, având o temă de actualitate, s-a bucurat de succes, în primăvară, când am avut premiera ei absolută la Los Angeles. Rolul masculin principal și regia spectacolului au aparținut lui Rafael Grigorian, care a venit acum pentru câteva reprezentații și la Erevan. Desigur, mesajul piesei este destul de trist, căci eroina mea spune, la un moment dat: „o mamă trebuie să se obișnuiască cu singurătatea...”

Doamnă Varderesian, puțină lume știe la noi că sunteți originară din România, plecând din fragedă tinerețe în Armenia și devenind una dintre cele mai mari actițe ale țării, cu o bogată carieră. Personal, am avut șansa să pot citi (cu nesat), chiar cu două-trei zile înainte de a pleca din București, singurul exemplar disponibil acolo din volumul dvs. autobiografic „Basmul vieții mele”, apărut în 2003, și pe a cărui copertă este reprodusă o frumoasă gravură, ce vă reprezintă, realizată de celebrul artist armean Carzou din Franța. Vă rog să povestiți și cititorilor noștri despre primii ani trăiți în România.

Într-adevăr, biografia mea a început în România, unde, în 1915, se refugiaseră părinții mei, originari din Rodosto (tata) și din Istanbul (mama). Chiar în acel an s-a născut la

Focșani fratele meu Varderes, pe care însă l-au pierdut la vârsta de doar 12 ani. Ulterior s-a născut sora mea Armenuhi, apoi eu.

Am înțeles din carte că vi s-a pus numele de Varduhi tocmai în amintirea fratelui pierdut de timpuriu, iar mama vă îmbrăca băiețește până v-ați dus la școală.

Așa este. Aveam doar 6 luni când a murit tata, așa că mama s-a mutat cu noi la București, fiind lipsită de mijloace materiale și trebuind să muncească din greu pentru întreținerea noastră. Pot spune că am avut o copilărie lipsită de soare. Din fericire, în 1935, am fost primită gratuit la Școala Armeană, unde am avut parte de învățători străluciți. Îi păstrez și acum în amintire pe domnii Sarkisian, Babighian, Devegian, Gerahian, d-ra Bogdan și alții. Unii dintre ei au avut un destin dramatic, după cel de-al doilea război mondial fiind deportați în Siberia. O mențiune specială pentru iubitul nostru profesor de istorie și geografie Levon Balgian, devenit ulterior Catolicosul Vasken I, care venea adeseori la spectacolele mele. Din inițiativa foștilor săi elevi, ajunși la Erevan, ne duceam la Ecimiadzin în fiecare an, pentru a-l felicita de ziua nașterii. Îmi aduc aminte că, o dată, m-a chemat la Ecimiadzin să recit, în românește, în fața unor înalte fețe bisericești din România, din traducerea pe care o făcuse din celebra lucrare medievală „Cartea plângerii” a lui Grigor Narecați.

Dar să mă întorc puțin, din nou, la București. După terminarea Școlii Armene, neavând mijloace să-mi continui studiile, am învățat să lucrez cizmărie, deși visam să devin actriță. Citeam foarte mult și pe vremea aceea, scriitorii mei preferați erau Dostoievski, Pușkin, Cehov. La sfârșitul războiului se făcea mare propagandă pentru cei care vor să se repatrieze în Armenia. Deși sora și cumnatul meu aveau o situație prosperă, s-au sacrificat și am plecat cu toții în Armenia, luând cu mine doar „Singer”-ul.

Cum v-ați descurcat în Armenia postbelică?

Eu și mama am fost repartizate în cartierul Nubarashen, la periferia Erevanului. Mama a lucrat la o fabrică de tricotaje, iar eu croiam fețe de pantofi la un atelier de cizmărie, dar, fiind pasionată de teatru, m-am înscris la o școală serală și am intrat într-o echipă de amatori, în care am interpretat rolul Margarit din *Pentru onoare* de Al. Șirvanazade, rol pe care aveam să-l reiau ulterior, ca artistă profesionistă, atât pe scenă, cât și pe ecran.

Îmi amintesc din carte că atunci v-a remarcat un celebru actor – Gurghen Djanibekian, care a spus: „fata asta o să devină o podoabă a scenei noastre”. Se pare că a avut dreptate.

Știți că ulterior am devenit chiar partenera sa în multe spectacole cu piese de Shakespeare, Miller, etc. M-am mutat însă la Leninakan (azi Gyumri), unde, în 1947, pe lângă cursurile de actorie de la Studioul de teatru, am început să joc roluri mici în teatrul din localitate. Acolo juca și Ghevorg Abagian, cel ce în scurtă vreme avea să devină soțul meu și, renunțând la actorie, cunoscut critic de teatru. Tot acolo am jucat-o pe Desdemona din *Otello*, alături de Vahram Papazian (marele interpret al lui Shakespeare, venit la Erevan), pe Larisa din *Fata fără zestre* de N.Ostrovski, din nou pe Margarit din *Pentru onoare*, pe Fedora din *Dragoste filială* de Khaciatur Abovian, pe Nadia din *Dușmanii* de Maxim Gorki etc.

Dar, spre sfârșitul anului 1958, după cei zece ani rodnici petrecuți pe scena din Gyumri, m-am mutat la „Sundukian”-ul din Erevan, teatrul nostru național, unde joc până în prezent. Aici am avut parte de colaborarea cu mari regizori – ar fi de ajuns să amintesc doar de Vardan Agemian, evoluând lângă cei mai de seamă actori – din nou Vahram Papazian, dar și Hracia Nersisian, Armen Djigarkhanian, Metaksia Simonian și mulți alții.

Care sunt marile dvs. roluri de pe scena Naționalului din Erevan?

Am avut o paletă foarte bogată. Într-o ordine cu totul întâmplătoare, amintesc de roluri care au însemnat mult în îndelungata mea carieră – Virginia din *Sâmbătă, duminică, luni* de Eduardo de Filippo, Suzy din *Citadela* de Cronin, Karenina din *Vinovați fără vină* de Al. Ostrovski, Regina din *Regele Ioan* de Shakespeare, Bunica din *Copacii mor în picioare* de Alejandro Casona, Nastasia Filipovna din *Idiotul* de Dostoievski, Elisabeth din *Vrăjitoarele din Salem* de Arthur Miller, Augusta din *Casa Bernardei Alba* de Garcia Lorca, cu multe din aceste spectacole făcând turnee prin fosta Uniune Sovietică, Cehoslovacia, Bulgaria, Anglia, SUA, Liban, Siria etc.

Sper că veți pune un accent special pe unul dintre rolurile care v-a adus mari satisfacții vreme de șaptesprezece ani. De altfel, este o piesă ce s-a jucat și la București, pe scena Teatrului „Bulandra”, în regia lui Liviu Ciulei.

Sigur că vreți să vă vorbesc despre acel rol de compoziție al puștiului Johnny din „Inima mea e pe înălțimi” de William Saroyan. Știți, în cariera mea, de nenumărate ori, am avut plăcerea de a juca atâtea roluri diferite, dar cea încântare pe care mi-a produs-o rolul lui Johnny a fost ceva excepțional, cum de puține ori mi s-a întâmplat. Am transpus în acest rol întreaga mea copilărie tristă, întregul meu suflet de orfană. Pentru mine, fiecare cuvânt al lui Johnny reprezenta o întreagă lume, filosofia de viață, înțelepciunea poporului nostru, pe care o acumulasem sub pieptul micului meu erou.

Vorbiți-mi vă rog și despre cele mai recente roluri.

Nu pot trece peste evenimentul din 1998, când s-au sărbătorit cei cincizeci de ani ai mei în teatru cu spectacolul *Monolog* după nuvela Simonei de Beauvoir, în traducerea lui Vahram Agemian, fiul meu cel mare, intrat în diplomatie, având un doctorat în științe politice susținut la Viena. Acum patru ani am abordat rolul Ranevskaia din *Livada de vișini* de Cehov, pentru care am așteptat vreme îndelungată, pentru că

cere foarte multă maturitate și experiență. Continui să joc rolul Prințesei Miriam din *Zeiilor vechi*, o puternică dramă a lui Levon Şant. În sfârșit, un rol destul de recent este cel al lui Şnorig dintr-o dramă psihologică interesantă, care în armeneste se numește Akhațel, titlu greu de tradus, a unui scriitor din Istanbul – Armand Vartanian, piesă a cărei idee de bază este că oamenii nu pot trăi așa cum și-ar dori, ci cum pot.

Stimată Doamnă, în volumul dvs. de amintiri răzbat adeseori ecouri din copilăria petrecută în România. În ce măsură vă mai simțiți legată de țara natală? Am observat că mai vorbiți românește minunat.

Copilăria mea a fost marcată de ambianța în care am trăit în acea mahala a Teiului Doamnei, în care majoritatea erau oameni de rând, săraci, dar veseli, care știau să trăiască, dansând și cântând. De atunci port eu dragoste pentru muzica românească. Am și astăzi înregistrări și, când nu sunt bine dispusă, ascult melodii interpretate de Maria Tănase, de Ioana Radu și de alții. Deși trăiesc în patria-mamă, firele care mă leagă de România nu s-au destrămat. Uneori, iau versurile lui Eminescu și lectura lor îmi provoacă o dulce tristețe. Am impresia că în interpretarea mea actoricească există un anume izvor ce provine din România, pe care am să-l păstrez cât am să trăiesc. Nu se uită niciodată locul unde te naști.

Cred că, la București, multă lume ar fi încântată să vă audă recitând în română și armeană...

Poate, într-o zi...

Să sperăm că acea zi nu va fi prea departe. Până atunci vă mulțumesc pentru clipele pe care mi le-ați oferit.

Cu dragoste și dor!

ANTRANIC VARTANIAN

Antranic Vartanian s-a născut la 2 noiembrie 1922, în București, fiind primul copil a lui Peruz și Simon Vartanian. Din primii ani ai vieții a manifestat o mare dragoste pentru ping-pong, basket și tenis, pe care le-a practicat până în ultimele zile ale vieții. A fost un sportiv entuziast. La o vârstă fragedă s-a înrolat în cercetășie, unde a activat mulți ani. În anii '40 făcea parte din echipa de ping-pong a României, care a participat la Jocurile internaționale cu Jugoslavia și Cehoslovacia.

A urmat cursurile serale la Școala Comercială, pentru ca în timpul zilei să poată munci și astfel să-și ajute familia. După aceea s-a înscris la Academia de Studii Economice și, în același timp, a studiat limbile străine, pentru care avea o deosebită înclinație. Astfel, în afară de armeană și română, vorbea și scria în franceză, engleză, rusă, italiană și germană. După ce termină Academia de Studii Economice, se înscrie la Facultatea de Drept din București pe care o absolvă în mod strălucit.

Această pregătire multilaterală i-a deschis drumul către Ministerul Comerțului Exterior. Era cunoscut ca un om inteligent și integru. În cei 26 de ani de carieră a reprezentat România în mai mult de 20 de țări din toată lumea. Știa să discute cu personalități oficiale, dar în același timp știa și cum să vorbească cu un om simplu.

În anul 1964, după moartea cumnatului său, Antranic și-a luat răspunderea de a o ajuta pe sora lui, Satenic, și să le crească pe cele două fete ale acesteia.

În 1967, cu toată poziția bună pe care o avea în țară, s-a hotărât să emigreze în Statele Unite ale Americii. Era o decizie pe care a luat-o în urma promisiunii făcute cumnatului său că o va duce pe sora lui și pe cele două nepoate, Luiza și Cristina, în America.

După plecarea din România s-au dus la Beirut, unde au stat 18 luni, în așteptarea vizei pentru S.U.A. Războiul civil din Beirut a grăbit formele de viză. Dar, numai sora și fetele au plecat, el a trebuit să meargă în Germania în așteptarea vizei, unde a stat patru ani.

În anul 1978 s-a căsătorit cu Nectar Bogosian și s-a stabilit la Los Angeles. Datorită pregătirii lui a lucrat la diferite companii comerciale, fiind apreciat și respectat.

Până la ultima clipă a vieții a rămas un pasionat animator al mișcării sportive și culturale a comunității armene din localitate.

A încetat din viață în martie 1995.

OXENDIUS VERZERESCU

Al doilea episcop armean de rit catolic din Transilvania, s-a născut la Botoșani, în anul 1655. A învățat la Colegiul de Propagandă din Roma. În 1685 este trimis în Transilvania, unde l-a convins pe episcopul Minas și alte elite ale armenilor din Transilvania de avantajele uniunii cu Roma. În 1689, armenii din Transilvania, într-o scrisoare către episcopul armean din Lemberg, s-au declarat de acord cu uniunea, cu condiția să-și aleagă singuri episcopul, punct contestat de Biserica catolică.

În urma morții episcopului Minas, în octombrie 1690, Papa Alexandru al VIII-lea l-a numit pe Oxendius Verzerescul episcop de Alba și vicarul armenilor din Transilvania.

Pe lângă rolul avut în catolicizarea armenilor, episcopului Oxendius Verzerescul i-a revenit și sarcina întemeierii „orașului armenesc”. Prezentându-se personal la împăratul Leopold la Viena, Episcopul îi cere acestuia permisiunea de întemeia un oraș pentru armeni. În 1700 se întoarce din capitala imperiului austro-ungar având aprobarea împăratului de a construi un „oraș armenesc” în apropierea Gherlei (azi, cartierul Candis). Primul armean care și-a înălțat locuința în „orașul armenesc” a fost însuși Episcopul Oxendius Verzerescul. Capela din Gherla (locul unde se află astăzi Catedrala armeano-catolică) este opera aceluiași prelat.

În luptele cu turcii, Episcopul Oxendius cade prizonier și este înțemnițat, timp de trei ani, la Constantinopol. Întors pe meleagurile natale a militat cu perseverență pentru clarificarea situației juridice a armenilor. S-a străduit, la Viena, să obțină privilegii cât mai largi pentru conaționali săi.

În anul 1714 armenii din Transilvania s-au plâns, într-o scrisoare către Verzerescul, că „notabilitățile țării ne rup de cei din Gherla, adică pe cei din Gurghiu, Dumbrăveni, Gheorgheni, și ne supun la plata impozitelor”.

Deși Verzerescul era bine văzut la Curtea Vieneză, el a murit înainte să obțină vreun privilegiu în contul tuturor armenilor din Transilvania. Până la urmă, în lipsa unei reglementări care să-i privească pe toți armenii, fiecare comunitate a încercat, separat, să obțină privilegii, astfel că Gherla și Dumbrăveni au devenit, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, orașe libere regești.

La 1 august 1700 se înființează, în orașul Gherla, „Societatea Tăbăcarilor”, consacrată Sfintei Maria, având sprijinul aceluiași vajnic episcop al bisericii armeano-catolice din Transilvania.

După moartea lui Oxendius Verzerescul, care a survenit la 10 martie 1715, la Viena, a urmat, pentru noua Biserică armeano-catolică, o perioadă nesigură și plină de greutate. O parte a clerului era încă adepta vechiului rit gregorian, ceea ce probabil a fost una din cauzele eșecului adunării de la Gurghiu, unde nu s-a putut alege urmașul lui Oxendius. Decizia a fost delegată către Congregația de Propagandă Fide, care s-a ocupat în mai multe rânduri de problema armenilor din Transilvania (1715, 1716, 1719, 1735), dar, cu toate că au fost propuse mai multe persoane, n-a fost luată vreo hotărâre. Decizia a fost mereu amânată sub pretextul că Arhiepiscopul din Viena ar trebui să-l propună pe urmașul lui Oxendius. Între timp, episcopul romano-catolic de la Alba Iulia a preluat și administrarea treburilor Bisericii armeano-

catolice, dar și de la Roma au fost trimiși mai mulți misionari, ca, de exemplu, Stephano Stephanovics Roska de la Lemberg, propus și ca urmaș al lui Oxendius Verzerescul, Minas Barun de la Veneția, Haciadur Arachel.

Episcop și contemporan al lui Oxendius, Iliăș Andraș susține că „Verzerescul a murit în condiții suspecte”. Protopopul din Stanislav, Stephanovics Roska, care a fost propus ca urmaș al Episcopului Verzerescul, a scris într-un anuar care se află în prezent la mănăstirea mechtariștilor din Viena, că „Episcopul Oxendius Verzerescul, șeful cultului armenesc din Ardeal, a murit la 10 martie 1715, suspect de otrăvire”.

Lukasi Kristof (Hacic Lukacian-Ghugasian, 1804-1876), scriitor, istoric și preot armean, arată că rămășițele Episcopului Oxendius Verzerescul se află în biserica F.S.S. Ioanis de Deo a Misericordia Nuncugatorum din cartierul vienez Leopoldino. Episcopul Oxendius Verzerescul a fost în fruntea bisericii armenie din Gherla între anii 1690-1715.

Între anii 1716-1760, doi vicari apostolici au fost numiți în fruntea bisericii armeano-catolice: Budăkovici Lăză (1716-1721) și dr. Theodorovici Mihai (1721-1760). Dar armenii nu au reușit să se împace nici cu acești arhidiaconi, protestând împotriva lor și învinuindu-i de diverse „păcate”. Ca să curme această permanentă nemulțumire a armenilor, începând din anul 1760 Papa nu a mai numit vicar apostolic ci a subordonat Vaticanului cele patru parohii armenie: Gherla, Gheorgheni, Frumoasa și Dumbrăveni, prin intermediul episcopului romano-catolic din Transilvania.

În pofida faptului că unii clerici erau nemulțumiți de modul de conducere al episcopului Oxendius Verzerescul, așa cum reiese dintr-o suplică din 1698 către Roma, unde Oxendius este numit „tiran”, el rămâne personalitatea cea mai importantă din istoria culturală și social-politică a armenilor gherleni.

Armenii din Transilvania – scrie istoricul Nicolae Grazdovitz, în volumul „Cultura și arta armenescă din Gherla – au încercat adeseori să obțină de la Papă reînființarea Episcopiei armeano-catolice, dar fără succes. Acest lucru nu a fost posibil și datorită faptului că, începând din anul 1853, la Gherla a luat ființă Episcopia greco-catolică a Gherlei. Or, corespunzător hotărârii celui de-al patrulea Conciliu Ecumenic Luteran, din 1212, nu se admite ca în aceeași localitate să funcționeze două episcopii catolice de rituri diferite.

Problema episcopiei armeano-catolice din Transilvania, cu sediul la Gherla, a fost rezolvată prin Concordatul încheiat între Vatican și Guvernul României în 1927 și ratificat în 1930, precum și prin mutarea Episcopiei greco-catolice de la Gherla la Cluj. Potrivit prevederilor Concordatului, în România a luat naștere un Ordinariat armeano-catolic (un episcop de rang mai mic), cu sediul la Gherla, compus din cinci parohii – Gherla, Gheorgheni, Frumoasa, Dumbrăveni și Cernăuți – și o misie cu o capelă armeano-catolică la București (Șoseaua Mihai Bravu nr.259).

Conduc de un „administrator apostolic”, Ordinariatul a funcționat legal până în anul 1948.

Armenii veniți în Transilvania în perioada interbelică și după cel de-al doilea război mondial au aderat la cultul armeano-catolic sau au frecventat bisericile ortodoxe române.

În 1948, pentru a nu împărtăși soarta românilor greco-catolici (forțați să treacă la religia ortodoxă), conducătorii armeano-catolici nu au solicitat aprobarea pentru funcționarea cultului lor. Din acest motiv, în catalogul cultelor admise în România, după anul 1948, nu apare acest cult și nici Ordinariatul armeano-catolic. Din decembrie 1989, acestea și-au reluat activitatea publică, iar funcționarea lor din punct de vedere religios este normalizată (a se vedea Anuario Pontifico per l'anno 2000, p.112). Dar legea actuală a cultelor din România nu reglementează funcționarea cultului și a

Ordinariatului armeano-catolic. Evidențele Vaticanului consemnează doi copii botezați în această religie, în cursul anului 1999.

Începând din 13 iunie 1991, Administratorul Apostolic al Ordinariatului Armenilor Catolici din România este Dr. Jakubiny György-Miklós, arhiepiscopul romano-catolic din Alba-Iulia.

(Sursa: Pal Judit, „Armeni în Transilvania, Contribuții la procesul de urbanizare și dezvoltare economică a provinciei”, Cluj, 2005; Emilia Ion și Pinteș Rodica, „Curierul Someșan”, Gherla.)

BERGI VOSGANIAN

Părinții au venit din Turcia în anul 1922 împreună cu familiile lor, ca urmare a prigoanei kemaliste. Tatăl, Garabed Vosgianian, a trăit la Afion Karahisar, iar mama, Arshaluis Terzian, la Constantinopole. Ambii au urmat școli armeneste. S-au căsătorit în România, la Galați, unde Bergi Vosgianian s-a născut la 16 februarie 1929.

Întrucât în casă se vorbea numai armeneste, a crescut în ambianță armenescă. La aceasta a contribuit și faptul că în Focșani, unde s-au mutat părinții, în acea perioadă erau mulți armeni proveniți din Turcia, vorbitori de limbă armeană, supraviețuitori ai genocidului din 1915. Întrucât tatăl s-a angajat ca dascăl la Biserica Armeană din Focșani, unde slujeau doi preoți, iar personalul bisericesc locuia în fostele școli armeneste din incinta bisericii, participă încă de la vârsta de șase ani la slujbele religioase, încât a ajuns să cunoască pe de rost întreaga liturghie. S-a întâmplat ca atât preotul cât mai ales tatăl și fiul să aibă înclinații spre muzică și astfel slujbele religioase deveneau adevărate concerte, Garabed organizând și corul bisericesc.

Ambianța armenescă din casă a continuat și pentru cei doi băieți ai lui Bergi Vosgianian, Melic și Varujan, cu care s-a vorbit numai armeneste, încât au ajuns să stăpânească foarte bine limba maternă.

După școala primară, a absolvit Liceul teoretic „Unirea” din Focșani, fiind premiant în toți anii, după care a urmat cursurile Facultății de horticultură din București până în 1951, când a revenit în Focșani, fiind repartizat la Intreprinderea județeană de vinuri, unde a îndeplinit pe rând funcția de șef serviciu producție, inginer șef și, o perioadă, director. A lucrat la aceeași întreprindere timp de 39 de ani, până în 1990, când s-a pensionat.

A avut o contribuție însemnată la dezvoltarea unității printr-o muncă susținută de inovații și raționalizări în scopul creșterii productivității muncii și a inițiat lucrările de investiții, care au dus la lărgirea bazei materiale a întreprinderii, ce se întindea în întreg județul Vrancea. În ceea ce privește calitatea produselor, a creat două sortimente superioare de coniac și anume coniacul „Miorița” și coniacul „Vrancea Extra”, produse care au fost foarte bine apreciate de specialiști autorizați și, de asemenea, bine primite de publicul consumator.

În 1968 a obținut o bursă de studii în Franța cu o durată de cinci luni, printr-o asociație franceză denumită A.S.T.E.F. În programul acestui studiu a fost prevăzută cunoașterea tuturor regiunilor viticole din Franța, a tehnologiilor de vinificare și valorificare a vinurilor. A fost un schimb de experiență deosebit de folositor pentru activitatea de producție din țară.

Începând din anul 1970 s-a implicat în conducerea activității parohiei bisericii armenes din Focșani ca președinte al consiliului parohial, organizând lucrările de reparații a bisericii Sf. Maria, care s-au încheiat în 1971, când biserica a fost resfințită, slujba religioasă fiind oficiată de către IPSS Dirair Mardighian și PC arhimandritul Zareh Baronian.

În 1995 a restaurat biserica Sf. Înviere din Cimitirul armenesc, care fusese avariata de cutremurele de pământ din anii 1977, 1986 și 1990. Slujba de resfințire fost oficiată tot de

IPSS Dirair Mardighian, ocazie cu care s-a sfințit și monumentul victimelor genocidului, pe care l-a ridicat în cimitir în același an, când s-a comemorat trecerea a 80 de ani de la tragicele evenimente. A fost o ceremonie impresionantă, la care au participat delegați de la Departamentul cultelor, de la Consiliul Eparhial armean, de la Parohia Suceava și de la Protoieria bisericii ortodoxe române din Focșani.

Comunitatea armeană din Focșani ar fi avut cu totul altă soartă dacă nu ar fi intervenit al doilea război mondial, ale cărui consecințe au determinat multe familii armenesti din oraș să ia calea părăsirii, atât spre occident, cât și spre Armenia. Această situație a redus mult numărul armenilor, astfel încât treptat, treptat s-a ajuns ca în prezent Vosganian Bergi să se considere un fel de „ultim mohican” care vorbește, citește și scrie armeneste în această urbe.

JAQUES AGOPIG O. ZAMBACCIAN

S-a stins din viață la New York, la 29 ianuarie 2000, Jaques Agopig O. Zambaccian. Prin dispariția lui, arta românească a pierdut un om de mare cultură și un stilat critic de artă. Jaques Zambaccian a fost un talentat publicist, ale cărui scrieri și studii de pictură au umplut paginile publicațiilor de artă românească din perioada anilor '60-'80.

Descendent al unei familii de mare rezonanță în România, Jaques a fost un demn urmaș al acestuia. Două străzi, una în București și alta în Constanța, și un Muzeu de Artă în București poartă numele acestei distinse familii, după numele reputatului critic de artă Kricor Zambaccian, unchiul defunctului. Să menținem că tatăl lui Jaques, Onnig H. Zambaccian (1891-1975) a fost și el un colecționar de același calibru ca și fratele său Kricor Zambaccian, dar, fiind mai modest și având o fire mai retrasă, numele său a rămas puțin cunoscut publicului bucureștean.

Jaques Agopig O. Zambaccian, cunoscut în cercurile intime ca Picu, diminutiv de la numele Agopig, moștenit de la bunicul său patern, s-a născut pe malul Mării Negre, în orașul Constanța, în anul 1923. După ce, în anul 1926, familia se

stabilește în București, Jaques Zambaccian urmează, împreună cu fratele său Marcel, cursurile Liceului „Spiru Haret” din București, după absolvirea cărora își continuă studiile la „L'École Internationale” din Geneva, Elveția. Frații Jaques și Marcel Zambaccian nu au frecventat școala armeană, dar au luat câteva lecții de armeană de la profesorul H. Dj. Siruni, care vizita, adesea, fabrica fraților Kricor și Onnig Zambaccian, fabrica de textile și imprimerie textilă „ImprimText”, de pe Splaiul Unirii. Tot atunci, Siruni le predă și câteva lecții de limbă franceză, lecții care vor pune baza viitoarelor studii de franceză, atât pentru Jaques, cât și pentru Marcel.

După întoarcerea sa de la Geneva, Jaques Zambaccian preia funcția de custode al Muzeului Zambaccian, nou înființat. La cererea donatorului muzeului, Kricor Zambaccian, actul de donație către Statul Român stipulează condiția ca Jaques Zambaccian, ca membru al familiei, să fie custodele permanent al muzeului. Funcția de custode o deține pentru o perioadă lungă de timp, până la încorporarea muzeului în cadrul Muzeului Colecțiilor. Decepționat de această decizie abuzivă a conducerii comuniste, Jaques Zambaccian părăsește țara, stabilindu-se, în anul 1988, în Statele Unite.

Jaques Zambaccian a venit în contact cu elita românească încă din anii copilăriei și tinereții, casa părinților și a unchiului său fiind deseori vizitate de pictori, sculptori și artiști plastici. Merită menționată vizita reginei Maria, care, însoțită de Doamna de Onoare Procopiu, a venit să le viziteze colecția de artă. Legătura cea mai strânsă, însă, cu lumea artelor Jaques Zambaccian o are pe timpul când deține funcția de custode al Muzeului Zambaccian. Acum, el cunoaște nenumărați artiști plastici, critici de artă și intelectuali, atât din sfera românească, cât și din cea din străinătate. Dintre aceștia, vrem să amintim de întâlnirea amicală, avută în anul 1965, cu pictorul Mardiros Sarian, aflat în vizită în București.

Intellectual de marcă, vorbitor fluent de franceză, engleză, germană și cunoscător al limbilor armeană și turcă, Jaques Zambaccian a scris numeroase articole de critică de artă, fiind foarte apreciat pentru rafinamentul său artistic și spiritul său critic, neexistând, în anii '60-'80, catalog de studii de pictură românească care să nu fi purtat semnătura lui Jaques Zambaccian.

În anul 2000, Jaques Zambaccian cade victima unui tragic accident, ceea ce face ca, după petrecerea câtorva luni prin spitale, corpul său obosit să nu mai reziste, iar el să treacă în lumea umbrelor.

(Sursa: Edvard Jeamgocian, „Ararat”).

FAMILII DE ARMENI DIN TRANSILVANIA

Familia **Avéd** și **Avédik**. Numele provine de la cuvântul armean „aved”, respectiv „avedikh” care înseamnă „știre”, „felicitare”, „vestitor”, „aducător de felicitări”. Inițial, acest nume a fost de botez. Astfel, în documentele orașului Dumbrăveni, prenumele de „Avéd” figurează alături de numele de familie „Nigolian”, de la cuvântul armean „nigol”, care înseamnă „mai de jos”. Pe parcurs însă numele de familie a fost eliminat, „Aved” sau „Avedis” transformându-se în nume propriu.

Familia a dat numeroși oameni de seamă. Pe primul loc trebuie să-l plasăm pe dr. Ávédik Lukás (1847-1909), purtător al crucii de cavaler al ordinului Franz Iosif, renumitul paroh armeano-catolic de la Dumbrăveni, important istoric și publicist, personalitate conducătoare marcantă a Școlii Ardelene Armene. Lucrările sale cele mai importante sunt: minuțioasa „Monografie a orașului Dumbrăveni” (1896), „Istoria armenilor”, „Originea creștinismului armean”, „Ritul armeano-catolic”, „Expunerea Sfântului Ioan Gură de Aur la sărbătorirea Sfântului Grigore-Iluminătorul”, „Amintiri de la locurile sfinte” și multe publicații în special în revista „Arménia”. De asemenea, a fost reorganizatorul și modernizatorul confesional armean la Dumbrăveni, fiind supranumit „predicatorul și educatorul tineretului”. S-a născut

la Dumbrăveni și a murit tot aici, după 42 de ani de păstorie în aceeași parohie.

De asemenea, familia se mândrește cu marele pedagog Dr. Ávéd Jákó, directorul renumitului liceu de la Alba-Iulia, Dr. Ávédik Simion și Dr. Ávédik Felix, renumiți legiuitori, precum și cu Dr. Ávédik István, (1804-1884), important cercetător oftalmolog, autorul lucrării „De ophthalmia neonatorum”. Pentru meritele sale medicale numele său a fost atribuit unei străzi din Viena.

Familia Dájbukát. În Moldova, familia a fost foarte bogată și darnică. Sărăcimea venea la ea cerând câte „o bucată de...”, fără să fie vreodată refuzată. Această milostenie față de săraci, inițial numai supranume, cu timpul s-a transformat în numele propriu al familiei. În Transilvania familia și-a păstrat numele, dar l-a scris după regulile ortografiei maghiare, din Daibucat în Dájbukát.

Dintre personalitățile de frunte ale familiei o amintim pe mult-aplaudată Dájbukát Ilona, excelentă actriță a scenei teatrelor din Cluj, Budapesta și Viena.

Familia Jakabffy. Numele provine de la cuvântul armean Hagop, Agop, Agopsa, care, în limba română înseamnă Iacob, iar în maghiară Jakab. Această formă a numelui, în Transilvania, a fost dezvoltată în Jakabfi, ceea ce înseamnă „fiul lui Jakab”. Pe parcurs, unele ramuri ale familiei au extins maghiarizarea numelui Jakabffi, Jakabfy sau Jakabffy.

Familia a dat șase primari-primi ai orașului Gherla, dintre care Bogdan a condus treburile orașului timp de 10 ani neîntrerupt. De asemenea, din această familie s-au ridicat numeroși prefecți de județe, parlamentari și oameni politici de frunte. Din aceste cauze, se spune că în momentul când Jakabffy Ernő, consilier imperial, a fost prezentat suveranului

Franz Iosif I, împăratul ar fi declarat uimit: „so jung und schon Jakabffy!?” („Ce tânăr și deja este Jakabffy!?”).

Familia Karátsonyi. Străbunii familiei au purtat numele armenesc de Șnorkhian. Acest nume, în Polonia, l-au transformat în latinescul Gratianus, iar mai târziu în Moldova, în românescul Crăciun, respectiv Crăciunian. Cu acest nume au venit în Transilvania și figurează în actele orașului Gherla. De fiecare dată, în fața numelui era scris indicativul armenesc „Chodsa”, adică „Cel bogat”, spre exemplu, scris deja după regulile limbii maghiare, „Aszvadur Chodsa Krecsunean-Karátsony”. După 1778, numele apare numai sub formele sale maghiare: Karátsony sau Karátsonyi, corespunzător variantelor românești Crăciun, respectiv Crăciunian.

În Transilvania, familia s-a proliferat prin Crăciun Grațian, născut în anul 1655 în Moldova, venit împreună cu părinții săi, încă de copil, la Bistrița. A avut patru copii: Kristóf, Lukács, Jakab și Miklós. Prin căsătoria lui Kristóf cu Mihály Mária și al lui Lázár, familia se divide pe două mari ramuri, predominantă fiind aripa lui Kristóf, născut în anul 1684. El a avut patru copii, pe Deodat (Bogdan), Simon, Jakab și Katalin. Bogdan este achizitorul moșiei de la Beodra și, prin căsătoria lui cu Lázár Mária, a rezultat aripa de grofi maghiari-armeni ai familiei. Persoana cea mai reprezentativă a acestei ramuri a fost groful Karátsonyi Guido de Beodra (1817-1885), căsătorit cu Marczibányi Mária.

Dintre cei rămași la Gherla, familia a dat trei primari-primi orașului: pe Bogdan, Kristóf și Miklós. Dintre ei, Bogdan a fost reales de mai multe ori, fiind primar în total 50 de ani. Tot dintre cei din Gherla, Karátsonyi Emánuel senior este întemeietorul „Fundației Karátsonyi” din Gherla, destinată finanțării construirii și funcționării „Casei de Bătrâni” din localitate.

Dintre copiii lui Deodat (Bogdan), Kristóf (III), căsătorit cu Issekutz Rebeka, a fost cel care a achiziționat mari proprietăți mlăștinoase în zona orașului Carei, numite „mlăștinile Eced”-ului. Și el a obținut calitatea de nobil maghiar-armean. Unul dintre descendenții lui, pe numele de Karácsonyi Péter, trăiește în Carei. Este profesor de muzică și dirijor al renumitului cor „Castelaniei”. Fetele lui, Zsuzsa și Iulia, sunt două dintre componentele formației de muzică ușoară „Trio-Castelaniei”, laureată la numeroase concursuri din țară și din străinătate.

Un alt descendent al familiei, ing. Karácsony Győző-Victor, este deținătorul mai multor brevete de invenții și inovații și trăiește la Vașcău, județul Bihor.

Familia Kosza/Khosza/Kozanlian (Kasza, Lengyel, Kópar). Numele are originea în cuvântul armean „kos”, sau „koz”, care în românește înseamnă „uscat”, „sterp”, (pământ) „neproductiv”. Prin adăugarea literei „a”, deci sub forma de „koza”, cuvântul se poate traduce prin numele „Uscatu”, iar prin forma „Kozanan” sau „Kozanlian” se înțelege ceva „care se usucă”, respectiv „uscăciune” (de vreme), „uscătură” (de vreascuri), (om) „uscățiv” etc.

În Transilvania se găsesc toate cele trei forme ale numelui. Mai vechi sunt cei care scriu numele în primele două forme. Din registrele de la Gherla rezultă că familia Kosza a venit direct din Polonia din localitatea Tiszminicza, iar cei care scriu numele cu „h”, deci Khosza, sunt veniți din Horodenca. Exemplu: „Szdephánbé Koszovén Tiszminiczaen” = „Ștefan Kosza din Tiszminicza” sau „Chácshig Bedrosz Khoszáian Horodenkáczi” = „Cristofor bedros Khosza de Horodenka”. Cu timpul, numele s-a transformat în mai ușor pronunțabilul Kasza, care în limba maghiară înseamnă „coasă”. De asemenea, întrucât atât familia Khosza cât și cea de Kosza au venit din Polonia, mai mulți urmași ai familiilor și-au tradus

numele în Lengyel=Polonezu. Alții și-au tradus numele străbun armenesc în maghiară din Kosza, respectiv Khosza, în Kopár, adică „uscat”, „sterp”. Deci familiile Kasza, Lengyel și Kopár, care trăiesc și azi la Gherla, sunt rude îndepărtate, încă din timpul șederii lor în Armenia, respectiv Polonia.

Descendenții familiei care își scriu numele sub forma Kozanlian au venit în Transilvania direct din Turcia în anii 1919/1920. Spre exemplu Kozanlian Armenag și soția sa Haigazuhi care, după o „haltă” de câțiva ani la Constanța, s-au stabilit la Gherla. Unul dintre băieții lor, Kozanlian Abro Apisohom, născut în anul 1930 la Gherla și familia lui trăiesc la Cluj. El este pensionar, fost șef al Catedrei de Educație Fizică a Universității de Științe Agricole și conferențiar, la Cluj, timp de 38 de ani neîntrerupt. În particular, de mai multe ori premiat fotograf amator, vânător, pescar și mare chinolog, fondator al Asociației de Chinologie a județului Cluj (str. Madák nr.61).

Familia Korbuly-Citrom-Hollóssy. Este o familie cu mare renume, căreia armenologul Dr. Szongott Kristóf i-a dedicat un studiu aparte. În Armenia, familia s-a numit Ardzrun de la cuvântul armean „ardziv” = vultur, corb. Acolo, unul dintre membrii familiei Ardszrun s-a angajat în armata romană. Cu această ocazie și-a schimbat numele în Corbulo, care are același înțeles ca și primul, dar în limba latină. Cn. Domitius Corbulo, vărul soției împăratului roman Caligula, Caesonia, a devenit un celebru comandant militar și conducător de oști. Armenii din Moldova cu numele de Corbul sunt urmașii acestui ofițer.

În Transilvania, numele s-a scris cu grafia maghiară sub forma de Korbul, mai apoi Korbuly. Aripa familiei care s-a așezat la Dumbrăveni a practicat la scară largă comerțul cu citrice, fapt pentru care populația i-a botezat cu supranumele de „citrom”= „lămâie”. Cu timpul, acest supranume a devenit

numele propriu al familiei în forma „Citrom” sau „Citron”. Korbuly Bogdan de Gertenyes și-a schimbat numele în înțelesul său maghiar, Hollósy, dând naștere unui nume celebru în arta picturală mondială.

În lucrarea consacrată acestei familii, Szongott Kristóf enumeră numeroase personalități marcante care s-au ridicat din cele trei ramuri ale acestei familii. Noi îl amintim pe artistul plastic de renume mondial Hollósy Simon.

Familia Kovrig/Govric/Govrik/Covric. Familia a venit în Transilvania din Moldova și face parte dintre familiile fondatoare ale orașului Gherla. Numele familiei, în ambele sale forme: Covric sau Govric este prezent în registrele orașului de la începuturile sale. Pe parcursul anilor s-a modificat numai forma de scriere a numelui în Kovrik sau Kovrig, dar cu același înțeles ca în Moldova. La Gherla s-a perpetuat mai mult ramura familiei care își scria numele sub forma Kovrig.

Personalitatea cea mai reprezentativă a familiei a fost Dr. Covrig Grigor (1841-1923), abatele centrului mechtarist de la Viena timp de 24 de ani, începând din anul 1899, cu rangul de arhiepiscop. S-a născut la Gherla. A fost sfințit ca preot misionar armeano-catolic în anul 1861. Mai mulți ani a activat ca preot mechtarist la Dumbrăveni. A adus o contribuție importantă la răspândirea culturii și tradițiilor armenie din Transilvania. Împreună cu Szongott Kristóf, au fost redactorii principali ai revistei „Arménia” și unul dintre ideologii de frunte ai Școlii Armene Ardelene. Lucrările sale: „Familiile armenie din Transilvania” publicate în serial, în revista „Handes Amsoria” din Viena, „Monografiile” în limba armeană ale orașelor Dumbrăveni și Gherla, o altă lucrare despre istoria orașului Dumbrăveni apărută în anii 1893-1899 la Viena (1086 de pagini), precum și alte scrieri istorice publicate de acest renumit cleric stau și azi, ca documente-izvor, la baza

cunoașterii armenilor din Transilvania și ale celor două orașe fondate de către aceștia.

Printre oamenii celebri ai familiei trebuie să-l amintim și pe Govrik Adodát, parohul catolic al comunei Cheșereu (Érkésertő) din județul Bihor, erou-martir al revoluției maghiare din 1848-1849. A fost condamnat la moarte de către austrieci pentru predicile sale în sprijinul ideilor revoluționare. Împreună cu Novák Tódor, tot de origine armeană, împușcat în asaltul pentru ocuparea bastionului cetății de la Budapesta, au fost primii martiri ai revoluției maghiare.

Din cealaltă ramură a familiei îl amintim pe Dr. Kovrig Béla, ilustru om politic parlamentar. Împreună cu ministrul pentru asigurări sociale, Vass II, a elaborat mult-apreciata lege cu privire la asistența socială a populației, cunoscută de către juriști sub denumirea de „Lex Vass II –Kovrig”. A activat și în calitate de publicist, fiind mai mulți ani redactorul unor publicații pe linia asigurărilor sociale și de protecția muncii.

Familia Lászlóffy. Numele provine din armeanul Vasilian, ceea ce înseamnă „din familia lui Vasile” sau „băiatul lui Vasile”. La venirea în Transilvania, familia și-a tradus numele în corespondentul lui maghiar, inițial în forma sa clasică Lászlófi. Pe parcurs au procedat la maghiarizările specifice sub forma Lászlófy, respectiv Lászlóffy.

Familia a dat patru primari-primi orașului Gherla și numeroase personalități marcante ale vieții publice, religioase și politice din Transilvania, respectiv din Ungaria.

Familia Lukács și Lukácsy. Ambele forme de scriere a numelui provin, pe de o parte, din cuvântul latin „lux”, care înseamnă „lumină”, „strălucire”. Pe de altă parte, mai ales a doua sa formă, rezultă din traducerea și scrierea în limba maghiară a numelui armean „Gugasz”, cu particula posesivă de „,ian”, adică din „Gugaszian” în Lukács, respectiv Lukácsy,

ceea ce înseamnă „Lucaci”, respectiv „al lui Lucaci”. Ambele forme de scriere ale numelui corespund celor două ramuri ale aceleiași familii.

Din această familie s-au ridicat un prim-ministru în persoana lui Lukács László (1850-1932), doi miniștri: Lukács Béla (1847-1901) și Lukács György (1865-1935), un renumit scriitor: Lukács Móricz (1812-1881), un director ministerial: Lukács Antal (1842-1909), precum și numeroși alți oameni de cultură și de stat.

Posteritatea îl situează pe locul de frunte al familiei pe ilustrul paroh armeano-catolic al orașului Gherla Lukácsi Kristóf (1804-1876), personalitate proeminentă a Școlii Ardelene Armene, autorul importantelor lucrări istorice: „Historia Armenorum Transilvaniae. A primordiis gentis usque nostram”, scrisă pe baza „memoriam e fontibus authenticis et documentis antea ineditis -1859” („Istoria Armenilor din Transilvania. De la primii străbuni până în zilele noastre”, scrisă pe baza „tradițiilor orale și izvoare autentice, precum și documente până acum inedite”) și „Strămoșii maghiarilor, numele lor străvechi și locurile lor de origine, după izvoare armene – 1870”. Pentru această lucrare a fost primit printre membrii corespondenți ai Academiei maghiare; „Viața și activitatea Sfântului Grigore-Luminătorul”, precum și alte lucrări deosebite cu caracter educativ și bisericesc. El a fost fondatorul-prim al internatului de băieți orfani și ctitorul capelei acestei instituții de caritate din Gherla. Pentru meritele sale, pe placa de marmură care-i acoperă mormântul populația armeană recunoscătoare a scris cu litere de aur următoarele cuvinte de apreciere: „...Decus, columnen et benefactorem, lugent omnes Armeni transilvani!” („...podoabă, personalitate proeminentă și binefăcător, pe care-l plâng toți armenii din Transilvania”).

Familia Martaian. Numele își are originea în personajul biblic Martha, care în limba ebraică înseamnă „amărâta”, „supărătoarea”, iar în limba assyră „regină”. Probabil familia a suferit o influență puternică persană în perioada când și-a luat acest nume. La Gherla, familia figurează și sub numele de Lukács, spre exemplu „Gregorius Lukács, alias Martha”. Au venit din Moldova cu acest nume și figurează în registrele orașului Gherla de la începuturile acestuia. Azi trăiesc în Gherla descendenți ai familiei, folosind ambele forme ale numelui.

Familia Simay. Și această familie face parte dintre familiile fondatoare ale orașului Gherla. Numele provine de la cuvântul armean „Simanov”, respectiv, în românește Simeon, sau Simion.

Întrucât armenii la „Simanov” spun și numai „Sima”, numele s-a stabilizat prin luarea acestei forme. În Transilvania numele a fost practicat sub forma de Szima, de care, pe parcurs, s-a adăugat litera „i”, devenind Szimzi, ceea ce în limba maghiară înseamnă „de la Szima”, sau „fiul lui Szima”. Dar cuvântul „szima” în limba maghiară este forma „sâsâită” a cuvântului „sima”, citit pe românește „șima”, ceea ce înseamnă „neted”. Pentru a evita animozitățile la pronunțarea „sâsâită” a cuvântului, familia s-a oprit asupra formei „sima”=„neted”, respectiv „Netedu”. Pe parcurs s-a adăugat litera „i” și numele a devenit Simai, respectiv sub forma specifică de maghiarizare, în Simay = „fiul lui Sima”, respectiv „de la Sima”.

Familia a dat șapte primari-primi orașului Gherla, fiecare reales de mai multe ori. De asemenea, Dr. Simay Gergely (1823-1907), ilustru om politic și deputat, precum și Dr. Simay Gyula, fiul primului, tot eminent parlamentar și orator, fost președinte de onoare al comunității armene de la Budapesta, au contribuit prin activitățile lor la creșterea renumelui localității de origine și etniei din care fac parte.

Familia Slakovits. Numele își are originea în cuvântul armean „sălac” care înseamnă vârful ascuțit al săgeții sau al sabiei. Familia a venit în Transilvania din Polonia. În Armenia își scria numele sub forma Sălakhi=fiul lui Sălakh. În Polonia numele s-a tradus sub forma „Selak-o-vitz” = „Selak-literă de legătură-fiul lui”, respectiv „fiul lui Selak”. În Transilvania numele s-a transcris sub forma Selakovits, mai târziu Slakovits. Unii membri ai familiei și-au maghiarizat numele în Kardos=Săbreru, sau Săbieru.

Familia Slakovits face parte dintre cele 20 de familii armene care, împreună cu preotul lor Potoczy Márton, tot armean polonez, au venit la Dumbrăveni în anul 1689 pentru a se așeza în jurul castelului Apafi. În registrele orașului numele se întâlnește și sub forma de Slafkovits. Au fost printre cele mai bogate familii din oraș, dând mai mulți primari localității și personalități importante pe linia culturii și artei. Spre exemplu, la Cluj activează și azi una dintre descendentele familiei, doamna Simon Edith.

Familia Szenkovits/Szenkovics. În Armenia, familia își scria numele Séngovian, ceea ce în românește se traduce prin Lădoi, de la cuvântul armean „séngov”, care înseamnă „ladă”. Se pare că familia a pătruns pe două itinerare în Transilvania: din Polonia, respectiv din Serbia. Aripa Szenkovits a venit prin filiera poloneză. Din acest motiv numele de Séngov-i-an a fost tradus în poloneză prin Szent-o-vitz, însemnând „ladă –literă de legătură-fiul lui”, respectiv „fiul lui ladă”, adică Lădoi. În Transilvania, din cauza jocului sunetelor literelor „g” și „z”, din Szentovitz, numele a devenit Szenkovits. Numele familiei care a pătruns în Transilvania prin filiera sârbă a suferit aceleași modificări, cu diferența că la slavi înțelesul de „fiul lui” se traduce prin „vici” pe care maghiarii îl scriu sub forma „vics”. Rezultă deci că familiile Szenkovits și Szenkovics sunt

rude îndepărtate. Cei mai mulți Szenkovits se găsesc la Gheorgheni și la Dumbrăveni.

Familia Szenkovits de la Dumbrăveni face parte dintre primele 20 de familii care s-au așezat în jurul castelului Apafi, împreună cu preotul lor Potoczy Márton (tot armean-polonez) în anul 1689. Și această familie a fost una dintre familiile cele mai numeroase și cele mai bogate din oraș. Din cadrul familiei au fost aleși mai mulți primari ai orașului. În anul 1849, Szenkovits Jakab, mare comerciant și proprietar de herghelie, ofițer de cavalerie deblocat din cauza unei răni grave primită la genunchiul stâng în una dintre luptele din zona Sighișoara, a contribuit la salvarea dintr-o ambuscadă austriacă a generalului Bem, a generalului Czetz János și a poetului Petőfi Sándor. Pe parcursul anilor membrii familiei s-au răspândit în mai multe orașe din Transilvania, cum ar fi Deva, Cluj, Ilia etc. Unii Szenkovits sau Szenkovics și-au maghiarizat numele în Ládai, respectiv Ládáy.

Familia Tarisnyás. În Armenia, familia s-a numit Ártmách, care, în Moldova s-a tradus Trăistar sau Trăistaru, iar în Transilvania Tarisnyás, sau Tarisznyás. Toate cele trei nume au același înțeles.

Numele este frecvent în toate centrele armene din Transilvania, dar mai ales la Gherla. Aici activează una dintre descendentele familiei: Tarisnyás Csilla, membră în colegiul de redacție al publicației „Arménia”, serie nouă, reeditare începând din septembrie 1992 a „Arméniei” lui Szongott Kristóf. Redactorul-șef este Keresztes Zoltán, din Cluj.

De asemenea, la loc de cinste trebuie să-l plasăm pe regretatul istoric și muzeograf-etnolog Tarisznyás Márton (1927-1980), originar din Gheorgheni, autorul lucrării de mare interes științific: „Istoria etnologică a zonei Gurghiu” și a altor lucrări cu tematică asemănătoare. În cartea mai sus amintită,

autorul acordă un capitol vast istoriei etnografice armene din zona Gurghiu, cu precădere din orașul Gheorgheni.

Familia Urmánczy. După Armenia, familia a trăit mai mult timp în Persia. De aici își trage originea și numele, respectiv, din zona lacului Urmia și a localității cu același nume. Din Persia, familia s-a strămutat în Moldova. Nu se știe din ce cauze, probabil pe motivul că s-a așezat în orașul Roman, dar aici familia își modifică numele în Romașcan. Din Moldova, familia ajunge în Polonia unde se ridică pe treapta de baron. Sunt frecvente documentele poloneze în care figurează numele de „Urmánczi, alias Romașcanu”, de unde rezultă că în Polonia familia și-a reluat numele avut la venirea sa în Moldova. „Baronul Urmánczy, alias Romașcan” a fost arhiepiscop armeano-catolic de Lemberg. În această calitate a participat regulat la lucrările parlamentului din Viena.

O ramură a familiei vine în Transilvania și, după o „haltă” la Bistrița, se așează la Gherla. Aici scrie numele sub forma regulilor ortografiei maghiare în Urmánczi, respectiv Urmánczy. Vorbind despre această familie, în registrele orașului din anul 1786 se poate citi: „Iláchác jergeri Michael Krikori Urmanczian”, în românește, „Mihai, fiul lui Urmánczi Gergely, venit din Polonia”.

Una dintre figurile proeminente ale familiei a fost Dr. Urmánczy Nándor, ilustru om politic și deputat în parlamentul maghiar. Mai mulți descendenți ai familiei, printre care prosperul comerciant Urmánczy Lukács, trăiesc și azi în orașul Gherla.

Familia Verzar. Numele de Verzar provine din cuvântul românesc „varză”. Pe timpul cât au stat în Moldova, familia a folosit numele de Vărzar sau Vărzariu, fiind unul dintre numele cel mai des folosit de către armenii din Moldova. De aici se poate trage și concluzia că a fost o familie numeroasă. Pentru a

se deosebi de românii Vărzar, unele ramuri ale familiei și-au modificat numele în Verzerescul. Verzarii polonezi s-au numit Verzereski.

În Transilvania au sosit toate felurile de Verzar: Vărzar, Vărzariu, Verzerescul, Verzereski. Este numele care se găsește cel mai frecvent în documentele majorității localităților unde s-au așezat armenii.

Cu timpul, numele s-a uniformizat în Verzerescul sau Verzar. Începând din secolul al XIX-lea, unele familii de Verzar își modifică numele în Bogdány (după românescul Bogdan), Bogdánffi (=fiul lui Bogdan) sau Vastag (=Grosu). Deci, numele de Verzar, Bogdány, Bogdányffi și Vastag aparțin aceleiași familii străbune.

Personalitatea cea mai proeminentă a acestei familii a fost al doilea episcop armeano-catolic din Transilvania, Dr. Oxendius Verzerescul (1655-1715).

Printre principalele merite ale episcopului Oxendius Verzerescul se enumeră „terminarea trecerii la religia catolică de rit armean a aproape 30.000 de suflete armenе din întreaga Transilvanie”, în anul 1690. El este fondatorul principal al primului oraș armean din întreaga diasporă armeană din lume: Gherla, 1700. Tot el este cel care a întemeiat prima „Societate a Tăbăcarilor” din acest oraș și a redactat „Statutul”. Astfel, acest document atestă oficial și anul de înființare a orașului.

Statutul, la articolul 8 prevede ca: „membrii societății sunt obligați la frecventarea slujbelor religioase și, prin rotație, câte doi bărbați cu lumânări aprinse în mână, să cânte <Her mer> (Tatăl nostru) pe treapta altarului, unde trebuie să rămână în genunchi până la terminarea euharistiei”.

În afara atribuțiilor funcției de episcop armeano-catolic, a condus și treburile bisericii romano-catolice din Transilvania pe timpul expulzării episcopului Illés András (1696/1697-1712) și în continuare, până la moartea sa (survenită în anul 1715).

De asemenea, a avut ca sarcină, primită direct de la Papă, verificarea și avizarea cărților de cult greco-catolice după realizarea „uniției” (1698-1701). S-a remarcat și prin misiunile diplomatice pe care le-a primit de la împărat cu privire la încercarea de stingere, pe calea tratativelor, a mișcării de eliberare națională condusă de către Francisc Rákóczi II. A fost inițiatorul mișcării ideologice programatice numită „Școala Ardeleană Armeană”. Este înmormântat în cartierul Leopoldino din Viena „...in templo F.F.S. Ioanis de Deo a Misericordia Nuncupatorum”, „după o boală fulgerătoare, neidentificată de medici”, „non sine porrecti suspicione...” („nu fără suspiciunea de a fi fost otrăvit...”).

(Din volumul „Istoria Armenilor din Transilvania” de Nicolae Gazdovits, Editura „Ararat”, București, 1996.)

Cuprins

Din partea autorului.....	5
Pe cărările legendarului David din Sassun.....	7
Genocidul Armean o rană nevindecată pe trupul istoriei.....	22
ARMENI DIN ROMÂNIA.....	42
ABUREL EUGEN.....	42
ABUREL GARABET.....	44
ABUREL LUCIAN.....	48
ACONTZ NUTZI.....	52
AGOP MARICEL.....	55
AHARAMIAN KRIKOR BEDROS.....	62
ALTIOCAIAN IRINEL.....	65
ALEXANDRU GARABET.....	67

ALMAZOVA MARIA.....	69
APRELIAN IEREMIA.....	71
ASVADUROV HACIC HRISTOFOR.....	74
BALOTĂ NICOLAE.....	79
BĂBIGHIAN SARCHIS.....	88
BERBEREANU IOAN.....	92
BURDEA MARCEL.....	96
BURDEA ARTIN GHEORGHE.....	98
BUICLIU GH. BOGDAN.....	100
BUICLIU CRISTEA.....	102
BURDEA HAGUI TERZIAN.....	104
BODURIAN MĂGĂRDICI.....	108
BOTEZATU PAVEL.....	110
CAVAFF GRIGORE ARA.....	113
CĂLINESCU ION GHEORGHE.....	115
CAPDEBO LUDOVIC.....	118
CIHOSKI HENRIETTE.....	127
CONCEGULIAN ERVANT.....	130
CRISTOVEANU CRISTE.....	135
DIRADURIAN ARA.....	138
DRAGOMIRESCU AIDA.....	143
DONIKIAN SIMION.....	147
ERETESCU CONSTANTIN.....	150

EHSIGHIAN SARCHIS.....	156
FOIT GRIGORE.....	159
GALABRUS ZAKHAR.....	161
GLORIGHIAN ARŞAVIR.....	164
GRIGORINCU LUCIA.....	167
GREGORIAN EUSTAȚIU.....	170
GURĂU ARŞALUIS.....	173
GURĂU OCTAVIAN.....	177
HACIADURIAN ASFADUR.....	180
HACIADURIAN MISAK.....	184
HACERIAN AZADUHI TAVITIAN.....	188
HAZARIAN AGOP.....	192
HAZARIAN EMIL.....	196
HAIRABEDIAN ARDAŞES.....	202
HALAGIAN FLORIN.....	206
HATENESIAN VARTKES.....	209
HARUTUNIAN LEVON.....	212
HOLLOSZY SIMON.....	215
HORENIAN RAFAEL GRIGORE.....	219
IACOBEANU ARITON.....	222
IOVANESIAN ŞTEFAN.....	226
JAKOBOVITS MIKLOS.....	229
JAKOBOVITS MIHALY.....	236

KALPAKIAN HOVANES.....	238
KAPRI GEORGE.....	240
KASPARIAN HAPET.....	242
KERPICIAN ANAHID.....	245
KEROPIAN PAPKEN.....	248
KERESZTES ZOLTAN.....	251
KERPICIAN EDUARD.....	254
KRICOR DAN HAGOP.....	257
KIRIGIAN CAPRIEL.....	259
KOPECZI KIROSA JULIANNA.....	264
MALAGAMBA SERGIU.....	267
MANAŞ ARA.....	270
MAGHIARIAN M. VARTKES VARUJAN.....	273
MĂGĂRDICIAN JIRAIR.....	276
MINASIAN EDUARD.....	279
MURADIAN JENO.....	281
MUSOIAN MĂGĂRDICI.....	283
NAZARETIAN SERGIU.....	286
NICOGOSIAN ERVANT.....	288
NORHADIAN ERVANT.....	296
PANIGHIANȚ OVIDIU.....	298
PAPAZIAN SARCHIS.....	300
POPA VIORICA	303

PILIBOSIAN GARABET.....	305
RAKOSI MĂGĂRDICIAN ANAHID.....	307
SALGIAN ANTRANIC.....	310
SARCHIZIAN HRANT.....	314
SARCHSIAN TACUI.....	319
SEFERIAN EDUARDO.....	322
SERAFIM IOAN.....	324
SIMON EDITA.....	327
SINANIAN MISAK.....	331
SOCOR GABRIEL.....	335
SOCOR EMANUEL.....	337
STIOPUL SAVEL.....	339
SZONGOTT KRISTOF.....	343
ŞAHIGHIAN ALEXANDRU.....	346
ŞIŞMANIAN ECATERINA.....	349
TATOS ALEXANDRU.....	354
TAVITIAN DIKRAN.....	356
TAVITIAN MARDIROS.....	360
TAŞGIAN AIDA.....	364
TIVADARU MIRCEA.....	367
TOPSACALIAN HARUTIUN.....	374
TOROSIAN SIRARPY.....	377
TOVMASIAN ARDAŞES.....	381

UDREA MARIA-MAGDALENA.....	384
UGURLYAN HRANT PARSEGH.....	388
VARDUCA AZADUHI.....	391
VARDENISIAN VARDUHI.....	397
VARTANIAN ANTRANIC.....	403
VERZERESCU OXENDIUS.....	405
VOSGANIAN BERGI.....	410
ZAMBACCAN JACQUES AGOPIG.....	413
FAMILII DE ARMENI DIN TRANSILVANIA.....	416

Tiparul executat la SC INFCON SA
tel./fax: 0241 580 527, 585 627

www.ziuaconstanta.ro

ISBN: 978-973-644-695-5 www.ziuaconstanta.ro

9 789736 446955